

Видин

Враца

Ловеч

Монтана

Плевен

ИНТЕГРИРАНА ТЕРИТОРИАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ

СЕВЕРОЗАПАДЕН РЕГИОН

BG31

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ВЪВЕДЕНИЕ 1

1.1. Общи изисквания 1

1.2. Подход за разработването на ИТСР на СЗР 1

2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА 4

2.1. Фактори, влияещи върху развитието на региона 7

2.2. Природни условия и ресурси и състояние на околната среда, влияние на глобалните климатични промени, природни рискове, рискови територии и зони 11

2.2.1. Природни условия и ресурси 11

2.2.2. Състояние на околната среда 12

2.2.3. Влияние на глобалните климатични промени, природни рискове, рискови територии и зони 21

2.3. Социално-икономически условия и характеристики 23

2.3.1. Демография 23

2.3.2. Заетост и безработица 35

2.3.3. Структура и териториални измерения на регионалната икономика 38

2.4. Общи характеристики и тенденции в развитието на публичните услуги 48

2.4.1. Здравеопазване 48

2.4.2. Образование 54

2.4.3. Социални услуги в общността 60

2.5. Функционално-йерархична структура на мрежата от градове-центрове в региона 60

2.6. Териториална структура на региона 65

2.7. Оси на урбанистично развитие с национално и регионално значение 67

2.8. Агломерационни образувания и техните зони на влияние и градско-селските връзки 68

2.9. Свързаност и достъпност (транспортни направления и други инфраструктурни мрежи и съоръжения с национално и регионално значение) 71

2.9.1. Транспортни направления и свързаност 71

2.9.2. Енергийна инфраструктура 86

2.9.3. Телекомуникации и широколентов достъп 96

2.9.4. Водоснабдяване и канализация 103

2.10. Територии със специфични и проблемни характеристики 115

2.10.1. Територии в риск 115

2.10.2. Селски, планински, гранични и крайбрежни територии 116

2.10.3. Индустриални и бизнес зони/паркове 117

2.10.4. Защитени територии и защитени зони 118

2.10.5. Територии, наситени с важни за страната и региона недвижими културни ценности, музеи, културни ландшафти и коридори 118

2.10.6. Територии, Функционални зони – неформални райони със специфични характеристики, проблеми и потенциали 124

2.11. Трансгранично сътрудничество 126

2.12. Мерки и дейности за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от природни бедствия 127

2.13. SWOT анализ 129

3. ВИЗИЯ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРОЗАПАДЕН РЕГИОН 133

3.1. Визия 133

3.2. Стратегически приоритети 134

3.3. Описание на интегриран подход, който дава отговор на набелязаните нужди и потенциал за развитие 151

4. ОПИСАНИЕ НА УЧАСТИЕТО НА ПАРТНЬОРИ В ПОДГОТОВКАТА И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ИТСР И НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОВЕДЕНИТЕ ОБЩЕСТВЕНИ КОНСУЛТАЦИИ 152

4.1. Идентифициране на всички заинтересовани страни и участници в процеса на формирането и прилагането на регионалната политика за интегрирано устойчиво развитие на територията на региона 152

4.2. Резюме на проведените обсъждания и приноса на партньорите при разработването на ИТСР 154

4.3. Комуникационен механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност относно постигнатите резултати 155

5. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ИТСР НА СЗР 156

6. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА 163

7. ПРЕДВИВЕНИ МЕРКИ СЪС СТАНОВИЩЕ ПО ЕКОЛОГИЧНА ОЦЕНКА НА ИТСР СЗР – МОСВ №9-4/2022 165

I. МЕРКИ И УСЛОВИЯ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ, НАМАЛЯВАНЕ И ВЪЗМОЖНО НАЙ-ПЪЛНО КОМПЕНСИРАНЕ НА НЕБЛАГОПРИЯТНИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА ИТСР НА СЗР ОТ НИВО 2 ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г. 165

II. МЕРКИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И КОНТРОЛ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА ИТСР ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРОЗАПАДЕН РЕГИОН ЗА ПЛАНИРАНЕ ОТ НИВО 2: 168

8. ИЗТОЧНИЦИ 171

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Нива на центрове. Степен на урбанизация. Урбанизационни оси. TEN-T мрежа 4
Фигура 2: Разпределение на населението според степента на урбанизация и жизнения стандарт 6
Фигура 3: Население по региони и по области от СЗР 23
Фигура 4: Население по области от СЗР 24
Фигура 5: Прогноза за населението в СЗР – вариант I реалистичен 31
Фигура 6: Прогноза за населението в СЗР – вариант II оптимистичен 32
Фигура 7: Прогноза за населението в СЗР – вариант III песимистичен 33
Фигура 8: БВП по текущи цени (2010–2017 г.), млн. лв. 39
Фигура 9: БВП на човек от населението (2010–2017 г.), лв. 40
Фигура 10: БВП в млн. лв. по региони от ниво 2 за периода 20102017 г. 40
Фигура 11: БВП на човек от населението по региони от ниво 2 за периода 2010–2017 г., в лв 41
Фигура 12: Брутна добавена стойност (2010–2017) в млн. лв. 41
Фигура 13: Динамика на БДС по сектори и години, % 42
Фигура 14: БДС по икономически сектори и области, млн. лв. 42
Фигура 15: Динамика на БДС на първичния сектор (20102017) млн. лв. 43
Фигура 16: Динамика на БДС на вторичния сектор (2010–2017) млн. лв. 44
Фигура 17: БДС в сектор „Услуги“ (2010–2017) млн. лв. 44
Фигура 19: Брой предприятия и брой заети 2014–2017 г. 46
Фигура 20: Нетни приходи от продажби и ДМА 2014–2017 г. – хил. лв. 46
Фигура 21: МСП – брой и заети (брой) 2014–2017 г. 47
Фигура 22: ЧПИ в СЗР 2010–2017 г. в хил. евро 48
Фигура 23: Общински центрове по йерархични нива. Урбанистичен модел „умерен полицентризъм“ 63
Фигура 24: Анализ на моно/полицентризма 64
Фигура 25: Видове общини по степен на урбанизация 66
Фигура 26: Полюси и оси на урбанистично развитие 67
Фигура 27: Функционални агломерационни ареали 69
Фигура 28: Схема на TEN-T пътна мрежа в България 72
Фигура 29: Републиканска пътна мрежа 73
Фигура 30: Трансевропейска железопътна мрежа в България 81
Фигура 31: Железопътна мрежа в България 82
Фигура 32: Електроенергийна мрежа 87
Фигура 33: Газопреносна система 92
Фигура 34: Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет и широколентов достъп до интернет в България 96
Фигура 35: Население, попадащо в „бели зони“ 100
Фигура 36: Дял на населението, свързано с обществено водоснабдяване, за някои европейски страни (последни налични данни) 104
Фигура 37: Дял на населението в България, свързано с обществено водоснабдяване, и режим на водоснабдяване по области (31.12.2017 г.) %. 104
Фигура 38: Водоснабденост на населението, ... 107
Фигура 39:. Население със сезонен режим на водоснабдяване, 2017 г. 108
Фигура 40: Загуби при пренос на вода, 2018 г. 111
Фигура 41: Население, свързано с обществена канализация, за някои европейски страни (последна налична година) 112
Фигура 42: Дял на населението, свързано с обществена канализация и пречиствателни станции, по области (31.12.2017 г.) 113

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1: Основни характеристики на региона 5
Таблица 2: Общо образувани битови отпадъци 17
Таблица 3: Наличност на дълготрайни материални активи с екологично предназначение (ДМА-ЕП) за периода 2010–2017 г. в хил. лв. 20
Таблица 4: Дял на териториите под заплаха от наводнения 22
Таблица 5: Население по региони към 31.12.2011 г. и 2018 г. 23
Таблица 6: Населени места в Северозападен регион според броя на населението им към 31.12.2018 г. 26
Таблица 7: Размер на общините в Северозападен регион според броя на населението им към 31.12.2018 г. 26
Таблица 8: Големина на градовете в СЗР според броя на населението им към 31.12.2018 г. 27
Таблица 9: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант I реалистичен (брой) 31
Таблица 10: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант II оптимистичен (брой) 32
Таблица 11: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант III песимистичен 33
Таблица 12: Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 15–64 навършени години. 35
Таблица 13: Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 20–64 навършени години, 2018 г. 36
Таблица 14: Безработни лица и коефициенти на безработица на населението на 15–64 навършени години. 37
Таблица 15: Места за настаняване, брой легла и приходи от туризъм в хил. лв.– места за настаняване с 10 и повече легла 2021 г. 45
Таблица 16: Лечебни заведения за болнична помощ в СЗР към 31.12.2018 г. 49
Таблица 17: Осигуреност на населението с болнични легла в СЗР 50
Таблица 18: Лечебни заведения за извънболнична помощ в СЗР към 31.12.2018 г. 50
Таблица 19: Обслужване на населението от лекари – брой 51
Таблица 20: Обслужено население от лекари по дентална медицина 52
Таблица 21: Спешна медицинска помощ в Северозападен регион – центрове и филиали, 2018 г. 53
Таблица 22: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 години с висше образование 55
Таблица 23: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 години с основно и по-ниско образование 55
Таблица 24: Средищни и защитени училища в СЗР през учебната 2018/2019 година 58
Таблица 25: Висши училища, студенти и завършили в СЗР през учебната 2018/2019 година 59
Таблица 26: Степен на полицентризъм в Северозападния регион 64
Таблица 27: Дължина и структура на РПМ по региони и области към 31.12. 2018 г. 75
Таблица 28: Гъстота на пътна мрежа към 31.12. 2018 г. (km/1 000 km^2) 75
Таблица 29: Относителен дял на републиканската пътна мрежа по класове от общата дължина – по области и региони към 31.12.2018 г. 76
Таблица 30: Дължина на железопътните линии по области към 31.12.2018 г. 81
Таблица 31: Преносни електропроводи на територията на Северозападен регион 88
Таблица 32: Изградени мощности по видове ВЕИ по общини и области в СЗР към 30.06.2018 г. 89
Таблица 33: Брой общини по области с достъп до газопроводната мрежа към 30.06.2018 г. 94
Таблица 34: Брой и относителен дял на газифицираните домакинства по области 95
Таблица 35: Достъп до интернет и ползваемост от домакинствата – 2018 г. 97
Таблица 36: Домакинства с широколентов достъп до интернет % 99
Таблица 37: Относителен дял на населението с достъп до свръхскоростен Интернет и в бели и сиви зони към 06.2018 г. 99
Таблица 38: Брой общини, спечелили финансиране по инициативата на ЕК WiFi4EU 101
Таблица 39: Относителен дял на населението с водни услуги по региони и области в Северозападен регион (%) 105

Таблица 40: Населени места и относителен дял на неводоснабдено население и население с режим на водоснабдяване в Северозападен регион, 2017 г. 106
Таблица 41: Постигнати нива за качество на ВиК услугите от ВиК операторите в Северозападен регион 109
Таблица 42: Подадени водни количества от обществено водоснабдяване по статистически региони и загуби на вода (млн. m^3/годишно) 110
Таблица 43: Територии в заплаха от наводняване – 1 000 год. вълна 116
Таблица 44: Общини със специфични характеристики 117
Таблица 45: Необходим ресурс по стратегически приоритети 158
Таблица 46: Разпределение на средствата по години 159
Таблица 47: Индикативни обекти, подадени от министерства и ведомства 160

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

АЗ	Агенция по заетостта
АИС	Автоматична измервателна станция
АНКПР	Актуализация на Национална концепция за пространствено развитие
АПИ	Агенция Пътна инфраструктура
АУЕР	Агенция за устойчиво енергийно развитие
БАСЕТ	Българска асоциация за селски и екологичен туризъм
БВП	Брутен вътрешен продукт
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водноелектрическа централа
ВОИ	Вътрешни отоплителни инсталации
ВОМР	Водено от общностите местно развитие
ГПМ	Газопреносна мрежа
ГС	Газоразпределителна станция
ГИС	Географска информационна система
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСГРАОН	Единна система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението
ЕСМ	Енергоспестяващи мерки
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове
ЕФМДР	Европейски фонд за морско дело и рибарство
ЕФСИ	Европейски фонд за стратегически инвестиции
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗЗРК	Закон за закрила и развитие на културата
ЗКН	Закон за културното наследство
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията

ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
ИЗП	Използваеми земеделски площи
ИМТ	Интермодален терминал
ИСИС	Иновационна стратегия за интелигентна специализация
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение на средствата на ЕС в България
ИТИ	Интегрирани териториални инвестиции
ИСТР	Интегрирана териториална стратегия за развитие
КАВ	Качество на атмосферния въздух
КЕВР	Комисия за енергийно и водно регулиране
КПГ	Компресиран природен газ
КФ	Кохезионен фонд
КЦН	Краткосрочната целева норма
МЕ	Министерство на енергетиката
МЗ	Министерство на здравеопазването
МЗм	Министерство на земеделието
МИ	Министерство на икономиката
МК	Министерство на културата
МОН	Министерство на образованието и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МСЕ	Механизъм за свързване на Европа
МСП	Малки и средни предприятия
МС	Министерски съвет
МТ	Министерство на туризма
МТИТС	Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НЕМ	Национална Екологична мрежа
НИНКН	Национален институт за недвижимо културно наследство
НИРД	Научно-изследователска и развойна дейност
НКЖИ	Национална компания „Железопътна инфраструктура“
НКИЗ	„Национална компания Индустриални зони“ ЕАД

НКЦ	Недвижими културни ценности
НСАИКПД	Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОП	Оперативна програма
ОПИК	Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
ОПТ	Оперативна програма „Транспорт“
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОПТТИ	Оперативна програма „Транспорт и транспортна инфраструктура“
ОУПО	Общ устройствен план на община
ПВТ	Повърхностни водни тела
ПИРО	План за интегрирано развитие на община
ПОУ	План за опазване и управление
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
РКБИ	Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“
СДН	Средноденонощна норма
СЗР	Северозападен регион за планиране от ниво 2
СИР	Североизточен регион за планиране от ниво 2
СЦР	Северен централен регион за планиране от ниво 2
УО	Управляващ орган
ФПЧ	Фини прахови частици
ФтЕЦ	Фотоволтаична електроцентрала
ЮЗР	Югозападен регион за планиране от ниво 2
ЮИР	Югоизточен регион за планиране от ниво 2
ЮЦР	Южен централен регион за планиране от ниво 2

РЕЧНИК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТЕРМИНИ

Агломерационен ареал – "Functional Urban Area" (FUA) – активна част от територията на община или на група общини, в която се осъществяват интензивни функционални връзки между града-център и други населени места и обекти.

Агломерационно ядро – самостоятелен град-център или с пространствено приобщени към него съседни населени места и други обекти в обща непрекъсната пространствена система.

Брутен вътрешен продукт (БВП) – характеризира крайния резултат от икономическата дейност и се измерва с добавената стойност, създадена при производството на стоки и услуги от единиците, резиденти на икономическата територия на страната.

Брутна добавена стойност (БДС) – измерител на стойността на стоките и услугите, произведени на една територия за даден период от време. БВП и БДС могат да се разглеждат в тясна връзка, като БВП се изчислява като сума от потреблението (частно и държавно), инвестициите (в основен капитал и запаси) и нетния износ (износ минус внос). БВП = БДС + корективи (данъци – субсидии).

Екологично състояние на повърхностни води – Състояние, определено от биологичните, физико-химичните и хидроморфологичните елементи на качеството на водите.

Електронно управление (е-управление) – Управление в електронна среда на нормативните взаимовръзки, административните процеси и обслужване и взаимодействието с потребителите с използване на информационни, статистически и математически модели и методи на обработка на данни, информация и знания, които осигуряват по-високо ниво на ефективност на управлението.

Зелен пояс – териториална свързаност на неурбанизирани територии чрез приобщаване на земеделски или планински слабо урбанизирани територии между тях в единно природно пространство с линеен характер.

Интермодален транспорт – комбиниран транспорт на хора или стоки като се използват два или повече вида транспортни средства (за въздушен, железопътен, плавателен или автомобилен транспорт).

Индустриален парк - обособена територия, разположена в една или повече общини, за която са осигурени устройствени, технически и организационни условия за производствени дейности.

Коефициент на възрастова зависимост – съотношение между лицата от населението в „зависимите" възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите" възрасти (от 15 до 64 години), изчислено в проценти.

Коефициент на демографско заместване – съотношение между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15–19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60–64 години).

Културен коридор – традиционно териториално направление в даден регион, по чието протежение циркулират културни ценности, идеи и иновации в един постоянен континюитет на връзки, влияния и взаимодействия.

Културен маршрут – традиционен път, материално детерминирано историческо трасе, съответства на определена историческа функция и цел, включва материални и нематериални културни феномени.

Малки населени места – села или градове с население до 30 000 жители. (Наредба № 7 на МРРБ, Допълнителни разпоредби, § 1)

Местообитание – район със специфични абиотични и биотични фактори, в който определен растителен или животински вид се намира в някои от стадиите на своя жизнен цикъл. (ЗЗТ, § 1, т. 9 от Допълнителните разпоредби)

Оси на урбанистично развитие – (полицентрични зони), пространства с линеен характер, формирани при интегрирането на полюсите на развитие с транспортно-комуникационната мрежа на страната.

Производителност на труда – съставен икономически показател, който съпоставя постигнатия резултат (новосъздаден продукт) с вложения трудов фактор при осъществяването на определена икономическа активност на определена икономическа територия за определен период.

Пространствено планиране – процесът на създаване на териториална основа за координиране на секторните политики на национално, регионално и местно ниво чрез система от йерархично обвързани документи, които в съответствие с териториалния потенциал определят стратегията за интегрирано пространствено развитие[1].

Пространствено развитие – еволюцията на територията във всичките ѝ измерения (икономически, социални, екологични и физически)[2].

Територии с особена териториалноустройствена защита – защитени територии за природозащита по Закона за защитените територии, за културно-историческа защита по Закона за културното наследство, други територии със специфична характеристика, чийто режим на устройство и контрол се уреждат в отделни закони (високопланинските и крайграничните територии, морското крайбрежие, територията на столицата и други), свлачищните територии.

Трансевропейска транспортна мрежа (TEN-T) – обща транзитна транспортна система от автомобилни пътища, железопътни линии, водни пътища, пристанища и летища на Европейския съюз.

Транспортен коридор – територия с линеен характер, която може да включва автомагистрала, железопътна линия, плавателен канал или варианти на тяхното съчетаване.

Функционални зони – компактна пространствена система от функционално обвързани територии, характеризиращи се с общи/сходни условия и цели за развитие.

[1] § 1, т. 1 на Наредбата за условията, реда и сроковете за изготвяне, съгласуване, приемане, актуализиране и изпълнение на Националната концепция за пространствено развитие, регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 2 и регионалните схеми за пространствено развитие на районите от ниво 3 (области)
[2] § 1, т. 2 на същата наредба

РЕЗЮМЕ

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 е стратегически планов документ, определящ общата политическа, пространствена, икономическа и тематична рамка за развитието на региона в годините на новия програмен период 2021–2027.

В методически аспект при разработването на Интегрираната териториална стратегия за развитие са използвани подходи и методи, които гарантират достоверността на изследванията, отчитат ограничителите и стимулаторите за развитие на територията на региона и обосновават формулираните цели, мерки и приоритетни действия за интегрирано развитие на основните функционални системи. Последните са насочени към постигането на желан напредък в цялостното социално-икономическо развитие на региона и изравняването му по основни показатели с останалите региони от ниво 2 в страната.

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 за периода 2021–2027 година е разработена в съответствие с Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. (Актуализация 2019 г.) и отчита предвижданията на секторните стратегии на регионално ниво в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда. В нея са използвани и резултати от изготвения Социално-икономически анализ на районите в Република България (юли 2019 г.), след актуализация на информацията по налични нови данни към края на 2019 г.

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 е изготвена на основата на обстоен анализ на социално-икономическото състояние, изявените тенденции, изведените и обсъдени със заинтересованите страни приоритети за развитие. Проследени са промените в икономическото и социалното развитие на административно-териториалните единици от ниво 3 в региона и факторите, оказващи влияние върху състоянието и качеството на живот. Анализът на вътрешнорегионалните различия между отделните области сравнява показателите на всяка от тях със средните показатели за страната и останалите региони от ниво 2. В много от случаите са дефинирани и общини, които са с високи отклонения от средните стойности на разглежданите показатели. В заключение е дадена оценка на тенденциите в развитието и са формулирани изводи, препоръки и мерки за преодоляване на несъответствията и проблемите.

Предложените целенасочени действия са фокусирани върху увеличаване на конкурентните предимства на региона и догонване или изравняване на средните показатели на региона с тези на национално ниво, преодоляване на вътрешнорегионалните различия в социалната, икономическа и техническата инфраструктура и развитието на човешкия фактор, който е основен капитал в територията на региона.

Визията и пакетът от стратегически приоритети на ИТСР на Северозападен регион от ниво 2 за периода 2021–2027 г. са формулирани на основа на анализа на състоянието и съществуващите тенденции в социално-икономическото, екологичното, културното, инфраструктурното и пространственото развитие на петте области в региона. Те обобщават резултатите от публичните консултации, от проведената анкета и изказаните становища и развитите идеи в срещите със заинтересовани страни. Отчетени са определените перспективни насоки за развитие в регионален аспект, публикувани в европейски и национални стратегически документи за периода след 2020 г.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020

Формулираната визия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 е пренесена от Регионалния план за развитие (2014–2020 г.) и се подкрепя от всички заинтересовани страни:

„Северозападен регион преодолява съществения социално-икономическо изоставане и сериозните структурни и демографски проблеми чрез подходящи инвестиции в свързваща инфраструктура и укрепване на потенциала за растеж, създаващи предпоставки за догонващо развитие в национален и европейски мащаб“

Визията се запазва в този си вид, тъй като има дългосрочен характер и заложеното послание в нея е актуално и към настоящия момент.

Съобразявайки се с Националната стратегия за регионално развитие на Р. България (2012–2022 г.), Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. (Актуализация 2019 г.), Национална програма за развитие „България 2030“ и насоките на политиката на ЕС за сближаване и регионално развитие за периода 2021–2027 г., Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2, поставя икономическото, социалното и териториалното сближаване във фокуса на заложените стратегически приоритети за развитие на Северозападен регион:

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 1: УСКОРЯВАНЕ НА РАСТЕЖА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА

Важният момент тук е, че в допълнение към догонващия растеж чрез специално насочена подкрепа от националната и регионална политика СЗР следва да мобилизира и включи в този растеж специфичния си потенциал и фактори на растеж, както и да подобри тяхното качество. Този приоритет следва да се постигне чрез привличане на инвестиции, които са основен фактор за развитие, преструктуриране и растеж на икономиката. От друга страна трябва да се наблегне на развитие и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика чрез иновации, цифровизация, икономическа промяна и производства с висока добавена стойност чрез целенасочени инвестиции. Усвояването на ресурсите по ефективен и устойчив начин е една друга възможност за развитието на региона, стимулиране на регионалния икономически растеж и заетостта.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2: ЗАПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

Националната програма „България 2030“ подчертава значението на образованието като ключов аспект на икономическия потенциал и решаващ фактор за развитието на информационното общество. За повишаване на привлекателността за живеене в Северозападен регион се планира реализацията на целенасочени мерки за развитието на следните социални системи: здравна, социални услуги, културна и спортна (включително туризъм, музейно дело, читалища и т.н.). Мерките ще покриват както продължаването, така и въвеждането на нови дейности за социално развитие и подпомагане, подобряване на здравеопазването, развитие на спорта и културната сфера, които трябва да бъдат обектово и ресурсно обезпечени.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3: ТЕРИТОРИАЛНА СВЪРЗАНОСТ, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА

Изолацията на Северозападен регион в транспортен и цифров план в страната определя този приоритет като много важен в усилията за подкрепа на неговия икономически растеж и социално развитие. Инвестициите за подобряване на съществуващата инфраструктура за железопътен, автомобилен и воден транспорт ще доведат до подобряване на условията за бизнес и търговия, като същевременно способстват и за постигането на по-високо ниво на безопасност в транспортната система на страната.

Приоритетите и специфичните цели към тях са обусловени от актуалното състояние на региона и от плановете за икономическо и социално сближаване в развитието на територията. Основното предизвикателство пред региона е превръщането му от икономически изостанал и слабо населен регион в устойчиво развиващ се регион, интегрална част от националната територия.

В Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 са идентифицирани всички заинтересовани страни и участници в процеса на формирането и прилагането на регионалната политика за интегрирано устойчиво развитие на територията на региона. Посочен е комуникационен механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност относно постигнатите резултати.

Съществена част на Документа са индикаторите за наблюдение и оценка на изпълнението на ИТСР. За тези индикатори са посочени изходни и целеви стойности, чрез които ще се наблюдава и измерва постигането на целите за ускоряване на социално-икономическото развитие, за намаляване на регионалните диспропорции и подобряване на качеството на живот.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Общи изисквания

Интегрирана териториална стратегия за развитие на регион за планиране от ниво 2 е част от системата от документи за планиране на пространственото развитие, регламентирани със Закона за регионалното развитие (ЗРР). Тя определя средносрочните цели, приоритети и перспективи за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответния регион за планиране в съответствие с предвижданията на Националната концепция за регионално и пространствено развитие и другите секторни и хоризонтални политики, както и връзките му с други региони за планиране от ниво 2 в страната и в съседните държави в макрорегиона.

Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 се разработва в съответствие с Актуализацията на Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. и отчита предвижданията на регионално ниво на секторните стратегии в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда. ИТСР на Северозападен регион задава рамка за интегрирано пространствено развитие при отчитане на местния териториален потенциал и принципите за балансирано устойчиво развитие и отразява съвременните тенденции в регионалната политика на Европейския съюз.

1.2. Подход за разработването на ИТСР на СЗР

Изборът на подход и методология за изпълнение на задачата „Подкрепа за интегрирани териториални стратегии за следващия програмен период (Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион за планиране от ниво 2)“ е съобразен с основната цел, а именно Интегрираната териториална стратегия за развитие на регион за планиране от ниво 2 да служи за стратегически документ, който ще определи средносрочните цели, приоритети и перспективи за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответния регион за планиране в съответствие с предвижданията на Националната концепция за регионално и пространствено развитие и другите секторни и хоризонтални политики, както и връзките му с други региони за планиране от ниво 2 в страната и в съседните държави в макрорегиона.

Този документ, изготвен по единна методология за шестте региона за планиране, ще се използва за определяне на приоритетите и зоните за интервенции и за прилагане на интегрирани териториални инвестиции.

Основните подходи в разработването на анализа обхващат подходите, описани в Методическите указания за разработване на ИТСР съгл. чл. 17, т. 9 на ЗРР(изм. и доп. ДВ бр. 21 от 13 март 2020 г.) от март 2020 г., и допълнителни подходи, извлечени от документите за приоритетите в регионалната и кохезионната политика на ЕС в периода след 2020 г., а именно:

Научно обоснован подход

Подходът е в основата на всички анализи и прогнози и особено на тези, свързани със социалното и икономическото развитие и с аналогични разработки за регионално и пространствено планиране. Съществен елемент от този подход ще бъде изготвянето на теоретичен модел на Интегрираната териториална стратегия за развитие, обвързващ я с

определените насоки в Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г., Актуализация 2019 г., изискванията на Техническата спецификация и Методическите указания на Министерството на регионалното развитие и благоустройството за изготвяне на ИТСР на регионите от ниво 2 (март 2020 г.).

При разработването на Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен регион от ниво 2 ще бъдат използвани информацията и данните, събрани и обработени за целите на Социално-икономическия анализ на районите на Р. България и актуализацията на НКПР, които ще бъдат допълнени с нови данни, налични към момента на изпълнението на договора.

Подход, основан на местните характеристики и потенциал

Използването на този подход, известен сред професионалните среди като „Подход Барка“[3], има за цел да подмени универсалните подходи, прилагани от различни международни (Световна банка, ОИСР) и европейски институции за подпомагане на развитието и преодоляване на регионалните различия. Този подход се прилага в изготвянето на анализи на територии със специфични характеристики за да се открояят конкурентните предимства на определени териториални единици и за да се определят неизползваните потенциали. Той се възприема като обединяващ местните общности инструмент за решаване на съществуващи проблеми, свързани със заетост и безработица, жилищни условия, незадоволително ниво на публичните услуги, които ограничават икономическите възможности и са в основата на социалната изолация.

Подходът, основан на местния потенциал и характеристики, е изключително подходящ и необходим за прилагане в регионален мащаб, поради което ще бъде използван и при разработването на Интегрирана териториална стратегия за развитие на Северозападен регион.

Интегриран подход

Прилагането на интегрирани териториални стратегии през следващия програмен период 2021–2027 г. налага задължително при разработването на ИТСР интегрирания подход, който да отчита предвижданията на регионално ниво на секторните стратегии в областта на икономическото развитие, здравеопазването, образованието, науката, социалните услуги, транспорта, водния сектор, енергетиката, широколентовите комуникации, туризма и околната среда.

Този подход, наложил се като основен в политиката за регионално развитие и задължителен при изготвяне на стратегическите документи за регионално и пространствено планиране, има за цел в условията на свиващи се ресурси и ограничени финансови приоритети да обедини различни политики, приоритети, проекти, финансови ресурси, източници за финансиране, участници и заинтересовани страни за постигане на положителна синергия и добавена стойност от реализираните програми.

Прилагането на интегриран подход за планиране на регионалното и пространственото развитие на регионите дава отговор на набелязаните нужди и потенциал за развитие,

[3] Barca, F. (2009) An agenda for a reformed cohesion policy A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf Докладът е изготвен от министъра на икономиката на Италия Фабрицио Барка по искане на комисаря по регионална политика д. Хубнер

изисква целите да бъдат съгласувани и да предвиждат взаимодействие с факторите, условията и потенциала за специфичното развитие на съответния регион, мрежата от населени места и отделните сектори на икономиката.

Подход „отдолу – нагоре“

Подходът „отдолу–нагоре“, прилаган в много държави с висока професионална култура, демократични традиции и отношение към планирането, подпомага цялостния процес на вземане на решения, изпълнението им и прилагането на ИТСР въз основа на предложения, постъпващи от по-ниските йерархични нива. Този подход, който се приема за по-подходящ за стратегически документи за регионално и градско планиране в локални мащаби, ще бъде използван и при разработването на ИТСР с цел да се постигне: 1) изграждане на консенсусен модел с всички заинтересовани страни, повишаване на ангажираността и заинтересоваността на участниците в подготовката и прилагането на ИТСР; 2) намаляване на риска от недобра вътрешна и външна комуникация и получаване на достатъчно надеждна обратна информация от заинтересованите страни; 3) ефективно използване на цялата налична база от интегрирани знания от различните членове в екипа, допълнени със знанията на местните участници; 4) повишаване на информираността и знанието за същността и основните цели на ИТСР.

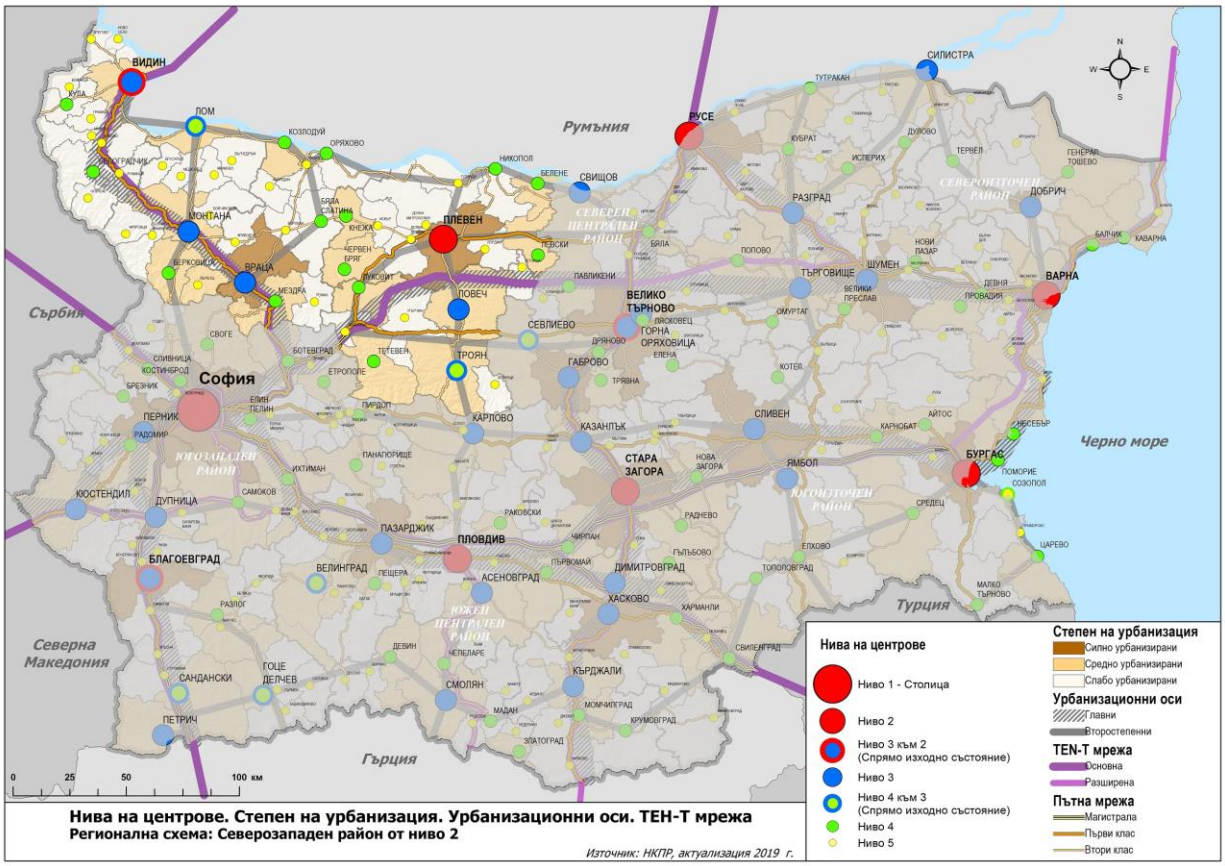
Прилагането на подхода „отдолу–нагоре“ във фазата на актуализиране на информацията и на публичните консултации позволява да се постигнат изискванията за информираност, публичност и прозрачност и да се идентифицират по-точно потребностите на местните общности, към които да се ориентират приоритетите и да се насочат публичните средства.

2. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ И АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО, СОЦИАЛНОТО И ЕКОЛОГИЧНОТО СЪСТОЯНИЕ, НУЖДИТЕ И ПОТЕНЦИАЛИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА

Териториалният обхват на регионите от ниво 2 (NUTS 2) в България е определен в съответствие с изискванията на Регламент (ЕО) № 1059/2003, който формира единната правна рамка на регионалните статистики в Европейския съюз. Създадените шест региона у нас, които не са административно-териториални единици, имат за цел да подпомогнат „планирането, програмирането, управлението, ресурсното осигуряване, наблюдението и оценката на регионалното развитие“ (чл. 4, ал. 3 на ЗРР). Изменение на границите на регионите е извършено по повод членството на страната в Европейския съюз през 2007 г. Северозападният регион обхваща областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен с общо 51 общини.

Регионът е разположен периферно в северозападната част на България и граничи с р. Дунав на север и с Република Сърбия на запад. На изток Северозападен регион граничи със западните територии на областите Велико Търново и Габрово, а на юг – със Западна Стара планина. Общата площ на региона е 19 070 km^2, което представлява 17,2 % от територията на страната, като земеделските територии са 70,5 %, горските – 22,2 %, а урбанизираните – 4,5 %.

Фигура 1. Нива на центрове. Степен на урбанизация. Урбанизационни оси. TEN-T мрежа

Източник: НКПР, Актуализация 2019 г.

Връзките на региона се определят от неговото разположение, транспортната инфраструктура и достъпността. Ограничител за по-добрата свързаност са реката Дунав, планинският релеф, състоянието на пътищата в региона, малкият брой гранични контролно-пропускателни пунктове. Един от важните градове-центрове в обхвата на региона – гр. Видин е единственият град в България, при който се пресичат два от коридорите на основната трансевропейска транспортна мрежа „Ориент/Източно–Средиземноморски“ и „Рейнско–Дунавски“, но това важно предимство все още не е оползотворено поради забавянето в изграждането на АМ „Хемус“ и скоростния път Видин – Ботевград/София. На р. Дунав има само един мост в тази част на страната, което също затруднява връзките с Румъния. Общо на р. Дунав граничните контролно-пропускателни пунктове в този регион са 4 броя. По границата с Р. Сърбия са разположени два ГКПП, изготвен е проект и за ГКПП „Салаш“, но все още не е реализиран.

Планинският и полупланинският релеф в западната и южната част на региона, където са разположени и териториите с най-бързо намаляващото населението и съответно едни от най-зле поддържани пътища, също са бариера в осъществяване на връзки с други градове и центрове в страната и със съседните държави. Това ограничава мобилността и достъпа до работни места и услуги, което се отразява върху цялостното социално-икономическо развитие на региона.

Таблица 1: Основни характеристики на региона

Регион/област	м. ед.	България	СЗР	Видин	Враца	Ловеч	Монтана	Плевен	% СЗР от РБ
Територия	*km²*	**110 994**	**19 070**	3 033	3 620	4 129	3 636	4 653	17,18 %
Население (2018 г.)	*брой*	**7 000 039**	**742 304**	84 865	162 549	124 873	129 637	240 380	10,60
Общини	*брой*	**265**	**51**	11	10	8	11	11	19,25
Населени места	*брой*	**5256**	**629**	140	124	112	130	123	11,97
Градове	*брой*	**257**	**45**	7	8	8	8	14	17,58
Равнище на урбанизация	*%*	**73,5**	**63,8**	64,4	58,5	62,8	64,0	66,7	86,81
БВП (2017 г.)	*млн. лв.*	**101 043**	**6 818**	640	1 953	1 128	1 155	1 941	6,74
БВП на човек	*лв.*	**14 280**	**8 938**	7 283	11 684	8 804	8 659	7 884	62,59

Източник: НСИ, Обработка НЦТР

На територията на СЗР има общо 629 населени места, от които 45 градове. По данни на НСИ към 31.12.2018 г. населението на СЗР е 742 304 души и е намаляло с 94 297 човека в сравнение с данните от последното преброяване през 2011 г. Населението в региона е една десета от общото за страната и гъстотата му към края на 2019 г. е най-ниска – 38,9 души/km^2 при средна стойност за страната 63,1 души/km^2.

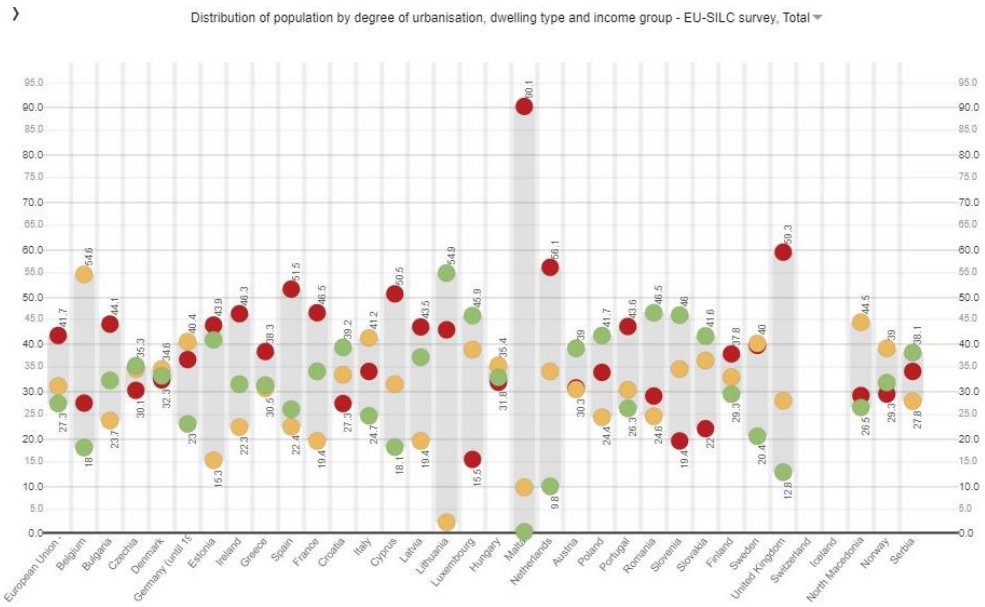
Градското население (степента на урбанизация) е 63,8 %, също най-ниска стойност от всички региони. В най-големия град – Плевен през последните години населението намалява и към 31.12.2018 г. то наброява 96 610 души, с което градът продължава да бъде седмият по население град в България. В групата на средните градове (30 до 100 хил. д.) влизат областните центрове Враца, Монтана, Видин и Ловеч. Към 31.12.2018 г. най-многолюден от средните градове е Враца с население 52 617 души, следван от град Видин (41 583 д.). Град Ловеч е много близо до долната граница на интервала от 30 000 души. Още 5 града с население от 10 000 до 30 000 д. допълват и балансират

средните градове и областните центрове и най-големият от тях е Лом (19 754 д.), следван от Троян (19 352 д.), Берковица (12 037 д.), Козлодуй (11 851 д.) и Червен бряг (11 275 д.).

На ниво община, 66,7 % (34 бр.) от общините се класифицират като слабо урбанизирани (периферни), 29,4 % (15 бр.) са средно урбанизирани (междинни) и само 3,9 %(2 бр.) са силно урбанизирани (централни). Слабо развитите периферни общини са с малко население и без изявен град-център и те се нуждаят от целенасочена подкрепа за преодоляване на основните проблеми. Тези общини формират големи ареали в териториалната структура на региона. Към тях спадат всички гранични планински общини и много селски общини в Дунавската равнина.

Сравнени със стойностите за Европейския съюз, където 28 % са слабо урбанизирани, 31 % са средно урбанизирани и силно урбанизираните са 41 %, е очевидна обърнатата тенденция. И на национално ниво ситуацията е подобна – превес имат силно урбанизираните територии, а с близки стойности са междинните и слабо урбанизираните.

Фигура 2: Разпределение на населението според степента на урбанизация и жизнения стандарт

Източник: *Проучване на ЕВРОСТАТ за социалното включване и жилищните условия, EU-SILC Survey, 2018 г.*

Като Дунавска крайречна територия Северозападен регион притежава ресурсите за „свързаност“ с подобряване на достъпността, транспортните връзки и комуникации по и към р. Дунав, ефективно използване на енергийните ресурси, околната среда с подобряване качеството на водите, опазване на богатото биоразнообразие, превенция и управление на риска, повишаване на конкурентоспособността на региона чрез иновации, образование, култура, туризъм, мултикултурен диалог и съхраняване на националната идентичност и богатото културно наследство

Като външна граница на Европейския съюз с периферни територии със съхранена природа, бит, традиции и културното наследство, Северозападният регион обогатява мозайката от природни и антропогенни ландшафти и културното многообразие на Европа.

2.1. Фактори, влияещи върху развитието на региона

Местоположение и свързаност

Географското положение на региона има своите особености, повлияли върху неговото развитие. На запад регионът граничи с райони на Сърбия, едни от най-слаборазвитите в страната. За разлика от повечето източноевропейски страни, където районите по западните им граници отбелязаха по-бърз растеж и ускорена трансформация, тази част от западната граница на България не получи възможности за икономическа интеграция и трансфер на икономическа активност и технологии. Подобна слаба икономическа интеграция и възможност за стимулиращ ефект върху регионалното развитието има границата на региона с южните райони на Румъния, които в по-голямата си част не отстъпват по бедност на българските северни региони. Регионът не може да получи положителни икономически импулси от районите в съседните страни.

Северната граница на региона е естествена (река Дунав) и съвпада с част от държавната граница на България с Румъния. Река Дунав притежава сериозен транспортен и енергиен потенциал и като воден ресурс има важно значение за икономическото развитие на региона. Транспортната инфраструктура – участъци на трансевропейските транспортни коридори „Ориент/Източно–Средиземноморски“ и „Рейнско–Дунавски“, пристанищата и фериботните комплекси, мултимодалните превози и втория мост на р. Дунав при Видин–Калафат са потенциали за развитие на транспорта, бизнеса и туризма, както и за ефективно трансгранично и териториално сътрудничество. Тези потенциали са все още недоизползвани. Непълноценният навигационен режим на дунавския воден път и разликата между инфраструктурния капацитет на страните от горното и долното течение на реката е основна причина за ниския обем товари и пътници, който се транспортира.

Пристанище „Видин“ е второто речно пристанище, включено в основната трансевропейска транспортна мрежа на територията на страната. След пускането в експлоатация на Дунав мост II градът се превръща в пресечна точка на двата трансевропейски транспортни коридора на TEN мрежата: „Ориент/Източно–Средиземноморски“ и „Рейнско–Дунавски“. Това кръстопътно положение на Видин е подходящо място за изграждане на голям интермодален хъб в България и разкрива стратегически хоризонт за социално-икономическото развитие на града, региона и на Северна България.

Навигационният канал в българо-румънския участък на река Дунав не отговаря на международно приетите проектни стандарти, издадени от Дунавската комисия. Има ограничения за навигационна безопасност и достъпност на канали, които ограничават операционната ефективност на речния флот, капацитета на реката и привлекателността.

Сравнително добре разгърнатата в пространствено отношение транспортно-комуникационна инфраструктура, макар морално и физически остаряла и амортизирана, притежава необходимия капацитет за обслужване на населението и икономиката в региона, но липсата на бърза връзка със столицата и в направленията запад–изток и север–юг допринася за недостатъчната свързаност на тази територия в сравнение с европейските стандарти за достъпност.

Разглеждана в контекста на ЕС, територията на Северозападен регион се явява все още периферия от географска и комуникационна гледна точка, което сериозно се отразява и върху икономическото развитие на региона. Появата на новия мост между Видин и Калафат не подобри в значителна степен транспортната достъпност и свързаност на територията в

европейски план. За да се стигне до него, и в България, и в Румъния се пътува по недобре изградени и силно амортизирани пътища.

Периферността на региона се потвърждава от развитието на неговата **цифрова свързаност**. Осигуряването на лесен и бърз начин до информация и комуникация чрез Интернет създава условия за икономическо развитие на изостаналите региони и води до подобряване на доходите и условията на живот на живеещите в тях. Северозападен регион е с най-ниски стойностите на показателите „Достъп на домакинствата до Интернет“ и „Лица, регулярно използващи Интернет (всеки ден или поне веднъж седмично)“ – 65,2 % и 58,3 % през 2018 г. (НСИ). Най-ниско е и проникването на оптичен Интернет – 56 %. Предлагането на широколентов достъп до Интернет с фокус върху високоскоростен и свръх-високоскоростен достъп до Интернет, включително 4G/LTE, също изостава от средното за страната – 58 % (като значителни части от територията на Северозападен регион имат покритие под 50 % . Причината в големи части от северозападна България операторите да не развиват 4G мрежите си е липсата на потребители. Тук идва ролята както на регулатора, така и на държавата да стимулира операторите да инвестират и развиват мрежите си до нива, доближаващи 97 % от територията[4].

В същото време едно от най-важните сравнителни предимства, което притежава и трябва да валоризира Северозападен регион, е неговото геостратегическо положение и близостта до западните и северните пазари чрез наличието на транспортни коридори и пристанища, като по този начин редица градове на региона могат да се превърнат в централни места, включително Видин. Въпрос на бъдеща политика е това да бъде реализирано. В тази връзка акцент на политиката ще остане подобряването на цялостното техническо състояние на пристанищната инфраструктура, както и подобряването на състоянието на българския участък на плавателния път на р. Дунав.

Икономически фактори

Глобализация

Предизвикателствата на **глобализацията** поставят Северозападен регион между най-силно уязвимите европейски региони. В резултат на тези процеси делът на мигриралата трудова сила е един от най-високите в България. От друга страна, регионът бавно и недостатъчно се възползва от възможностите на икономическата глобализация, свързани с капиталови и инвестиционни потоци, разпространение на знания и технологии, аутсорсинг на дейности, свързани с различна степен на добавена стойност. За да отговори на предизвикателствата на глобалната конкуренция, регионът се нуждае от целенасочени действия, подкрепящи основните фактори на растеж, като качество на човешкия капитал, подобряване на степента на отвореност и свързаност (мрежи и връзки), добра инфраструктура, включително бизнес и индустриална инфраструктура, увеличение на иновационния потенциал, развиване на адаптационна способност.

Конкурентоспособност

Ускорената интеграция на регионите в условията на глобална конкуренция, нарастващата взаимна зависимост и по-силна местна конкуренция изисква непрекъснато засилване на регионалната конкурентоспособност. Оценката на Индекса за регионална

[4] Концепция за развитие на високоскоростна и свръх-високоскоростна свързаност и изграждане на мобилни мрежи от 5-то поколение (5G), МТИТС, 2019 г.

конкурентоспособност (RCI)[5] определя една от последните позиции за Северозападен регион в класацията от 268 региона в ЕС. Индексът се съставя на база 11 показателя, които измерват различни аспекти на конкурентоспособността и са разпределени в три групи: базови, ефективност и иновации. Базовите показатели са институциите, макроикономическата стабилност, инфраструктурата, здравеопазването и основното образование. Показателите, измерващи ефективността, са нивото на висшето образование и обучението през целия живот, големината на пазара и работната сила. Развитието на иновациите се измерва чрез технологичната готовност, бизнес средата и иновациите[6]. Индексът се изчислява през три години за 2010 г., 2013 г., 2016 г. и 2019 г.

През периода 2010–2019 г. Северозападен регион остава в дъното на класацията. Той е на 260-то място от общо 268 европейски региона през 2019 г., като след него се нареждат още осем региона в Гърция, Република Северна Македония, Румъния, една испанска и две отвъдморски френски територии. Излизането на по-предна позиция през 2019 г. на Северозападен регион е поради стабилните макроикономически показатели и по-силния трудов пазар на България. В същото време регионът се оценява с много лоша инфраструктура, здравеопазване и технологично развитие. По показателя за инфраструктура регионът се класира на последно място сред всички региони от ниво 2 в ЕС.

Доколкото регионът е на едно от последните места по всички индикатори, се налагат изводите за **необходимостта от интегрирано въздействие върху състоянието и ефективността на регионалните фактори като образование, иновационен потенциал, технологична готовност, бизнес среда, специфични проблеми на регионалния трудов пазар и особено на инфраструктурата**.

Иновации

Иновациите са важен фактор за растеж чрез повишаване на добавената стойност на икономическите дейности, особено в региони с малък резерв от работна сила и намаляващи трудови ресурси. Сериозното недооценяване на възможностите, предоставяни от взаимодействието между звената на иновационната система и бизнеса, е проблем на всички региони в страната.

Съгласно Регионалната иновационна таблица на ЕС всички региони от ниво 2 на България са плахи иноватори, с изключение на Югозападен, който попада в групата на умерените иноватори. Резултатите от иновациите показват влошаване през периода 2011–2019 г. в четири от регионите от ниво 2 на България (Северозападен, Североизточен, Югоизточен и Южен централен).

Една от важните цели на развитието на Северозападен регион е да се насърчи растежът, обусловен от иновациите, и да се използват възможностите, които предлагат технологичните промени и модернизацията на производствата и услугите. Освен чрез подкрепа и насърчаване на частната иновационна инициатива и публични инвестиции в иновативни услуги, друга възможност е чрез правилно обвързани териториално предложения за изграждане на регионални иновационни и технологични центрове на знанието и иновациите, развитие на изследователската и развойна дейност в градове с

[5] Индексът за регионална конкурентоспособност (RCI) се определя по методика, приета от Световния икономически форум за изчисляването на Глобалния индекс на конкурентоспособността
[6] https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/

потенциал и с налична база, персонал и традиции в тази сфера, профилирани в съответствие с характеристиките и потребностите на региона. Пример за това е град Плевен.

Индустриална инфраструктура

Протичащите динамични процеси на структурни промени в икономиката все по-ясно открояват необходимостта от обособяването и развитието на нови индустриални терени (зони и паркове), които да поемат нови производства. Като инструмент за насърчаване на инвестициите индустриалните зони се превръщат във важен елемент на държавната и местната политика. Опитът на индустриалните зони в световен план доказа, че ако се прилага успешно, те могат да помогнат за генериране на заетост, преки чуждестранни инвестиции, валутни приходи, износ и държавни приходи. В по-успешните случаи индустриалните зони също са помогнали за улесняване на усъвършенстването на уменията, трансфера на технологии, приемането на съвременни практики на управление, икономическата диверсификация и формирането на клъстери.

Развитието на зоните от последните години се осъществява с подкрепата на държавната „Национална компания индустриални зони“ (НКИЗ). Задачата на НКИЗ в изпълнение на политиката си е да предлага на инвеститорите терени с предварително изградена инфраструктура, за да могат да стартират бързо проектите си. В Северозападен регион държавната компания вече има един действащ проект – Индустриална зона Видин, както и подписани меморандуми за изграждане и развитие на нови индустриални зони/паркове в общините Видин, Враца и Ловеч.

Със Закона за индустриалните паркове се урежда статутът на индустриалните паркове, условията и реда за тяхното създаване, изграждане, функциониране и развитие. Целта на този закон е да осигури условия за стимулиране на инвеститорите да извършват производствена дейност в индустриални паркове, да се създадат условия за развитие на производства и услуги с висока добавена стойност, да се стимулират инвестициите във високотехнологични производства и услуги чрез осигуряване на условия за внедряване на научноизследователска и развойна дейност, на иновации и на трансфер на технологии и да се привлекат и стимулират инвестиции за балансирано социално и икономическо развитие на регионите и общините

Демографски и социални фактори

Дългосрочни и отдавна започнали демографски тенденции трайно редуцират населението в трудоспособна възраст в преобладаващата част от регионите в страната. В условията на намаляващо население и трудова сила двигател за разширяване на границите на производствените възможности и увеличаване потенциала за създаване на допълнителна стойност е подобрената ефективност на човешкия потенциал. Трансформацията и ефективността на човешкия капитал зависи от развитието на качествено образование, по-ефективно обвързване с нуждите на пазара на труда, нова система за ранно професионално ориентиране и развитие, както и от целенасочени усилия за повишаване на качеството и модернизация на средното образование в контекста на процеса на дигитализация, развитие капацитета на учителите и въвеждане на по-ефективни форми на обучение.

Северозападен регион има **най-голямото абсолютно и относително намаляване на населението и трудовите ресурси от всички региони в страната.** Трайните неблагоприятни тенденции поставят Северозападен регион сред регионите с най-висок

относителен дял на напускащите преждевременно училище от общия брой на учениците в основните училища, изоставащ спрямо средните показатели за страната дял на населението с високо образование и много висок дял на младежите извън системата на образованието и заетостта (NEETs) в страната и ЕС. Факторът „образовано население“ следва да се постави като основополагащ за развитието на региона заедно с другите политики за социално-икономическо и инфраструктурно развитие, доколкото те са взаимосвързани.

Екологични фактори и рискове

Северозападният регион е с най-висока степен на уязвимост от климатичните промени, както в страната, така и при регионите на ЕС. Рисковете са свързани с евентуалната активизация на водната и ветровата ерозия, наводненията, засушаването и възможното засилване на свлачищните процеси, които са характерни за региона. СЗР в сравнително ниска степен замърсява околната среда, но въпреки това в някои от големите населени места замърсяването на атмосферния въздух с ФПЧ е прекалено високо. СЗР е с дял под средния за страната на обектите от НЕМ, но сред регионите от Северна България е с най-висок дял и се нарежда след регионите от Южна България.

2.2. Природни условия и ресурси и състояние на околната среда, влияние на глобалните климатични промени, природни рискове, рискови територии и зони

2.2.1. Природни условия и ресурси

Релеф

Разгледан от североизток на северозапад, в релефа на региона се наблюдават следните морфографски единици: Дунавска хълмиста равнина, Предбалкан и Главна старопланинска верига. Те водят до постепенно увеличаване на надморската височина на релефа в същата посока.

Обширните крайдунавски низини – Видинска и Арчаро-Орсойска, Долноцибърска, Козлодуйско-Оряховска, Черноплска и Свищовско-Беленска, са едни от най-плодородните земи за отглеждане на разнообразни селскостопански култури.

Водни ресурси

Водните ресурси в Северозападен регион са главно речните басейни на реките Дунав, Тимок, Искър, Огоста, Цибрица, Лом, Осъм и Вит и техните водосбори. По-големите водни площи са язовирите „Огоста“, „Горни Дъбник“, „Сопот“, „Еница“ и „Каменец“. В региона има регистрирани над 120 микроязовира.

Голям воден басейн е Рабишкото езеро, а най-големият карстов извор е „Глава Панега“. От минералните извори със значение за балнеотуризма са тези в селищата Вършец, Градец, Шипково и Чифлик.

Климат

Северозападният регион попада изцяло в умерено континенталната климатична област, която се отличава със зимни и летни температурни екстремални максимуми. Средногодишното количество на валежите е между 550 и 600 l/m², като във високите планински части достига до 1 200 l/m². Преобладават ветровете от северозапад и север.

Полезни изкопаеми

Регионът е беден на полезни изкопаеми, но има нерудни полезни изкопаеми, между които гипс, пясък и чакъл, както и облицовъчни камъни.

Почви

Преобладаващият тип почви в региона са черноземите, алувиално-ливадните, сивите и кафявите горски почви, планинско-ливадните почви и различни асоциации от лесивирани почвени видове.

2.2.2. Състояние на околната среда

Въздух

СЗР в преобладаващата си част се характеризира с добри и много добри качества на атмосферния въздух. В част от териториите, свързани предимно с големите градове и индустриални центрове на региона, се установяват влошени качества на атмосферния въздух.

В обхвата на определените от МОСВ райони за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух (РОУКАВ) в пределите на СЗР попадат следните зони с превишаване на установените норми и горни оценъчни прагове (ГОП) – ***общините Враца, Видин, Монтана, Никопол, Пленен, Ловеч и Троян***.

Общини Враца, Видин, Монтана, Плевен, Ловеч и Никопол са териториални единици с продължаващи за дълъг период превишения на нормите за $ФПЧ_{10}$, като за община Плевен е установено превишение и на годишната целева норма за нива на ПАВ (във фракцията на $ФПЧ_{10}$). Община Троян е определена като териториална единица, в която е превишен горния оценъчен праг (ГОП) за $ФПЧ_{10,}$

Видно е, че основният проблем по отношение качеството на атмосферния въздух в СЗР, както и за страната въобще, е замърсяването с $ФПЧ_{10}$. Стойностите на концентрациите на останалите замърсители – серен диоксид, азотен диоксид и никел се запазват сравнително ниски и постоянни през последните няколко години и са значително под допустимите норми за качество на атмосферния въздух.

През 2018 година по данни на РИОСВ средногодишната концентрация на $ФПЧ_{10}$ в гр. Монтана е 44,1 $\mu g/m^3$ – 1,1 пъти нормата за ПДК ср.год. Дните с превишения на ПДКср.дн. са 112 – около 31 % от общия брой анализирани проби, като преобладаващата част от тях са през есенно-зимния сезон на годината. Това е потвърждение, че основен източник за замърсяване на атмосферния въздух с $ФПЧ_{10}$ е битовото отопление на твърдо гориво.

В община Монтана се забелязва устойчива положителна тенденция към намаляване на средногодишните концентрации на фини прахови частици и полициклични ароматни въглеводороди през последните няколко години. Неустойчива е тенденцията по отношение на годишния брой превишения на средноденонощната концентрация на $ФПЧ_{10}$, като същата може да се обясни с различните метеорологични условия през различните години и неефективността на прилаганите от общината мерки, касаещи отоплението с твърди горива в битовия сектор.

Броят на дните с регистрирани превишения в автоматичната измервателна станция в гр. Видин са 120, или около 43 % от общия брой 280 анализирани проби. Установява се

известно увеличение на средногодишната концентрация – 51,2 μg/m^3 спрямо 45,2 μg/m^3 за предходната година.

В община Видин през 2018 г. се отчита положителна тенденция за намаляване на замърсяването на въздуха с фини прахови частици, но въпреки това нивата остават много високи. Град Видин не е газифициран и мерките в плана за действие на общината до 2020 г. са насочени главно към повишаване на енергийната ефективност на общинските и частните сгради, използване на високо ефективни горивни устройства и нискоемисионни горива в битовия и обществения сектори.

Анализът на данните показва, че за 2018 г. нивата на контролираните основни показатели за КАВ са под установените норми за опазване на човешкото здраве, с изключение на показател фини прахови частици до 10 μm (ФПЧ) в АИС Плевен и ДОАС Никопол, като за АИС Плевен е превишена и нормата за полициклични ароматни въглеводороди (ПАВ) във фракция на ФПЧ$_{10}$.

През 2018 г. в Плевен са регистрирани 87 денонощия с превишена СДН, в Ловеч – 30 бр., в Никопол – 78 бр. Изискването средноденонощната норма (СДН 50 μg/m^3) да не бъде превишавана през повече от 35 денонощия в рамките на една календарна година не е спазено за 2018 г. в 2 пункта: в гр. Плевен и в гр. Никопол. Средногодишната норма за ФПЧ$_{10}$ (СГН 40 μg/m^3) е превишена през 2018 г. единствено в гр. Плевен. В сравнение с предходните 2 години, средногодишната концентрация на ФПЧ$_{10}$ е намаляла за пунктовете в гр. Плевен и в гр. Ловеч.

За гр. Плевен, броят превишения в последните 3 години (2016–2018 г.) остава приблизително постоянен, но е много по-малък от тези в предходния 3-годишен период (2013–2015 г.). За гр. Ловеч през 2018 г. за първи път е постигнато спазване на СДН в годишен аспект. За гр. Никопол през 2018 г. всички превишения са в зимния сезон, като бележат известно увеличение в сравнение с предходните две години, вероятно поради големия брой дни с мъгли.

Ефектът от изпълнението на общинските мерки за намаляване нивата на ФПЧ$_{10}$ е ограничен и незадоволителен. Съществен е главно приносът на общинските мерки за намаляване на неорганизираните емисии на ФПЧ$_{10}$ през летния сезон: мерки за поддържане на транспортната инфраструктура и мерки за увеличаване и поддържане на „зелените“ системи.

Не са ефикасни планираните общински мерки за намаляване емисиите през отоплителния сезон. Провеждат се главно информационни кампании за популяризиране на програми за подобряване на енергийната ефективност и използване на екологосъобразни горива. Голяма част от битовите инсталации, свързани с мрежите за топлофикация в гр. Плевен и за газификация в гр. Ловеч и в гр. Плевен, не се експлоатират по финансови причини. Не се прилагат административни стимули за гражданите, използващи екологосъобразни горива или извършили саниране на жилищата си, по финансови и/или нормативни причини.

Води

Повърхностни води

Резултатите от анализа на състоянието на повърхностните водни тела, разположени на територията на Дунавския район за басейново управление, за периода 2017–2018 г. показват, че качеството на водите в участъка на ***река Дунав*** (пункт при с. Байкал),

гравитиращ към Северозападен регион, отговаря на изискванията за добро/отлично състояние.

Стойностите на кислородните и биогенните показатели, както и на всички физикохимични показатели, отговарят на изискванията за отлично състояние. Анализираните специфични замърсители не показват отклонения от изискванията за добро състояние. Не са измерени стойности на приоритетни вещества над нормите за добро състояние.

Качеството на дунавските води в участъка на СЗР допуска широко стопанско използване.

Състоянието на повърхностните води по поречия за цитирания период показва, че само 2 водни тела са оценени в лошо състояние, а 17 – в умерено състояние. Останалите водни тела са оценени с добро и отлично състояние.

В ***лошо състояние*** са водно тяло BG1OG100R014 – р. Огоста от вливането на р. Скът при Сараево до устието и водно тяло BG1IS135R1026 – р. Искър при с. Староселци.

В ***умерено състояние*** са следните водни тела:

1. BG1OG789R1001 – р. Огоста от вливането на р. Дългоделска при Гаврил Геново до язовир Огоста при Горно Церовене;

2. BG1OG600R007 – р. Вртешница от извора до вливането в р. Ботуня при Криводол;

3. BG1WO600R1014 – р. Нечинска бара след язовир Христо Смирненски;

4. BG1WO800R1016 – р. Цибрица;

5. BG1VT307R1107 – р. Вит в участъка след с. Ъглен;

6. BG1OS130R1015 – р. Осъм от вливането на р. Мечка при Дебово до устието;

7. BG1OS130R1115 – р. Осъм от вливането на р. Ломя при Левски до вливане на р. Мечка при Дебово, включително приток р. Мечка;

8. BG1OS700R1001 – р. Осъм след гр. Ловеч и р. Осъм след гр. Троян;

9. BG1VT100R009 – устието на р. Вит;

10. BG1VT307R1007 – р. Вит от вливането на р. Каменка при Бежаново до вливането на р. Тученица при Опанец, включително приток р. Бара след язовир Горни Дъбник

11. BG1OS400R010 – р. Ломя от извора до вливането в р. Осъм;

12. BG1OS600R1005 – р. Бара от извора до вливането в р. Осъм;

13. BG1IS100R1027 – р. Искър при с. Ореховица;

14. BG1IS100R1027 – р. Искър от вливането на р. Гостиля при Ставерци до устието;

15. BG1IS135R1126 – р. Искър от вливането на р. Малък Искър при Роман до вливане на р. Златна Панега при Червен бряг;

16. BG1IS100R1124 – извор на р. Златна Панега, от извора до с. Златна Панега;

17. BG1WO100R001 – р. Тимок от устието на р. Дунав, граничен с Р. Сърбия.

При последното водно тяло се отбелязва замърсяване с метали от източник извън пределите на Р. България.

Едни от основните замърсители на водоприемниците на територията на СЗР са непречистените отпадъчни води от населените места. Регионът се характеризира с директни заустявания на отпадъчни води във водоприемниците поради липса на ПСОВ на градовете Лом, Берковица, Кула, Белоградчик, Левски, Тетевен, Летница, Угърчин и Никопол.

На територията на СЗР са изградени и функционират ПСОВ на градовете Видин, Монтана, Плевен, Ловеч, Троян, Кнежа, Луковит, Белене, Червен бряг и Вършец, Враца, Мездра, Бяла Слатина и Козлодуй и на селата Расово, Раковица и Копиловци. Изградени са и работят пречиствателни станции в седем населени места от общините Луковит, Тетевен и Троян и в гр. Ябланица.

Подземни води

Сред най-значимите замърсители на подземните води в СЗР могат се открояят отпадъчните води поради липса на канализация и ПСОВ; интензивното земеделие; индустриалните източници; действащите депа за твърди битови отпадъци; нерегламентираните сметища и минната дейност. Просмукване на замърсители се получава и при взаимодействие с повърхностните води.

В резултат на антропогенния натиск в пределите на СЗР са установени 2 подземни водни тела (ПВТ) в ***лошо*** състояние:

1. Подземно водно тяло с код BG1G0000QAL001 *„Порови води в Кватернера – Брегово – Новоселска низина“* е оценено в лошо химично състояние с отклонение по показател нитрати. През 2018 г. и в трите пункта, наблюдаващи ПВТ, се отчитат наднормени концентрации по показател нитрати. В два от пунктовете се наблюдава тенденцията към понижаване концентрацията на нитратни йони, като в пункт ШК ПС „Ново село“ средногодишната стойност (СГС) е под нормата. Основна причина за лошото състояние на ПВТ е дифузният натиск от земеделието

2. Подземно водно тяло с код BG1G0000QPL025 *„Порови води в Кватернера –между реките Вит и Осъм“* отчита наднормени концентрации по показателя нитрати. Високи концентрации на нитрати са констатирани и в предходните години. Основна причина за лошото състояние на ПВТ е дифузният натиск от земеделието. Процентът на обработваемите земи в региона достига до 85 %.

През 2018 г. се запазва тенденцията за поддържане доброто състояние на по-голямата част от повърхностните водни обекти, попадащи на територията на СЗР. Състоянието на подземните води е добро. Съществува тенденция за намаляване на емисиите на приоритетни и приоритетно опасни вещества в отпадъчните води, заустваны както в повърхностни водни обекти, така и в канализационни системи.

За опазването на водите от замърсяване и подобряване на тяхното качество, наред с контрола и поддръжката на съществуващите и действащи пречиствателните съоръжения за отпадъчни води, е необходимо да се ускори изграждането на селищни пречиствателни станции за отпадъчни води с цел преустановяване заустването на непречистени отпадъчни води от канализационните мрежи на населените места както в крайдунавските градове Видин и Лом, така и в по-малките населени места като Берковица, Кула, Белоградчик, Левски, Тетевен, Летница, Угърчин и Никопол.

Почви

Голяма част от територия на СЗР е с наклон над 18–20 %, което е основна предпоставка за развитие на водоплосткостна ерозия. Поради интензивния износ на хранителни елементи с повърхностния отток ерозираните почви са по-бедни на хранителни вещества в сравнение с неерозираните и при тях ефективността от внасянето на органични и минерални торове е значително по-висока.

Териториите с хълмист и планински релеф, заети с тъмно и светлосиви и подзолисти песъчливо-глинести почви, са най-податливи на ерозия. Голяма податливост на ерозия имат и карбонатните черноземи и тъмните горски почви. В периода 2014–2017 г. засегнатите площи от плоскостна водна ерозия и почвени загуби остават относително постоянни.

През 2017 г. по данни на ИАОС в страната с най-висок ерозионен риск е област Ловеч – 26 t/ha/y. Най-много площи с висок ерозионен риск – степен 7 „силна до много силна“ са установени също в област Ловеч – 45 626 ha. С най-висок интензитет на ерозионен риск в СЗР са обработваемите земи във водосборите на р. Вит и р. Долен Искър – 14,0 t/ha/y. Следват водосборите на р. Осъм – 7,6 t/ha/y, р. Огоста – 4,7 t/ha/y, р. Огоста запад – 4,3 t/ha/y и р. Дунав – 3,6 t/ha/y.

За разлика от плоскостната водна ерозия, която е характерна за планински и хълмисти условия, ветровата ерозия се проявява главно при големите открити и обезлесени равнинни части. Северозападен регион е слабо засегнат от ветрова ерозия, а земите попадат в двете групи с най-нисък риск. Земите със слаб ветрови ерозионен риск са разположени предимно в областите Видин и Монтана.

По отношение на процесите на засоляване и вкисляване анализът показва, че почвите в СЗР са в добро екологично състояние. Съдържанието на тежки метали в почвата е под максимално допустимите концентрации. Няма регистрирана земя, замърсена с полициклични ароматни въглеводороди, полихлорирани бифенили и органохлорни пестициди.

В заключение може да се обобщи, че почвите на територията са в добро екологично състояние, което е предпоставка за развитие на интензивно земеделие. Водещи за региона трябва да са мерките за превенция и ограничаване на щетите от ерозийните процеси. Това включва информиране и подпомагане на земеделските производители при планиране на ползването на земята, спазване на добрите земеделски и екологични практики и подкрепа на земеделските производители чрез компенсаторни плащания за дейности, ограничаващи процесите на ерозия.

Национална екологична мрежа

НЕМ в Северозападен регион обхваща 6 040,24 km^2 или 31,65 % от общата площ на региона. Делът е под средният за страната. В региона попада голяма част от националния парк „Централен Балкан“ с природните резервати „Царичина“, „Боатин“, „Стенето“, „Северен Джендем“ и др. и едни от най-забележителните природни феномени – Белоградчишките скали и пещерата „Магура“.

Защитените територии (ЗТ) в региона (с отчитане на припокриване) са общо 823,99 km^2 или 4,32 %, което е под средното за страната. Сред тях най-голям е делът на природните паркове (Врачански Балкан) – 2,32 % и националните паркове (Централен Балкан) – 1,51 %.

На областно ниво с най-висок дял защитени територии са областите Ловеч и Враца, които попадат в групата на областите с ниво над средното за страната – 5,5–10 %. Останалите области са в групата на областите с дял на защитени територии от 0 до 4 %. Сред тях се откроява област Видин, в която делът на ЗТ е под 1 %.

Общо в 12 общини липсват защитени територии: Бяла Слатина и Хайредин (област Враца); Бойчиновци, Брусарци, Вълчедръм, Медковец и Якимово (област Монтана); Бойчиновци, Брегово, Димово и Ружинци (област Видин) и Кнежа (област Плевен).

С най-висок дял на защитените територии, 12–45 %, са 7 общини – Враца, Мездра, Априлци, Тетевен, Троян, Вършец и Белене. Последната община е с 44,94 % дял, който се дължи на природната ценност на съответния участък от р. Дунав. Останалите общини са с планински характер.

Защитените зони (ЗЗ) включват както ЗЗ по Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 година относно опазването на дивите птици (Директивата за птиците), така и ЗЗ по Директива 92/43/ЕИО на Съвета от 21 май 1992 година за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна (Директивата за местообитанията).

В СЗР общо ЗЗ и по двете Директиви (с отчитане на припокриване) обхващат територия от 6 026,52 km^2, което е 31,58 % от територията на региона и е по-малко от средното национално ниво. Преобладаващи в региона са ЗЗ по Директивата за местообитанията – 24,02 %, срещу 19,31 % за ЗЗ по Директивата за птиците.

На областно ниво, 2 от областите в региона са с дял на ЗЗ над средния за страната – областите Ловеч и Монтана. Общо 4 са областите в Северна България с дял на ЗЗ над средното ниво за страната.

Делът на ЗЗ варира в изключително големи граници в различните общини. Например, от 99,94 % за община Чупрене до 0 % за община Борован.

Делът на НЕМ е много близък или равен на дела на ЗЗ поради факта, че в много голяма степен защитените зони припокриват защитените територии. Северозападен регион е с дял под средния за страната, но сред регионите от Северна България е с най-висок дял и се нарежда след регионите от Южна България.

Обектите от НЕМ в СЗР са разположени най-вече в горските планински територии, които са и с по-запазена природна среда. Аграрно усвоените равнинни територии са с по-малки площи на природозащита.

Отпадъци

Общо образуваните отпадъци за периода 2011–2017 г. в Северозападен регион намаляват. Във всички области се отчита намаление с изключение на област Враца. Това намаление определено се дължи на демографски причини.

Таблица 2: Общо образувани битови отпадъци

Регион/Област	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Общо за страната	**3 572**	**3 249**	**3 135**	**3 193**	**3 011**	**2 881**	**3 080**
Северозападен регион	**328**	**283**	**263**	**278**	**227**	**217**	**238**
Видин	34	31	30	31	22	26	24
Враца	37	39	50	51	45	41	48

Регион/Област	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ловеч	109	64	58	55	50	42	45
Монтана	37	42	43	40	38	34	35
Плевен	112	107	81	101	73	73	85

Източник: ИАОС

В Северозападния регион събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население в периода 2011–2017 г. намаляват от 392 kg/y до 312 kg/y. Намаление се отчита в областите Видин, Ловеч и Плевен. Слабо се увеличават в област Монтана, а най-значително се увеличават в икономически най-активната област Враца.

По показателя *дял на обслуженото население от системи за организирано сметосъбиране* във всички региони за периода 2011–2017 г. се наблюдава плавно увеличение. При минимален дял от 97,3 % за Югозападния регион, през 2017 г. всички региони отчитат над 99 %.

В СЗР действат 9 Регионални системи за управление на отпадъците:

- Регионално депо Монтана (за битови и неопасни производствени отпадъци – клас „депо за неопасни отпадъци“), което обслужва общини Монтана, Бойчиновци, Берковица, Лом, Чипровци, Георги Дамяново, Брусарци, Медковец, Вършец, Якимово, Вълчедръм и Криводол (област Враца). За регион Монтана е изградена инсталация за сепариране на смесено събран битов отпадък. Сключени са административни договори за БФП с УО на ОПОС 2014–2020 г. с общините Монтана, Берковица, Чипровци, Вълчедръм и Лом за изграждане на компостиращи инсталации за разделно събрани зелени и биоразградими битови отпадъци.
- област Видин – регионално депо в землището на с. Жеглица, което обслужва общините Белоградчик, Брегово, Бойница, Видин, Грамада, Димово, Кула, Макреш, Ново село, Ружинци и Чупрене (област Видин). На депото са изградени и инсталации за предварително третиране на строителни отпадъци и компостиране на биоразградими отпадъци. На площадката на регионалното депо е изградена инсталация за третиране на строителни отпадъци.
- Регионален център за управление на отпадъците гр. Плевен, обслужващ общините Плевен, Гулянци, Д. Дъбник, Д. Митрополия, Искър, Пордим. Има изградени инсталация за сепариране и компостираща инсталация със средства от ОПОС 2007–2013 г.
- Регионална система за управление на отпадъците в регион Левски (Никопол) – площадка с. Санадиново, обслужваща общините Левски, Никопол, Белене, Свищов и Павликени. Има изградени инсталация за сепариране и компостираща инсталация със средства от ОПОС 2007–2013 г.
- Регионален център за управление на отпадъците гр. Луковит, обслужващ общините Луковит, Тетевен, Роман, Ябланица и Червен Бряг. Има изградена компостираща инсталация със средства от ОПОС 2007–2013 г.
- Регионално депо Троян за общините Троян и Априлци (в експлоатация от 2002 г.) с 2 клетки за депониране на отпадъци. Сключен е административен договор за БФП по ОПОС 2014–2020 г. за изграждане на инсталация за предварително третиране на смесено събрани битови отпадъци и на инсталация за компостиране на разделно събрани зелени и биоразградими битови отпадъци.
- Регионално депо Ловеч, обслужващо общините Ловеч, Летница и Угърчин.

- Област Враца – Регионално депо за битови отпадъци Враца – Мездра, Регионално депо за неопасни отпадъци – Оряхово.

Радиационна обстановка

Обобщени данни в СЗР за средногодишните стойности на мощността на еквивалентна доза на радиационния гама фон за 2018 г. са между 0,102 и 0,108 μSv/h. Регистрираните през 2018 г. стойности не се отличават от характерните за региона.

По отношение на *атмосферната радиоактивност* през 2018 г. не са регистрирани повишения на специфичната активност на естествени и техногенни радионуклиди в атмосферния въздух в нито един от мониторинговите пунктове. Измерените стойности не се отличават от предходните години.

Радиологичният мониторинг на повърхностни води отчита общата бета активност за 2018 г. в диапазона 0,042 – 0,28 Bq/l. Радиологичният мониторинг на необработваеми почви в 3–30 km зона на АЕЦ „Козлодуй“ не установява изменение на характерните за отделните пунктове стойности на естествените и техногенните радионуклиди в анализираните през 2018 г. проби. Специфичната активност на Cs-137 е в диапазона 0,8–65,2 Bq/kg.

Съдържанието на техногенни радионуклиди в изследваните седименти от р. Дунав доказва, че дейността на АЕЦ „Козлодуй“ не влияе върху радиационното състояние на р. Дунав.

Акустична среда

Най-силно засегнати от високи шумови нива са агломерациите с население над 100 хил. жители, поради което те попадат в обхвата на Директива 2002/49/ЕО относно оценката и управлението на шума в околната среда, транспонирана в националното ни законодателство чрез Закона за защита от шума в околната среда. Цитираната директива изисква от държавите членки на петгодишен период да разработват стратегически карти на шума и планове за действие към тях за всички обекти от обхвата ѝ. За Северозападния регион това е гр. Плевен. Разработената през 2017 г. шумова карта на агломерация Плевен показва, че 38 % от населението е изложено на ниво на нощен шум (показател Lнощ) от автомобилен трафик от над 50 dB(A). Съгласно публикуваните през 2018 година „Насоки на Световната здравна организация (СЗО) относно шума в околната среда за Европейския регион“, продължителното излагане на такова ниво на шума би могло да окаже вредно въздействие, както и да доведе до различни заболявания, като силен дискомфорт; сериозни смущения на съня, сърдечно-съдови заболявания и др. Седмата програма за действие за околната среда поставя ясна цел за значително намаляване на шумовото замърсяване в Съюза до 2020 година, приближавайки се в по-голяма степен до препоръчваните от СЗО нива. Необходимо е актуализиране на политиката относно шума, като при разработването на Плановете за действие към шумовите карти на агломерациите се прилагат най-новите научни открития и доказателства, както и високоефективни мерки за намаляване на шума при източника, включително подобрения в проектирането на градските райони.

Шумовото натоварване е характерно преди всичко за големите населени места. Те попадат под наблюдение и в системата за мониторинг. Поради специфичните особености всеки голям град е с различни шумови характеристики и динамика. Шумът в околната среда, причинен от транспортните, промишлените и ремонтните дейности, е един от главните екологични проблеми в урбанизираните територии. Шумът е един от основните фактори с неблагоприятно въздействие върху населението в големите градове.

В гр. Видин през 2010 г. 11 обекта са с нива на шум над граничните стойности. През 2014 г. намаляват на 4 бр., но се увеличават на 8 бр. през 2017 г. Обяснението е нарастващият трафик на моторни превозни средства и недобрата шумозащита.

В гр. Враца се отчита нарастване на броя на пунктовете с наднормен шум от 8 през 2010 г., до 10 през 2017 г. През 2014 г. са били само 4 бр. Завишените шумови нива са свързани с провежданите целогодишни ремонтни дейности на водопроводната мрежа, изискващи пренасочване на транспортния поток в града. Това променя шумовото натоварване в райони, които в предходни години са били с по-ниско измерено шумово ниво.

В гр. Монтана се установява нарастване на броя на наднормените пунктове от 12 през 2010 г. до 15 през 2017 г. Най-големи превишения се констатират в 2 пункта, от които един е в зона за обществен и индивидуален отдих – пл. „Славейков“, а другият е в зона за лечебни заведения – ул. „Сирма Войвода“ до МБАЛ „Монтана“.

В гр. Плевен през 2017 г. в 11 бр. от пунктове са установени наднормени нива на шум. Те са били толкова и през 2014 г., но през 2010 г. са били с 1 повече – 12 бр. Превишението на граничната стойност на шум през 2017 г. е най-голямо в зоните за обществен и индивидуален отдих, за лечебни заведения и санаториуми и в зоните за научно-изследователска дейност, но се запазва на същото ниво от 2014 г.

В гр. Ловеч, по данни от Мониторинговия доклад за шума от 2019 г., допустимите шумови нива са превишени в 80 % от общия брой контролирани пунктове, което показва запазване на тенденция към влошаване. Неблагоприятна е акустичната обстановка в територии, подлежащи на усилена шумова защита – жилищни зони и територии, изложени на шум приблизително от 5 до 20 dB(A) над нормата. По-добро е състоянието в промишлените територии на града в сравнение с 2018 г.

Видно е, че в областните центрове на СЗР нараства броят на пунктовете с наднормен шум. Това се дължи предимно на увеличения трафик и използването на остарял автомобилен парк. Единствено при град Плевен се отчита задържане на шумовото ниво спрямо предходните години.

Дълготрайни материални активи с екологично предназначение

Видно е, че сред регионите на Северна България Северозападният регион е с най-голяма наличност на дълготрайни материални активи с екологично предназначение (ДМА-ЕП). Същевременно СЗР изостава по този показател от всички региони на Южна България. За периода 2010–2017 г. ДМА-ЕП нарастват около 1,8 пъти, като най-значително е увеличението през 2014 и 2015 г.

На областно ниво различията са големи. С най-големи активи през целия период е област Враца – 564 361 хил. лв. Следват област Ловеч, Плевен, Монтана. С неколкократно по-малко ДМА-ЕП и на последно място е област Видин. Видно е, че промишлено по-добре развитите области са и с най-голяма наличност на ДМА-ЕП.

Таблица 3: Наличност на дълготрайни материални активи с екологично предназначение (ДМА-ЕП) за периода 2010–2017 г. в хил. лв.

Региони/Области	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
България	**4 052 992**	**4 696 299**	**4 948 477**	**5 871 089**	**6 616 984**	**8 343 100**	**9 045 451**	**9 468 298**
Северозападен	**611 779**	**656 735**	**592 388**	**605 943**	**649 158**	**827 715**	**992 357**	**1 014 851**
Видин	6 527	9 144	10 328	13 325	26 921	26 700	26 007	26 035

Региони/Области	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Враца	511 490	528 745	421 808	398 649	406 899	379 363	540 744	564 361
Ловеч	78 475	98 933	108 292	124 251	123 945	177 329	181 208	179 939
Монтана	4 868	7 494	39 544	50 977	72 281	111 328	110 674	109 608
Плевен	10 419	12 419	12 416	18 741	19 112	132 995	133 724	134 908
СЦР	228 787	246 037	299 594	358 685	438 738	608 656	730 735	770 345
СИР	394 925	501 332	556 835	674 907	719 400	941 952	939 951	952 616
ЮЗР	1 437 710	1 655 734	1 234 808	1 676 198	1 403 631	1 707 895	1 879 077	2 103 843
ЮЦР	626 182	698 528	772 599	906 826	1 065 937	1 329 107	1 367 884	1 418 936
ЮИР	753 609	937 933	1 492 253	1 648 530	2 340 120	2 927 775	3 135 447	3 207 707

Източник: НСИ

2.2.3. Влияние на глобалните климатични промени, природни рискове, рискови територии и зони

Според изчисления индекс на уязвимост от климатичните промени за региони NUTS 2 за целия ЕС, Северозападен регион попада в шеста група с най-висока уязвимост. Най-чувствителните сектори към климатичните изменения са селското стопанство, туризмът, управлението на водните ресурси и горският фонд.

Влиянието на глобалните климатични промени е най-отчетливо при средните годишни температури и средните годишни валежи. Сравнението на температурата през 2017 г. за Северозападния регион спрямо средната температура за базисния период 1961–1990 г. показва продължаваща тенденция за покачване на средната годишна температура. През 2017 г. аномалията на средната годишна температура на въздуха в административните области на региона варира от +1,1–1,2°C до +1,5–1,6°C (за териториите с н.в. до 800 m). По области отклонението на средната годишна температура на въздуха (в °C) през 2017 г. спрямо климатичните норми 1961–1990 г. е 1,5–1,6°C за всички области в региона.

Видин, Монтана и Враца са областите с най-големи аномалии на средната годишна температура на въздуха в страната. В Северозападния регион се отчита най-голямо нарастване на температурите в страната. Най-топъл, с най-големи положителни отклонения на средномесечната температура на въздуха от нормата, е месец март. Най-студеният месец е януари, с най-големи температурни аномалии.

През 2017 г. повече валежи спрямо нормата са паднали във всички области на СЗР. Регионът е сред тези с най-голямо увеличение на валежите вследствие климатичните промени. По области разпределението е следното: отклонение 121–140 % в областите Враца, Плевен и Ловеч; и отклонение 100 %–120 % в областите Монтана и Видин. Най-дъждовният месец е октомври, с валежи средно 2,5–3 пъти повече от месечната норма. Най-сух е месец август.

Климатичните сценарии за България са разработени в НИМХ-БАН в рамките на проекта CECILIA. Проведени са симулации на регионалния климат за бъдещето за два интервала – „близко бъдеще“ (2021–2050 г.) и „далечно бъдеще“ (2071–2100 г.), за да се установят тенденциите (т.е. изменението спрямо сегашния референтен климатичен период 1961–1990 г.) за средната годишна температурата на въздуха и средната годишна валежна сума.

По отношение на температурата за СЗР, както и за цялата страна, се очаква увеличение на средногодишната температура с около 1,5–2°C за близкото и между 2,5 и 3,5°C за далечното бъдеще.

При годишните валежи през първия период също се очаква увеличение на валежите. През втория период е възможно тенденцията да се промени и в отделни части да се стигне до отрицателна тенденция.

През последните години се увеличава честотата на природните бедствия. Наблюдавани са серия от бедствени ситуации, свързани главно с развитието на мощни конвективни бури, които са предизвикали сериозни материални щети и човешки жертви в редица райони на България. Последици от тези процеси са и зачестилите наводнения.

В пределите на СЗР са определени ***райони със значителен потенциален риск от наводнения*** (***РЗПРН)*** според ПУРН на Дунавския район. Тези рискови райони са съсредоточени предимно по Дунавския бряг, където са и най-значителни по площ. С по-ограничени площи са РЗПРН по долините на дунавските притоци. Като е използвал данни от МОСВ, ИАОС и БДДР, НЦТР е обработил и групирал общините в СЗР по дял на територията под заплаха. В региона се включват 2 общини с най-висок дял на територията под заплаха, 40–46 % (Гулянци и Белене), и 3 общини с дял 10–20 % (Видин, Козлодуй и Мизия , а с дял от 5 до 10 % са общините Лом, Оряхово, Никопол. В общо 28 общини се счита, че няма заплаха от наводнения.

Северозападният регион е с най-голям дял рискови територии сред регионите в страната.

Таблица 4: Дял на териториите под заплаха от наводнения

Регион	**Отн. дял**
Северозападен	3,45 %
Северен централен	2,63 %
Североизточен	1,37 %
Югоизточен	1,32 %
Югозападен	0,33 %
Южен централен	0,81 %
България	**1,59 %**

Източник: МОСВ, ИАОС и БДДР

Северозападният регион заедно със Североизточния регион са двата региона в страната с най-значимо развитие на ***свлачищните процеси***. В СЗР от свлачищни процеси са засегнати най-вече общините, разположени по високия Дунавски бряг, а така също и тези по десните брегове на дунавските притоци. Активизацията на свлачищата е пряко свързана с климатичните промени и най-вече с увеличаването на честотата и интензивността на валежите.

Обработените от ИАОС данни на МРРБ за площта на регистрираните свлачища към края на 2017 г. подреждат областите в страната в 8 групи. В групата с най-големи площи регистрирани свлачища попадат 2 области – Монтана и Плевен. В следващата 7-ма група с много големи площи попадат области Видин и Враца. В пета група по площ на свлачищата попада област Ловеч.

През последните години е постигната целта за ограничаване на риска от възникване и разрастване на свлачищни процеси и предварителния контрол на строителството в свлачищни региони.

2.3. Социално-икономически условия и характеристики

2.3.1. Демография

Брой и възрастова структура на населението

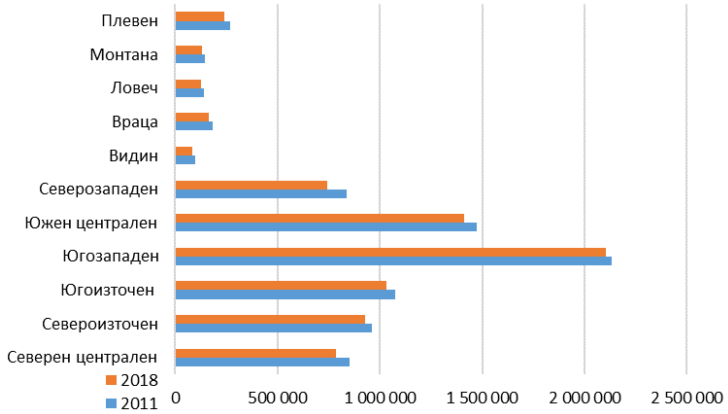
Към 31 декември 2018 г. населението на Северозападния регион е 742 304 души и представлява 10,6 % от населението на България. В сравнение с края на 2011 г. населението на региона намалява с 94 297 души, или с 11,3 % (средногодишен темп на намаление 1,6 %). За 7 години регионът е загубил население повече от населението на област Видин. Населението на Северозападния регион намалява с много по-големи темпове отколкото на останалите 5 региона в страната, като с големи темпове е намалението в област Видин и Враца.

Таблица 5: Население по региони към 31.12.2011 г. и 2018 г.

Региони/Области	Население – брой		Прираст	
	2011	2018	брой	%
България	**7 327 224**	**7 000 039**	**-327 185**	**-4,5**
Северозападен	**836 601**	**742 304**	**-94 297**	**-11,3**
Видин	99 481	84 865	-14 616	-14,7
Враца	184 662	162 549	-22 113	-12,0
Ловеч	139 609	124 873	-14 736	-10,6
Монтана	145 984	129 637	-16 347	-11,2
Плевен	266 865	240 380	-26 485	-9,9
Северен Централен	853 468	784 168	-69 300	-8,1
Североизточен	961 965	929 035	-32 930	-3,4
Югозападен	1 072 850	1 032 079	-40 771	-3,8
Южен Централен	2 131 233	2 102 205	-29 028	-1,4
Югоизточен	1 471 107	1 410 248	-60 859	-4,1

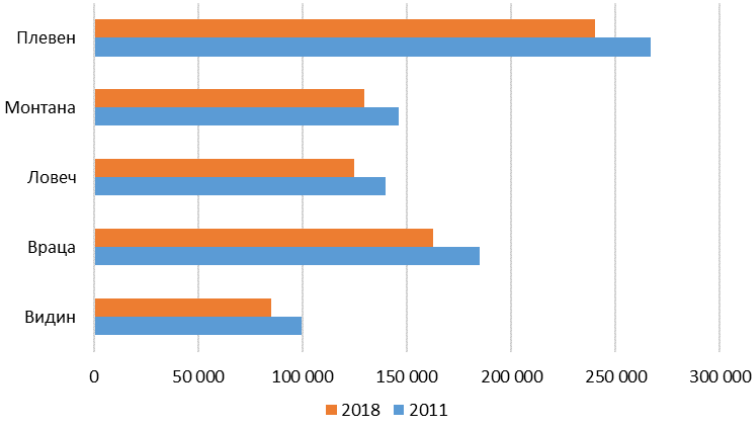
Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Фигура 3: Население по региони и по области от СЗР

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Фигура 4: Население по области от СЗР

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Продължава процесът на застаряване на населението в региона, който е характерен и за другите региони, но в Северозападния регион то е с по-високи стойности от средните за страната. В края на 2018 г. лицата на 65 и повече навършени години са 194 548, или 26,2 % от населението на региона. В сравнение с 2011 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 3,0 процентни пункта.

Общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече години е 19,7 %.

По области делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в областите Видин (29,6 %) и Ловеч (26,8 %). Общо в петте области този дял е значително над средния за страната (21,3 %).

В общински аспект делът на лицата на 65 и повече навършени години е най-висок в общините Бойница (54,1 %), Макреш (46,9 %), Георги Дамяново (45,0 %) и Грамада (43,6 %). Само в 1 община този дял е под средния за страната (Козлодуй, 16,3 %).

Възрастовата структура в 22 общини е силно деформирана и не може да осигури нито възпроизводство на населението, нито възпроизводство на трудовия потенциал. Това са общини, разположени основно в планинските и пограничните райони на областите Видин и Монтана.

За влошаването на възрастовата структура в региона съществено допринасят мащабните емиграционни процеси предимно сред младите възрастови групи. Емигрирането на цели млади семейства (заедно с децата) ускорява процеса на остаряване. Застаряването на населението е процес с дълбоки последици за икономиката, пазара на труда и социалните системи. То засяга всички аспекти на икономическия и социалния живот на региона.

Към 31.12.2018 г. **децата до 15 години в региона са 100 180, или 13,5 % от общия брой на населението,** като спрямо 2011 г. този дял се увеличава с 0,5 процентни пункта (8 282 д.).

По региони относителният дял на населението до 15 години е най-висок в Югоизточен регион, 15,9 %, а най-нисък – в Северен централен регион с 12,9 %, следван от Северозападен регион с 13,5 %. Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в област Плевен – 13,9 % от населението на областта, а най нисък в област Видин – 12,1 %. Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в общините Ябланица – 19,5 %, Луковит – 19,4 %, Борован – 17,3 % и Угърчин– 17,0 % от населението

на общината. Общо в 36 общини този дял е под общия за страната и е най-нисък в общините Бойница – 4,4 %, Георги Дамяново – 5,4 % и Чипровци – 5,6 %.

Към 31.12. 2018 г. населението във възрастовата група 15–64 години в региона е 447 576 души**, или 60,4 % от общия брой на населението.** Спрямо 2011 г. този дял намалява с 3,6 процентни пункта. По региони относителният дял на населението в тази възрастова група е най-висок в Югозападен регион, 66,6 %, а с най-неблагоприятни стойности е Северозападен регион – 60,4 %. На ниво област и в петте области относителният дял е под средния дял за страната, като най-неблагоприятна е ситуацията в област Видин – 58,3 %. Относителният дял на населението в тази възрастова група е най-висок в община Козлодуй – 68,8 % от населението на общината. В останалите 50 общини този дял е под общия за страната, като най-нисък е в общините Бойница – 42,6 %, Макреш – 45,0 %, Грамада – 46,7 % и Ново село – 48,6 %.

Към 31.12.2018 г. ***общият коефициент на възрастова зависимост[7] в региона е 65,8 %***, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2011 и 2017 г. този коефициент е бил съответно 56,6 % и 64,8 %. Коефициентът на възрастова зависимост е с най-неблагоприятни показатели в Северозападен регион – 65,8 %. Във всички области на региона този показател е над средния за страната (55,5 %), като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин (71,5 %) и Ловеч (67,4 %). По общини най-благоприятно е съотношението в община Козлодуй (45,4 %), като само тя има по-добър коефициент от средния за страната. В останалите 50 общини този показател е под средния за страната, като най-неблагоприятно е съотношението в общините Бойница (134,6 %), Макреш (122,1 %), Грамада (114,0 %) и Ново село (107,6 %).

Териториално разпределение на населението

Териториалното разпределение на населението се определя от **естественото движение на населението (раждания и умирания), както и от вътрешната и външната миграция**. Чисто статистическо влияние върху териториалното разпределение на населението оказват и промените в административно-териториалното деление на страната (сливане на населените места, преминаване на населени места от една община към друга).

Към 31.12.2018 г. в градовете живеят 473 души, или 63,8 %, а в селата – 268 604 души, или 36,2 % от населението на региона.

Към края на 2018 г. населените места в Северозападен регион са 626, от които 45 са градове и 581 села[8]. Населени места без население няма. Общият брой на селата с население до 10 жители е 13, а 43 са населените места с население от 11 до 50 души, или в 9,0 % от населените места живеят от 1 до 50 души включително.

С население над 50 хил. души са 2 града в региона, в които живеят 20,1 % от населението на региона. Това са градовете Плевен и Враца. За сравнение в края на 2011 г. град Плевен е с население 105 673 души.

[7] Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на лицата от населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 лица от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти.

[8] В броя на селата е включен Клисурски манастир (община Вършец, област Монтана), който е със статут на населено място

Най-голяма е групата на населените места с население между 101 и 500 души – 49,2 %, където живее 9,4 % от населението на региона.

Таблица 6: Населени места в Северозападен регион според броя на населението им към 31.12.2018 г.

Размер на населеното място	Населени места		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	626	100	742 304	100
Без население	0	0	0	0
1–10	13	2,1	90	0,0
11–50	43	6,9	1 499	0,2
51–100	68	10,9	4 927	0,7
101–500	264	42,2	69 809	9,4
501–1 000	126	20,1	89 790	12,1
1 001–10 000	102	16,3	239 507	32,3
10 001–50 000	8	1,3	187 455	25,3
50 001–100 000	2	0,3	149 227	20,1
100 000 и повече	0	0	0	0
Югоизточен	626	100	742 304	100

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Населението във всички области намалява през 2018 г. спрямо 2011 г., като най-голямо е намалението за областите Видин – с 14,7 % и Враца – с 12,0 %. Област Видин е най-малка по население и в нея живеят 84 865 души, или 11,4 % от населението на региона, а най-голяма е област Плевен – 240 380 души (32,4 %). В останалите три области населението е под 200 хил. души и общо в тях живеят 417 059 души, или 56,2 % от населението на региона.

Към 31.12.2018 г. в Северозападния регион има 51 общини. Според броя на населението те се разпределят както следва:

Таблица 7: Размер на общините в Северозападен регион според броя на населението им към 31.12.2018 г.

Размер на общината	Населени места		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	51	100	742 304	100
до 5 999	23	45,1	85 842	11,6
6 000–19 999	19	37,3	227 967	30,7
20 001–49 999	6	11,8	190 635	25,7
50 000–99 999	2	3,9	118 211	15,9
Над 100 000	1	2,0	119 649	16,1

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Средният брой лица, изчислен за една община към 31.12.2018 г., възлиза на 14 555 лица. Неравномерно е разпределението на населението и по общини. В 23 общини с население

под 6 000 души[9] живеят едва 6,4 % от населението на региона. Критично малкият брой на населението в една община поставя под въпрос самостоятелното ѝ съществуване. В същото време в 1 община с население над 100 хил. души живеят 16,1 % от населението на региона. Най-голяма по население е община Плевен (119 649 д.), следвана от общините Враца (64 447 д.) и Видин (53 764 д.). Най-малката община е Бойница – 936 души, следвана от общините Макреш (1 277 д.) и Чупрене (1 715 д.).

За периода 2011–2018 г. във всичките 51 общини на региона населението намалява. Със значително намаление на населението са общините Плевен – 10 119 души (-7,8 %), Видин – 8 584 души (-13,8 %), Враца – 8 430 души (-11,6 %), Ловеч – 5 803 души (-11,8 %), Монтана – 5 102 души (-9,6 %), Лом – 3 296 души (-11,8 %), Троян – 3 237 души (-10,1 %) и Червен бряг – 3 074 души (-11,2 %).

Градове

Към края на 2018 г. градовете в региона са 45 и в тях живеят 473 700 души, като в края на 2011 г. в тях са живели 529 030 души, или за 7 години населението е намаляло с 55 330 души (-10,5 %). През последните 7 години няма обявени нови градове.

Според съществуващия брой на населението им градовете се категоризират[10] както следва:

Таблица 8: Големина на градовете в СЗР според броя на населението им към 31.12.2018 г.

Големина на градовете	Населени места		Население	
	брой	%	брой	%
Общо	45	100,0	473 700	100,0
Много големи над 200 хил. д.	0	0,0	0	0,0
Големи от 100 до 200 хил. д.	0	0,0	0	0,0
Средни от 30 до 100 хил. д.	5	11,1	262 413	55,4
Малки от 10 до 30 хил. д.	5	11,1	74 269	15,7
Много малки до 10 хил. д.	35	77,8	137 018	28,9

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

Демографското състояние в градовете показва същата тенденция към намаляване на населението, каквато се наблюдава при общините. Това означава, че е изчерпан демографският потенциал на селата, които до неотдавна бяха източник за миграция към градовете. В периода 2011–2018 г. няма нарастване на населението в градовете.

През този период значително намалява населението на областните центрове Плевен – 9 063 д. (-8,6 %), Враца – 7 083 д. (-11,9 %), Видин – 5 799 д. (-12,2 %), Монтана – 4 135 д. (-9,5 %), Ловеч – 3 837 д. (-10,6 %), като и на големи промишлени центрове в близкото минало Лом – 2 552 д. (-11,4 %), Троян – 1 651 д. (-7,9 %), Мездра – 1 534 д. (-14,2 %) и Червен бряг – 1 364 д. (-10,8 %). Намаляването на населението в региона е съпроводено и с друго негативно явление – миграция на населението към София и чужбина. В областните центрове живее 35,4 % от населението на региона, а неравномерното разпределение става

[9] Чл. 8, ал.1 от Закона за административно-териториално устройство на Република България (обн. ДВ бр. 63/1995 г., посл. изм. ДВ бр. 58/2017 г.) поставя като основно изискване за създаване на нова община наличие на население над 6 000 души.

[10] Съгласно Наредба № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните територии и устройствени зони, обн. ДВ бр. 3/2004 г.

проблем и за ефективното усвояване на ресурсите в една голяма част от територията на Северозападния регион, която на практика е обезлюдена.

Естествен и механичен прираст на населението

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Естествен прираст

След 1990 г. демографското развитие на страната и региона се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението като разлика между живородените и умрелите лица. *През 2018 г. в резултат на отрицателния естествен прираст населението на региона е намаляло с 9 185 души.*

Намалението на населението, измерено чрез *коефициента на естествен прираст, е минус 12,3 ‰*[11]*, а през 2011 г. е минус 10,8 ‰.* Коефициентът на естествен прираст в градовете е минус 7,4 ‰, а в селата – минус 20,9 ‰. Коефициентът на естествен прираст за ЕС-28 е минус 0,4 ‰.

В периода 2011–2018 г. всички области и общини в региона имат отрицателен естествен прираст. Наблюдават се значителни различия между регионите от ниво 2 по отношение на коефициентите на естествен прираст. В ЮЗР естественият прираст е (-4,3 ‰) и се дължи на област София (град), докато в СЗР е (-12,3 ‰). През 2018 г. с най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите Плевен (-10,8 ‰) и Враца (-11,4 ‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са областите Видин – минус 16,4 ‰ и Монтана – минус 14,0 ‰. Във всичките области населението намалява с над 10 на 1 000 души.

През 2018 г. всичките 51 общини имат **отрицателен естествен прираст**, като само 2 общини имат по-благоприятен коефициент на естествен прираст през 2018 г. от средния за страната (-6,5 ‰): Ябланица (-5,0 ‰) и Козлодуй (-5,6 ‰). С по-неблагоприятен коефициент от средния за страната са 49 общини, между които Плевен (-6,9 ‰), Враца (-7,3 ‰), Монтана (-8,3 ‰), Видин (-10,7 ‰) и Ловеч (-12,8 ‰). В 18 общини коефициентът на естествен прираст е 3 пъти по-неблагоприятен от средния за страната: Димово (-19,5 ‰), Брусарци (-19,9 ‰), Априлци (-20,0 ‰), Якимово (-21,2 ‰), Гулянци (-21,3 ‰), Медковец (-23,0 ‰), Криводол (-23,2 ‰), Пордим (-23,7 ‰), Брегово (-23,8 ‰), Ружинци (-26,5 ‰), Грамада (-27.5 ‰), Чипровци (-28,0 ‰), Кула (-29 ‰), Чупрене (-30,9 ‰), Георги Дамяново (-38,6 ‰), Ново село (-41,2 ‰), Макреш (-42,5 ‰) и Бойница (-54,9 ‰). Тези общини са разположени основно в областите Видин и Монтана.

В сравнение с равнището на диференциация между областите, междуобщинските различия са по-ясно изразени. Най-значителните вариации се наблюдават между общините на СЗР, където най-ниската стойност на коефициента на естествен прираст е в Плевен (-5,8 ‰), а най-високата е в Макреш (-40,8 ‰). По правило наличието на неоднородно развити общини в една област предполага по-голяма диференциация.

[11] Разлика между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

Механичен прираст

Съществено влияние върху броя и структурите на населението в региона оказва и механичният прираст. Той се формира като разлика между броя на заселилите се и изселилите се от региона. Коефициентът на механичен прираст в региона през 2011 г. е (-3,0 ‰), а през 2018 г. – (-6,0 ‰), като за страната през 2018 г. е (-0,5 ‰), или механичният прираст в региона е с много по-неблагоприятни показатели от средните за страната. В периода 2011–2018 г. механичният прираст за 7 години е отрицателен.

През 2018 г. и петте области имат отрицателен механичен прираст. С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Враца – 1 230 д. (-7,5 ‰) и Плевен – 1 207 д. (-5,0 ‰). През 2018 г. 6 малки общини имат положителен механичен прираст вследствие на заселвания на ромско население в тях. Това са общините Макреш – 22 д. (17,0 ‰), Бойчиновци – 17 д. (2,1 ‰), Ново село – 12 д. (2,8 ‰), Чипровци – 9 д. (2,8 ‰), Летница – 5 д. (1,5 ‰) и Гулянци – 3 д. (0,4 ‰). Останалите 45 общини имат отрицателен механичен прираст. С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са общините Плевен (-426 д.), Видин (-392 д.), Ловеч (-285 д.), Враца (-268 д.) и Бяла Слатина (-254 д.), а с най-малко намаление са общините Ружинци (-5 д.) и Криводол (-4 д.).

Гъстота на населението

Териториалните диспропорции могат да бъдат идентифицирани чрез показателя *гъстота на населението*. Гъстотата на населението в Северозападния регион в края на 2018 г. е 39,0 д/km^2 и е значително под средна за страната (63,4 д/km^2). Тя се влияе от механичното и естественото движение на населението, както и от процеса на урбанизация.

Данните за гъстотата на населението показват неравномерно разпределение на населението по територията на региона. Северозападният регион е най-рядко населеният, като същевременно той е най-засегнат от миграционни движения на населението извън него. По области гъстотата на населението е в широк диапазон, от 28,1 д/km^2 в област Видин до 51,7 д/km^2 в област Плевен.

Междуобщинските различия в региона са високи, като гъстотата на населението е в широк диапазон: от 5,2 д/km^2 в община Чупрене до 148,9 д/km^2 в община Плевен. В 18 общини гъстотата на населението е под 20,0 д/km^2. Те са разположени основно в периферията на областите Видин и Монтана, като в 5 общини (Бойница, Грамада, Георги Дамяново, Макреш и Чупрене) гъстота е под 10,0 д/km^2. Съставните селища на тези общини са изложени от риск на обезлюдяване. Причината за тези значителни различния е наличието както на слабо населени общини и области, така и на центрове, в които е концентриран огромен брой население.

Прогноза за демографското развитие на региона

Разработената в Националния статистически институт тривариантна целева прогноза за демографското развитие на страната в перспектива до 2080 година е съобразена с методологията и количествените хипотези на Евростат за възпроизводствените процеси на населението. Първият вариант (при хипотеза за конвергентност) се определя като реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на ЕС за демографското и социално-икономическото развитие на страните членки; вторият вариант се определя като оптимистичен (относително ускоряване) и при него се предполага, че демографските процеси ще протичат при благоприятни социално-икономически условия; третият вариант

се определя като песимистичен (относително забавяне) и развитието на населението е прогнозирано при хипотези за неблагоприятни социално-икономически процеси в региона. По варианти прогнозното развитие на броя на населението на региона към 2035 г. е следното:

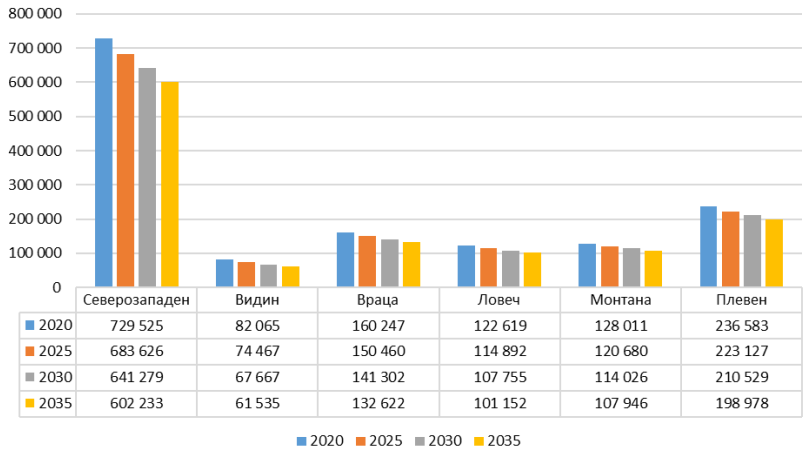
Реалистичен (Конвергентност) – 602 233 д. (2035 г.). Намаление за прогнозния период със 127 292 д., или със 17,4 %, като най-голямо ще е намалението в област Видин с 25,0 %.

Таблица 9: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант I реалистичен (брой)

Регион/Област	2020	2025	2030	2035
Северозападен	729 525	683 626	641 279	602 233
Видин	82 065	74 467	67 667	61 535
Враца	160 247	150 460	141 302	132 622
Ловеч	122 619	114 892	107 755	101 152
Монтана	128 011	120 680	114 026	107 946
Плевен	236 583	223 127	210 529	198 978

Източник: НСИ

Фигура 5: Прогноза за населението в СЗР – вариант I реалистичен

	Северозападен	Видин	Враца	Ловеч	Монтана	Плевен
2020	729 525	82 065	160 247	122 619	128 011	236 583
2025	683 626	74 467	150 460	114 892	120 680	223 127
2030	641 279	67 667	141 302	107 755	114 026	210 529
2035	602 233	61 535	132 622	101 152	107 946	198 978

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

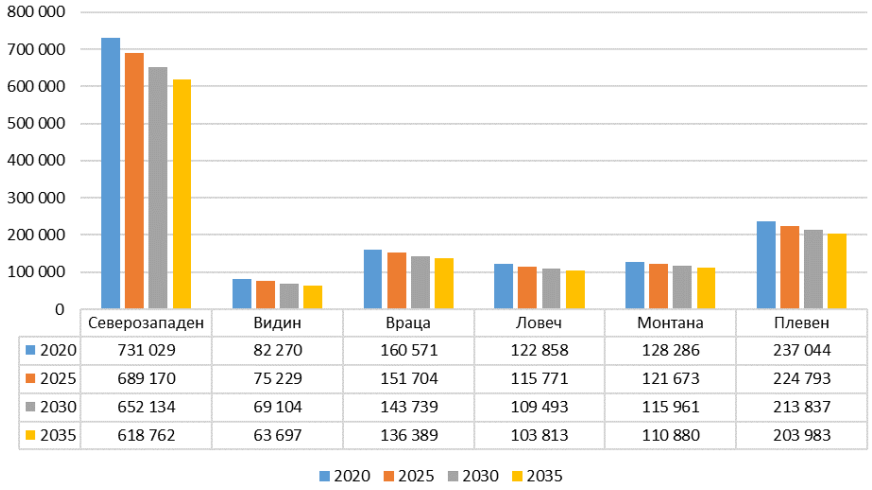
Оптимистичен (Относително ускоряване) – 618 762 д. (2035 г.). Намаление за прогнозния период със 112 267 д., или с 15,4 %.

Таблица 10: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант II оптимистичен (брой)

Регион/Област	2020	2025	2030	2035
Северозападен	731 029	689 170	652 134	618 762
Видин	82 270	75 229	69 104	63 697
Враца	160 571	151 704	143 739	136 389
Ловеч	122 858	115 771	109 493	103 813
Монтана	128 286	121 673	115 961	110 880
Плевен	237 044	224 793	213 837	203 983

Източник: НСИ

Фигура 6: Прогноза за населението в СЗР – вариант II оптимистичен

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

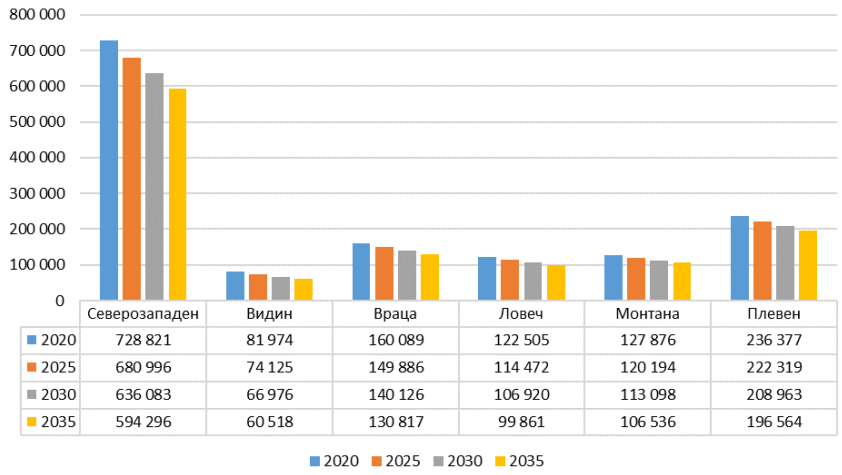
Песимистичен (Относително забавяне) – 594 296 д. (2035 г.). Намаление за прогнозния период съответно със 134 525 д., или с 18,5 %.

Таблица 11: Прогноза за населението в Северозападен регион по области – вариант III песимистичен

Регион/Област	2020	2025	2030	2035
Северозападен	728 821	680 996	636 083	594 296
Видин	81 974	74 125	66 976	60 518
Враца	160 089	149 886	140 126	130 817
Ловеч	122 505	114 472	106 920	99 861
Монтана	127 876	120 194	113 098	106 536
Плевен	236 377	222 319	208 963	196 564

Източник: НСИ

Фигура 7: Прогноза за населението в СЗР – вариант III песимистичен

Източник: НСИ, обработка НЦТР ЕАД

И по трите варианта според направената прогноза населението ще намалява и застарява. Голяма пречка пред икономическия растеж ще бъде значителното свиване на населението като цяло, както и конкретно на броя на населението в трудоспособна възраст. Въпреки че коефициентите на демографска зависимост в региона остават почти непроменени в дългосрочен план, номинално населението във всички възрастови групи ще се свива чувствително.

Освен намаляване на населението в периода 2020–2035 г. и по трите варианта, прогнозата показва значителни изменения в структурата на населението, тъй като ще има по-малко лица в трудоспособна възраст, които ще издържат останалата част от населението.

Абсолютният и относителният дял на населението на възраст над 65 години ще нараства. Очакванията са до 2035 г. този процент да е над 30 %. Това ще постави под въпрос устойчивостта на осигурителната система: от едната страна ще има много получаващи, а от другата – все по-намаляващ брой работещи, т.е. внасящи осигуровки и данъци.

Застаряването на населението ще увеличава грижата за старите хора, а незадоволителните условия и недостатъчният капацитет на държавните старчески домове ще наложат нуждата от създаването на по-добре поддържани частни старчески домове.

Влошаването на възрастовата структура на населението ще рефлектира и върху размера и качеството на трудовите ресурси. Застаряването на работната сила в условия на динамичен пазар на труда с постоянно променящи се изисквания към квалификацията и професионалните умения на заетите поражда необходимостта от насърчаване на ученето през целия живот. Застаряващото население ще повиши натиска върху публичните разходи за пенсии, здравеопазване и социални грижи.

Поради намаляване на жените в детеродна възраст ще намалява и раждаемостта в абсолютни стойности. Населението до 14 годишна възраст в периода 2020–2035 г. ще намалява, което ще доведе до намаляване броя на учениците в сферата на образованието и ще се наложи закриване на отделни учебни заведения.

Дисбалансът в териториалното разпределение на населението по региони ще продължи, като по вариант реалистичен през 2035 г. в Северозападен регион населението ще е 9,5 % от общото на страната. При 10,6 % през 2018 г. намалението ще е с 1,1 % процентни пункта. Неравномерното разпределението на населението по области ще продължи през 2035 г. Населението в област Плевен ще е 33,0 % от това на региона, докато в област Видин ще е само 10,2 %. Още по-неравномерно ще бъде разпределението на населението по общини и по отделни селища.

Изводи и тенденции:

Анализът на демографската ситуация *в региона в периода 2011–2018 г.* показва продължаващи тенденции на намаляване и застаряване на населението, намаляваща раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност, отрицателен естествен и механичен прираст. Средно годишно населението на Северозападен регион намалява в резултат на отрицателен естествен и механичен прираст с 13 471 д., или през този период всяка година регионът намалява с един град като Берковица. Задълбочава се дисбалансът в териториалното разпределение на населението, който води до сериозни териториални диспропорции.

Намаляването на броя на живородените деца и коефициента на обща раждаемост са сред причините СЗР да е сред регионите с най-висок отрицателен естествен прираст в ЕС, като през 2018 г. той е минус 12,3 ‰. В периода 2011–2018 г. всички области и общини в региона имат отрицателен естествен прираст. Механичният прираст в региона също е с много по-неблагоприятни показатели от средните за страната. Най-големите проблеми са свързани с високата обща смъртност и постоянната емиграция на млади хора в активна възраст.

Делът на градското население слабо, но устойчиво се увеличава в рамките на анализирания период. Това се предопределя от нарасналата роля на градовете по отношение на възможности за заетост, по-висок жизнен стандарт, по-добър достъп до специализирани и по-качествени здравни услуги, образование, културни прояви.

През 2018 г., както в региона, така и във всички области от ниво 3, гъстотата на населението много слабо намалява спрямо 2011 г. По-ясно изразени диференциации са междуобщинските различия.

***Прогнозата** до 2035 г.* и по трите варианта показва, че населението в региона ще намалява и застарява. Предизвикателство пред икономическия растеж ще бъде значителното свиване на населението в региона и заедно с това намаляването на трудоспособното население. Застаряването на работната сила в условия на динамичен пазар на труда ще поражда необходимостта от въвеждането на съвременни и подходящи форми на обучение и учене през целия живот. Увеличаването на относителния дял на населението на възраст над 65 години ще увеличи натиска върху публичните услуги, здравеопазването, социалните грижи и пенсионната система.

Намаляването на населението на възраст до 14 години ще наложи реформи в сферата на образованието и в мрежата от учебни заведения. Дисбалансът в териториалното разпределение на населението ще продължи и това ще създава затруднения в бъдещото пространствено планиране и развитие на региона, отделните области и общини.

2.3.2. Заетост и безработица

Заетост

Коефициентът на заетост е водещ индикатор за пазара на труда и показва каква част от населението в трудоспособна възраст работи. В периода 2011–2018 г. *заетостта на населението в най-активна възраст (15–64 години) бележи ръст в Северозападен регион в и достига 58,8 % през 2018 г., но изостава значително от средната за страната (67,7 %).* На практика заетостта в момента е малко по-ниска от пиковите нива отпреди кризата през 2008 г., когато коефициентът на заетост е 59,3 %.

Въпреки предприетите мерки и програми за насърчаване на заетостта през последните години, и в частност тази при жените, все още се наблюдава различие в заетостта между двата пола. Заетостта при мъжете е 61,1 %, а при жените – 56,4 %. Има разлики и в равнището на заетост сред лицата с основно, начално и по-ниско образование и то е значително по-ниско от общото равнище на заетост.

Сред статистическите райони Северозападният регион се откроява с най-ниска заетост – през 2018 г. коефициентът на заетост (15–64 навършени години) е 58,8 %. Разликата между равнищата на заетост в най-добре представилия се регион (Югозападния) и в най-изоставащия (Северозападния) се задълбочава и достига 15,0 процентни пункта.

На областно ниво заетостта е най-висока в област Плевен – 64,4 %, а сериозно изоставане има в областите Монтана – 52,2 % и Враца – 54,5 %. Разликата между равнищата на заетост в най-добре представената област Плевен и най-изоставащата област Монтана е 12,2 процентни пункта.

Таблица 12: Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 15–64 навършени години.

Регион/Област	Заети лица				Коефициент на заетост – %			
	2011	2016	2017	2018	2011	2016	2017	2018
Общо	**2 927,5**	**2 954,3**	**3 073,4**	**3 068,9**	**58,4**	**63,4**	**66,9**	**67,7**
Северозападен	**289,9**	**260,4**	**268,6**	**266,3**	**53,6**	**54,8**	**57,9**	**58,8**
Видин	31,5	30,5	29,1	29,6	50,0	57,0	56,2	58,8
Враца	65,6	53,8	58,0	55,8	53,7	50,0	55,3	54,5
Ловеч	49,6	41,2	43,0	45,8	55,6	52,4	55,8	60,9
Монтана	49,6	44,2	46,4	41,2	52,9	53,3	57,3	52,2

Регион/Област	Заети лица				Коефициент на заетост – %			
	2011	2016	2017	2018	2011	2016	2017	2018
Плевен	93,7	90,8	92,1	93,8	54,1	59,5	61,7	64,4
Северен централен	318,0	320,4	325,6	323,7	54,9	61,5	63,7	64,6
Североизточен	370,5	391,7	402,2	397,0	55,8	62,9	65,4	65,4
Югоизточен	417,1	420,4	437,6	438,5	57,7	62,3	65,7	66,8
Югозападен	973,6	981,4	1 020,8	1 034,3	65,0	68,7	72,1	73,8
Южен централен	558,4	580,1	618,6	609,2	55,5	61,9	67,0	66,8

Източник: НСИ

Един от основните показатели на „Европа 2020“ – заетост от населението на възраст 20–64 навършени години[12] се следи само на ниво регион (NUTS 2). *Този показател за по-стеснената група от 20–64 г. (наблюдавана от ЕВРОСТАТ) в периода 2011–2018 г. в Северозападен регион също бележи увеличение от 58,0 % през 2011 г. до 63,6 % през 2018 г.*

Таблица 13: Заети лица и коефициенти на заетост на населението на 20–64 навършени години, 2018 г.

Регион/Област	Заети лица				Коефициент на заетост – %			
	2011	2016	2017	2018	2011	2016	2017	2018
Общо	**2 917,6**	**2 943,0**	**3 058,4**	**3 054,6**	**62,9**	**67,7**	**71,3**	**72,4**
Северозападен	**289,3**	**259,7**	**267,1**	**265,3**	**58,0**	**59,1**	**62,6**	**63,6**
Северен централен	316,1	319,3	324,4	321,8	59,4	65,4	67,6	69,1
Североизточен	368,5	389,4	399,6	394,6	60,2	67,0	69,8	70,2
Югоизточен	415,8	418,5	435,1	436,5	62,0	66,7	70,4	71,7
Югозападен	971,1	978,2	1 016,5	1 028,7	69,6	73,1	76,7	78,3
Южен централен	556,8	577,9	615,6	607,7	60,1	66,1	71,3	71,4

Източник: НСИ, Агенция по заетостта

На ниво NUTS 2, на база на този показател с най-добър коефициент се характеризира Югозападният регион, следван от двата южни региона – Южен централен и Югоизточен, докато Северозападният изостава най-много и е с 63,6 %. Разликата между коефициентите на заетост в най-добре представения регион и най-изоставащия Северозападен регион е 14,7 процентни пункта.

Въпреки нарастването на показателя приетата *национална цел за страната по „Европа 2020“ – 76,0 %* до 2020 г., трудно може да бъде изпълнена поради голямото изоставане на региона. По-нататъшното повишаване на заетостта ще зависи от активизирането на икономически неактивни лица и тяхната (пре)квалификация, както и от обръщането на тенденцията към нетна емиграция и дори внос на работна ръка от чужбина.

Безработица

Високата безработица, както и дългосрочната, влияят отрицателно върху икономиката и пораждат социални проблеми, най-вече влияят директно върху бедността и социалното изключване.

[12] Национална цел: Заетост за 76,0 % от населението на възраст 20–64 навършени години до 2020 г.

През 2018 г. коефициентът на безработица[13] *в Северозападен регион сред населението на 15–64 години намалява с 1,3 процентни пункта в сравнение с 2011 г., като достига 11,5 %. Въпреки намалението, регионът остава със значително по-висока безработица от останалите региони.* Разликата между коефициента на най-добре представилия се регион (Югозападния) и най-изоставащия (Северозападния) се задълбочава и достига 8,8 процентни пункта.

На областно ниво коефициентът на безработица е най-нисък в област Плевен – 8,2 %, значително изоставане има в областите Видин – 19,9 % и Монтана – 15,3 %. Разликата между равнищата на безработица в най-добре представената област Плевен и най-изоставащата област Видин е 11,7 процентни пункта. Областите, в които коефициентът остава двуцифрен, показват сериозни структурни проблеми на местните пазари на труда и ниска мобилност на населението.

Таблица 14: Безработни лица и коефициенти на безработица на населението на 15–64 навършени години.

Регион/Област	Безработни лица – хил.				Коефициент на безработица%			
	2011	2016	2017	2018	2011	2016	2017	2018
Общо	**374,8**	**245,3**	**204,1**	**170,8**	**11,4**	**7,7**	**6,2**	**5,3**
Северозападен	**42,7**	**31,5**	**34,6**	**34,4**	**12,8**	**10,8**	**11,4**	**11,5**
Видин	7,9	6,0	7,0	7,3	19,9	16,4	19,3	19,9
Враца	6,8	8,5	7,4	6,3	9,3	13,7	11,2	10,1
Ловеч	6,9	3,5	4,2	5,0	12,2	7,9	8,9	9,8
Монтана	8,2	2,7	5,0	7,5	14,2	5,8	9,7	15,3
Плевен	13,0	10,7	11,1	8,3	12,2	10,6	10,7	8,2
Северен централен	46,8	33,3	24,6	23,5	12,8	9,4	7,0	6,8
Североизточен	67,8	42,6	41,8	31,8	15,5	9,8	9,4	7,4
Югоизточен	54,9	36,4	33,4	25,5	11,6	8,0	7,1	5,5
Югозападен	79,1	56,7	35,0	28,4	7,5	5,5	3,3	2,7
Южен централен	83,5	44,8	34,7	27,2	13,0	7,2	5,3	4,3

Източник: НСИ, Агенция по заетостта

Въпреки намаляването на безработицата има общини с много висока безработица. Средногодишните данни за 2018 г. показват, че в региона има 5 общини, в които безработицата е над 40 %, и 20 общини, в които тя е между 20 % и 40 %. Запазва се дългогодишната тенденцията общините с най-високо равнище на годишна безработица да са съсредоточени предимно в областите Видин (5), Враца (5) и Монтана (5).

Общините с висока безработица са отдалечени от водещите икономически центрове и традиционните потоци на ежедневна трудова миграция и се характеризират с ниско ниво на образование и квалификация на работната сила. В проучванията на регионалните профили на районите, проведени от Института по пазарна икономика[14], тази комбинация от неблагоприятни фактори се посочва като фактор, който ще забави развитието на местните

[13] Коефициент на безработица – относителен дял на безработните лица от икономическо активното население (работната сила).
[14] https://www.regionalprofiles.bg/bg/

трудови пазари и ще засили изолацията им от протичащите процеси в икономическото развитие на страната.

Има много големи диспропорции между общините в една област. Така например безработицата в област Враца е 10,1 %, в община Враца е 6,1 %, а в общините Борован, Хайредин и Криводол е над 5 пъти по-голяма – съответно 43,5 %, 42,0 % и 28,5 %. Подобни проблеми имат и други области на региона с големи разлики между периферните общини и общината, в която е разположен областният център.

Последствията са струпване на население в областния център или още по-голямо обезлюдяване на общините. **В малките населени места няма капиталовложения, най-големият „инвеститор“ са общините**, които чрез временни програми се мъчат да „овладеят“ безработицата. По тези места почти липсват форми на индустрия.

Изводи и тенденции

Основните изводи за 2018 г. показват повишаване на коефициентите на заетост сред най-активното население между 15 и 64-годишна възраст. Въпреки това Северозападният регион се откроява с най-ниска заетост през 2018 г. спрямо останалите региони. Безработицата в повечето области приближава рекордно ниските нива от 2008 г., но все още има 3 области, в които коефициентът остава двуцифрен, което говори за сериозни структурни проблеми на местните пазари на труда. Областите с безработица над 10 % (сред населението на 15–64 години) са Видин, Враца и Монтана, а в 25 общини безработицата е над 20 %. Съществуват големи различия в равнищата на безработицата в периферните общини и в общината, която е областен център.

Високата безработица оказва отрицателно влияние върху икономиката и поражда сериозни социални проблеми. Тя влияе директно върху бедността и социалното изключване.

Тенденциите в сферата на заетостта и безработицата са проследени посредством *прогнозите за населението* на Евростат в държавите членки на ЕС, според които броят на лицата в трудоспособна възраст в България ще продължи да намалява и в бъдеще[15]. Това е основният фактор, който ще окаже влияние върху намаляването на работната сила в региона. Според прогнозите за търсенето и предлагането на труд на Cedefop до 2025 г. се очаква намаление както на работната сила в България, така и на заетостта. Намалението ще продължи до 2050 г. и ще засегне сериозно Северозападния регион.

Според прогнозите на Cedefop[16] по **сектори на икономиката** ще се наблюдава нарастване на заетостта в икономическите дейности в сектор „Услуги“, докато в икономическите дейности от сектор „Индустрия“ и сектор „Селско стопанство“ ще има намаление. С най-бързи темпове до 2025 г. и в периода до 2050 г. ще се повиши търсенето на специалисти в бизнес услугите, научните и техническите дейности, здравеопазването и социалните дейности и информационните и комуникационните технологии.

2.3.3. Структура и териториални измерения на регионалната икономика

Анализът на икономическото развитие на Северозападния регион има за цел да сравни състоянието на икономиката във водещите сектори общо за региона и в частност на

[15] ЕВРОСТАТ публикува прогнози за населението на държавните членки на ЕС до 2080 г.
[16] Европейски център за развитие на професионалното обучение (ЕЦРПО/Cedefop). https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/countries/bulgaria

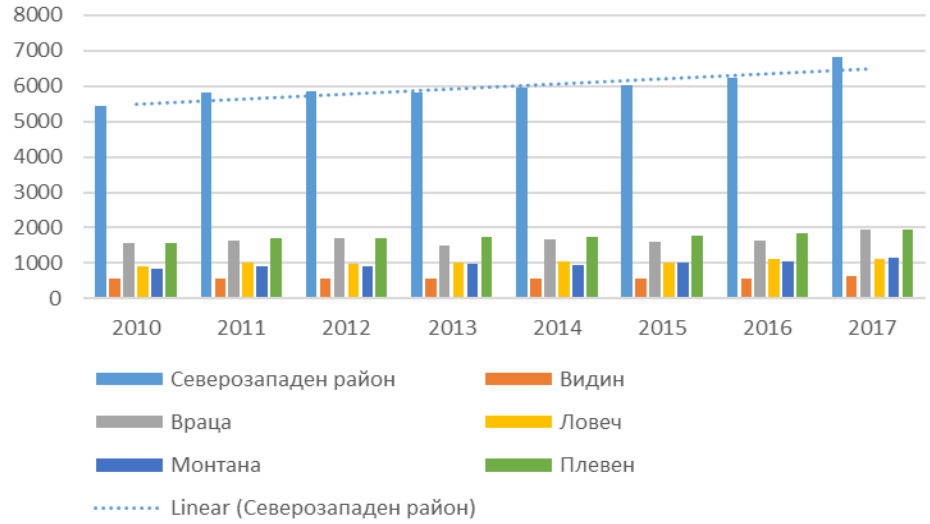
съставните му области (ниво 3), съпоставяйки основните икономически показатели, привлечените чуждестранни инвестиции, научно-изследователската дейност и иновациите, развитието на малките и средните предприятия, на индустриалните зони и клъстери, и на онези инициативи, които са обект на политиките за икономическо развитие.

За изследване на икономическото развитие в Северозападния регион са използвани основите икономически показатели за брутен вътрешен продукт, брутна добавена стойност, производителност на труда, разходи за придобиване на ДМА, инвестиции в НИРД и участието в нея.

Брутен вътрешен продукт

Анализът на този показател е направен за периода 2010[17]–2017 година, като целта е да се види напредъкът спрямо посоченото в РПР 2014–2020 г.

Фигура 8: БВП по текущи цени (2010–2017 г.), млн. лв.

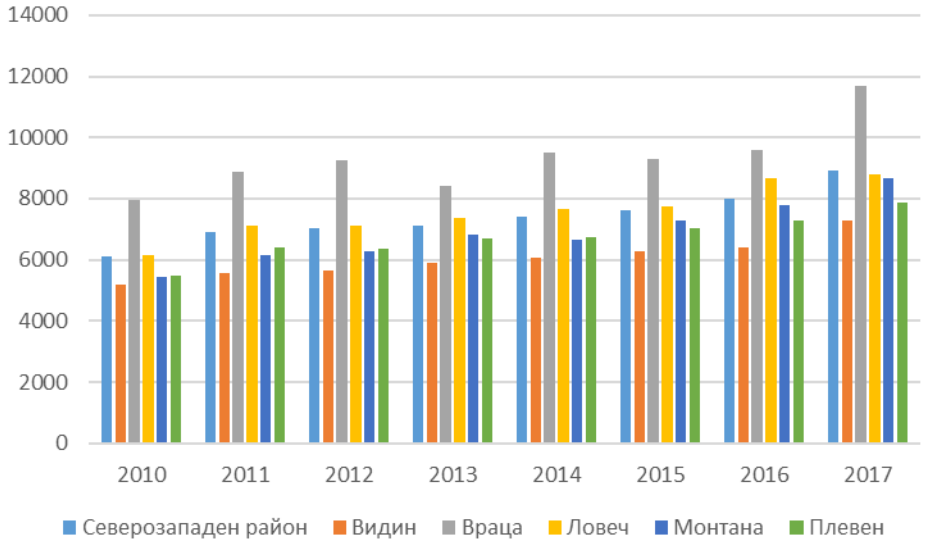
Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Видно е увеличението на стойността на показателя както в абсолютни измерения, така и по отношение на стойността на БВП на човек от населението за изследваните осем години. Това увеличение в първия случай е 1,25, а по отношение на БВП на човек – 1,47.

Неблагоприятен е вътрешно-регионалният дисбаланс между стойностите на двата показателя. Открояващи се области са Враца и Плевен по отношение на създадения БВП и област в критично състояние Видин, а по отношение БВП на човек лидер е област Враца. Област Враца дължи високите си показатели на АЕЦ „Козлодуй“.

[17] Последна година на статистически данни в РПР СЗР 2014–2020 г.

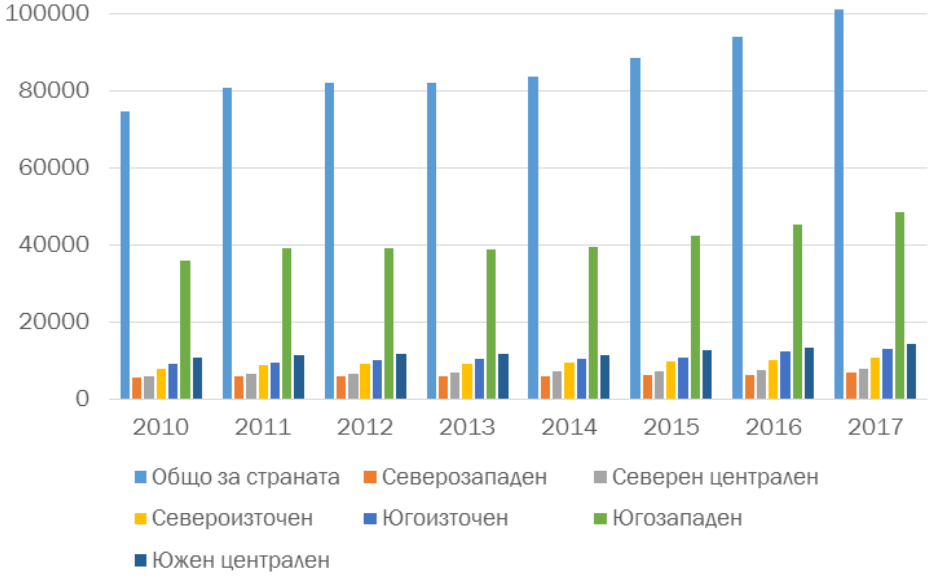
Фигура 9: БВП на човек от населението (2010–2017 г.), лв.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

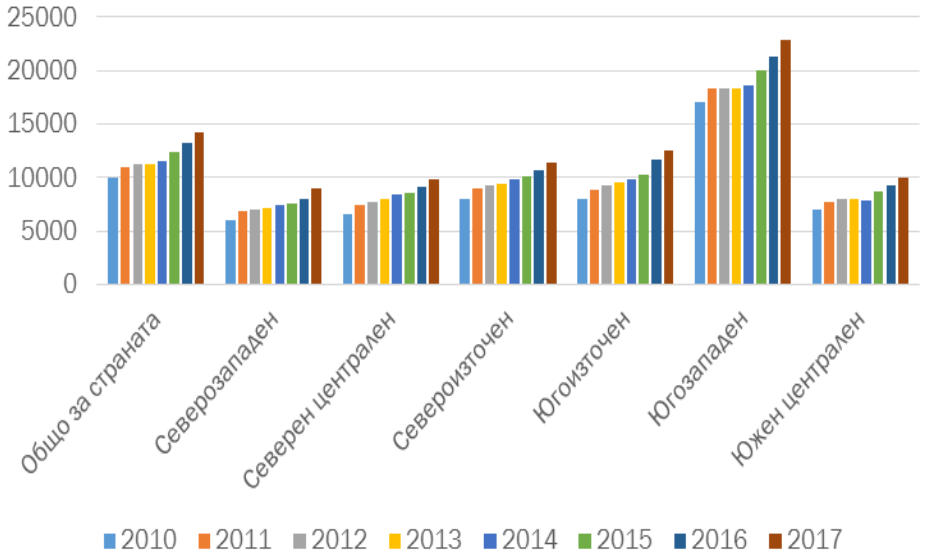
В контекста на мястото на региона в национален план стойностите също са незадоволителни.

Фигура 10: БВП в млн. лв. по региони от ниво 2 за периода 20102017 г.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Фигура 11: БВП на човек от населението по региони от ниво 2 за периода 2010–2017 г., в лв

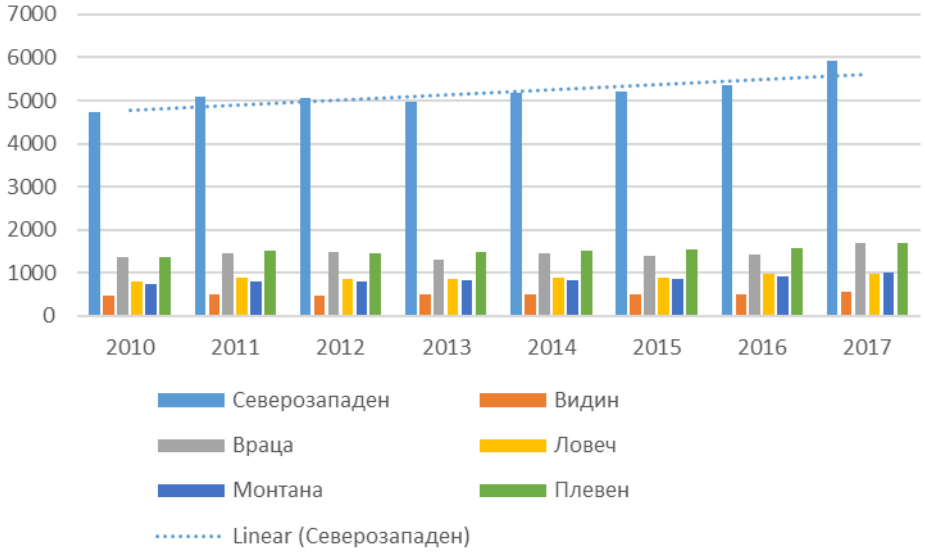
Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Негативен е и изводът, че регионът продължава да е с най-лоши икономически показатели от регионите от ниво 2 (NUTS 2) в Европейския съюз.

Производителността на труда в региона за 2017 г. е 22 971 лв., като тя е 1,31 пъти по-ниска от тази в страната. Най-ниската производителност на труда за същата година е в област Плевен – 19 996 лв.

Показателят брутна добавена стойност (БДС) характеризира секторната структура на икономиката. Неговата динамика в годините е проследена в следващата фигура.

Фигура 12: Брутна добавена стойност (2010–2017) в млн. лв.

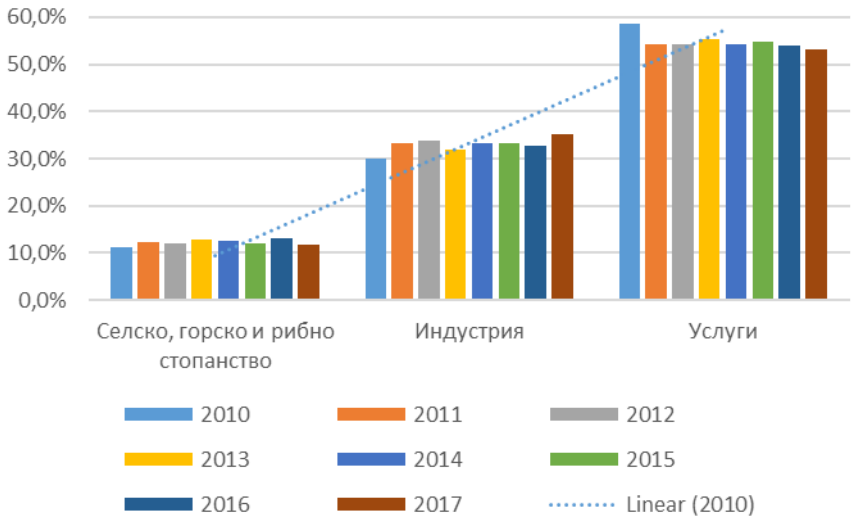
Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Както и при показателя БВП, и тук изводите са идентични, тъй като показателят БДС се изчислява като разлика между произведената брутна продукция по базисни цени (преди

начисляването на данъци върху продуктите и услугите, включително субсидии върху продуктите и услугите) и междинните производствени разходи по цени на купувач.

Анализът на съставните ѝ сектори е представен на следващата фигура:

Фигура 13: Динамика на БДС по сектори и години, %

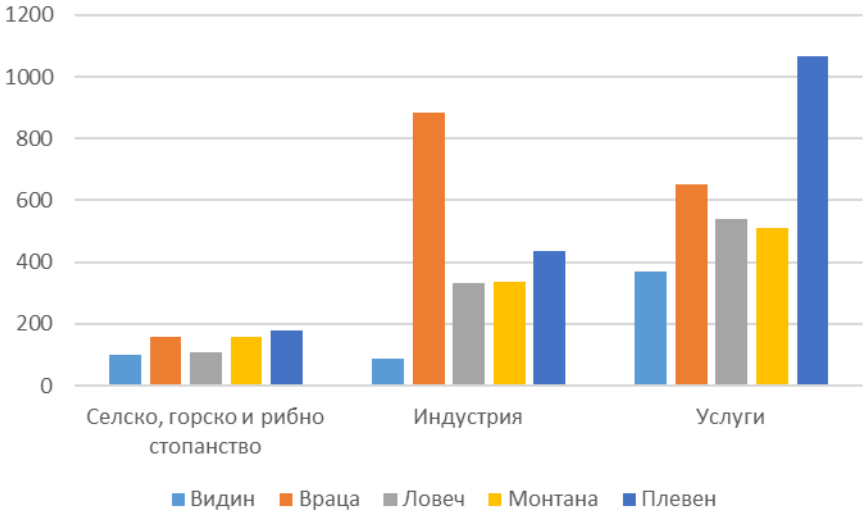

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Съществува трайна тенденция на доминация на сектора „услуги“, като за 2017 г. неговият дял е 53,08 % срещу 35,12 % за сектор „индустрия“ и 11,80 % за аграрния сектор.

Данните за 2017 г. по области (ниво 3) и по икономически сектори имат следния вид:

Фигура 14: БДС по икономически сектори и области, млн. лв.

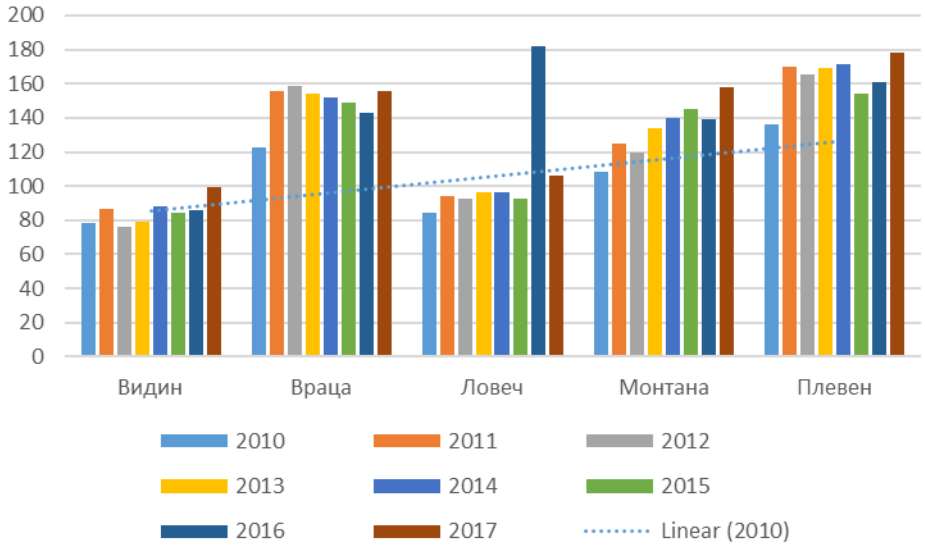

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Първичен сектор (селско, горско и рибно стопанство)

Разгледан в национален план, първичният сектор в СЗР по дял на БДС заема второ място със 17 % и е след този в ЮЦР.

Фигура 15: Динамика на БДС на първичния сектор (20102017) млн. лв.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Регионът се отличава с висок потенциал за развитие на сектора и разполага с 21,3 % от използваемата земеделска площ (ИЗП) на страната[18] и 23 % от обработваемите площи. Регистрираните земеделски стопанства в региона за 2016 г. са 22 205. Съществува тенденция за намаляване на техния брой за сметка на уедряването на обработваемите площи. С най-висок принос в производството на селскостопанска продукция[19] е област Плевен – 25,6 %, следвана от областите Монтана – 22,6 %, Враца – 22,3 %, Ловеч – 15,2 % и Видин – 14,3 %.

Относителният дял на напояваните площи в региона е едва 0,5 % от ИЗП, което е най-ниският показател в регионален мащаб.

Структурата на селското стопанство е представена от растениевъдство и животновъдство. По отношение на растениевъдството за отбелязване е, че регионът е основен производител на царевица за зърно и слънчоглед, пшеница, като по този показател е само след Североизточния регион.

Животновъдството е по-слабо развито. В региона се отглеждат 11,7 % от говедата, 11 % от овцете, 18,7 % от козите и 17,6 % от пчелните семейства в страната.

За 2017 година разходите за придобиване на ДМА в сектора са 293 642 хил. лв. Заетите в отрасъла за 2016 година са 47 501 души.

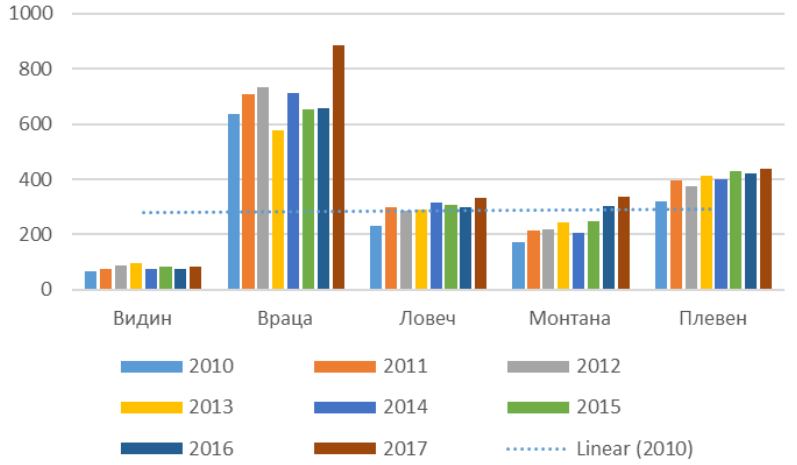
Развитието на аграрния сектор носи белезите на развитието на отрасъла в национален мащаб – преобладаващо монокултурно растениевъдство, липса на връзки към кръгова икономика, която е носител и на по-голяма добавена стойност.

[18] МЗм, Агростатистика № 348/юни 2018 г.
[19] По данни на НСИ 2017 г.

Индустрия (вторичен сектор)

Индустрията е основен отрасъл за Северозападен регион. Делът ѝ в БДС на региона за 2017 г. е 35 %, като движението на показателя в годините и по области е както следва:

Фигура 16: Динамика на БДС на вторичния сектор (2010–2017) млн. лв.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

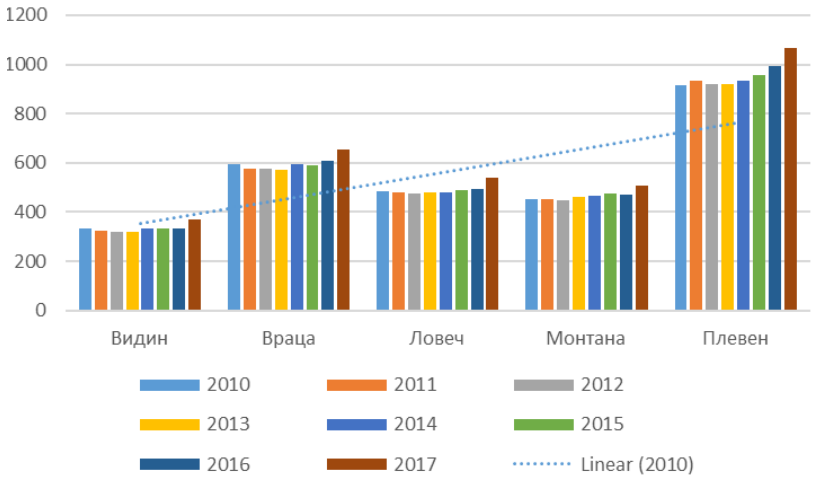
С най-ниски показатели за целия период на наблюдение е област Видин, която изостава между три и десет пъти спрямо другите области от региона за 2017 година.

Основните производства от сектора са производство и разпределение на електроенергия, машиностроене, хранително-вкусова промишленост, конфекция и текстил, чугунолеене и производство на цимент. В региона има над 40 фирми сред първите 500 по брой на заетите лица. Заетите в сектора през 2017 г. са 59 416, или близо 40 % от всички заети.

Услуги (третичен сектор)

Секторът има изпреварваща роля в икономическото развитие на региона за последните осем години, но в същото време неговият дял в национален план е едва 5,3 %. Динамиката в сектора за изследваните години показва изпреварващото развитие на област Плевен в сравнение с останалите области в региона.

Фигура 17: БДС в сектор „Услуги“ (2010–2017) млн. лв.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

За целия период на изследване се очертава и още един център с по-високи резултати в третичния сектор освен Плевен – Враца. Област Видин е с най-ниски показатели.

Така установената структурата на икономическите сектори би следвало да се стабилизира, като едновременно с това трябва да се търсят пътища за подобряване и изпреварващо развитие на първичния и вторичния сектори чрез дейности и продукти, носещи по висока добавена стойност.

Туризъм

Независимо от общите оценки за социално-икономическо развитие на района, в туристически аспект той е все още малко познатата „перла“. Тук природата и историята са си подали ръка, но човекът е направил много малко, за да популяризира всичко това като единен териториален продукт. Изтъквайки всичко това можем само да споменем пещерите Магурата с праисторически рисунки, Леденик и изумителните пещери по Искърското дефиле; останките от римски поселища по Дунавския бряг и Белоградчишката крепост, крепостите от Първото и Второто българско царство – Ловеч и Баба Вида; пътя на свободата от Вола до Плевенската епопея и още много паметници и природни забележителности.

Основните особености на отрасъл „Туризъм“ могат да се характеризират с дела му в национален мащаб, а именно;

- места за настаняване – 5.1 % (места за настаняване с 10 и повече легла)
- легла брой – 2.6 %
- приходи – 2.2 %

Разгледани за последните три години, данните по тези три показателя очертават следната картина:

Таблица 15: Места за настаняване, брой легла и приходи от туризъм в хил. лв.– места за настаняване с 10 и повече легла 2021 г.

Област	Приходи от нощувки в места за настаняване - общо левове	Легла в места за настаняване брой	Места за настаняване брой
Видин	2 219 987	974	24
Враца	2 412 077	944	27
Ловеч	12 793 079	3 778	72
Монтана	2 330 266	1 041	23
Плевен	3 313 494	1 248	23

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

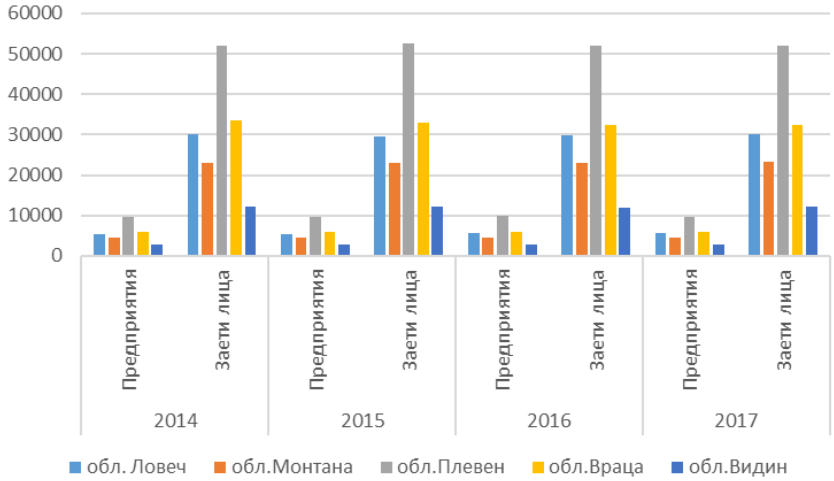
Данните очертават изисквания към намесите в отрасъла за новия програмен период, а именно:

- изпреварваща концепция за развитие на туризма за региона и съставните пет области;
- целева програма с обекти и средства;
- осигуряване на достъпна инфраструктура и реклама.

Демография на предприятията от Северозападния регион

Общият брой предприятия в региона за 2017 г. е 28 765 със 160 925 заети лица, като за последните четири години движението по двата показателя е незначително.

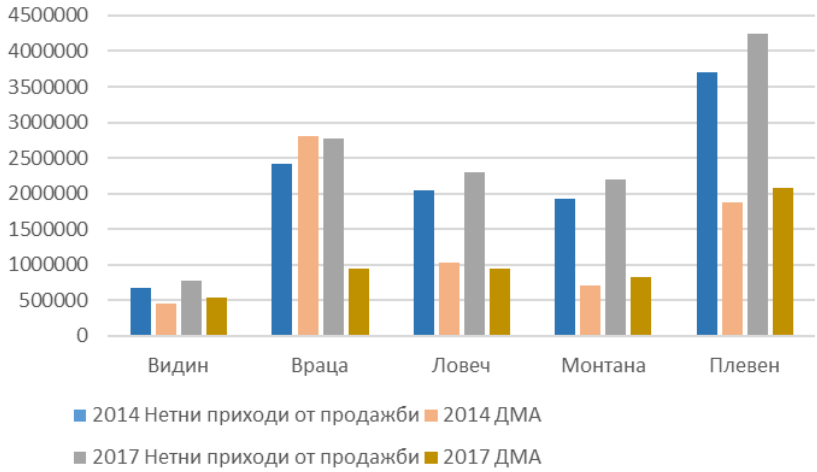
Фигура 18: Брой предприятия и брой заети 2014–2017 г.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

По отношение на показателите „нетни приходи от продажби“ и „дълготрайни материални активи“ резултатите са следните:

Фигура 19: Нетни приходи от продажби и ДМА 2014–2017 г. – хил. лв.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

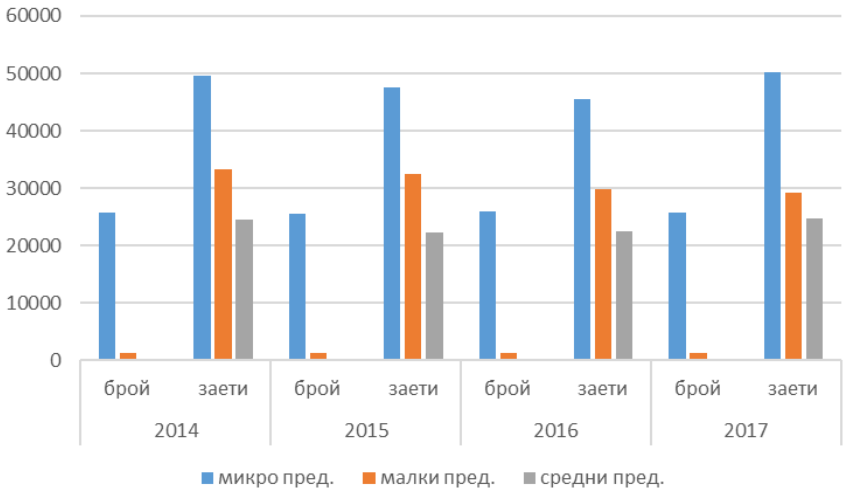
Нетните приходи от продажби на един жител в Северозападен регион за 2017 г. са 36 134 лв., или 44 % от средните за страната, което е сериозно изоставане, но за 2010 г. те са представлявали 39 %.

По показател производителност на труда, измерена като съотношение на създадения номинален БВП и броя на заетите за 2017 г., СЗР с 22 971 лв. изпреварва СЦР и ЮЦР, но постига 77,7 % от показателя за страната.

Разходите за придобиване на ДМА в региона за периода 2010–2017 г. възлизат на 1 114 054 хил. лв. средногодишно, като годишните колебания са в малки граници.

По отношение малките и средни предприятия (МСП), възприемани в ЕС и в страната като гръбнак на националната икономика, състоянието в Северозападен регион е следното:

Фигура 20: МСП – брой и заети (брой) 2014–2017 г.

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Малките и средните предприятия представляват 95 % от всички предприятия в региона, като в тях са заети 70 % от всички работещи в трите сектора на икономиката.

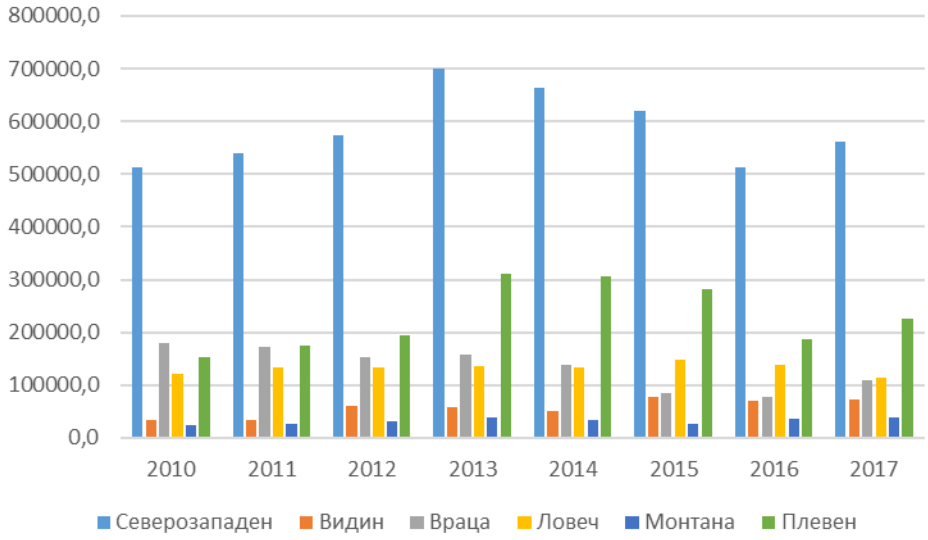
Важен фактор за развитието на икономиката в съвременните условия е състоянието на НИРД. Заетият в научно-изследователската и развойна дейност персонал в СЗР е 1 396 души, или 4,5 % от този в страната. И по този показател регионът е на последно място спрямо останалите региони от ниво 2 въпреки двойното му увеличаване спрямо 2010 г.

Чуждестранни преки инвестиции

Чуждестранна пряка инвестиция е всяко вложение, което включва дългосрочни отношения, отразяващи дълготрайния интерес на резидент на чуждестранна икономика (чуждестранен пряк инвеститор) в предприятие – резидент на българската икономика (инвестиционно предприятие). Пряката инвестиция включва както първоначалната трансакция между двата субекта, така и всички последващи трансакции между тях. Този показател е определящ за инвестиционната привлекателност на територията както по отношение на териториални предпоставки, така и по отношение на икономическата, инженерната и транспортната инфраструктура, трудовите ресурси и други.

Движението на тези инвестиции с натрупване има следния вид:

Фигура 21: ЧПИ в СЗР 2010–2017 г. в хил. евро

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Регионът изостава по този показател спрямо останалите региони от ниво 2, като има близки показатели само със Северен централен регион.

Вътрешнорегионалните различия проличават най-добре при сравнение на ЧПИ на жител (евро). Тази съпоставка визира периода 2010–2017 г.

2.4. Общи характеристики и тенденции в развитието на публичните услуги

2.4.1. Здравеопазване

Лечебни и здравни заведения

Системата на здравеопазване в региона се осъществява на две нива – извънболнична и болнична помощ. В извънболничната част на системата дейностите се осъществяват от амбулатории за първична и за специализирана медицинска помощ, медико-диагностични лаборатории, дентални центрове и амбулатории за здравни грижи. Това е първото ниво на системата, което е непосредствено до хората в общините и в малките населени места. За регионите от ниво 2 и ниво 3 (областите) от значение е и второто ниво на системата – болничната помощ.“

В Северозападния регион заведенията за болнична помощ включват болници, центрове за кожно-венерически заболявания, центрове за психично здраве и комплексни онкологични центрове. Съгласно Закона за лечебните заведения[20] болниците са многопрофилни и специализирани.

През 2018 г. инфраструктурата на болничната помощ включва **40 болнични заведения** с 5 779 легла, което представлява 11,6 % от болничните заведения и 10,9 % от болничните легла в страната. В три региона от ниво 2 – Югоизточен регион (46 бр. здравни заведения), Южен централен регион (72 бр.) и Югозападен регион (101 бр.) са концентрирани общо 219 здравни заведения за болнична помощ или 63,3 % от общия брой болнични заведения,

[20] Обн. ДВ бр. 62/1999 г., изм. и доп. ДВ бр. 42/28.05.2019 г.

докато в регионите от Северна България са съсредоточени само 106 здравни заведения за болнична помощ или 30,6 % от здравните заведения в страната. На ниво област основната част от болничните заведения е концентрирана в 2 области: Враца и Плевен. В тях болничните заведения са 25, което представлява 62,5 % от общия брой на болничните заведения на територията на региона. От друга страна, в област Видин са съсредоточени само 2 болнични заведения, което е 5,0 % от общия брой за региона. На ниво община в област Видин общински болници има в гр. Видин и гр. Белоградчик, докато на територията на останалите 9 общини от областта няма общински болници.

Таблица 16: Лечебни заведения за болнична помощ в СЗР към 31.12.2018 г.

Регион/Област	Болнични заведения					
	Общо		многопрофилни болници		специализирани болници	
	брой	легла	брой	легла	брой	легла
България	**346**	**53 173**	**185**	**37 489**	**137**	**13 438**
Северозападен	40	5 779	28	4 636	9	943
Видин	2	335	2	335	-	-
Враца	12	1 181	5	686	4	295
Ловеч	8	1 066	5	574	3	492
Монтана	5	964	4	844	1	120
Плевен	13	2 233	12	2 197	1	36
СЦР	34	5 213	16	3 288	13	1 402
СИР	32	4 932	14	3 606	16	1 041
ЮИР	46	6 805	24	4 203	16	2 114
ЮЗР	101	15 036	45	10 227	53	4 624
ЮЦР	72	11 653	45	8 849	22	2 239

Източник: НСИ

За следващия програмен период 2021–2027 г. Министерството на здравеопазването предлага повишаване на качеството на психично-здравните грижи в региона, ремонт и обновление на сградния фонд в държавните психиатрични болници; модернизиране на материално-техническата база на държавните лечебни заведения и осигуряване на съвременна медицинска апаратура; както и изграждане на хосписи в държавните лечебни заведения.

Болнични легла

Осигуреността на населението с болнични легла в края на 2018 г. е 779 на 100 000 души от населението, при 643 през 2011 г.

В Северозападния регион болничните легла са 10,9 %, в Северния централен регион – 9,8 %, в Североизточния регион – 9,3 %, в Югоизточния регион –12,8 %, в Югозападния регион 28,3 %, в Южния централен регион 21,9 % или общо 92,9 %. Останалите 7,1 % от леглата са във ведомствени болници. По отношение на показателя брой болнични легла на 100 хил. жители през 2018 г. единствено Северозападният и Южният централен регион са с по-високо ниво от средното за страната, докато Североизточният изостава значително по този показател от другите региони.

На ниво област Северозападният регион е с големи междуобластни различия. Разликата между област Видин (395 болнични легла на 100 000 души) и област Плевен (929 болнични легла на 100 000 души) е 534 пункта.

Таблица 17: Осигуреност на населението с болнични легла в СЗР

Регион/Област	Болнични легла на 100 000 души			
	2011	2016	2017	2018
България	647	730	748	760
Северозападен	643	725	776	779
Видин	368	411	385	395
Враца	710	789	775	727
Ловеч	809	802	840	854
Монтана	614	731	744	744
Плевен	629	752	900	929
Северен централен	579	640	650	665
Североизточен	480	502	513	531
Югоизточен	565	644	658	659
Югозападен	635	692	702	715
Южен централен	654	793	819	826

Източник: НСИ, Обработка НЦТР ЕАД

Данните показват неравномерното разпределение на болничните легла в лечебните заведения, разположени в Северна и Южна България, а *водещ приоритет в областта на здравеопазването трябва да бъде осигуряването на равни възможности за достъп до здравни услуги на хората,* включително и на живеещите в малки, отдалечени от градските центрове места. Тази констатация налага прилагането на целенасочена политика по отношение на здравната инфраструктура и по-ясно очертаване на населените места, за които достъпът до обща и специализирана здравна помощ е затруднен поради неравномерно разпределение на населението и материалната база към настоящия момент.

Заведения за извънболнична помощ

Към 31.12.2018 г. **заведенията за извънболнична помощ** в региона са 186 със 76 легла за краткосрочно наблюдение и престой, което представлява 9,0 % от заведенията за извънболнична помощ и 6,1 % от леглата в страната. В два региона от ниво 2 – Южен централен регион (374 бр.) и Югозападен регион (706 бр.) са концентрирани общо 1 080 заведения за извънболнична помощ или 52,3 % от общия брой заведения за извънболнична помощ. На ниво област основната част от тези заведения са концентрирани в областите Плевен и Враца. В тях заведенията за извънболнична помощ са 97, което представлява 52,4 % от общия брой на заведенията за извънболнична помощ на територията на региона. Най-малко са в област Видин (26), или само 14,1 % от общия брой за региона.

Таблица 18: Лечебни заведения за извънболнична помощ в СЗР към 31.12.2018 г.

Регион/Област	Общо	
	брой	легла
България	2 066	1 253
Северозападен	185	76
Видин	26	6
Враца	40	14

Регион/Област	Общо	
	брой	легла
Ловеч	34	-
Монтана	28	7
Плевен	57	49
Северен централен	232	97
Североизточен	286	212
Югоизточен	270	234
Югозападен	706	352
Южен централен	374	182

Източник: НСИ

Други лечебни елементи на здравната система са центровете за спешна медицинска помощ, домовете за медико-социални грижи за деца, хосписите, националните центрове по проблемите на общественото здраве, диализните центрове, както и центровете за трансфузионна хематология. *В края на 2018 г. в Северозападен регион тези заведения са 17 с 232 легла, като обхващат 11,7 % от този вид заведения в страната.*

Осигуреност с лекари и лекари по дентална медицина

Лекари

Осигуреността на населението на един лекар общо за страната за 2018 г. е 236 души.

По статистически райони осигуреността на населението на един лекар е най-благоприятно в Северозападен регион (224 души) поради намалението на населението и в Югозападен регион (225 души), а най-голям е броят на подлежащото за обслужване от един лекар население в Северния централен регион (299 души).

По области с показатели, по-благоприятни от този на страната, е област Плевен, в която има медицински университет и университетска болница. Другите области са с показатели, по-неблагоприятни от средните за страната.

Таблица 19: Обслужване на населението от лекари – брой

Регион/Област	Население на един лекар			
	2011	2016	2017	2018
България	**258**	**240**	**235**	**236**
Северозападен	243	230	222	224
Видин	288	286	280	291
Враца	273	262	250	273
Ловеч	229	248	250	262
Монтана	307	283	278	287
Плевен	199	178	169	161
Северен централен	323	307	298	299
Североизточен	268	259	251	253
Югоизточен	306	286	284	289
Югозападен	250	228	225	225
Южен централен	278	252	247	247

Източник: НСИ

Лекари по дентална медицина

Осигуреността с лекари по дентална медицина за страната показва, че на един лекар се падат 967 души от населението. По статистически райони тази осигуреност е най-благоприятна в Югозападен регион (816 души) и Южен централен регион (834 души), а най-голям е броят на подлежащото за обслужване от един лекар по дентална медицина населението в Северозападния регион (1 302 души).

По области в региона се наблюдават големи различия в обезпечеността с лекари по дентална медицина. Най-висок е показателят за област Видин (884 души на един лекар по дентална медицина). Най-неблагоприятна е осигуреността на населението в областите Монтана (1 600) и Плевен (1 422).

Таблица 20: Обслужено население от лекари по дентална медицина

Регион/Област	Население на един лекар по дентална медицина			
	2011	2016	2017	2018
България	**1 101**	**887**	**862**	**967**
Северозападен	1 413	1 197	1 151	1 302
Видин	921	838	805	884
Враца	1 606	1 232	1 158	1 332
Ловеч	1 214	1 154	1 114	1 224
Монтана	1 678	1 403	1 363	1 600
Плевен	1 598	1 292	1 252	1 422
Северен централен	1 411	1 176	1 124	1 294
Североизточен	1 320	964	949	1 082
Югоизточен	1 365	1 138	1 117	1 279
Югозападен	950	753	732	816
Южен централен	895	727	708	834

Източник: НСИ

Спешна помощ (Транспортна достъпност до болнични заведения)

В областните центрове на Северозападния регион са локализирани 5 центъра за спешна помощ. ЦСМП са лечебни заведения със специфичен предмет на дейност и с денонощен режим на работа, които осъществяват дейността си чрез мобилни спешни екипи и стационарни спешни екипи. Стационарните екипи се сформират във филиали за спешна медицинска помощ, на чиято обслужвана територия няма разкрито спешно отделение. Заедно с 34 филиала за спешна медицинска помощ (ФСМП)[21] те покриват изцяло територията на региона и са гаранция за бърза реакция и осигурен 30 минутен изохрон в рамките на обслужваната територия, която в много случаи индивидуалните и групови практики не могат да покрият. Съгласно картата на спешната медицинска помощ някои от филиалите обслужват територията на няколко общини, а пък няколко филиали обслужват населението на една община, което е обусловено от големината на общините.

[21]Решение на МС№ 361 от 29 май 2018 г. за утвърждаване на Националната здравна карта на Република България,

Таблица 21: Спешна медицинска помощ в Северозападен регион – центрове и филиали, 2018 г.

Центрове за спешна медицинска помощ	Филиали за спешна медицинска помощ	Обслужващи общини
ЦСМП Видин	**ФСМП Видин**	**Видин, Ново село**
	ФСМП Кула	Кула, Бойница, Грамада
	ФСМП Белоградчик	Белоградчик, Ружинци, Чупрене
	ФСМП Брегово	Брегово
	ФСМП Димово	Димово, Макреш
ЦСМП Враца	**ФСМП Враца**	**Враца**
	ФСМП Бяла Слатина	Бяла Слатина, Борован
	ФСМП Мездра	Мездра
	ФСМП Козлодуй	Козлодуй, Хайредин
	ФСМП Оряхово	Оряхово, Мизия и Хайредин
	ФСМП Криводол	Криводол
	ФСМП Роман	Роман
ЦСМП Ловеч	**ФСМП Ловеч**	**Ловеч**
	ФСМП Троян	Троян, ИЕ Априлци
	ФСМП Тетевен	Тетевен
	ФСМП Луковит	Луковит
	ФСМП Ябланица	Ябланица
	ФСМП Угърчин	Угърчин
	ФСМП Летница	Летница
ЦСМП Монтана	**ФСМП Монтана**	**Монтана, Бойчиновци**
	ФСМП Берковица	Берковица
	ФСМП Вълчедръм	Якимово
	ФСМП Вършец	Вършец
	ФСМП Лом	Лом, Брусарци, Медковец
	ФСМП Чипровци	Чипровци, Георги Дамяново
ЦСМП Плевен	**ФСМП Плевен**	**Плевен, Долни Дъбник**
	ФСМП Червен бряг	Червен бряг
	ФСМП Левски	Левски
	ФСМП Белене	Белене
	ФСМП Никопол	Никопол
	ФСМП Гулянци	Гулянци
	ФСМП Искър	Искър
	ФСМП Кнежа	Кнежа
	ФСМП Долна Митрополия	Долна Митрополия

Източник: Министерство на здравеопазването

От анализа на инфраструктурата, осигуреността и достъпността до здравни услуги се установява неравномерност на разпределението на материалната база и диспропорции в осигуреността с лекари и с лекари по дентална медицина. Това също е резултат от демографските промени, от загубата на специалисти с медицинско образование, от неефективното управление на сектора и на наличните заведения за болнична и доболнична медицинска грижа.

Изводи и тенденции

Анализът на инфраструктурата, осигуреността и достъпността до здравни услуги установява неравномерност в разпределението на материалната база и диспропорции в осигуреността с лекари и с лекари по дентална медицина. Основната част от болничните заведения е концентрирана в област Плевен – 13 на брой, а в област Видин са само 2. Налице е неравномерно разпределение на болничните легла в лечебните заведения, като сериозно изостава област Видин. Заведенията за извънболнична помощ също са разпределени неравномерно – в област Плевен са 57, докато в област Видин са 26.

Допълнителен проблем, характерен за СЗР, е отдалечеността на отделни селища от мястото на предлагане на съответната медицинска помощ (първична, специализирана, болнична, спешна и неотложна), както и недооборудването на здравните заведения с нова, по-модерна медицинска техника.

Развитието на качествено здравеопазване ще бъде насочено към:

- осигуряване на равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване чрез осигуряване на равни възможности за достъп до здравните услуги на хората, включително и на живеещите в малки населени места, отдалечени от градските центрове;
- модернизация на материално-техническата база на лечебните заведения чрез осигуряване на съвременна медицинска апаратура;
- укрепване на капацитета на общественото здравеопазване и засилване ролята на първичната помощ за сметка на болничното лечение; повишаване на здравната култура сред малцинствените групи.

Изграждането и управлението на справедлива, устойчива и ефективна здравна система, ориентирана към качество и резултати с навлизане на електронно управление в системата на здравеопазването, са важна предпоставка за създаване на условия за здраве за всички през целия живот.

2.4.2. Образование

Важен показател за равнището на образованието и структурата на работната сила е относителният дял на населението на възраст между 25 и 64 години с основно и по-ниско образование. Колкото по-висок е делът на лицата с основно и по-ниско образование, толкова по-малък е потенциалът на местния пазар на труда за запълване на новите работни места. По-ниското образование предполага по-ниска икономическа активност, по-малка производителност на труда и съответно по-ниски доходи.

Таблица 22: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 години с висше образование

Регион/Област	2014	2015	2016	2017
ЕС 28	**29,3**	**30,1**	**30,7**	**31,4**
България	**27,0**	**27,5**	**27,7**	**27,8**
Северозападен	**20,6**	**21,5**	**19,9**	**19,9**
Видин	17,2	21,5	18,5	18,5
Враца	22,1	21,1	19,2	19,9
Ловеч	18,6	20,5	17,3	17,8
Монтана	17,1	17,3	16,4	14,4
Плевен	23,6	24,6	24,1	24,5
Северен централен	22,7	23,5	24,4	23,0
Североизточен	27,0	25,4	25,5	26,9
Югоизточен	20,9	21,9	21,8	21,7
Югозападен	37,5	38,6	39,4	39,2
Южен централен	21,4	21,5	21,5	22,2

Източник: НСИ, Евростат

Средното равнище на показателя за **Население на възраст 25–64 години с по-малко от основно, основно и прогимназиално образование(ISCED 11 степен 0-2) по региони NUTS 2 (%)** в България е по-ниско от средното равнище за ЕС за целия анализиран период и през 2017 г. е 17,2 % спрямо 22,5 % за ЕС (табл. 22). Темповете на положителна промяна на показателя средно за ЕС са по-високи, като за периода 2014–2017 г. намалението е 6,4 %, а за България – 9,0 %. В Северозападния регион се забелязват негативни тенденции и показателят намалява с 1,3 % през 2017 г. спрямо базовата 2014 г. и достига 20,1 %.

По-бързото развитие на пазара на труда в областите Враца и Ловеч е ограничено от сравнително неблагоприятната образователна структура на работната сила.

Таблица 23: Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 години с основно и по-ниско образование

Регион/Област	2014	2015	2016	2017
ЕС 28	**24,1**	**23,5**	**23,0**	**22,5**
България	**18,9**	**18,1**	**17,7**	**17,2**
Северозападен	**18,8**	**18,6**	**19,6**	**20,1**
Видин	11,2	10,1	9,4	10,6
Враца	20,4	22,2	23,9	23,5
Ловеч	22,3	20,0	23,0	22,4
Монтана	18,6	19,5	18,5	21,0
Плевен	18,8	18,1	19,3	19,4
Сев. централен	22,8	20,9	20,4	21,1
Североизточен	24,4	22,2	22,2	22,6
Югоизточен	15,7	14,7	14,2	13,3
Югозападен	9,3	9,1	8,9	8,1
Южен централен	23,9	23,3	22,4	21,0

Източник: НСИ, Евростат

Предучилищно образование

Структурите на предучилищното образование са добре развити по цялата територия на Северозападен регион. Осигуреността с детски градини, преподаватели и места в детските градини е сравнително добра.

През учебната 2018/2019 година в региона функционират 225 самостоятелни детски градини с директор. В тях са записани 21 693 деца, от които 10 391, или 47,9 %, са момичета. В сравнение с 2011 г. броят на децата намалява с 15,0 %.

Нетният коефициент на записване на деца в детските градини в Северозападен регион през учебната 2018/2018 година е малко по-висок от средния за страната, достигайки 78,9 %, и е особено висок за област Враца (86,1 %) и относително по-нисък за област Плевен (75,1 %). Нисък е обхватът в ромска общност. Според изследване на Агенцията за основни човешки права на ЕС от 2011 г., едва 45 % от ромските деца в България на възраст 3–6 години посещават детска градина. Тенденцията се запазва и през учебната 2018/2019 година, като коефициентът на записване в общини с компактно ромско население е нисък. За региона нетният коефициент на записване има негативна тенденция, като през учебната 2018/2018 година е 78,9 %, докато през учебната 2012/2013 г. е бил 84,5 %.

Общообразователни и специални училища

В СЗР през учебната 2018/2019 година учебни занятия се водят в 261 общообразователни и специални училища. В сравнение с 2011 година училищата намаляват с 32 поради закриване или преобразуване в условията на демографска криза. Учениците са 61 184 и в сравнение с 2011 г. намаляват с 11 598.

През 2018 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 8 162 ученици, а средно образование – 2 826 ученици.

Закриването на образователни институции, особено в малки населени места, заедно с други социални и семейни фактори, негативно отношение към учебния процес и липса на мотивация, трудности при усвояването на учебния материал и др., рефлектира и в значителния дял на *преждевременно напусналите образование и обучение.*

На много места училищната мрежата вече е достигнала предела на оптимизация. През 2018 г. има промяна в системата на делегираните бюджети, като финансирането няма да зависи само от броя на децата и учениците, а и от броя на паралелките, от спецификата на региона, в който се намира училището, а в по-дългосрочен период – и от качеството на образователния процес.

Положителна тенденция е намаляване тона напусналите ученици. По данни на НСИ учащите от I до VIII клас, напуснали общообразователните и специални училища през учебната 2017/2018 година, са 1 576 ученика, като през учебната 2012/2013 година са били 1 890 ученика, или с 16,6 % по-малко.

Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2018/2019 година се осъществява в 59 училища, а общият брой на учащите в тях е 15 999 ученика. В сравнение с учебната 2011/2012 година професионалните училища намаляват с 12, а учащите с около 1 410 ученика. Оптимизирането на училищната мрежа се осъществява в пряка връзка със социално-икономическите и демографските процеси в страната и в различните региони.

В професионалното образование преобладават момчетата, които са 57,4 % от общия брой на учениците в тази образователна степен.

Професионалните гимназии в Северозападен регион са разположени предимно в областните административни центрове и в по-големите общини: Видин, Враца, Ловеч, Монтана, Плевен, Лом, Троян, където е концентриран по-големият брой ученици.

Продължава търсенето на по-тясно обвързване на професионалното образование с икономическите приоритети на общините и регионите. В малките общини и населени места професионалното обучение в по-голямата си част е съобразено със спецификата на местната икономика. Все още обаче в част от училищата се запазва обучение по традиционни за училищата професии, въпреки затихването или закриването на определени производства. Трудностите с намирането на работа и разминаването между придобитата квалификация и възможността за реализация водят до отлив от професионалното образование на немалка част от младите хора, макар че през последните години има минимално увеличение на учениците.

Поради отрицателното демографско развитие в по-малките и отдалечени общини има маломерни паралелки. Оптимизирането на училищната мрежа следва да създаде предпоставки за финансиране на професионални училища с национално и регионално значение, защитени професии съобразно потребностите на общините в конкретния регион, както и за внедряване на обучение чрез работа (дуално обучение). Наложителни са мерки за стимулиране на обучението по търсените на пазара на труда професии, в квалификационни степени, съобразени със степента на развитие на регионалната икономика и заявените инвестиционни намерения. Продължава политиката за достъп до образование на учениците от специфични целеви групи.

Важна тема, засягаща професионалното образование, е *дуалното обучение,* интересът към което е изключително голям. За разширяване на дуалното обучение у нас са нужни законодателни промени, които да улеснят връзката на обучението с практиката. Този вид обучение засяга две групи лица – над 16 години, които са в образователната система, и тези над 16 години, които са на пазара на труда на възраст. Организирането на обучение чрез работа (дуално обучение) е нова възможност за повторно включване на рано напусналите образователната система.

Приоритетните направления в сферата на професионалното образование са:

- Развитие и усъвършенстване на институционалните партньорски модели на национално и европейско ниво;
- Разширяване на възможностите за придобиване и усъвършенстване на професионалната квалификация в контекста на ученето през целия живот;
- Повишаване на качеството на началното и продължаващото ПОО в съответствие с променящата се структура на икономиката, изискванията и потребностите на националния и европейския пазар на труда;
- Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на предоставяните публични услуги, информираност и прозрачност на ПОО за гражданите и бизнеса.

Средищни и защитени училища и детски градини

Процесите на оптимизация на училищната мрежа поставят изисквания към създаването на защитни механизми по отношение на преструктурираните звена. Към момента в СЗР има 162 средищни детски градини и средищни училища[22] и 40 защитени детски градини и

[22] Решение № 845 на МС от 22.11.2018 г.

училища[23]. Те са елемент на социалната защита и част от регионалната политика на ниво LAU 1.

За пътуващите ученици държавата осигурява финансирането на целодневна организация на учебния процес, столово хранене и транспорт. В тях децата получават по-качествено образование. Необходимите средства за целодневна организация на учебния ден и за хранене в столовете в средищните училища се осигуряват по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, финансирана от Европейския социален фонд, а при необходимост – и от бюджета на МОН.

Проблем в зимните месеци е отдалечеността на някои селища от средищните училища.

Таблица 24: Средищни и защитени училища в СЗР през учебната 2018/2019 година

Регион/Област	Средищни училища	Защитени училища
	Брой	брой
България	990	260
Северозападен	162	40
Видин	29	9
Враца	45	6
Ловеч	23	11
Монтана	33	12
Плевен	32	2
Северен централен	136	16
Североизточен	154	23
Югоизточен	143	25
Югозападен	134	47
Южен централен	261	109

Източник: МОН

Висше образование

Броят на учащите в университети в страната между 2011 и 2019 г. намалява с 20,7 %, а в СЗР се увеличава със 110,0 %. Увеличението на студентите в региона е чувствително за разлика от това на страната и се дължи на активната работа на областните управи и кметовете на големите общини.

В СЗР са разположен Медицински университет в гр. Плевен, който има и колеж по медицина в града. В гр. Долна Митрополия има Авиационен факултет към Национален военен университет „Васил Левски“, Велико Търново, който от месец май 2019 г. има възстановен статут на Висше военно въздушно училище „Георги Бенковски“. В град Враца има 2 филиала: филиал на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Велико Търново, и филиал на Медицински университет, София. В град Ловеч има колеж към Техническия университет, Габрово. В град Видин от учебната 2018/2019 година има филиал на Русенския университет „Ангел Кънчев“. Данните за промени в структурата на висшето образование между учебните 2011/2012 година и 2018/2019 година по области показват увеличение в броя на студентите във всички области, с изключение на Монтана, където няма университет и филиали. Широкият спектър от специалности и прием в тях не винаги е съобразен с потребностите на реалната икономика и третичния сектор. Завършилите през 2018 г. са се

[23] Решение № 829 на МС от 22.11.2018 г.

увеличили с 220 души в сравнение с 2011 г., като единствено в област Ловеч завършилите намаляват.

Таблица 25: Висши училища, студенти и завършили в СЗР през учебната 2018/2019 година

Регион/Област	Висши училища	Студенти		Завършили	
	2018/2019	2011/2012	2018/2019	2011/2012	2018/2019
	брой	брой	брой	Брой	легла
България	54	281 170	222 997	59 927	53 115
Северозападен	1	2 277	4 773	561	781
Видин	1 филиал	0	326	0	0
Враца	2 филиала	343	946	21	189
Ловеч	1 филиал	262	206	179	47
Монтана	0	0	0	0	0
Плевен	1	1 672	3 255	361	545

Източник: НСИ

Със скорошната реформа във висшето образование са въведени ограничения за броя на записваните студенти във всеки университет. Това е осъществено чрез въвеждането на коефициенти, отразяващи качеството (т.е. оценки за акредитация) и приложимостта на пазара на труда (т.е. използване на административни данни за заетостта на дипломиралите се). Съставен е списък с 32 приоритетни професионални области, които се финансират с приоритет в държавните университети. Те включват области, свързани с природни науки, технологии, инженерни науки и математика (STEM), и по-специално ИКТ и математика.

Краткият анализ на съществуващото състояние на системата на образованието в Северозападен регион дава възможност за систематизиране на следните по-важни изводи:

- Броят на училищата и учениците в Северозападния регион, аналогично на останалите региони, продължава да намалява поради ниската раждаемост и емиграцията.
- В региона всяко пето българско дете не е обхванато в системата на предучилищното образование.
- В сравнение с другите региони, в СЗР броят на обучаващите се в университетите и колежите студентите се увеличава. Повишава се и интересът към дуалното обучение в професионалните училища.
- Интеграцията на ромите в образователната система изостава и възпрепятства тяхното социално-икономическо приобщаване. Налице са общини, в които проблемът с отпадането от училище е значителен, особено на ученици от маргинални групи.

За СЗР са характерни и други недостатъци, типични и за останалите региони – неравномерно разпределение на обектите на система „Висше образование“, широк спектър от специалности в тях, който не винаги е съобразен с потребностите на реалната икономика; несъответстващи на потребностите на пазара на труда умения на завършилите висше образование.

Тенденциите, които ще окажат влияние върху сектора на образованието през следващите години, отразяват основните изисквания за равнопоставен достъп до качествено образование на всички равнища и за всички социални групи и по-добро обвързване на образованието с науката и бизнеса, с търсените знания и умения. Планираните реформи се очаква да подобрят резултатите в цялостната образователна система на всички нива и

ефективното разположение на необходимата инфраструктура в пространството на всеки регион.

Оптимизирането на училищната мрежа ще създаде предпоставки за финансиране на професионални училища с национално и регионално значение, защитени професии съобразно потребностите на общините в конкретния регион, както и за внедряване на обучение чрез работа (дуално обучение).

В системата на висшето образование в държавните университети ще се финансират приоритетно области, свързани с развитието на онези сектори на икономиката, които имат по-висока добавена стойност и ясен принос към задължителните технологични трансформации.

2.4.3. Социални услуги в общността

Този вид услуги са особено важен акцент в социално-икономическото развитие на региона. Част от предлаганите услуги ще трябва да се развиват и в новия програмен период 2021–2027 г. предвид застаряването на населението, неговия здравен статус, както и други социални фактори. Наличието на широкия набор от тези услуги е посочен в Приложение.

2.5. Функционално-йерархична структура на мрежата от градове-центрове в региона

Функционално-йерархичната структура на мрежата от населени места в Северозападния регион се характеризира с един голям център – град Плевен. През последните години, населението на града намалява и в края на 2017 г. слиза под 100 000 души. Към 31.12.2018 г. то наброява 96 610 души, с което Плевен продължава да бъде седмият по население град в България. В групата на средните градове (30 до 100 хил. д.) влизат областните центрове Враца, Монтана, Видин и Ловеч. Към 31.12.2018 г. най-многолюден от средните градове е Враца с население 52 617 души, следван от град Видин (41 583 д.). Град Ловеч е много близо до долната граница на интервала от 30 000 души.

Градовете в СЗР с население от 10 000 до 30 000 души са 5 и те са Козлодуй (11 851 д.), Троян (19 352 д.), Берковица (12 037 д.), Лом (19 754 д.) и Червен бряг (11 275 д.). Най-голям брой население живее в град Лом, следван от населението на град Троян.

Северозападният регион е силно диференциран в пространствено отношение. Неговата територия се развива по две оси, свързващи съответно Видин, Монтана и Враца от една страна и Плевен и Ловеч от друга. Близостта на региона със ЮЗР има силно влияние и град София измества град Плевен в ролята му на център. Плевен е силно конкуриран от столицата по отношение на предоставяните среди и услуги за населението по осите Видин–Монтана–София и Видин–Монтана–Враца–София. По последната ос минава основен коридор от TEN-T мрежата на ЕС. Традиционно силно свързани са градовете Плевен и Ловеч, а чрез тях има възможност да се свържат и крайдунавските части на област Плевен със старопланинските части на област Ловеч.

Съгласно Националната концепция за пространствено развитие (НКПР), в Северозападния регион са определени и налични градове-центрове от следните йерархични нива:

- Градове от второ йерархично ниво[24]. В НКПР е определен 1 град от второ йерархично ниво и това е град Плевен.

Големите градове от това ниво имат мисията да балансират влиянието на столицата и да намаляват ефекта от моноцентрично развитие. Град Плевен е един от шестте големи града, от които се очаква да поддържат полицентричния модел в страната. Той се характеризира със стабилизиращо се икономическо развитие в сферата на промишлеността, търговията, складовата дейност и здравеопазването. Въпреки наблюдаваната редукция на населението в сравнение с 2011 г., в Плевен се увеличават, макар и с бавни темпове, произведената продукция в промишлеността, инвестиционната активност и инвестициите в дълготрайни материални активи. Наблюдава се положителна тенденция за ръст на заплатите, макар и те да са под средните за страната.

В НКПР 2012 г. като град с потенциал да премине към 2-ро йерархично ниво в СЗР е определен град Видин. За разлика от Благоевград и Велико Търново, другите два града с такъв потенциал, град Видин показва както занижаване на демографските си характеристики, така и спад в социално-икономическо отношение. Без целенасочена политика за подкрепа на развитието му той трудно би преминал в по-горното йерархично ниво.

- Градове от трето йерархично ниво. В НКПР са определени 4 града от трето йерархично ниво и това са-областните градове **Враца** (53 120 д.), **Видин** (42 195 д.), **Монтана** (39 595 д.) и **Ловеч** (32 818 д.).

Тези градове изграждат балансирана урбанистична решетка и имат мисията да задържат населението в тях. Очаква се те да предлагат благоприятни условия за обитаване, икономическо развитие и инвестиции и в тях са налични функции с регионално значение в социалната сфера, образованието и културата. В случая на Северозападния регион средните градове Видин, Монтана и Враца имат нелеката задача да играят очакваната от тях роля в условия на десетгодишен спад в социалното и икономическото развитие. Бидейки в най-северозападната част на страната, на север от Стара планина, те са и с най-затруднен достъп до град от 2-ро ниво. София, с нейните функции на град от 1-во ниво, оказва много силна центробежна сила и по-скоро извлича, отколкото подпомага развитието на ресурсите там. Тласък в развитието както на Ловеч, така и на Плевен се очаква да даде АМ „Хемус“ след пълно ѝ завършване и пускане в експлоатация.

- Градове от четвърто йерархично ниво. Определените съгласно НКПР градове от четвърто йерархично ниво в СЗР са **16 и тяхното население към 31.12.2018 г. е както следва**: **Белоградчик (4 508 д.), Кула (2 618 д.), Берковица (12 037 д.), Лом (19 754 д.), Бяла Слатина (9 856 д.), Козлодуй (11 851 д.), Мездра (9 255 д.), Оряхово (4 318 д.), Белене (7 063 д.), Кнежа (9 366 д.), Левски (8 869 д.), Червен бряг (11 275 д.), Никопол (2 882 д.), Луковит (8 336 д.), Тетевен (8 675 д.), Троян (19 352 д.)**

Тези градове са центрове, предлагащи работни места и основни услуги със значение за собствената си и за съседните по-малки общини. Те са избрани с оглед подходящото им местоположение в територията на областите, демографската им големина, наличните им функции в сферата на икономиката и социалната сфера, въпреки занижените им социално-икономически показатели. В област Плевен има 5 града от това ниво. Най-малкият от тях

[24] Голям град-център с национално значение в територията, НКПР, Актуализация 2019 г.

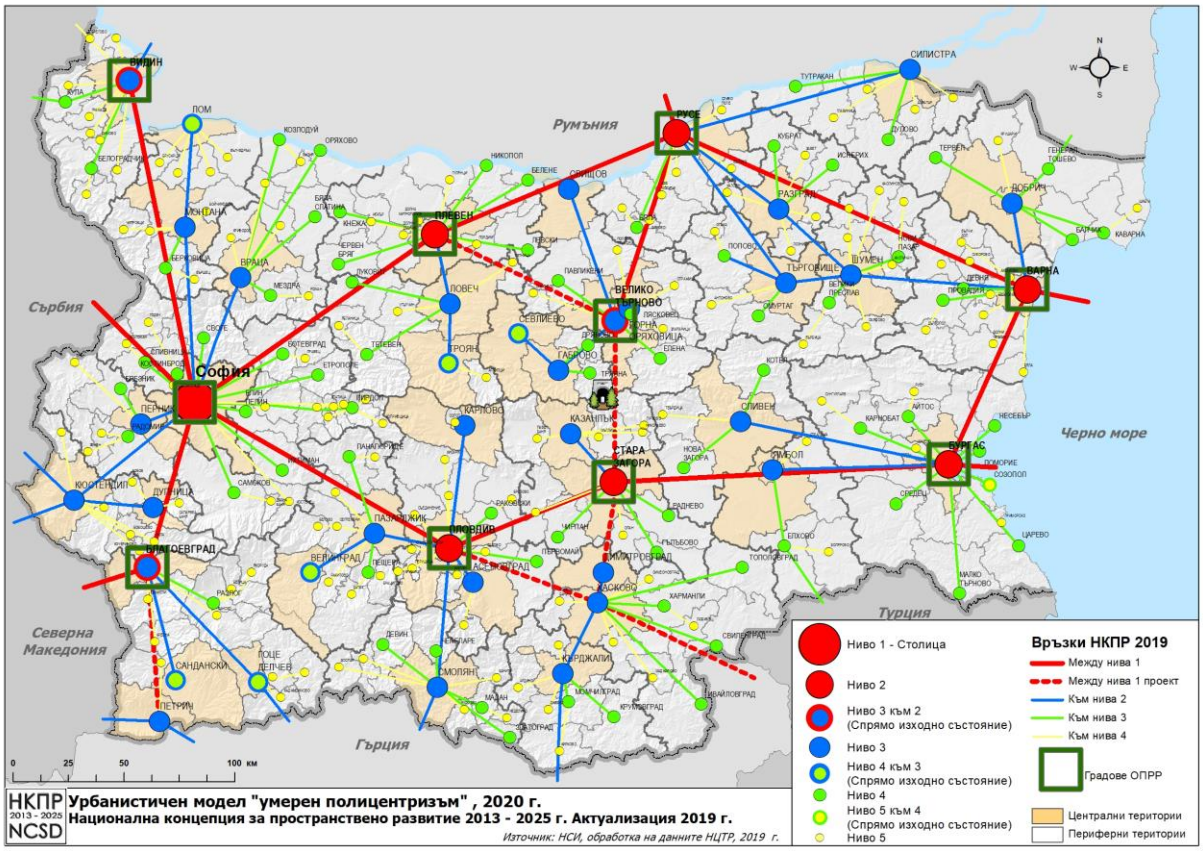
прави връзка чрез пристанището си с коридор *„Рейнско–Дунавски“*, а следващият по население има възможност да стане значим енергиен център. Следва област Враца с 4 града, в това число и град Козлодуй. В област Ловеч тези градове са три, но предвид населението и разположението им те играят значителна роля за полицентричното развитие на областта. Област Монтана също има преимущества, предполагащи полицентрично развитие, разчитайки на градовете Берковица и Лом. Най-неблагоприятно е положението в област Видин. Градовете, определени от четвърто ниво (Белоградчик и Кула), са с много нисък демографски потенциал.

Запазването на позициите на тези градове и утвърждаването им като центрове от четвърто йерархично ниво е ключов фактор за задържането на населението във вътрешните и външните периферни части на региона посредством предлагане на работни места и основни публични блага и услуги. Имайки предвид това, следва да се предвиди подкрепа за най-уязвимите, но пространствено значими градове: Белоградчик, Кула, Никопол, Оряхово.

- Градовете от пето йерархично ниво – много малки градове и села, центрове на общини, са **30**, от които **19** са градове, Бойница, Брегово (2 170 д.), Грамада (1 243 д.), Димово (1 029 д.), Макреш, Ново село, Ружинци, Чупрене, Бойчиновци (1 270 д.), Брусарци (941 д.), Вълчедръм (3 109 д.), Вършец(5 513 д.), Георги Дамяново, Медковец, Чипровци, Якимово, Борован, Криводол (2 626 д.), Мизия (2 638 д.), Роман (2 534 д.), Хайредин, Гулянци (2 898 д.), Долна Митрополия (2 790 д.), Долни Дъбник (3 820 д.), Искър (2 835 д.), Пордим (1 810 д.), Априлци (2 497 д.), Летница (2 446 д.), Угърчин (2 354 д.), Ябланица (2 566 д.)

Общините с центрове от пето йерархично ниво са идентични с определените слабо урбанизирани (периферни) общини. Това са малки общини със затруднено социално-икономическо развитие. Разположени са по периферията на региона, те се явяват и гранични за страната. Феноменът „вътрешна периферия“ се оформя около центровете Враца, Ловеч и Плевен. Тези общини могат да бъдат включени в обхвата на т.н. „райони за целенасочена подкрепа“. Стимулирането на техните центрове е важно, за да могат да предлагат необходимите първични услуги на населението. Подобряването на свързаността им с близките икономически центрове ще осигури достъп до работни места в сфери, различни от селското и горското стопанство, без това да е свързано със загуба на население в тях.

Фигура 22: Общински центрове по йерархични нива. Урбанистичен модел „умерен полицентризъм“

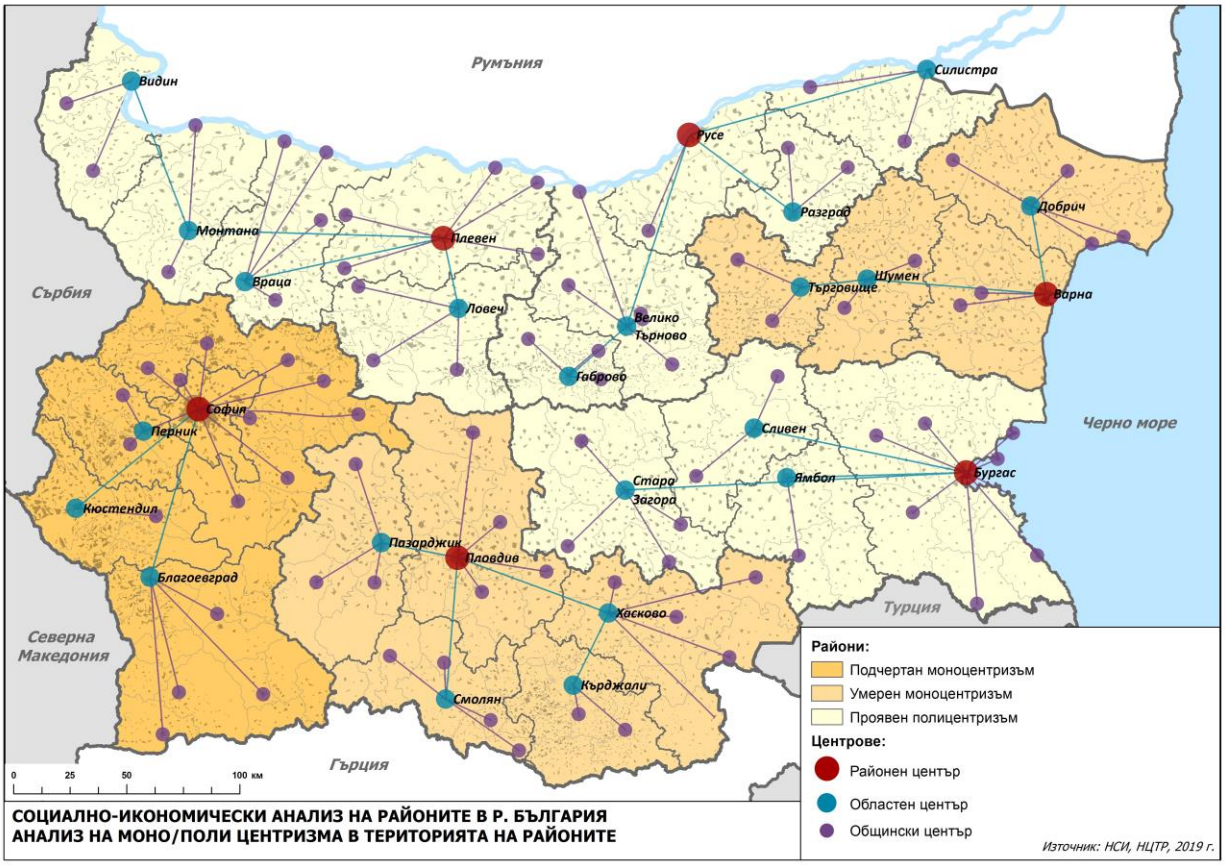
Източник: НКПР Актуализация 2019 г.

В резултат на проведения анализ досега и изследването на проблема моно/полицентризъм, проведено в Социално-икономически анализ на районите (СИА) 2019 г., може да се заключи, че в Северозападния регион се наблюдават различни проявления на този проблем (Фигура 21). **Съгласно методиката за оценка, възприетата в СИА 2019 г.**[25], когато отношението на населението на областния център към градското население в областта надвишава 69 %, това показва отсъствие на голям град, който да балансира областния център, и е проявява на модела **„краен моноцентризъм“**. На областно ниво моделът „краен моноцентризъм“ се проявява в област Видин. За нея това отношение е 75,3 %. Обикновено това е белег за концентрация на хора, икономически дейности, инвестиции, социални и други услуги и активности в града-център. И тук инвестициите и концентрацията на хора биха се насочили преимуществено към гр. Видин в сравнение с другите населени места в областта.

[25] В СИА 2019 са възприети показател (отношението на населението на областния град към градското население в областта), модели и скала за оценка на полицентричността на ниво област:

- Модел**: краен моноцентризъм.** Наблюдава се при стойности на показателя > 69 %
- Модел: **умерен моноцентризъм.** Наблюдава се при стойности на показателя от 49 до 69 %
- Модел**: проявен полицентризъм.** Наблюдава се при стойности на показателя < 49 %

Фигура 23: Анализ на моно/полицентризма

Източник: Социално-икономически анализ на районите в Р. България, 2019 г.

Когато разглеждаме показателя за оценка на полицентричността се налага изводът, че в областите Плевен (59,8 %) и Враца (54,8 %) се проявява моделът **„умерен моноцентризъм“**. Следва да се отбележи, че в област Плевен останалото градско население живее в други 13 града, но това не е достатъчно да се преодолее напълно моноцентричното развитие.

В област Ловеч и Монтана проявеният модел е „умерен полицентризъм“. Там населението на областния център е съответно 41,2 % и 47 % от градското население към 31.12.2018 г.

На регионално ниво установеният модел е **„проявен полицентризъм“**. Възприетият в СИА 2019 г. подход за определяне степента на полицентричност се базира на сравнение на населението на центъра на региона с населението на центровете от 3-то йерархично ниво и с останалото градско население. По тези показатели Северозападният регион е с 58,2 % население на град Плевен към градовете от трето ниво и 25,5 % към останалото градско население.

Таблица 26: Степен на полицентризъм в Северозападния регион

Население на центъра на района – град Плевен	Население на градове от 3-то ниво	Население на градове от 4-то и 5-то ниво	Население на 3-то, 4-то и 5-то ниво градове	Съотношение 1:2 %	Съотношение 1:4 %	Население на всички градовете в региона	Съотношение 1:7
96 610	165 793	202 674	368 467	58,2	26,2	473 700	20,4

Източник: Собствени проучвания НЦТР

За да се затвърди наблюдавания процес на проявен полицентризъм на регионално ниво и да се преодолее засилващото се проявление на моноцентрично развитие на национално ниво и съгласно НКПР, йерархизираната система от градове-центрове ще служи за степенуване на намесите за стимулиране на градовете и градското развитие според значимостта и ролята на всеки град. В зависимост от количеството на наличните и привлечени ресурси те ще се насочват към градовете от различните йерархични нива с оглед тяхната роля за постигане на основните цели на политиката за балансирано регионално развитие. Освен ролята на държавата в дефиниране на рамката и инструментите, от ключово значение ще бъде и проактивната политика на местно ниво. Общините и техните общински центрове са основните и най-важни актьори в създаването на условия за социално-икономическо развитие и отправяне на послания към други ключови актьори.

Стимулирането на градовете-центрове ще се осъществява чрез съчетаване на различни инструменти – собствени инструменти на регионалната политика и инструменти на секторните политики. Ролята на НКПР и на ИТСР е да ориентират регионалната политика как да насочи своите инструменти за развитие на територията и градовете и как да повлияе на секторните политики в тяхното териториално насочване. По същество това е подходът на интегрирани териториални инвестиции. Общините могат да подпомогнат успеха на този подход чрез създаване на пълноценни партньорства на базата на междуобщинско сътрудничество и сътрудничеството с други местни и регионално базирани актьори.

2.6. Териториална структура на региона

В териториалната структура на региона са анализирани трансформациите и развитието в трите вида територии: 1. територии с висока степен на урбанизация (централни); 2. слабо урбанизирани територии (периферни) с наличие на изявен градски център и 3. слабо урбанизирани територии (периферни) без наличие на изявен градски център.

Териториално урбанистичната структура на региона се свежда до определянето на видове общини (LAU 1) по степен на урбанизация. За определянето на степента на урбанизация на общините в Социално икономическия анализ (СИА) на районите от 2019 г. се използва европейска методика за определяне на градско-селска типология, развита съвместно от ОИСР и ЕК[26]. Приспособена за условията на България, методиката дава следната класификация на общините:[27]

Силно урбанизирана община (централна) – на голям град (city) е тази, при която над 50 % от населението живее в населени места с повече от 50 хил. жители или общината е с център град над 50 хил. жители;

Средно урбанизирана община (междинна) – на среден град (town) е тази, при която над 50 % от населението живее в населени места от 5 до 50 хил. жит. или общината е с център град от 5 до 50 хил. жители;

[26] Седми доклад на ЕК за икономическото, социалното и териториалното сближаване, 2017 г. https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/information/publications/reports/2017/7th-report-on-economic-social-and-territorial-cohesion

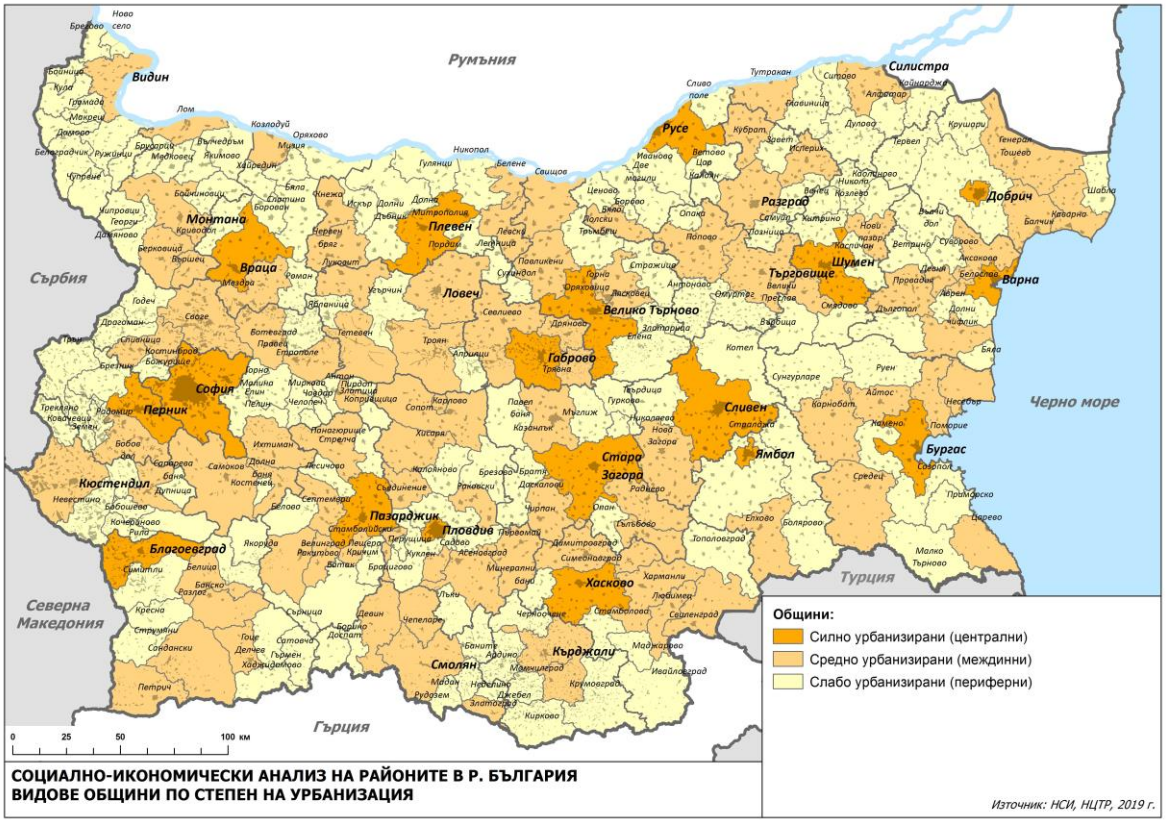
[27] Социално-икономически анализ на районите (СИА), 2019 г.

Слабо урбанизирана община (периферна) – на малък град или село (rural) е тази, при която над 50 % от населението живее в населени места под 5 хил. жит. или общината е с център град под 5 хил. жители.

Категорията „междинна“ се отъждествява с „периферна община с изявен град център“, а категорията „периферна“ – с „периферна община без изявен град център“, употребени като понятия в Техническата спецификация и в Методическите указания за изготвяне на Интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите от ниво 2. По тази методика в Северозападния регион са определени следните видове общини:

- **силно урбанизирани общини (централни) – 2 общини** с центрове: Плевен и Враца;
- **средно урбанизирани общини (междинни)– 15 общини** с центрове: Видин, Козлодуй, Мездра, Ловеч, Троян, Тетевен, Луковит, Берковица, Вършец, Лом, Монтана, Белене, Кнежа, Левски, Червен бряг;
- **слабо урбанизирани общини (периферни)– 34 общини с центрове:** Белоградчик, Бойница, Брегово, Грамада, Димово, Кула, Макреш, Ново село, Ружинци, Чупрене, Борован, Бяла Слатина, Криводол, Мизия, Оряхово, Роман, Хайредин, Априлци, Летница, Угърчин, Ябланица, Бойчиновци, Брусарци, Вълчедръм, Георги Дамяново, Медковец, Чипровци, Якимово, Гулянци, Долна Митрополия, Долни Дъбник, Искър, Никопол, Пордим.

Фигура 24: Видове общини по степен на урбанизация

Източник: Социално-икономически анализ на районите в Р. България, 2019 г.

Съгласно методиката на ОИСР и ЕК, слабо урбанизираните общини могат да се идентифицират със селските общини (селските райони). Тази класификация и определеният

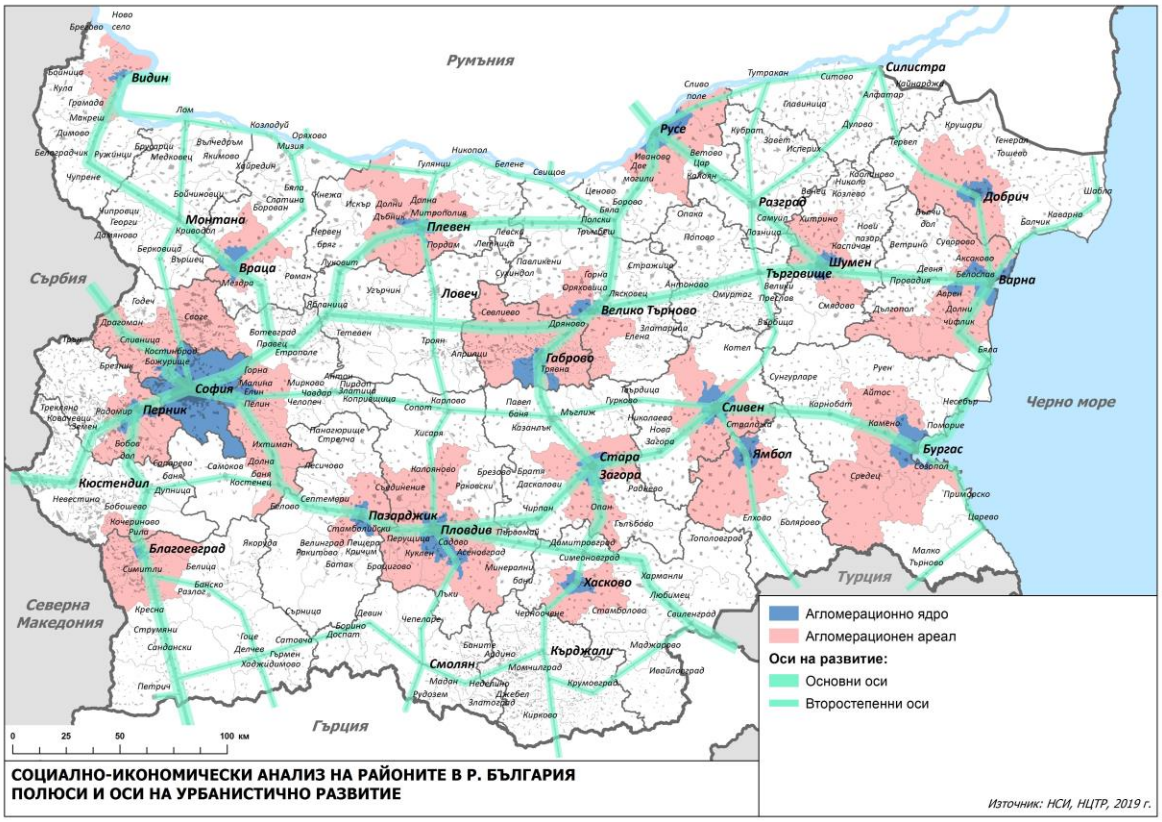
чрез нея обхват на селските райони се различава от обхвата, прилаган в Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) в периодите 2007–2013 и 2014–2020 г. В ПРСР обхватът е значително по-обширен, тъй като критерий за селски район е общини, в които няма град с население повече от 30 хил. души.

2.7. Оси на урбанистично развитие с национално и регионално значение

Осите на урбанистично развитие се формират чрез интегрирането на агломерационните ядра и техните агломерационни ареали с транспортно-комуникационните направления. Основните оси, които имат важно структуриращо значение за националната територия, се развиват по протежение на главните национални и международни транспортни направления, по които мрежата от населени места на страната се интегрира в европейската. Заедно с транспортните направления те формират своеобразна „транспортно-урбанизационна решетка“. Второстепенните оси имат значение предимно за структурирането на територията на регионите. Те са разположени по транспортните коридори с регионално значение.

През Северозападния регион минават една главна паралелна и една главна меридианна ос. Главната паралелна ос е Северната главна ос с двете си разклонения, а меридианната ос е Западната ос. През региона минават и четири второстепенни оси.

Фигура 25: Полюси и оси на урбанистично развитие

Източник: Социално-икономически анализ на районите в Р. България, 2019 г.

Северната главна ос „запад – изток“ минава през и свързва град София с градовете от Северна България. В частта на Северозападния регион, оста се формира от пътните

направления „София – Велико Търново –Варна“, „София – Плевен – Русе“ и жп линията „София – Плевен – Горна Оряховица – Русе/Варна“. Значението на оста се повишава и надхвърля националното ниво с включването на отделни нейни компоненти в TEN-T мрежата на ЕС. Пътното направление по АМ „Хемус“ до Велико Търново е включено в основната мрежа, а след Велико Търново посока Варна – във всеобхватната. Там попада и оста по направление Плевен – Русе. Очаква се тази ос да се изяви много силно след завършване изграждането на автомагистрала „Хемус“. С доизграждането на АМ „Хемус“ и подобряването на жп инфраструктурата по направлението „София – Плевен – Г. Оряховица – Варна“, Северната главна ос „запад – изток“ ще стабилизира ролята на урбанистичните центрове Плевен и Ловеч.

Западната меридианна ос свързва Румъния – Видин – Враца – София – Благоевград – Кулата – Солун. Тя е част от направлението на коридор „Ориент/Източно–Средиземноморски“ от основната TEN-T мрежа и като такава е приоритет на ЕС и на Интегрираната транспортна стратегия в периода до 2030 г. Анализирайки развитието на населените места по оста, може да се каже, че град София и неговият агломерационен ареал бележат продължително развитие, а за центровете в СЗР се наблюдава сериозно забавяне.

През СЗР се формира паралелна второстепенна ос, успоредна на коридор *„Рейнско–Дунавски“* (по протежение на Дунавското крайбрежие). Оста има за цел да обвърже крайдунавските градове в мрежа и посредством меридианните второстепенни оси да ги свърже с областните градове Монтана, Враца и Плевен, а оттам и с Ловеч.

Укрепването на осите на развитие и интегрирането на урбанистичните центрове по тях като неделима част от пространствения модел дава шанс на Северозападния регион да се фокусира върху вътрешните ресурси за успешно местно развитие и едновременно с това му позволява да се свързва с външната за него среда и да се възползва от предоставяните среди и услуги в съседните региони и урбанистичните им центрове.

2.8. Агломерационни образувания и техните зони на влияние и градско-селските връзки

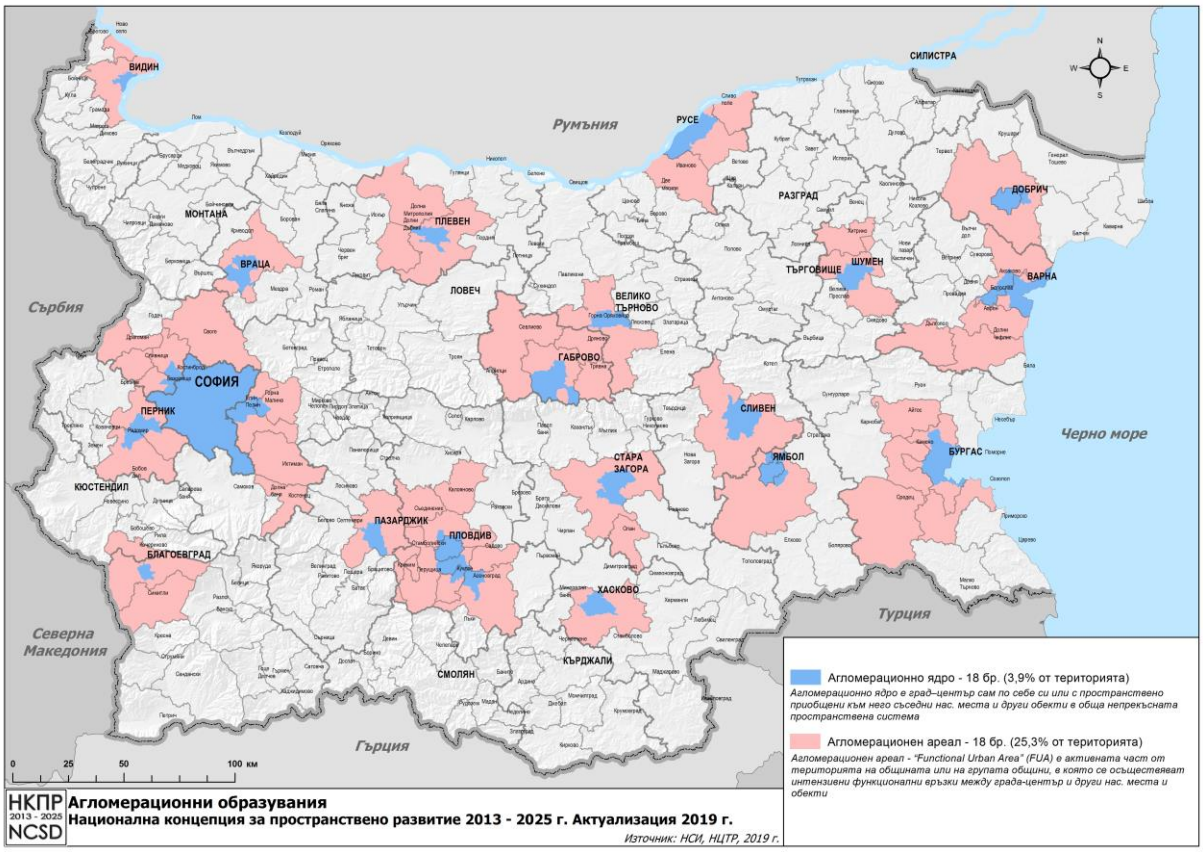
При всеки център от петте йерархични нива има прилежаща територия, която той обслужва и организира. При много малките центрове от 5-то йерархично ниво това е територията на общината, при центровете от 4-то йерархично ниво – територията на две или повече общини, при центровете от 3-то йерархично ниво – територията на областта, при центровете от 2-ро йерархично ниво – територията на региона, при столицата от 1-во йерархично ниво – територията на страната. Всяка една от тези територии, като се започне от най-малката, в известна степен има характеристика на **функционално организирана територия**, защото населението на малките населени места в нея намира в града-център съответно обслужване от различна степен. При по-големите градове функционално организираната територия е **образувание от агломерационен тип**. Обикновено агломерационни образувания се формират при големите градове, които имат достатъчен производствен, инфраструктурен, социален и културен потенциал, за да добият притегателната способност за агломериране.

В НКПР е възприетото, че Агломерационните образувания имат две важни съставни части: агломерационно ядро и агломерационен ареал.

- Агломерационно **ядро** е град-център сам по себе си или с пространствено приобщени към него съседни населени места и други обекти в обща непрекъсната пространствена система.
- Агломерационен **ареал (**“Functional Urban Area”, FUA) е активната част от територията на общината или на групата общини, в която се осъществяват интензивни функционални връзки между града-център и други населени места и обекти.

Агломерационни образувания (ядра и ареали) се формират при градове, които имат поне 50 хил. души население и са от типа (city) съгласно новата пространствена концепция за град, развита в съвместната методика на ОИСР и ЕК.

Фигура 26: Функционални агломерационни ареали

Източник: НСИ, НЦТР, 2019 г.

В Социално икономическия анализ на районите (СИА) от 2019 г., както и в изследването на НСИ „Градовете и техните функционални урбанизирани ареали“ от 2016 г., разработено в рамките на проекта UrbanAudit на Европейската комисия[28], зоните на влияние (FUA) на големите градове са определени по критерия трудови пътувания към тях. Изискването е повече от 15 % от работоспособното население от околните общини чрез всекидневни пътувания да осигурява своята трудова заетост в града-ядро. По този критерий е определен обхватът на агломерационните ареали.

[28] https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/URBAN_BG.pdf

В Северозападния регион такива големи градове, които формират агломерационни ядра и ареали (зони на функционално влияние), са **Плевен, Враца и Видин** (Фигура 24).

В агломерационния ареал на Плевен попадат три общини – Плевен, Долна Митрополия, Долни Дъбник. Община Враца формира агломерационния ареал на Враца, а агломерационният ареал на Видин е в обхвата на неговата община и община Ново село.

Характеристики на агломерационен ареал Плевен:

Ареалът на Плевен обхваща три общини: Плевен, Долна Митрополия и Долни Дъбник. Неговото ядро и център е град Плевен. Населението на ареала към 31.12.2018 г. наброява 148 045 души, а на град Плевен – 96 610 души. Площта на ареала е 1 792,2 km^2, а гъстота на населението е 82,6 д/km^2. Делът на населението, живеещо в центъра на ареала, е 65,3 %.

За периода 2011–2018 г. населението на агломерационния ареал намалява със 14 841 д. или с 10 %. Принос за наблюдаваната редукция имат всички общини. Абсолютният отрицателен ръст на населението в община Плевен е 10 119 души, или -7,8 % (отрицателен темп на прираст). И макар темпът на прираст на Община Плевен да е най-малък, (Долна Митрополия е с -11,4 %, Долни Дъбник с -8 %), заради много големия абсолютен отрицателен прираст най-голям принос за редукцията на населението в ареала има община Плевен.

За същия период (2011–2018 г.) се наблюдава и намаляване на населението в центъра на ареала, като град Плевен показва най-малко негативни темпове: абсолютен прираст от -9 063 д. или -8,6 % темп на прираст.

Тенденцията за влошаване на демографското състояние в периферията на ареала се запазва, като има натрупване на негативна тенденция както при естествения прираст, така и при механичния. Едната причина за намаляването е в много високият отрицателен естествен прираст както в ареала (коефициент на естествен прираст (-6,9 ‰)), така и в центъра (-5,8‰). В случая на ареала на град Плевен, коефициентът на механичен прираст също е отрицателен и на двете изследвани нива: агломерационният ареал е с коефициент за механичен прираст -4,7 ‰, а агломерационният център – с -4,6 ‰.

Коефициентът на възрастово заместване е по-благоприятен за агломерационния ареал. Отношението на вливащото се в работната сила население в ареала е 62 %, а в неговия център възлиза на 59 %. И в двата случая по този показател ареалът с център град Плевен е под средната за страната стойност.

Характеристики на агломерационен ареал Враца:

Ареалът на град Враца обхваща неговата община. Населението на ареала към 31.12.2018 г. наброява 64 447 души. Площта на ареала е 706,2 km^2, а гъстота на населението е 91,3 д/km^2. Делът на населението, живеещо в центъра на ареала, е 81,6 %.

За периода 2011–2018 г. населението на агломерационния ареал намалява с 8 430 д. или с 11,6 %. В същото време и населението на агломерационният център бележи отрицателен прираст в размер на -7 083 души, или -11,9 %. При ареала на Враца по-голям принос за намаляване на населението има неговият център. Това показват и коефициентите за естествен и механичен прираст. Коефициентът на естествен прираст е еднакъв за ареала и града и е в размер -8,4 ‰, а коефициентът на механичен прираст е -2,5 ‰ както за ареала, така и за центъра.

Отношението на вливащото се в работата сила население към излизащото за Враца е по-ниско от средното за страната.

Характеристики на агломерационен ареал Видин:

Ареалът с ядро град Видин обхваща територията на собствената му община и на община Ново село. Населението на ареала към 31.12.2018 г. наброява 53 764 души, а на град Видин – 41 583 души. Площта на ареала е 622,4 km^2, а гъстота на населението е 86 души на km^2. Делът на населението, живеещо в центъра на ареала към края на 2018 г., е 77,3 %. За периода 2011–2018 г. центърът на ареала, град Видин, губи от своята демографска маса 5 799 души, с което отбелязва -12,2 % темп на отрицателен прираст. Ареалът от своя страна намалява с по-бързи темпове – с 15,9 %. Принос за това имат както естественият, така и механичният прираст. За ареала и за неговия център коефициентите са от един порядък, съответно: коефициентът на естествен прираст е -13 ‰, а коефициентът на механичен прираст е -6,9 ‰. Равни са и коефициентите на възрастово заместване – 60 %.

Разглеждайки ареалите в Северозападния регион следва да се отбележат следните изводи: най-малко неблагоприятни показатели по отношение на демографското развитие отбеляза ареалът на град Плевен. Ареалите на Враца и Видин показват значителна редукция на населението, като за това имат принос и естественото движение на населението, и механичното. Най-гъсто населен е ареалът на Видин.

2.9. Свързаност и достъпност (транспортни направления и други инфраструктурни мрежи и съоръжения с национално и регионално значение)

2.9.1. Транспортни направления и свързаност

Трансевропейска транспортна мрежа (TEN-T)

На територията на Р. България в **основната TEN-T** мрежа са включени:

- направленията на коридорите от основната **TEN-T мрежа** на ЕС: *„Рейнско–Дунавски“* (вътрешноводен път р. Дунав, с пристанища Видин и Русе и интермодален терминал в Русе) и „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“ (железопътно и пътно трасе по направленията Видин–София–Кулата и София–Пловдив–Бургас/Свиленград (турска граница));
- железопътните направления „София–Горна Оряховица“, „Русе–Димитровград“, „София–сръбска граница“ и „София - границата с Република Северна Македония“[29];
- пътните направления „София–Велико Търново–Русе–Букурещ“, „Русе–Велико Търново–Стара Загора–Димитровград–АМ „Марица““, както и „София–Калотина“ и „София–Гюешево“;

[29] Направленията „София–сръбска граница“ и „София–границата с Република Северна Македония“ понастоящем са дефинирани като участъци с трансграничен характер, а след приемането на новия Регламент за Механизъм за свързване на Европа, от 2021 г. двете отсечки ще бъдат включени в обхвата на коридор „Ориент/Източно–Средиземноморски“

- като възли в основната TEN-T мрежа са включени и Летище София, Пристанище Бургас и интермодалните терминали София, Пловдив, Русе и Горна Оряховица.

В **разширената мрежа**, освен направленията и възлите в съществуващата карта на TEN-T („Бургас–Варна“ и АМ „Марица“/Хасково–Кърджали–гръцка граница), са включени допълнително пет нови пътни трасета: направлението *Велико Търново–Шумен–Варна*; скоростен път Рила, по направлението „*Дупница–Самоков–п.в. Богородица–АМ „Тракия“/АМ „Хемус“*; скоростен път I-2 „*Русе–Шумен*“; скоростен път „*Варна–Дуранкулак*“, път „*Пловдив–Рудозем*“, както и Пристанище Силистра и железопътните връзки към Варна. Тук са включени и Летищата Варна, Бургас, Пловдив и Горна Оряховица; пристанищата Варна, Лом, Оряхово и Свищов, както и ИМТ Драгоман и Свиленград.

Пътна мрежа – достъпност и обслужване

Основните пътни направления на TEN-T мрежата се формират от пътищата с международно и национално значение – автомагистрали и пътища първи клас, чиято дължина представлява 18,4 % от общата дължина на пътната мрежа в страната. Тези пътища осигуряват интеграцията на пътната мрежа на страната с тази на съседните страни и имат важно значение за интегрирането на територията както в национален, така и в европейски план.

Северозападният регион има предимството през територията му да преминават и двата основни коридора на TEN-T мрежата, преминаващи през страната –„*Рейнско–Дунавски*“ (тангиращо) и „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“, но транспортното обслужване е далеч от желаното, тъй като съставните елементи на транспортните направления на TEN-T коридорите (пътища, жп линии и пристанища) не отговарят на изискванията на TEN-T.

Фигура 27: Схема на TEN-T пътна мрежа в България

Източник: Средносрочна оперативна програма за изпълнение на Стратегията за развитие на пътната инфраструктура в Р. България 2016–2022 г.

Автомагистрали – на територията на региона до момента са изградени само 16 километра от автомагистрала „Хемус“ – *София–Велико Търново–Варна*, с планирана дължина 420 km, от които в експлоатация са 180 km, а останалите са в процес на проектиране и изграждане. Автомагистралата формира част от пътното направление *София–Велико Търново–Русе–Букурещ,* включено в основната TEN-T мрежа на територията на страната.

Пътищата от първи клас допълват функциите на автомагистралите за интеграция на пътната мрежа на страната с тази на съседните страни, провеждат предимно транзитни транспортни потоци и в преобладаващата си част формират направленията на TEN-T мрежата (основна и разширена) на територията на страната.

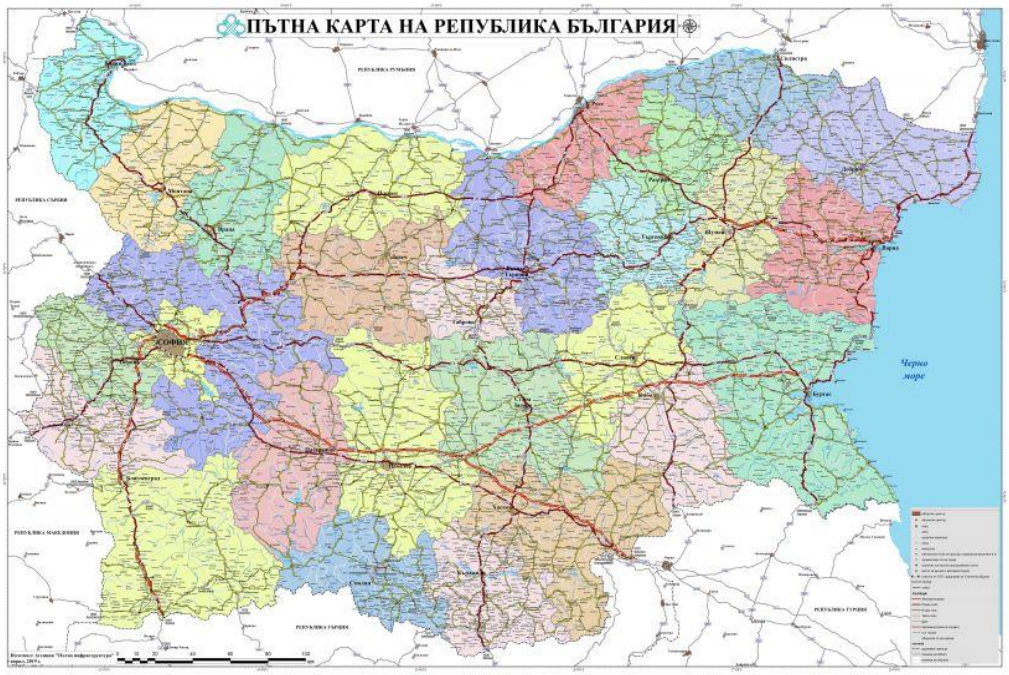
Северозападният регион се обслужва от следните първокласни пътища:

- **Първокласен път I-1** *граница Румъния–Видин–Монтана–Ботевград–София–Благоевград–Кулата–граница Гърция* (Европейска категоризация **E-79).** Пътят формира коридора на основната TEN-T мрежа „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“, като южната част на трасето се определя от АМ „Струма“.

- **Първокласен път I-3** *Бяла – Плевен – Ботевград/София* ***(E-83)*** е част от разширената TEN-T мрежа и е един от основните пътища за обслужване на Северна България, като свързва Северозападния регион със столицата и съседния Северен централен регион

- **Първокласен път I-4** *София/Ботевград–Севлиево–Велико Търново–Шумен/Варна* ***(E-772)*** формира част от пътното направление *София–В. Търново–Русе–Букурещ*, включено в основната TEN-T мрежа на територията на страната, а участъкът Велико Търново–Шумен/Варна е допълнително трасе, включено в широкообхватната TEN-T мрежа. Това е другото важно пътно направление, обслужващо Северна България като връзка между столицата и Черно море.

Фигура 28: Републиканска пътна мрежа

Източник: АПИ

И този път, както и път I-3, фактически обслужват само югоизточната част на Северозападния регион, като областите Видин, Монтана и Враца остават изолирани и тяхната връзка с вътрешността на страната е единствено първокласният път I-1.

Тази му роля и особено същността му на съставен елемент на коридора от TEN-T „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“ изисква незабавното му изграждане с параметри и експлоатационни качества в съответствие с изискванията на TEN-T. Този път е връзката на България със съседните страни Румъния и Гърция и включва страната в европейската транспортна система.

Доизграждането на автомагистралите и скоростните пътища по описаните направления на TEN-T мрежата (основна и разширена) е залегнало във втората приоритетна ос на ОП „Транспорт и транспортна инфраструктура“ (ОПТТИ) 2014–2020 „*Развитие на пътната инфраструктура по „основната“ и „разширената“ Трансевропейска транспортна мрежа*“.

Вътрешнорегионалните връзки се обслужват от второкласните и третокласни пътища в региона:

- **Второкласен път II-11** *(оп Видин–Димово)–Арчар–Лом–оп Козлодуй–Оряхово–Гиген–Гулянци–(Дебово–Никопол)* е важен за региона път, който обслужва крайдунавските общини.
- **Второкласен път II-12** *оп Видин–Брегово–граница Сърбия* е една от презграничните връзки на региона със съседната Р. Сърбия.
- **Второкласен път II-13** *(Монтана–Враца)–Крапчене–Стубел–Криводол–Бороване–Бяла Слатина–Кнежа–Искър–Долни Дъбник (оп Плевен–Луковит)* осигурява пряка връзка на областните центрове Монтана и Враца със съседния център Плевен и се явява важна вътрешнорегионална интегрираща транспортна връзка за региона. Значението ѝ ще нарасне още повече след доизграждането на АМ „Хемус“, „приближавайки“ я до северозападната част на региона.
- **Второкласен път II-14** *оп Видин–Кула–Връшка чука–граница Сърбия* е друга презгранична пътна връзка със съседната Р. Сърбия.
- **Второкласен път II-15** *Враца–Бороване–Мизия–Оряхово* осигурява връзка на област Враца с пристанище Оряхово на р. Дунав.
- **Второкласен път II-16** *(Мездра–Ботевград)–Ребърково–Елисейна–Своге–ок.п. София* е връзка на Северозападния регион със столицата.
- **Второкласен път II-34** *(Гара Бяла–оп Плевен)–пк Гривица–Мечка–Дебово–Никопол* осигурява достъп на област Плевен на север до пристанище Никопол на р. Дунав.
- **Второкласен път II-35** *(Гара Бяла–оп Плевен)–пк Гривица–Плевен–оп Ловеч–Троян–Кърнаре–* (Розино–Карлово) е един от пътищата, свързващи Северна с Южна България през Троянския проход.
- **Второкласен път II-52** *(Русе–Бяла)–Мечка–Свищов–Бяла вода–Никопол* обслужва крайдунавските общини и свързва Северозападния регион със съседния Северен централен регион.

- **Второкласен път II-81** *ок.п. София–Петрохан–оп Берковица–Благово–оп Монтана–Лом* е най-краткият път от столицата до пристанище Лом на р. Дунав и е един от най-важните пътища за Северозападния регион като пряка връзка със столичния град през прохода Петрохан.

Към 31.12.2018 г. общата дължина на **Републиканската пътна мрежа** в Северозападния регион е **3 422 km** и представлява 17,2 % от РПМ в страната.

Таблица 27: Дължина и структура на РПМ по региони и области към 31.12. 2018 г.

региони/области	Пътища общо, km	АМ, km	I кл, km	II кл, km	III кл, km
Р. България	**19 876**	**757**	**2 925**	**4 022**	**12 172**
Северозападен регион	**3 422**	**7**	**402**	**766**	**2 247**
Видин	612	-	71	91	450
Враца	649	-	65	231	353
Ловеч	744	7	105	77	555
Монтана	623	-	64	162	397
Плевен	794	-	97	205	492

Източник: НСИ

Гъстотата на пътната мрежа определя степента на нейната изграденост и за по-добра представа се детайлизира с разбивка на гъстота на пътищата с национално и международно значение и гъстота на регионалните и вътрешнорегионалните пътища предвид различните им функции при обслужването на територията на региона.

Таблица 28: Гъстота на пътна мрежа към 31.12. 2018 г. (km/1 000 km^2)

Регион/Област	Гъстота на РП мрежа	Гъстота на АМ	Гъстота на пътища I клас	Гъстота на пътища II и III клас
България	**179,1**	**6,8**	**26,4**	**145,9**
Северен централен	210,4	0,0	32,8	177,6
Североизточен	183,3	6,5	33,4	143,5
Югоизточен	167,2	11,2	30,4	125,6
Югозападен	168,6	11,8	27,4	129,4
Южен централен	182,9	8,7	18,6	155,6
Северозападен	**179,6**	**0,4**	**21,2**	**158,0**
Видин	202,1	0,0	24,3	177,8
Враца	179,6	0,0	17,9	161,7
Ловеч	179,9	1,7	25,4	152,9
Монтана	171,6	0,0	17,6	153,9
Плевен	170,7	0,0	20,9	149,8

Изчислена на база данни от НСИ за дължина, 2018 г.

Гъстотата на пътната мрежа в Северозападния регион е малко над средната за страната, но това се дължи на по-добре развитата регионална пътна мрежа, чиято гъстота е по-висока от средната за страната. Сериозен проблем за транспортното обслужване в региона е

изключително ограничено развитата пътна мрежа от висок клас, с най-ниска гъстота в цялата страна и все още само със 7 километра изградена автомагистрала.

Във вътрешнорегионален план област Видин има най-високи показатели за изграденост на пътната мрежа, особено за регионалната мрежа. По-висока е и гъстотата на първокласната пътна мрежа, но периферното разположение на областта затруднява транспортните ѝ комуникации. Най-ограничено развита е пътната мрежа в област Монтана и затова регионът има нужда от скоростна пътна връзка за по-успешното интегриране с областите Видин, Монтана и Враца, региона и страната.

Структурата на изградената пътна мрежа определя качеството на транспортното обслужване на съответната територия, показано в следващата таблица:

Таблица 29: Относителен дял на републиканската пътна мрежа по класове от общата дължина – по области и региони към 31.12.2018 г.

Регион/област	отн. дял АМ	отн. дял I клас	отн. дял АМ и I клас	отн. дял II клас	отн. дял III клас
Р. България	**3,80**	**14,72**	**18,52**	**20,23**	**61,25**
Северен централен	0,00	15,58	15,58	21,45	62,97
Североизточен регион	3,54	18,20	21,74	17,38	60,89
Югоизточен регион	6,71	18,14	24,86	22,77	52,37
Югозападен регион	7,00	16,27	23,27	18,20	58,53
Южен централен регион	4,74	10,17	14,92	19,17	65,91
Северозападен регион	**0,20**	**11,82**	**12,02**	**22,35**	**65,63**
Видин	0,00	12,03	12,03	14,80	73,17
Враца	0,00	9,98	9,98	35,48	54,53
Ловеч	0,94	14,11	15,05	10,45	74,60
Монтана	0,00	10,27	10,27	26,00	63,72
Плевен	0,00	12,22	12,22	25,82	61,96

Източник: НСИ, обработка НЦТР

Относителният дял на пътищата с национално и международно значение (автомагистрали и първи клас) в Северозападния регион, 12,02 %, е най-нисък в страната (средна стойност 18,44 %) и не позволява добра комуникация със съседните региони. С най-добро транспортно обслужване в региона е област Ловеч, но и тук показателите са по-ниски от средните за страната.

Регионът преобладаващо се обслужва с регионална пътна мрежа, като функциите ѝ са не само да осигурява пътните комуникации между областите в региона, но и да осъществява интеграцията и връзките със съседни региони предвид по-ниската изграденост на пътищата с национално значение.

Състоянието на пътната мрежа е определящ фактор за обслужването на населените места и възможностите за развитие в региона. Област Ловеч е с най-добре поддържана пътна мрежа, с показател 45,8 % пътна мрежа в добро състояние, при среден показател за страната 40 %, следвана от област Видин с 38 % пътна мрежа в добро състояние, докато област Враца с 22 % пътна мрежа в добро състояние заема предпоследно място в страната.

Териториалният анализ на обслужването на общините от региона с РПМ дава база за определяне на техния потенциал за развитие. Пътищата от по-висок клас ситуират

определената община в по-високо териториално ниво, определяйки възможностите за пространствена организация на икономическите, социалните и административните комуникации в по-голям мащаб, респективно с повече други общини и центрове от по-висок ранг. И обратно, обслужването с по-нисък клас пътна мрежа „свива“ комуникациите в по-малък периметър на територията и ограничава възможностите за развитие.

Групата на ***пътищата с международно и национално значение*** включва автомагистралите, пътищата I клас и някои от второкласните пътища, категоризирани в европейската мрежа, по които се провежда значителен трафик, включително транзитен. Повечето от пътищата от тази група са част от инфраструктурата на TEN-T мрежата и осигуряват интеграцията на пътната мрежа на страната с тази на съседните страни. В пространствено отношение те имат важно значение за интегрирането на територията както в национален, така и в европейски план. Чрез тях се осигурява достъпа до пристанищата, летищата с международно значение, както и връзките между големите градски центрове, включително българската столица.

В най-благоприятна позиция са 13 броя центрове на общини, които се обслужват от пътищата с международно и национално значение, и в Северозападния регион това са Ябланица (област Ловеч), обслужвана с автомагистрала; и Видин, Димово, Ружинци (област Видин); Враца, Мездра (област Враца); Монтана (област Монтана); Плевен, Д. Митрополия, Д. Дъбник, Пордим (област Плевен); и Ловеч и Луковит (област Ловеч), обслужвани от първокласни пътища.

Групата на ***пътищата с регионално значение*** се формира от пътищата втори и трети клас. Главните функции на този вид пътища са да осигуряват връзките между големите административни и икономически центрове в регионите, както и между самите региони, като съдействат за интеграцията им. Връзките на по-голямата част от общинските центрове с областните градове също са част от функциите на пътищата II и III клас. Същевременно те имат за задача да доведат трафика до автомагистралите и пътищата I клас и служат като преразпределители на трафика по пътните артерии с национално и международно значение. В някои случаи обслужват гранични контролно-пропускателни пунктове със съседни страни и имат важна роля за развитието на трансграничното сътрудничество.

В тази група попадат 33 общини, от които обслужвани с второкласни пътища са Брегово, Кула (област Видин); Борован, Бяла Слатина, Козлодуй, Криводол, Мизия, Оряхово (област Враца); Берковица, Лом (област Монтана); Белене, Гулянци, Искър, Кнежа, Никопол (област Плевен); и Троян (област Ловеч). Обслужвани с второкласни пътища са общините Белоградчик, Бойница, Грамада, Ново село, Чупрене (област Видин); Роман, Хайредин (област Враца); Бойчиновци, Брусарци, Вълчедръм, Вършец, Якимово (област Монтана); Левски, Червен бряг (област Плевен); и Априлци, Летница, Тетевен (област Ловеч).

В най-лоша ситуация попадат общините, които се обслужват от третокласни, прекатегоризирани през 2002 г. бивши четвъртокласни пътища, чиито параметри и състояние традиционно са лоши. Зоната на влияние на техните центрове най-често се ограничава в рамките на общината. В тази група попадат общините Макреш (област Видин); Георги Дамяново, Медковец, Чипровци (област Монтана) и Угърчин (област Ловеч).

Само една четвърт от общините в Северозападния регион се обслужват от пътища с международно и национално значение, при това само първокласни (с изключение на

община Ябланица). Само те имат по-добри позиции за транспортни комуникации в по-голям мащаб със съответните по-големи възможности за социално-икономическо развитие. Преобладаващата част от общините се обслужват само от регионална пътна мрежа и имат по-ограничени възможности за комуникации и развитие. Най-проблематично е транспортното обслужване в област Монтана, където всички общини, освен областния център, се обслужват от регионална пътна мрежа (по-често – третокласна) и три от общо 11 общини се обслужват от прекатегоризирани четвъртокласни пътища.

Пътната мрежа в Северозападния регион е с най-ниска степен на изграденост в страната и дълготраен фактор за изоставането в социално-икономическото развитие на региона. При това регионът е един от най-добре разположените спрямо пространствената организация на TEN-T мрежата в страната, като през територията му преминават два от коридорите със съответните съставни елементи – *„Рейнско–Дунавски“* (вътрешноводен път р. Дунав, с пристанище Видин) и „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“ (железопътно и пътно трасе по направлението Видин–София–Кулата). Наличието на тези инфраструктурни обекти от висок ранг налага ускорено привеждане на параметрите им в съответствие с изискванията на TEN-T мрежата, което от своя страна би дало силен тласък в развитието на региона.

Мобилност в населените места

Пешеходни зони, велосипедни зони около главните обществени и административни на територията. Пешеходците са най-уязвимата група в пътното движение и осигуряването на удобни и сигурни улици и пространства е от изключителна важност за стимулиране на този тип придвижване, както и за осигуряването на тяхната безопасност и сигурност.

Сериозни инвестиции с финансов ресурс по линия на европейските програми, по-конкретно Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013 и Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г., са направени през последните години за създаването и развитието именно на такива зони. Освен подобряване и облагородяване на околното пространство, реализираните интервенции са насочени и към насърчаването на алтернативни методи за придвижване – например ходене пеша.

Използването на велосипед неизменно нараства в държавите и градовете, които полагат последователни усилия в тази насока, дори и в по-автомобилно ориентирани или без развита велосипедна култура нации.

През територията на България са обособени 2 международни велосипедни маршрута, които са част от Европейската мрежа от велосипедни маршрути EuroVelo. Дунавският велосипеден маршрут (EuroVelo 6) следва течението на р. Дунав до вливането на реката в Черно море като свързва дунавските крайбрежни селища по цялото протежение на крайбрежието. Пътят на Желязната завеса (EuroVelo 13) следва пограничните територии в западната и южната част от страната и свързва селища от двете страни на границата, съответно преминава през Сърбия, България, Република Северна Македония, Гърция и Турция. В България не съществуват други утвърдени велосипедни маршрути, които да свързват населени места и да се простират през територията на цялата страна. Местни велосипедни маршрути и създадената до момента инфраструктура се съобразяват с вече изградената пътна мрежа в страната.

През последните години все повече населени места инвестират в развитието и насърчаването на велосипедна инфраструктура и обособяването на велоалеи в рамките на градската транспортна мрежа. Освен това в някои населени места в региона вече има

изградени съоръжения за паркиране на велосипеди, които са ситуирани предимно в централната част или около публичните сгради. Въпреки това степента на развитие на този тип инфраструктура е сравнително ниска и има потенциал за надграждане и доразвиване. Основни ограничения за развитие на този тип инфраструктура, обаче, е настоящото състояние на уличната мрежа и необходимостта от специално обособяване на отделни ленти за велосипеди, за което е необходимо допълнително планиране.

Паркиране

Паркирането в населените места е основен проблем от много време. Липсата на достатъчно обособени места за паркиране в комбинация с паркиране върху зелени площи, както и в лентите за движение, сериозно затруднява пътния трафик и придвижването. В тази връзка в градовете се обособяват зони за платено паркиране, предимно в централна градска част, изграждат се обществени паркинги и т.н. Този проблем се наблюдава не само в централната част на градовете, но също така и в жилищните райони като основната причина е лошото планиране на капацитета на инфраструктурата в комбинация с увеличаващите се превозни средства.

Обществен пътнически транспорт

При търсенето на пътнически пътувания с обществен транспорт се забелязва тенденция на намаляване. През последните 14 години търсенето на пътувания с обществен транспорт (автобусен и жп транспорт) намалява 3 пъти. Нуждите от междуселищни пътнически пътувания с обществен транспорт се задоволяват предимно от автобусния транспорт и в по-малка степен от железопътния, като последният се предпочита най-вече от социалните групи, използващи намалени или преференциални тарифи (студенти, пенсионери и работещи в държавните железопътни превозвачи).

Сравнително добре развит масов обществен транспорт има обособен предимно в големите общини в региона. Преобладаващо се използва автобусния транспорт и в отделни общини има тролейбусен транспорт. На територията на СЗ регион има 17 автогари, като оператори на обществения транспорт са общински фирми, които извършват дейността по превоз на пътници, или частни транспортни оператори, които в повечето случаи превозват по междуградските линии.

Основен недостатък на обществения транспорт както на национално ниво, така и на регионално и общинско ниво, е остарелият и замърсяващ подвижен състав, с който се извършват превозите както по вътрешноградските направления, така и по междуградските. Голям процент от подвижния състав на обществения транспорт е съставен от бензинови и дизелови превозни средства с ниски екологични показатели. Това е и една от причините общественият транспорт да бъде основният фактор, допринасящ за замърсяването на атмосферния въздух и шумовото натоварване в населените места. В допълнение, поддържането на такъв подвижен състав изисква много сериозни разходи за собствениците.

В последните 2 програмни периода по линия ЕС фондове са направени сериозни инвестиции за подобряване на градския транспорт и по-конкретно за подмяна на подвижния състав с по-екологичен, реализирани на територията на големите градски общини. Въпреки това, необходимостта от мерки в тази посока все още е доста сериозна, за да бъдат постигнати целите за устойчив и екологичен градски транспорт. Заедно с подмяната на подвижния състав в повечето общини са изпълнени и съпътстващи мерки, свързани с цялостното подобрение на градския транспорт – съпътстваща зарядна инфраструктура,

обновяване на улична мрежа, изграждане и обособяване на спирки, внедряване на интелигентни транспортни системи за управление на трафика, подобряване на светофарната уредба и др.

В рамките на СЗР проекти за модернизация на градския си транспорт реализират общините Враца и Плевен. В Община Враца са закупени и доставени 13 нови електрически автобуса и 9 нови тролейбуса, инсталирани са 22 интелигентни системи за електрически автобуси и тролейбуси за избягване на сблъсъци и подпомагане на водачите при движение, въведена е електронна система за таксуване и за електронна система за информиране на пътници и маневриране в градска среда. С изпълнението на проекта ще се намали количеството емисии на фини прахови частици (ФПЧ10) с източник транспорта – от 0,37 на 0,18 тона на година. Освен това на територията на Враца се изпълняват още проекти за модернизация и разширение на тролейбусния градски транспорт чрез изграждане на нова контактно-кабелна мрежа, извършва се рехабилитация на уличната мрежа и съоръжения и др.

В община Плевен са доставени 14 бр. нови тролейбуси, с които да бъде подменен остарелият подвижен състав (със средна възраст 29 г., среден пробег - 865 хил. км.). Внедрена е електронна система за таксуване, видеонаблюдение на ключови кръстовища. Допълнително са доставени 14 броя нови електрически автобуси и са изградени 14 броя бавно зарядни станции за тях по проект за подобряване качеството на атмосферния въздух в община Плевен посредством намаляване наднормените нива на фини прахови частици и азотни оксиди за достигане на утвърдените норми в атмосферния въздух. В рамките на друг проект, реализиран в периода 2007-2013 г. в общината е изградено ново тролейбусно депо, изградена е нова контактна мрежа, внедрена е интелигентна система за управление на трафика, облагородени са спирките и са изградени велоалеи.

Безопасност и сигурност

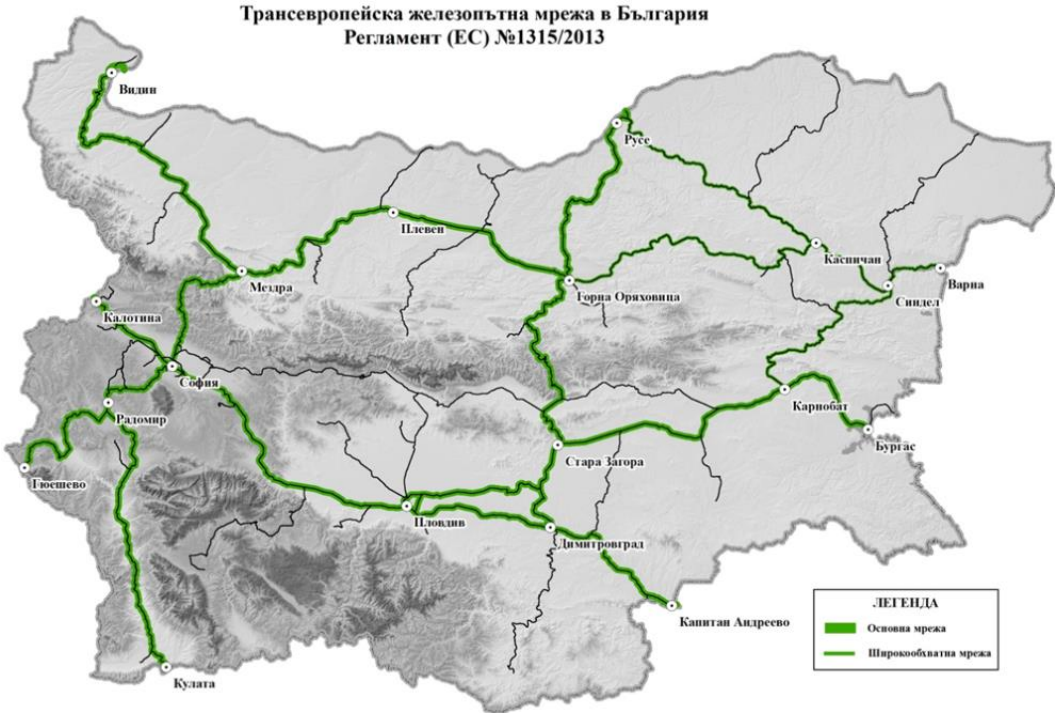
Ключов елемент от всяка една транспортна система е осигуряването на безопасността и сигурността на потребителите. Една от ролите на Европейската комисия е да отговори на тези очаквания като гарантира, че в целия ЕС са създадени необходимите стандарти за безопасност и сигурност във всички видове транспорт. Съгласно Стратегия за устойчива и интелигентна мобилност и План за действие към нея, приет от Европейската комисия през 2020 г. един от водещите приоритети е повишаването на безопасността и сигурността на транспорта. Това е от първостепенно значение като са необходимо непрекъснати усилия на всички нива и от всички заинтересовани страни за намаляване на смъртните случаи, свързани с мобилността.

Основните причини за пътнотранспортните произшествия са повишеният трафик, качеството и натовареността на пътната мрежа, неефективната организация на движение. За преодоляване на тези проблеми и съответно за осигуряване на адекватна безопасност на всички участници голяма част от населените места региона предприемат целенасочени мерки в тази посока или планират в краткосрочен план да предприемат такива. Това включва изграждане на системи за видеонаблюдение, подобряване на организацията и безопасността на движението, подобряване на инфраструктурата чрез изграждане на пешеходни пътеки, надлези, подлези и др.

Железопътна мрежа –достъпност и обслужване

Линиите, включени в железопътната инфраструктура, се делят на основни железопътни линии и отклонения от основните железопътни линии. Всички основни линии от жп инфраструктурата в страната са включени в TEN-T мрежата, а обслужващите Северозападния регион са следните:

Фигура 29: Трансевропейска железопътна мрежа в България

Източник: НКЖИ

- **жп линия 2** *София–Мездра–Горна Оряховица–Каспичан–Синдел–Варна*. В участъка София–Горна Оряховица линията е част от железопътното направление София–Горна Оряховица–Русе–Букурещ, включено в основната TEN-T мрежа на територията на страната, а участъкът Горна Оряховица–Варна е част от широкообхватната TEN-T мрежа.

- **жп линия 7** *Мездра–Видин* формира част от общоевропейския транспортен коридор на основната TEN-T мрежа „*Ориент/ Източно–Средиземноморски*“. След изграждането на „Дунав мост 2“ е изградено жп отклонение от Видин за връзка с жп мрежата на Р. Румъния. Участъкът е електрифициран с максимална допустима скорост 160 km/h.

Към 31.12.2018 г. на територията на Северозападния регион функционират **648** km железопътни линии, от които **192** km са удвоени, а **444** km са електрифицирани.

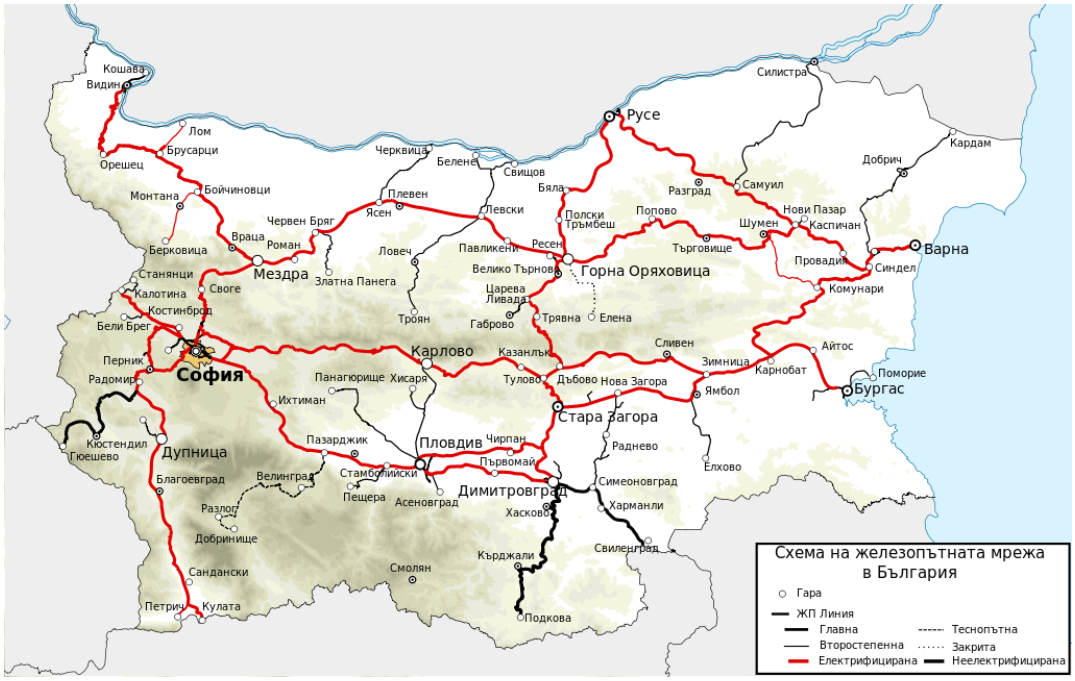
Таблица 30: Дължина на железопътните линии по области към 31.12.2018 г.

Регион/Област	Дължина общо	Удвоени линии km	Електриф. линии km	Гъстота/ 1 000 km^2	% удвоени	% ел	Брой гари/спирки
Общо	**4 030**	**990**	**2 870**	**36,3**	**24,57**	**71,22**	

Регион/Област	Дължина общо	Удвоени линии km	Електриф. линии km	Гъстота/ 1 000 km^2	% удвоени	% ел	Брой гари/спирки
СЗР	**648**	**192**	**444**	**34,0**	**29,63**	**68,52**	**107**
Видин	108	-	93	35,5	0,00	86,11	16
Враца	112	67	112	30,9	59,82	100	24
Ловеч	108	9	9	26,1	8,33	8,33	21
Монтана	114	-	114	31,4	0,00	100	20
Плевен	206	116	116	44,3	56,31	56,31	26

Източник: НСИ, изчисления НЦТР

Фигура 30: Железопътна мрежа в България

Източник: НКЖИ

Отклонения от главните жп линии допълват обслужването в региона:

- от главна жп линия 2

- жп отклонение „*Червен бряг–Златна Панега*“ е само за товарни превози
- теснолинейната жп линия „*Червен бряг–Оряхово*“ е закрита и демонтирана
- жп отклонение „гара Ясен–Черквица“ е връзка с пристанище Сомовит на р. Дунав
- жп отклонение „гара Левски–Троян“ е построено с идеята в бъдеще да се свърже чрез тунел под Стара планина с Подбалканската железопътна линия, откъдето в посока юг се свързва с Пловдив. Така то би свързало трите главни артерии на железопътната мрежа, с което да се получи нова удобна железопътна връзка между Северна и Южна България.
- жп отклонение „гара Левски–Свищов/Белене“ свързва пристанище Свищов с жп мрежата в страната

- от главна жп линия 7

- отклонение „*Брусарци– Лом“* свързва жп мрежата в страната с пристанище Лом на р. Дунав,

- отклонение „*Бойчиновци–Берковица“* обслужва областния град Монтана и Берковица.

В сравнение с пътната мрежа, жп мрежата в Северозападния регион е с по-добра изграденост. Повечето области тук имат показатели, близки до, но под средните за страната. Само област Плевен се откроява с по-високи показатели за гъстота и качество на жп мрежата, което в известна степен се неутрализира от ниските показатели на област Ловеч. В област Враца всички участъци от жп мрежата са електрифицирани, 60 % от мрежата е удвоена, но гъстотата е по-ниска от средната за региона и страната. В област Монтана също цялата мрежа е електрифицирана, но няма удвоени участъци и е с по-ниска гъстота.

Предвид спецификата на жп транспорта, наред с териториалното развитие на жп мрежата, определящо значение за транспортната достъпност има броят на жп гарите и спирките, обслужващи отделните региони.

Северозападният регион се обслужва от 48 броя гари и 59 спирки, като разпределението им по области не кореспондира с гъстотата на жп мрежата. Най-много гари и спирки (26 броя) има в област Плевен, където и гъстотата на жп линиите е най-висока. Най-малко гари и спирки има в област Видин (16 броя), а гъстотата на жп линиите е втората най-висока в региона след тази в Плевен. Съответно общините, обслужени с жп транспорт в област Плевен, са 7 броя от общо 11, а в област Видин – 6 броя също от общо 11. Висок е броят на гарите и спирките и в област Враца (24 броя), а гъстотата на жп мрежата е втората най-ниска в региона след тази в област Ловеч. Тук 4 от общо 10 общини получават обслужване с жп транспорт.

Достъпът до изградената жп мрежа в страната определя възможностите за развитие на отделните общини в региона в зависимост от вида на обслужващата жп линия и обслужващите гари и/или спирки и те могат да се разпределят в три групи.

Главните жп линии, като част от инфраструктурата на TEN-T мрежата, осигуряват интеграцията на жп мрежата на страната с тази на съседните страни. В пространствено отношение те имат важно значение за интегрирането на територията както в национален, така и в европейски план. Чрез тях се осигурява достъпът до пристанищата и летищата с международно значение, както и връзките между големите градски центрове, включително столицата София. Общините, обслужвани от тези жп линии, имат възможности за комуникации на по-високо териториално ниво, съответно и по-добри възможности за развитие.

В тази група попадат 19 броя общини от Северозападния регион: Видин, Димово, Грамада, Ружинци (област Видин); Враца, Мездра, Роман, Криводол (област Враца); Бойчиновци, Брусарци, Медковец, Якимово (област Монтана); и Долна Митрополия, Плевен, Гулянци, Долни Дъбник, Червен бряг, Левски, Пордим (област Плевен).

Жп отклоненията също подобряват възможностите за развитие на обслужваните общини, добавяйки предимствата на жп транспорта към автомобилния. Поради най-често тупиковия им характер, тези възможности са по-ограничени в сравнение с обслужването с главни жп линии, а оттам и икономическата и транспортната активност. В тази група попадат 6 броя

общини: Монтана, Берковица, Лом (област Монтана) и Ловеч, Луковит, Троян (област Ловеч).

Общините без достъп до жп транспорт (без гари и/или спирки) са 24 броя, а именно: Белоградчик, Брегово, Бойница, Ново село, Чупрене (област Видин); Борован, Бяла Слатина, Козлодуй, Мизия, Оряхово, Хайредин (област Враца); Вълчедръм, Вършец, Георги Дамяново, Чипровци (област Монтана); Априлци, Тетевен, Угърчин, Ябланица (област Ловеч) и Белене, Никопол, Искър, Кнежа (област Плевен).

Половината от общините в Северозападния регион (25 броя) получават обслужване от жп транспорт с по-добрите възможности за комуникации и развитие, които той предлага. Другата половина (24 броя, повечето в областите Видин и Враца) разчитат само на автомобилен транспорт, което не благоприятства тяхното развитие.

Регионалният характер на жп транспорта и състоянието на жп инфраструктурата и подвижния железопътен състав в България ограничават масовите пътническите превози все повече в рамките на епизодични, сезонни пътувания, с изключение на редовните трудови пътувания в рамките на 30–60 минути. Всичко това води до икономическа неефективност и до спиране на някои линии или закриване на гари и по-често спирки. Това ще бъде особено тревожно за области, където и сега обслужването с жп транспорт е ограничено.

В изпълнение на целта за „**интегриране на българската транспортна система в европейската**“, „*Развитието на железопътната инфраструктура по „основната“ Трансевропейска транспортна мрежа“ е* определено като първа приоритетна ос на ОП „Транспорт и транспортна инфраструктура“ (ОПТТИ) 2014–2020 г.

Както за пътищата, така и за жп линиите в Северозападен регион, включени в TEN-T мрежата, се налага ускорено привеждане на параметрите им в съответствие с изискванията на TEN-T мрежата и съвременните стандарти, което от своя страна би дало силен тласък в развитието на региона и особено на общините, обслужвани с подобрената транспортна инфраструктура.

Воден транспорт

Пристанище Видин е второто речно пристанище у нас, включено в основната TEN-T мрежа на територията на страната като част от направлението на коридор „Рейнско–Дунавски“ (вътрешноводен път р. Дунав, с пристанища Русе и Видин и интермодален терминал в Русе). В същото време пристанището се явява и част от другия коридор от основната TEN-T мрежа, минаващ през територията на страната– „*Ориент/Източно–Средиземноморски*“ (железопътно и пътно трасе по направленията Видин–София–Кулата и София–Пловдив–Бургас/Свиленград (турска граница)). Пристанище Видин експлоатира три пристанищни терминала – „Център“, „Юг“ и „Север“.

„Видин Център“ се намира в централната градска част от km 789,900 до km 791,300 на река Дунав върху площ от 17 дка. Съществуващата сграда на речната гара е с добри комуникационни връзки и с главната железопътна гара и с автогарата, създавайки къси пътища за пристигащи и заминаващи пътници, без необходимостта от допълнителен автотранспорт.

„Видин Юг“ е създадено да обслужва химкомбината „Видахим“ в града. Разположено е в южната промишлена зона в участъка от km 785 до km 785,200 на реката върху площ от 48 дка. Предназначено е за прием и съхранение на насипни и генерални товари, които не изискват специални условия за обработка. Основните товари са въглища.

„Видин Север“ е разположено в северната промишлена зона на град Видин от km 792,800 до km 793,600 на реката, с площ от 120 дка. Създадено е за обслужване на Свободната зона и фериботния комплекс Видин–Калафат, закрит с откриването на железопътно-шосейния Дунав мост 2 през 2014 г. Терминалът е сертифициран за обработка на насипни товари, зърнени култури, МПС и друга колесна техника, метали, дървесина, палетизирани стоки и контейнери.

Пристанище Лом и Пристанище Оряхово са част от района на Пристанище Видин от направлението на коридор „Рейнско–Дунавски“, но са включени като вътрешноводни пристанища в широкообхватната TEN-T мрежа.

Пристанище Лом е разположено на километър 742–743 на река Дунав, с обща площ от 299 380 m^2, и представлява многофункционално пристанище за обработка на насипни, генерални и други товари. Освен река Дунав, свързваща повечето Източно и Западноевропейски държави, пристанището е отворено и за транзитни товари от Република Северна Македония и Гърция. Чрез канала Рейн–Майн–Дунав всички водни маршрути от Северно море достигат до Лом, а изградената инфраструктура осигурява най-късата директна сухоземна връзка Лом–Солун.

Пристанище Оряхово е част от пристанищен комплекс Лом, разположено е на km 678 по река Дунав, с площ 14 590 m^2. Освен генерални и насипни товари, в пристанище Оряхово се обслужват и пътници, а Фериботният терминал Оряхово обработва ро-ро товари. Фериботната линия се поддържа с фериботи на Румъния и България. Изграден е модерен терминал, гранично-пропускателен и митнически пункт за обработване на товаропотоците от товарни камиони юг–север.

Фериботният терминал Никопол е част от пристанище за обществен транспорт с национално значение „Русе“. Разположен е на южния бряг на р. Дунав на речен km 597 от устието на р. Дунав, в западната част на гр. Никопол. Терминалът е проектиран, изпълнен и въведен в експлоатация през 2008 г. за фериботни превози между Никопол и Турну Магуреле, с обща площ 17 642 m^2. На територията му са изградени граничен контролно-пропускателен пункт, митнически пункт, фитосанитарен контрол и други. Товарите от и за пристанището се превозват с автомобилен и воден транспорт. Обработва ро-ро товари, фериботни товари, пътници.

Пристанище Сомовит е част от „Пристанищен комплекс Русе“. Специализирано е в приемането, обработването и складирането на насипни и генерални товари (метали, зърно, целулоза, въглища). Разполага с помещения (открити и закрити) за съхранение на съответните продукти с обща площ от 13 075 m^2. Разположено е на km 607, обслужва и пътници.

Пристанище Белене е разположено на 567 km на река Дунав и се простира върху площ от 28 800 m^2. Предназначено е за обработване на генерални, насипни, тежки и извънгабаритни товари, както и контейнери, като за целта е оборудвано със специализирана претоварна техника. На територията на пристанището са разположени складови площи с обща квадратура от 21 200 m^2.

Прогнозно развитие на транспортната инфраструктура

По-ниската степен на изграденост на пътната мрежа от висок клас в северните, периферните и граничните части на страната и конкретно в СЗР ограничава възможностите за икономическо развитие на територииите, които са отдалечени от нея, понижава качеството

на живота в тях и инвестиционната им привлекателност. Незадоволителното състояние на участъци от републиканската пътна мрежа и особено на общинската пътна мрежа допълнително влошава условията за комуникации в и между общините, попадащи в тези територии, и това най-често са селските общини, за чието развитие транспортната мрежа е от решаващо значение.

Неблагоприятната структура на пътната мрежа в част от областите, попадащи в СЗР, налага завишени изисквания към поддържането на съществуващата пътна мрежа в добро състояние. Това е допълнителен проблем, защото се установява, че за голяма част от областите в Северна България процентът на пътищата в добро състояние е под средния за страната, при това има области, където тенденцията за влошаване е постоянна.

Изградената жп мрежа в страната е в състояние да задоволи намаляващото търсене на транспортни услуги (особено пътнически), но експлоатационното ѝ състояние е незадоволително поради просрочени ремонти. Параметрите на част от главните жп линии в страната допускат проектна скорост за превозите на пътници 130 km/час и на товари 100 km/час, но реално експлоатационната скорост е значително по-ниска поради липсата на надежден подвижен състав и недостига на средства за поддръжка и ремонтни дейности. Влошеното състояние влияе върху допустимите максимални скорости, времепътуванията и качеството на предлаганите услуги, което от своя страна намалява интереса към този вид превози и повишава експлоатационните разходи за влаковото движение.

Северната граница на Северозападния регион съвпада с река Дунав – единствената плавателна река у нас. Транспортният потенциал на реката е огромен, особено след изграждането на канала „Рейн–Майн–Дунав“. Водният път на река Дунав е един от коридорите от основната TEN-T мрежа на ЕС, които имат важна роля за интеграцията на регионите от Югоизточна Европа в единния пазар на ЕС.

Наличието на пристанищата и особено включените в TEN-T мрежата е добър потенциал за транспортната и икономическа активност на Северозападния регион, който не се усвоява напълно. Независимо от силно ограничената дейност на речния транспорт в момента, пристанищната инфраструктура е с висок работен капацитет и добър потенциал за обслужване, въпреки че част от пристанищните съоръжения не са в добро техническо състояние и имат влошени технологични възможности. Допълнителни затруднения създава ограничено развитата сухоземна инфраструктура, свързваща пристанищата с националната транспортна мрежа. Необходими са сериозни действия за използване на техния потенциал чрез подобряване както на пристанищната, така и на свързващата инфраструктура. За да могат да функционират като пълноценни обекти от TEN-T мрежата, пристанищата трябва да бъдат приведени в съответствие със съвременните изисквания за качествените параметри на предоставяните услуги.

2.9.2. Енергийна инфраструктура

Електроенергийна инфраструктура

Електропреносната мрежа в България е част от обединената преносна мрежа на страните от континентална Европа и развитието ѝ е тясно свързано с развитието на мрежите на съседните страни, като за целта са изградени междусистемни връзки.

Общата дължина на изградената електропреносна мрежа на територията на страната е 15 235 km. Електропроводите с работно напрежение 400 kV (дължина 2 571 km) и 220 kV

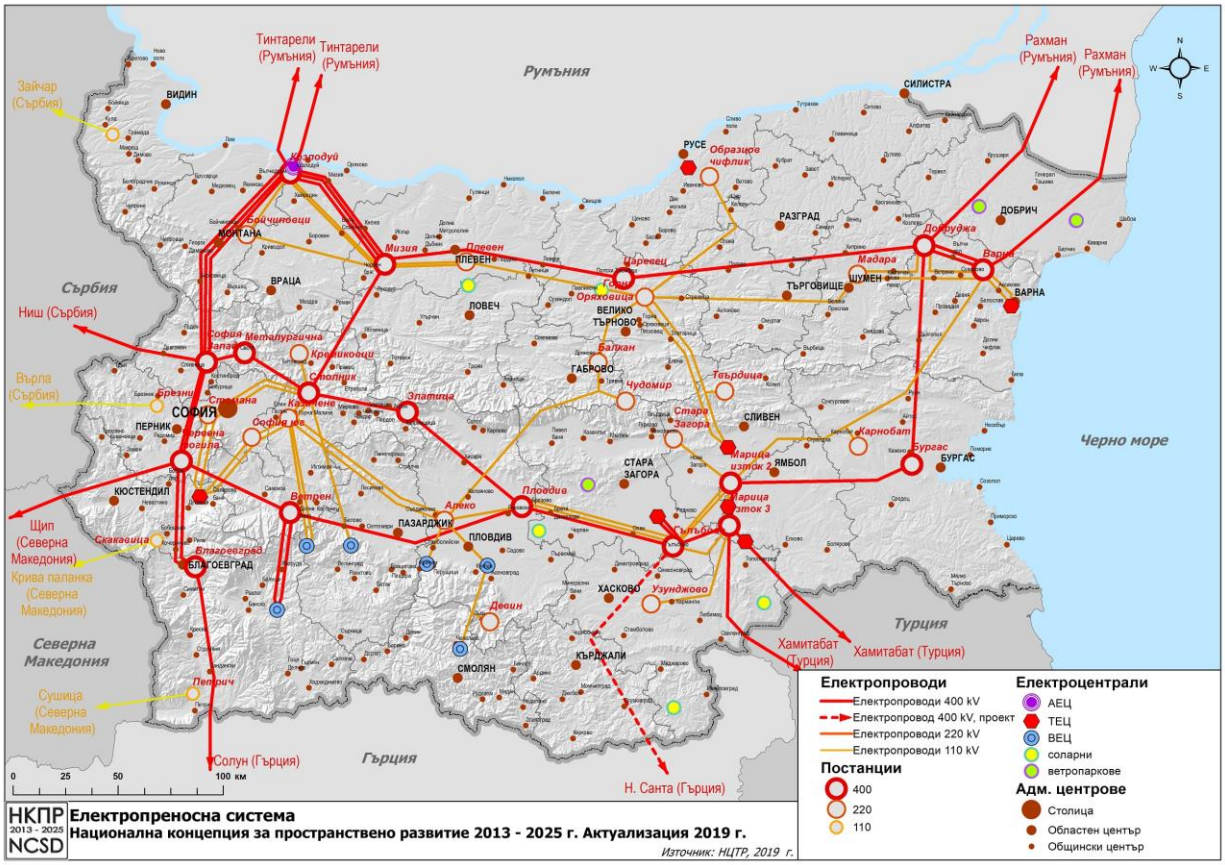
(дължина 2 704 km) пренасят електроенергията в национален план, докато електропроводите 110 kV (дължина 9 960 km) имат по-скоро регионални функции.

Електропреносна система на Р. България

На територията на Северозападния регион е разположена единствената атомна електроцентрала в страната – АЕЦ „Козлодуй“, чиято произведена електроенергия се транзитира посредством електропреносната мрежа. Това е и причината на територията на СЗР да са изградени много елементи и съоръжения на преносната електроенергийна система – електропроводи с работно напрежение 400 kV и системни подстанции 400/220 kV, както и електропроводи 220 kV и подстанции 220/110 kV (показани на схемата):

- подстанция „Мизия“ 400/220 kV – разположена на територията на с. Радомирци, община Червен бряг;
- подстанция „Плевен“ – 220/110 kV – разположена на територията на гр. Плевен;
- подстанция „Бойчиновци“ 220/110 kV – разположена на територията на гр. Бойчиновци.

Фигура 31: Електроенергийна мрежа

Източник: Електроенергиен системен оператор

Преносните електропроводи на територията на Северозападния регион, свързващи АЕЦ и отделните подстанции, са посочени в следващата таблица:

Таблица 31: Преносни електропроводи на територията на Северозападен регион

Напрежение kV	Наименование на ел.провода	от п/ст	до п/ст	Обща дължина km	Дължина – СЗР km
400 kV	Цънцарени 1	АЕЦ Козлодуй	Цънцарени /Румъния/	115,7	14
400 kV	Цънцарени 2	АЕЦ Козлодуй	Цънцарени /Румъния	115,7	14
400 kV	Петрохан	АЕЦ Козлодуй	София запад	130,4	95,8
400 kV	Вършец	АЕЦ Козлодуй	София запад	129,8	88,6
400 kV	Чирен	АЕЦ Козлодуй	София запад	129,8	88,6
400 kV	Четник	АЕЦ Козлодуй	Мизия	73,1	73,1
400 kV	Пионер	АЕЦ Козлодуй	Мизия	73,1	73,1
400 kV	Искър	АЕЦ Козлодуй	Мизия	69,6	69,6
400 kV	Родина	Мизия	Царевец	129,2	87,9
400 kV	Мургаш	Мизия	Столник	89,5	36,5
220 kV	Борован	АЕЦ	Мизия	68,1	68,1
220 kV	Бреница	АЕЦ	Мизия	68,3	68,3
220 kV	Хайредин	АЕЦ	Бойчиновци	50,4	50,4
220 kV	Заря	Бойчиновци	Мизия	74,9	74,9
220 kV	Ростов	Мизия	Плевен	42,3	42,3
220 kV	Вит	Мизия	Плевен	42,1	42,1
220 kV	Кайлъка	Плевен	Г. Оряховица	97,7	57,6

Източник: ECO

Общата дължина на електропроводите 400 kV на територията на СЗР е **641,2** km, а на 220 kV – **403,6** km.

Елементите на електропреносната система имат транзитни функции, без пряко отношение към електрозахранването на СЗР, но създават проблеми при земеползването поради различните ограничения, наложени от спецификата на функциите им. Особено в случаите, когато се формират електроенергийни коридори, съставени само от преносни електропроводи, пренасящи електроенергията към другите части на страната (направлението АЕЦ „Козлодуй“ – п/ст София запад или АЕЦ „Козлодуй“ – п/ст Мизия/Червен бряг). Строгите изисквания за сервитутите създават сериозно натоварване на територията със съответните ограничения в земеползването.

По-пряко отношение към електрозахранването на общините и населените места в региона има мрежата електропроводи 110 kV и нейната пространствена организация. В зависимост от съсредоточието на товари са определени местоположението, броят и разполагаемата мощност в подстанциите и в повечето случаи във всяка община има захранваща подстанция 110/20 kV. Поради по-големите товари, в по-големите градове са изградени повече от една подстанции. Изключение правят по-малките общини, където не е доказана необходимост от изграждане на подстанция и населените места се захранват от съседна такава.

Наличието на регионална подстанция 110/20 kV на територията на дадена община повишава качеството и сигурността на електрозахранване и позволява по-големи възможности за икономическо развитие. Подстанциите работят в общ режим на работа, като най-често всяка от тях е свързана посредством електропроводи 110 kV със съседни

подстанции в други общини. При необходимост това позволява превключване в авариен режим и повишава сигурността на захранването. От п/ст „Кула“ е изградена връзка на 110 kV с п/ст „Зайчар“ (Р. Сърбия).

На територията на Северозападен регион са изградени 42 броя подстанции 110/20 kV, захранващи населените места в 37 от общо 51 броя общини.

Общините без подстанции 110/20 kV са с по-ограничени възможности за икономическо развитие, като на територията на СЗР това са: Бойница, Макреш, Ново село и Чупрене (област Видин); Борован и Хайредин (област Враца); Г. Дамянов, Медковец, Чипровци, Якимово (област Монтана); Априлци, Летница, Угърчин (област Ловеч); и Пордим (област Плевен).

В национален план електроенергийната мрежа е добре развита, всички населени места са електроснабдени и регионите на ниво 2 (NUTS 2) не се нуждаят от специална подкрепа.

***Възобновяеми енергийни източници* (ВЕИ)**

За производството на алтернативна електрическа енергия в страната се използват водна, вятърна и слънчева енергия в зависимост от специфичните природни условия за всеки регион.

Предвид природните условия в СЗР, по-отдавна изградените мощности от ВЕИ са на база водна енергия. Водноелектрическите централи ВЕЦ „Клисура“ (3,5 MW), ВЕЦ „Бързия“ (5,6 MW) и ВЕЦ „Петрохан“ (7,7 MW) на територията на община Берковица отдават произведената от тях енергия в мрежата 110 kV. ВЕЦ „Ракита“ (4,8 MW) на територията на община Червен бряг също е включена към мрежата 110 kV, както и по-малката ВЕЦ „Видима“ (3,3 MW) на територията на община Априлци.

В изпълнение на поставените национални цели за увеличаване използваемостта на ВЕИ в последните години се изграждат и мощности на слънчева и ветрова енергия. По-сериозните от тях са ФтЕЦ „Лъч“ (50 MW) на територията на община Долна Митрополия и „Енерджи Солар“ (25 MW) на територията на община Враца, които също отдават произведената енергия в мрежата 110 kV. Поради по-малките мощности, по-голямата част от ВЕИ отдават енергията си в електроразпределителната мрежа.

В следващата таблица са посочени различните видове мощности, изградени във всяка от общините на Северозападен регион.

Таблица 32: Изградени мощности по видове ВЕИ по общини и области в СЗР към 30.06.2018 г.

Община/област	ВЕЦ Мощност MW	ФтЕЦ Мощност MW	ВяЕЦ Мощност MW	БиоЕЦ Мощност MW	ВЕИ общо брой	ВЕИ общо мощност MW	Плътност MW/ 1 000 km^2
Белоградчик	0,2	0,1			2	0,4	0,80
Бойница		4,1			3	4,1	24,56
Брегово		0,5			1	0,5	2,83
Видин		0,0			2	0,0	0,02
Димово	0,2	18,0			15	18,3	45,17
Кула		3,7		1,5	7	5,2	18,35
Макреш	1,1	2,5			8	3,6	15,51
Ружинци		5,6			9	5,6	23,91

Община/област	ВЕЦ Мощност MW	ФтЕЦ Мощност MW	ВяЕЦ Мощност MW	БиоЕЦ Мощност MW	ВЕИ общо брой	ВЕИ общо мощност MW	Плътност MW/ 1 000 km^2
Чупрене	10,1	0,4			11	10,4	31,67
Област Видин	11,6	34,8		1,5	58	47,9	15,73
Борован		0,1			1	0,1	0,47
Бяла Слатина		0,6			9	0,6	1,17
Враца		26,5			14	26,5	37,48
Козлодуй	5,0				1	5,0	17,54
Криводол	1,0	0,0			3	1,0	3,20
Мездра	11,5	0,1		2,4	8	14,0	27,02
Мизия		0,0			1	0,0	0,14
Оряхово			4,5		3	4,5	13,70
Роман	5,9	0,1			3	6,0	19,87
Хайредин	0,7	2,0			2	2,7	14,32
Област Враца	24,2	29,4	4,5	2,4	45	60,5	16,70
Априлци	5,3	0,1			8	5,4	22,65
Летница		14,8			8	14,8	83,23
Ловеч	2,0	4,4			5	6,4	6,82
Луковит	3,2	2,3			12	5,5	12,08
Тетевен	1,7	0,2			7	1,9	2,68
Троян	3,2	0,1	2,7		7	6,0	6,70
Угърчин		5,3			5	5,3	10,09
Ябланица		0,4			5	0,4	1,49
Област Ловеч	15,3	27,5	2,7		57	45,6	11,02
Берковица	16,8	0,0			4	16,8	36,24
Брусарци	0,2				1	0,2	0,82
Вълчедръм		6,0			2	6,0	14,19
Вършец		0,1			1	0,1	0,43
Г. Дамяново	4,2				4	4,2	13,99
Лом		5,4		1,5	5	6,9	21,11
Медковец		0,2			2	0,2	1,08
Монтана	5,2	3,0			6	8,2	12,16
Чипровци	3,2	0,2			6	3,4	12,03
Обл. Монтана	29,5	15,0	0,00	1,5	31	46,0	12,68
Белене		0,0			1	0,0	0,11
Гулянци		5,0	8,4		5	13,4	29,25
Д. Митрополия		50,1	1,6		5	51,7	76,43
Д. Дъбник	0,4	0,4		1	16	1,0	3,21
Искър		0,4			8	0,4	1,07
Левски		0,4			3	0,4	0,64
Никопол		0,1			3	0,1	0,44
Плевен		0,4			15	0,4	0,46
Пордим		0,2			3	0,2	0,89
Червен бряг	5,6	0,1			12	5,7	11,68
Област Плевен	6,0	56,9	10,0	0,1	71	73,0	15,69

Община/област	ВЕЦ Мощност MW	ФтЕЦ Мощност MW	ВяЕЦ Мощност MW	БиоЕЦ Мощност MW	ВЕИ общо брой	ВЕИ общо мощност MW	Плътност MW/ 1 000 km^2
СЗР	86,6	163,6	17,2	6,4	262	273	14,37
Р. България	**2362,4**	**1052,83**	**700,2**	**64,2**	**2337**	**4179,7**	**37,7**

Източник: АУЕР, Обработка НЦТР

Изградените в СЗР мощности от ВЕИ представляват 6,5 % от общото в страната, което нарежда региона на предпоследно място (след СЦР) по усвояване енергията на ВЕИ.

В Северозападен регион се усвоява най-много слънчевата енергия, като изградените мощности представляват 15,5 % от всички в страната и област Плевен (наред с област В. Търново от СЦР) е водеща в Северна България. Във вътрешнорегионален план най-много са изградените мощности в областите Плевен и Враца и това се дължи на вече отбелязаните две големи фотоволтаични централи в общините Долна Митрополия и Враца.

За да се проследи кои общини допринасят най-много за усвояването на ВЕИ е потърсен специфичен показател, наречен условно „*плътност на мощностите*“ (MW/1 000 km^2). Тук отново се откроява община Долна Митрополия, но и община Летница (с най-висок показател), също и общините Димово и Враца (слънчева енергия), както и общините Берковица и Чупрене (водна енергия).

Общо за СЗР условният показател „плътност на мощностите от ВЕИ“ е доста по-нисък от средния за страната, но това се дължи на съсредоточаването на най-големите ВЕЦ в страната на територията на ЮЦР, което деформира сравнението. Дори и при пренебрегване на най-високите стойности, показателят за СЗР е един от ниските в страната, което е характерно за Северна България (с изключение на големите ветропаркове в област Добрич).

Усвояването на различните видове ВЕИ е съобразно потенциала на територията. В южните части на страната (особено Южен централен регион) се регистрира по-активно участие на водна и слънчева енергия, докато в Северна България те се усвояват по-ограничено.

За развитието на производството на електроенергия от възобновяеми енергоизточници съществуват и редица ограничения, между които наличие на защитени територии, защитени зони и природни местообитания, пътища на мигриращи птици, висококатегорийни плодородни земи, законодателни ограничения в областта на управлението на водите и др.

Газопроводна инфраструктура

Газовата инфраструктура на територията на Република България се състои от национална газопреносна мрежа, осигуряваща природен газ за основната част от потребителите в България, газопреносна мрежа за транзитен пренос, осъществяваща предимно пренос на природен газ за Турция, Гърция и Република Северна Македония, и подземно газохранилище в Чирен (ПГХ „Чирен“), което е пряко свързано с националната газопреносната мрежа.

Националната газопреносна мрежа е изградена пръстеновидно от газопроводи с високо налягане с обща дължина 1 835 km, три компресорни станции КС „Кардам-1“, КС „Вълчи дол“ и КС „Полски Сеновец“ с обща инсталирана мощност 49 MW и 115 изходни точки (АГРС, ГИС) с 240 пункта за доставка на природен газ.

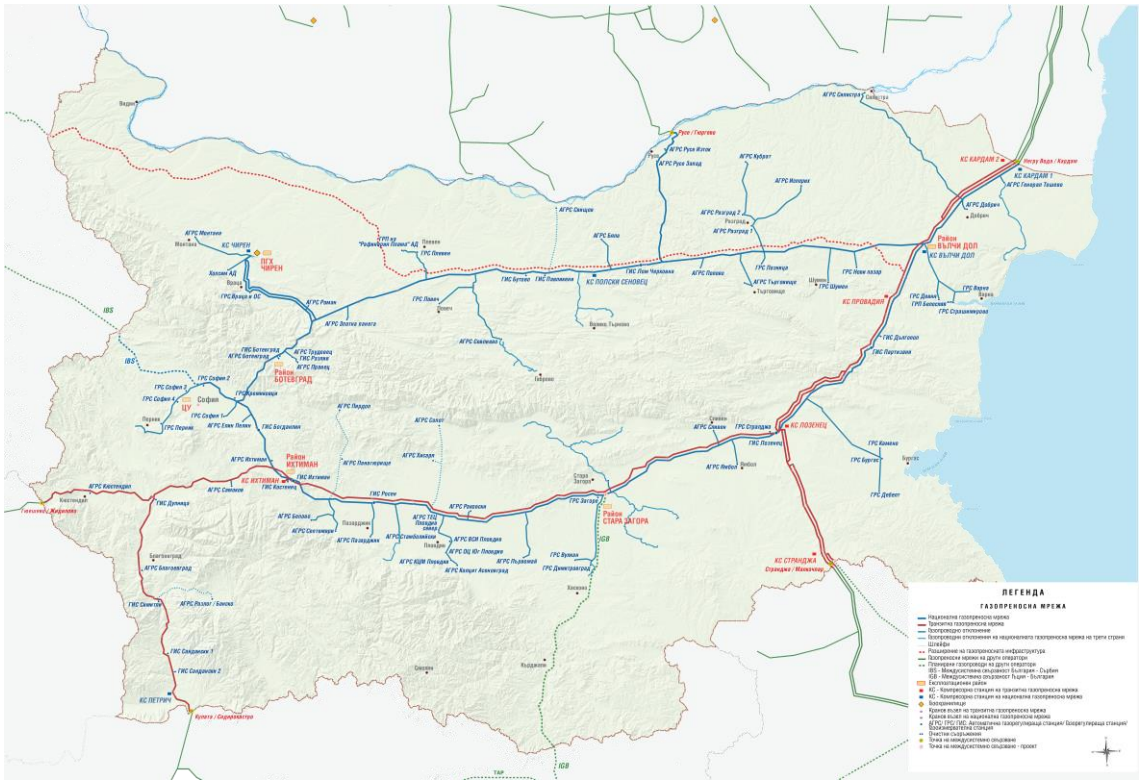
Газопреносна мрежа за транзитен пренос е изградена от газопроводи с високо налягане с обща дължина 930 km с преобладаващ диаметър DN 1000, шест компресорни станции – КС „Кардам-2“, КС „Провадия“, КС „Лозенец“, КС „Странджа“, КС „Ихтиман“ и КС „Петрич“ с обща инсталирана мощност от 270 MW, и други съпътстващи съоръжения.

Подземно газохранилище ПГХ „Чирен“ е разположено в близост до гр. Враца и разполага с 24 експлоатационни сондажи, компресорна станция с обща инсталирана мощност 10 MW и други технологични съоръжения, необходими за осигуряване нагнетяването, добива и качеството на съхранявания газ. Настоящият капацитет на хранилището може да осигури съхранение за нуждите на потребителите в страната на до 550 млн. m^3 природен газ.

Доставката на природен газ се осигурява чрез внос от Русия с входен пункт компресорна станция КС „Кардам“. Транзитът за съседни страни се осъществява чрез изградените газопроводи към Турция, Гърция и Република Северна Македония.

За разлика от териториалното развитие на електроенергийните мрежи, достигащи до всяко населено място, възможностите за газификация на населените места и общини са съвсем различни. Съществуват ясно изразени регионални различия в достъпа до устойчиви, ефективни енергийни източници и по-специално до възможностите за използване на природния газ като алтернатива за повишаване на регионалната конкурентоспособност и качеството на живот.

Фигура 32: Газопреносна система

Източник: Булгартрансгаз

Добре развитата газопреносна мрежа в страната е изградена с цел осигуряване на природен газ за големите промишлени центрове (в които част от предприятията – консуматори вече не функционират), както и за транзитен пренос на газ към съседни страни. В същото време

изграждането на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата за най-пълно използване на предимствата на директната употреба на природния газ напредва бавно.

През територията на СЗР преминава северният клон на националната газопреносна мрежа. Тук попада и единственото подземно хранилище за природен газ в страната – ПГХ „Чирен“, разположено на територията на община Враца.

Отклонения от националната газопроводна мрежа захранват областните градове Плевен, Ловеч, Враца, Монтана и други по-големи градове на територията на региона.

България е разделена на 5 газоразпределителни района с определени територии за изграждане на газоразпределителни мрежи, като тези райони не включват общините, които са по-отдалечени от главните газопреносни тръбопроводи и основните им разпределителни разклонения. В зависимост от териториалното им разположение и възможностите за достъп до газопреносната мрежа, общините се разпределят в следните групи:

- *Общини извън обособени територии за газоснабдяване* – към този момент на териториално развитие на газопреносната мрежа тези общини нямат възможност за газоснабдяване.
- *Общини, за които е получена лицензия за газоснабдяване,* но са без достъп до газопреносната мрежа (ГПМ) – единствената възможност за тези общини е да бъдат снабдявани с компресиран природен газ (КПГ), което се прилага на ограничени места.
- *Общини с достъп до ГПМ* – това е групата в най-благоприятно териториално разположение и тези общини обикновено вече имат изградена газоразпределителна мрежа.
- *Общини без достъп до ГПМ, но снабдявани с КПГ* – обикновено това са общини с изграден терминал за снабдяване с КПГ на стопански потребители и не винаги имат изградена газоразпределителна мрежа за захранване и на битови потребители.
- *Общини с изградена газоразпределителна мрежа* (ГРМ) – това е групата на общините, които получават газоснабдяване за стопански, обществени и битови потребители.

Обобщено за страната, общините се разпределят почти по равно в трите основни групи. Около 35 % от общия брой общини попадат извън обособените райони за газоснабдяване, за 31 % има издадени лицензии, но липсват отклонения от ГПМ до тях, и 34 % имат достъп до ГПМ.

Към този момент на развитие на ГПМ около две трети от общините в страната нямат условия за получаване на газоснабдяване, докато не се изградят довеждащи газопроводи до тях и най-отчетливо това се регистрира именно в Северозападен регион.

Таблица 33: Брой общини по области с достъп до газопроводната мрежа към 30.06.2018 г.

Област/ община	Общ брой общини	Извън район/ без лиценз	Лиценз без достъп	С достъп до ГПМ	Без достъп, с КПГ	С изградена ГРМ	%с ГРМ
СЗР	**51**	**30 бр.**	**12 бр.**	**9 бр.**	**2 бр.**	**11 бр.**	**21,6**
Обл Видин	11	11	0	0	0	0	0,0
Обл Монтана	11	9	1	1	0	1	9,1
Обл Враца	10	5	3	2	0	2	20,0
Обл Плевен	11	3	5	3	2	5	45,5
Обл. Ловеч	8	2	3	3	0	3	37,5
СЦР	**36**	**4**	**21**	**11**	**1**	**12**	**33,3**
СИР	**35**	**8**	**10**	**17**	**1**	**16**	**45,7**
ЮИР	**33**	**8**	**10**	**15**	**1**	**13**	**39,4**
ЮЗР	**52**	**20**	**13**	**18+Соф**	**5**	**16+Соф**	**32,7**
ЮЦР	**58**	**24**	**16**	**18**	**8**	**22**	**37,9**
Р. България	**265**	**94**	**82**	**89**	**18**	**91**	**34,3**

Източник: ДКЕВР, газови дружества; обработка НЦТР

Едва една пета от общините в региона са газифицирани, като цялата област Видин и област Монтана (без община Монтана) са извън обособените райони за газоснабдяване, тъй като са разположени периферно на газопроводната мрежа. Най-много са газифицираните общини в област Плевен (почти половината от общините в областта), повече от една трета са и газифицираните общини в област Ловеч.

Осигуряването на достъп до перспективен и ефективен енергиен източник за промишлеността, домакинствата и обществените сгради в общините, които не са включени в списъка на определените територии за газоразпределение, е важно условие за подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическото развитие и конкурентоспособността.

Изграждането на газопроводи до общини/области с центрове-големи градове, т.е. съсредоточия на по-голям брой население, респективно домакинства, е икономически най-оправдано. Логично е да се предположи, че до такива места мрежата ще се развива най-бързо и с предимство. В същото време, обаче, в много от тези големи населени места вече функционира централизирана система за парно отопление и новоизграждащите се мрежи трябва да се конкурират с нея. Затова изборът за предлагане на тази по-екологична услуга за енергоснабдяване е много деликатен и зависи от редица, често взаимоизключващи се фактори.

Техническа възможност за газоснабдяване се предоставя на 13,4 % от домакинствата в страната, т.е. те имат „достъп до услугата“. От тях 23,2 % се възползват от предоставения им достъп, така че реално газифицираните домакинства в страната са едва 3,12 %. За Северозападен регион ситуацията е още по-незавидна.

Таблица 34: Брой и относителен дял на газифицираните домакинства по области

Област/Регион	Брой газифицирани домакинства			Отн. дял газифицирани домакинства към 30.06.2018 г. в **%**		
	До 31.12.2007	До 31.12.2013	До 30.06.2018	Възможни за газифициране	Газифицирани, от възможни	Газифицирани, от общо домакинства
Р. България	**32 352**	**65 182**	**93 690**	**13,43**	**23,22**	**3,12**
СЗР	**3 996**	**6 799**	**8 429**	**11,33**	**21,03**	**2,38**
Видин	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Монтана	1 203	2 067	2 378	12,25	31,33	3,84
Враца	701	1 046	1 490	14,29	13,53	1,93
Плевен	823	1 844	2 528	11,11	20,52	2,28
Ловеч	1 269	1 842	2 033	15,28	22,21	3,39
СЦР	4 173	7 941	15 437	14,59	29,45	4,30
СИР	6 085	10 819	13 936	22,98	15,63	3,59
ЮИР	3 896	6 657	8 426	16,14	12,14	1,96
ЮЗР	11 729	28 083	40 262	13,06	33,99	4,44
ЮЦР	2 473	4 883	7 200	6,00	21,12	1,27

Източник: газови дружества; обработка НЦТР

Въпреки че в област Монтана само областният град има достъп до газоснабдяване, повече домакинства са проявили интерес към предлаганата услуга и относителният дял на газифицираните домакинства в областта е най-висок за региона. В област Плевен картината е обратна – най-много общини имат достъп до газоразпределителната мрежа, но с по-малко население (най-нисък относителен дял от областите в СЗР) и делът на газифицираните домакинства в областта е по-нисък от средния за страната. Най-развита е газоразпределителната мрежа в област Ловеч, която обхваща най-висок процент от домакинствата в областта. Активността на домакинствата също е по-висока (втора след тази в област Монтана), съответно и относителният дял на газифицираните домакинства е по-висок от средния за страната. Област Враца е с най-нисък относителен дял на газифицирани домакинства в СЗР поради ниската активност на населението, въпреки че делът на домакинствата с достъп до газифициране е по-висок от средния за страната. Населението на област Видин няма достъп до газопроводната мрежа в страната.

Прогнозно развитие на енергийната инфраструктура

Проследяването на процеса на газификация за миналия период 2007–2013 г. и сегашния период 2014–2018 г. общо за страната показва нарастване от 50 % за миналия период и 30 % през сегашния, което не е желаната тенденция.

Освен степента на развитие и пространствената организация на газопроводната мрежа със съпътстващите диспропорции във възможностите за достъп, допълнителен проблем за битовите потребители да използват тази възможност се явява и финансовият. Основната причина е високата начална цена за инвестиция в газовата инсталация, непреодолима за голяма част от българските домакинства, и вероятно недостатъчната осведоменост за по-ниските разходи като консумативи вече в процеса на потребление на природен газ. Разбира се, тези сравнения са различни и относителни в зависимост от досега използваното гориво и тук се изисква много грижлива политика от страна на държавата за намиране на

баланса между икономическите възможности на населението и по-глобалните екологични цели, респективно поетите национални ангажименти за намаление емисиите на CO_2.

Процесът на битова газификация със само 3 % газифицирани домакинства изостава застрашително и целта 30 % от домакинствата да имат достъп до газоснабдяване до 2020 г. изглежда недостижима към този момент. Съществуват значителни териториални диспропорции във възможностите за газоснабдяване на общините. Цели области, като например Видин, остават изолирани. Необходимо е изграждането на преносни газопроводи за достъп до природен газ и на нови общини при доказана икономическа обосновка.

Допълнителен проблем е ниската заинтересованост на хората за включване, дори при осигурена възможност за газоснабдяване, което изисква внимателно стимулиране чрез подходящи програми и действия от страна на държавата.

Изграждането на мощности за производство на енергия от ВЕИ за търговски цели продължава, макар и с по-ограничени темпове след 2013 г., но съществуват много резерви в производството за собствени нужди. Общините имат нужда от поощрителни мерки за оценка на наличния и прогнозния потенциал на местните им ресурси за производство на енергия от ВЕИ и неговото оползотворяване.

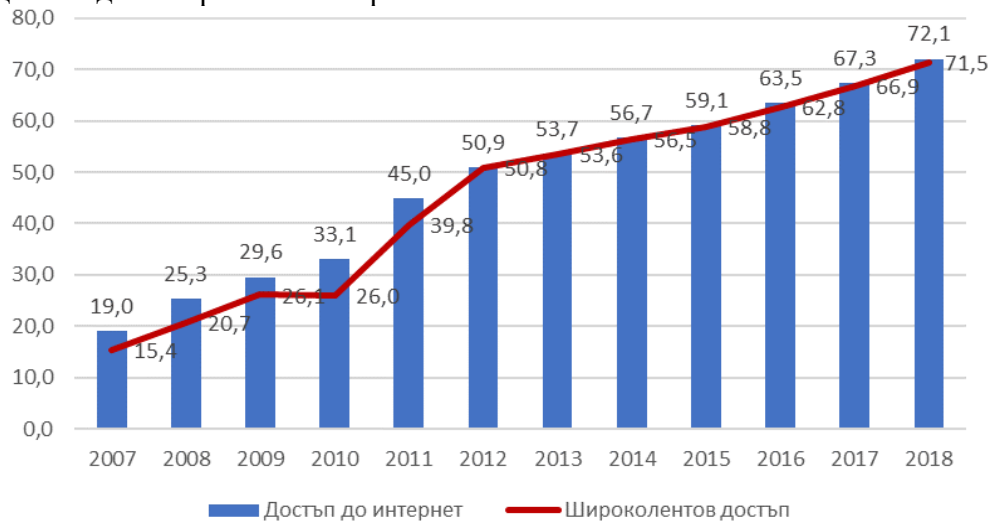
В програмите за енергийна ефективност на общините е необходимо да се обърне повече внимание и на подобряване ефективността на сградните инсталации, а не само на енергийните характеристики на сградите, както и да се предприемат мерки за ускорена газификация на обществените сгради.

2.9.3. Телекомуникации и широколентов достъп

Достъп до и използване на Интернет

Информационните и комуникационните технологии са един от водещите фактори за изграждане на конкурентоспособна икономика, основана на знанието и иновациите, за иновативно и приобщаващо информационно общество, осигуряващо високо качество на живот на гражданите. Ефектите и въздействието от развитието и широкото прилагане на ИКТ обхващат всички социално-икономически сектори.

Фигура 33: Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет и широколентов достъп до интернет в България

Източник: НСИ

Постепенно ИКТ стават широко достъпни за населението както по отношение на възможностите за достъп, така и по отношение на тяхната цена, като темповете на достъпност нарастват по-отчетливо в периода 2007–2013 г. и малко по-плавно в периода 2013–2018 г. За десет години делът на домакинствата в ЕС-28 с достъп до интернет е достигнал 85 %, което е с 30 процентни пункта повече в сравнение с 2007 г.

България следва тези темпове с по-ниски абсолютни стойности, като за периода 2007–2013 г. достъпът до Интернет рязко нараства с 35 процентни пункта, а през периода 2013–2018 г. – с два пъти по-малко, достигайки стойност 72,1 %, което е най-ниският дял на достъп от страните в ЕС.

Разбираемо, темпът на нарастване в периода 2007–2013 г. е несравнимо по-висок предвид ниската изходна база.

Развитието на модерна цифрова инфраструктура в страната стимулира навлизането на новите технологии и изоставането по свързаност и ползваемост постепенно се преодолява, видно от информацията на НСИ за 2018 г.

Таблица 35: Достъп до интернет и ползваемост от домакинствата – 2018 г.

Регион/ Област	Достъп на домакинствата до интернет %			Лица, регулярно използващи интернет %		
	2013	2018	напредък	2013	2018	напредък
Р. България	**53,7**	**72,1**	**18,4**	**51,2**	**63,6**	**12,4**
Северозападен	**42,8**	**65,2**	**22,4**	**42,7**	**58,3**	**15,6**
Видин	*44,0*	*61,7*	*17,7*	*43,2*	*62,7*	*19,5*
Враца	*48,2*	*65,5*	*17,3*	*49,8*	*62,3*	*12,5*
Ловеч	*34,6*	*67,8*	*33,2*	*35,2*	*59,5*	*24,3*
Монтана	*36,4*	*67,8*	*31,4*	*40,0*	*54,7*	*14,7*
Плевен	*47,6*	*63,6*	*16,0*	*42,9*	*55,4*	*12,5*
Северен централен	49,6	68,5	18,9	48,4	61,7	13,3
Североизточен	51,5	73,9	22,4	47,8	66,3	18,5
Югоизточен	46,5	70,0	23,5	46,3	60,7	14,4
Югозападен	64,3	75,3	11,0	63,4	69,2	5,8
Южен централен	52,7	73,7	21,0	45,4	59,4	14,0

Източник: НСИ, 2019 г.

В регионален план **Северозападният регион изостава с най-ниски показатели**, следван от Северен централен регион и Югоизточен район (под средния показател за страната). Има разделение и между градските и селските райони – достъпът на домакинствата в градовете е много по-голям от този в селските райони, особено в периферните територии.

Въпреки че за периода 2013–2018 г. достъпът на домакинствата до интернет в Северозападния регион нараства с един от най-бързите темпове – 22,4 пункта (втори след ЮИР), районът продължава да заема последното шесто място с най-нисък показател за достъпност.

Подобряването на достъпа до Интернет съответно повишава и използваемостта му, която за страната нараства от 51 до 64 % за периода 2013–2018 г., но остава по-ниска от страните в ЕС, където над 80 % от населението редовно ползва Интернет. Следователно въпреки

по-високия темп на подобряване на достъпността, догонването на европейските страни изисква неговото ускоряване.

И в това отношение Северозападният регион е с най-ниски показатели, въпреки че за същия период използваемостта в региона нараства с 15,6 процентни пункта, което е второ (след СИР) най-високо нарастване на използваемостта в страната.

Проследяването на достъпа на домакинствата до Интернет по области дава по-детайлна информация за териториалното разпределение на предлагането на Интернет и разрастването му за периода 2013–2018 г.

В областите с най-нисък показател през 2013 г. (Ловеч и Монтана) предлагането на интернет рязко нараства за наблюдавания период и през 2018 г. вече достъпът на домакинствата до интернет е над средния за региона. С по-скромен напредък, от най-висок показател през 2013 г, област Враца запазва позиции, сходни със средните за региона, докато с малко по-добър напредък област Видин остава с най-ограничен достъп през 2018 г., като в сравнителен план влошава позицията си в сравнение с 2013 г. Прави впечатление забавеният темп на развитие в област Плевен, където показателят за достъп за 2018 г е по-нисък от средния за региона при втора най-висока позиция през 2013 г.

Относителният дял на лицата, *ползващи редовно Интернет*, не корелира с този на домакинствата, имащи достъп до Интернет. Най-явният пример е област Видин, която е с най-висок показател за ползваемост при най-ограничено предлагане в региона. **Северозападният регион е с най-ниски показатели,** регистрирани в областите Монтана и Плевен, които са и едни от най-ниските в страната, въпреки че в наблюдавания период напредъкът за тези области е по-висок от средния за страната. Рязко нарастване на ползваемостта се наблюдава в област Ловеч (два пъти по-голям напредък от средния за страната), очевидно поради по-добрия достъп, вече предлаган през 2018 г., за разлика от област Монтана, където не се регистрира такъв явен процес. С по-ограничен напредък област Враца запазва позициите си с показател за ползваемост над средния за региона поради най-високия си показател през 2013 г.

По-бавните темпове на развитие на достъпа до Интернет в България дават предимството той да бъде реализиран по-качествено и в момента предоставяният достъп в България е почти 100 % широколентов. Така българските потребители получават услуги с качество над средното за ЕС, тъй като в голяма част от държавите членки на ЕС делът на тези високоскоростни връзки е по-малък или подобни скорости не се предлагат.

Широколентово покритие

Широколентовото покритие в България е над средните стойности за ЕС, но се наблюдава дисбаланс между гъсто населените места и слабо населените места. По данни на НСИ, през 2018 г. 71,5 % от домакинствата в страната имат широколентов достъп до Интернет, като за градовете тази стойност е 75,7 %, а за селата – 58 %. Усилията за изравняване на възможностите и осигуряване на по-широк достъп за различните региони в страната дават резултат, защото разликите намаляват. През 2013 г. само 30,9 % от домакинствата в селата са имали широколентов достъп до Интернет при 58 % за градовете с разлика от 30 %, докато към 2018 г. разликата е намаляла почти двойно.

Таблица 36: Домакинства с широколентов достъп до интернет %

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Общо за страната	**53,6**	**56,5**	**58,8**	**62,8**	**66,9**	**71,5**
По местоживеене						
Град	61,1	63,1	66,3	68,1	72,2	75,7
Село	30,9	36,2	36,0	46,2	49,8	58,0

Източник: НСИ, 2019 г.

Предоставянето на интернет и електронни услуги в България е сравнително добро в повечето градски райони. По отношение на скоростта на интернет в по-големите градове страната е на едно от челните места в Европа. Въпреки това в средните и малките градове, както и в отдалечените и слабо населени селски зони, големи области нямат достъп до интернет.

Подобно на други инфраструктурни мрежи, пазарната логика на предоставянето на широколентови услуги е такава, че от гледна точка на потреблението не винаги е икономически изгодно да се инвестира в икономически слаби и изостанали райони. Невъзможността пазарните сили да осигурят широколентови услуги своевременно, на достъпни цени, на всички граждани, независимо от географското им местоположение на територията на страната, обуславя необходимостта от държавна намеса, за да се защити обществения интерес.

Класификацията на Европейската комисия в „Насоки на Общността за прилагане на правилата за държавна помощ във връзка с бързото разгръщане на широколентови мрежи“ (Насоките на ЕК) дефинира три типа райони в зависимост от вече съществуващото равнище на широколентов достъп, а именно:

- ***„Бели райони“ – насърчаване на целите за регионално сближаване и икономическо развитие*** – без инфраструктура за широколентов достъп или без вероятност такава да бъде развита в период от три години, поради което е необходима държавна подкрепа.
- ***„Сиви райони“ – необходимост от по-подробна оценка*** при наличие само на един доставчик на широколентов достъп в района, което се отразява на качеството на услугата, нарушава се пазарната динамика и ефективност.
- ***„Черни райони“ – не е необходима държавна намеса*** – два или повече доставчика на широколентов достъп, услугите се предоставят при конкурентни условия, ограничени възможности за държавна намеса.

Без особени разлики, достъпът на населението до високоскоростен интернет, както и попадащото в „бели“ или „сиви“ зони население, е различен за всеки от регионите в страната.

Таблица 37: Относителен дял на населението с достъп до високоскоростен Интернет и в бели и сиви зони към 06.2018 г.

Регион/Област	ШЛИ 30+ mbps	ШЛИ 100+ mbps	Бяла зона	Сива зона
България	**97,42 %**	**97,97 %**	**1,59 %**	**2,30 %**
Северозападен	**98,23 %**	**98,09 %**	**2,53 %**	**2,23 %**
Видин	96,09 %	95,26 %	3,91 %	3,42 %
Монтана	98,93 %	98,62 %	1,07 %	3,42 %

Регион/Област	ШЛИ 30+ mbps	ШЛИ 100+ mbps	Бяла зона	Сива зона
Враца	96,08 %	95,85 %	7,90 %	2,09 %
Ловеч	99,33 %	99,28 %	0,75 %	4,02 %
Плевен	99,49 %	99,72 %	0,12 %	0,43 %
Северен централен	99,24 %	98,71 %	0,77 %	1,45 %
Североизточен	97,83 %	96,92 %	2,40 %	1,82 %
Югоизточен	97,35 %	98,41 %	0,47 %	2,43 %
Югозападен	98,36 %	99,05 %	1,35 %	1,36 %
Южен централен	94,35 %	96,24 %	2,21 %	4,44 %

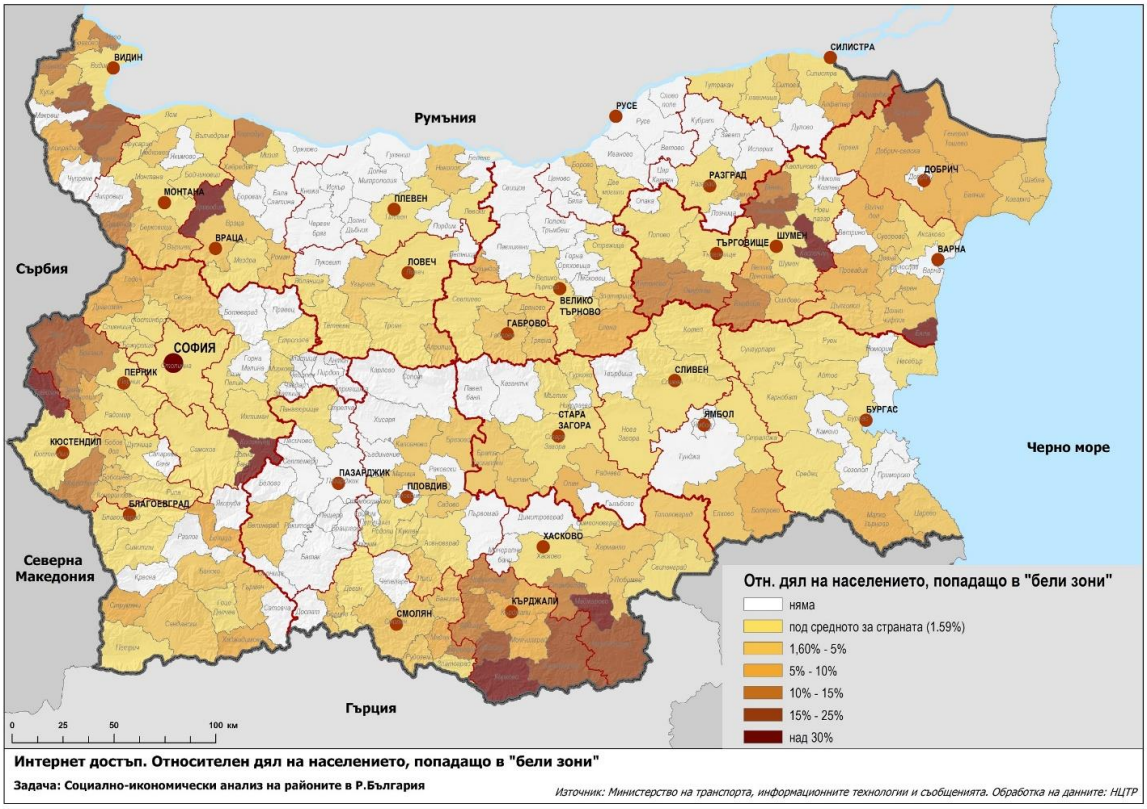
Източник МТИТС, обработка НЦТР

В повечето от регионите относителният дял на населението с достъп ШЛИ 100+ mbps и с достъп ШЛИ 30+ mbps е по-висок от средните стойности за страната (97,97 % и 97,42 %), които се намаляват от отчетливо изоставащия Южен централен регион.

Населението в Северозападния регион има по-добър достъп от средния за страната, но населението, попадащо в бяла зона, е с най-висок за страната относителен дял. Висок е и относителният дял на населението, попадащо в сива зона.

Прегледът по области детайлизира състоянието на достъпа до високоскоростен интернет в СЗР и най-изоставащи са областите Видин и Враца, при това Враца с изключително висок процент население, попадащо в бяла зона.

Фигура 34: Население, попадащо в „бели зони“

Източник: МТИТС, Обработка НЦТР

Сравнителният анализ на по-ниско териториално ниво (общини) показва сериозни териториални дисбаланси в това отношение. В някои от областите единични общини имат висок процент население, попадащо в бяла и/или сива зона, но други са „хомогенни“ в ограничения си достъп. *(Приложение)*

Най-хомогенно изолирана се оказва област Видин, където 7 от общо 11 общини имат висок процент население, попадащо в бяла зона – общините Грамада и Димово над 15 %, Бойница, Ново село и Ружинци –между 10 и 13 %, Белоградчик – 8,5 %. Общините Макреш и Чупрене нямат население в бяла зона, но висок процент население попада в сива зона (същото се наблюдава и в общините Кула и Бойница).

В област Монтана се откроява община Георги Дамяново с 11,3 % население в бяла зона и 22 % – в сива зона, а в област Враца – община Криводол със 100 % население в бяла зона и община Козлодуй с 13,7 %. В най-добра позиция е област Плевен с много нисък относителен дял на населението в бяла и/или сива зона, следвана от област Ловеч.

По-отдалечените и слабо населени места в споменатите общини са затруднени в своите комуникации и в социален и в икономически аспект и са изолирани от обществения и културния живот в страната. Осигуряването на достъп до онлайн услуги на хората, живеещи в слабо населените и отдалечени райони, цели преодоляването на тези тенденции и стимулиране на социалното сближаване.

Инициативата на Европейската комисия за изграждане на безплатен високоскоростен безжичен Интернет достъп на обществени места WiFi4EU е предназначена за граждани и посетители на ЕС, които ще имат безплатен достъп до безжичен Интернет в паркове, площади, обществени сгради, библиотеки или здравни центрове на територията на Съюза. Wi-Fi точките за достъп могат да бъдат инсталирани от общината и дружеството за инсталиране на WiFi, като се използва ваучер от ЕС.

След първия реално състоял се конкурс през 2018 г. 113 български общини или общо 43 % от общините в страната получават финансиране в размер на 1 695 000 евро. При втория конкурс по инициативата WiFi4EU са одобрени за финансиране шестдесет и три български общини с общ размер на финансирането 945 000 евро. Така, 176 центрове на местната власт (66 % от общия брой), ще създадат точки за безплатен достъп до световната мрежа. Още 15 общини са поставени в резервен списък, което им дава шанс да бъдат одобрени на по-късен етап. От общо кандидатствалите 45 български общини в третия конкурс по инициативата WiFi4EU 41 общини получават финансиране в размер на 615 000 евро и така спечелените ваучери в трите конкурса, 227 броя, поставят страната ни на първо място по дял на общините, обхванати от инициативата. 246 общини са регистрираните на портала на инициативата, а общо 86 % от общините в страната са спечелили ваучери за изграждане на високоскоростен безжичен интернет на обществени места.

Таблица 38: Брой общини, спечелили финансиране по инициативата на ЕК WiFi4EU

Регион/област	Общ брой общини	Брой спечелили	%	Брой общини – не се регистрирали или не успели да получат ваучер
България	**265**	**227**	**86**	**38**
СЗР	**51**	**40**	**78**	**11**
Видин	**11**	**6**	**45**	5 – Белоградчик, Бойница, Кула, Ново село, Чупрене

Регион/област	Общ брой общини	Брой спечелили	%	Брой общини – не се регистрирали или не успели да получат ваучер
Монтана	**11**	**7**	**64**	4 – Брусарци, Г. Дамяново, Медковец и Якимово
Враца	**10**	**9**	**90**	1 – Бороване
Ловеч	**8**	**7**	**88**	1 – Ябланица
Плевен	**11**	**11**	**100**	-
СЦР	36	31	86	5
СИР	35	30	86	5
ЮИР	33	26	79	7
ЮЗР	52	46	88	6
ЮЦР	58	54	93	4

Източник МТИТС, обработка НЦТР

В Северозападния регион 40 от общо 51 общини (78 %) са спечелили финансиране по инициативата WiFi4EU, което го нарежда на последно място в сравнение с другите региони в страната. Във вътрешнорегионален план в най-неблагоприятна позиция се оказва област Видин, където финансиране получават само 6 от общо 11 общини, следвана от област Монтана със 7 от също 11 общини.

Инициативата WiFi4EU насърчава свободния достъп до безжична интернет връзка за гражданите на обществени места, включително и до центрове на информация и знания в цяла Европа. От България извън инициативата остават 38 общини, като 19 от тях все още не са проявили интерес и не са се регистрирали на портала. В случай на желание всички общини, които не са получавали ваучер до този момент, ще могат да участват в конкурсите през 2020 г. За Северозападния регион това са 11 броя общини, посочени в таблицата.

Координираното и успешно участие на максимален брой български общини в инициативата WiFi4EU е заложено като една от основните мерки към Цел 3 „**Преодоляване на регионалните различия чрез стимулиране на инвестициите в ИКТ инфраструктури и технологии“** от Проекта на Национална програма „ЦИФРОВА БЪЛГАРИЯ 2025“.

Прогнозно развитие

Сериозно изразените териториални дисбаланси в широколентовия достъп до интернет в СЗР изискват допълнително съсредоточаване върху разпространението му в периферните и селските райони, както и върху развитието на умения и услуги в областта на цифровите технологии.

Осигуряването на условия за разширяване на проникването на ИКТ извън големите и в по-слабо населените места и селски райони ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги и информация за населението и бизнеса от периферните територии и ще спомогне за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги.

В Националния план за широколентова инфраструктура за достъп от следващо поколение (NGA), придружен от Пътна карта за неговото прилагане, България определя като свой водещ приоритет изграждането на инфраструктура в отдалечени и слабо населени райони, тъй като при тях се наблюдава значително изоставане в използването на интернет и всички свързани с това услуги.

Навременната оптимизация на комуникационната инфраструктура на държавната администрация чрез изграждане на единна електронна съобщителна мрежа е задължително условие за икономическото развитие на страната. 74 общини вече имат осигурена свързаност към единната електронна съобщителна мрежа (ЕЕСМ) на държавната администрация. В процес на свързване са 49 общини като част от мярка I.3.2 на Пътната карта към Националния план за широколентова инфраструктура за достъп от следващо поколение. Към месец май 2019 г. все още несвързани към ЕЕСМ на държавната администрация са 142 общини, като 30 от тях попадат в СЗР.

С включените в Направление I, т. 3 от Пътната карта мерки се осигурява публичен и частен ресурс за изграждане на широколентова инфраструктура от следващо поколение именно в тези райони, където липсва пазарен интерес. Разпространението на широколентовия достъп позволява и прави лесно достъпни икономическите и социалните ползи от информационните и комуникационните технологии (ИКТ), свързани и с възможността им за преодоляване на пречките в разстоянието и развитието, особено на изостаналите райони.

ИКТ проектите в селските райони е необходимо да бъдат фокусирани върху: обезпечаване на широколентов достъп до Интернет, отговарящ на изискванията на новите комплексни електронни услуги; съдържание, съобразено с интересите на населението в тези райони, и услуги, насърчаващи ползването на Интернет; развиване на нови компютърни умения за ползване на Интернет и електронни услуги.

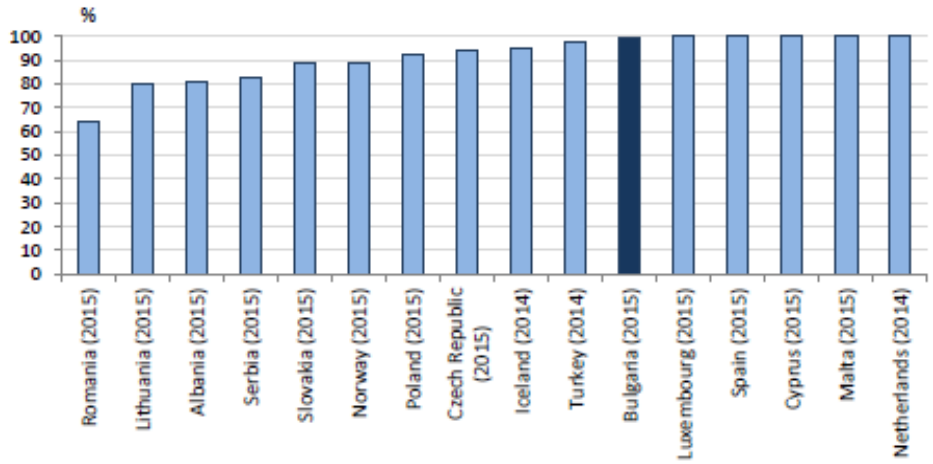
Проекти, съчетаващи трите аспекта, се оказват най-ефективни. Доброто управление на проектите, както и икономическите, политическите и социалните фактори са решаващи за успеха на ИКТ проектите в селските райони и могат да гарантират тяхната по-голяма адекватност на нуждите на местната общност и да повлияят положително на цялостната свързаност на териториалните единици в държавата.

2.9.4. Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяване

България има добре развита водоснабдителна инфраструктура, която посредством групови селищни водоснабдителни системи осигурява достъп до питейна вода на 99,4 % от населението на страната. Достъп до водоснабдителни услуги има почти цялото население и в това отношение България има по-добър показател в сравнение с много други страни от Европейския Съюз.

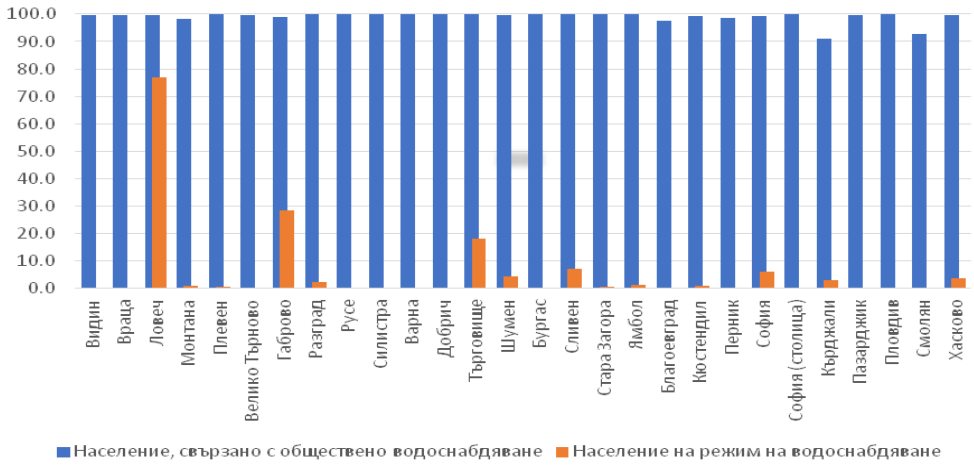
Фигура 35: Дял на населението, свързано с обществено водоснабдяване, за някои европейски страни (последни налични данни)

Източник: Евростат, ИАОС

Над 5 000 населени места в страната са обхванати от централизирани водоснабдителни системи с обща дължина на водопроводите, надхвърляща 75 000 km. Единични са населените места без централно водоснабдяване, във всички области в страната достъпът до водоснабдяване е близо 100 %. Само населението в Кърджали, Смолян и в по-малка степен в Благоевград не разчита напълно на централизирано водоснабдяване поради значителния брой на хората, живеещи в малки и пръснати агломерации с по-малко от 2 000 еквивалент жители (е.ж.). Наблюдава се и сезонен недостиг на вода в някои области, но независимо от това обхватът в България остава много по-висок отколкото в повечето други страни от ЕС.

Фигура 36: Дял на населението в България, свързано с обществено водоснабдяване, и режим на водоснабдяване по области (31.12.2017 г.) %

Източник: НСИ, обработка НЦТР

Прекъсването на водоснабдяването като жизнено важен ресурс силно влошава качеството на живот на населението, но при стечение на неблагоприятни обстоятелства в някои населени места се налага сезонен ***режим на водоснабдяване***. В България най-често и най-много са потърпевшите населени места в областите Търговище, Габрово и особено

област Ловеч, където проблемът е наистина тревожен с над три четвърти от населението със сезонен режим на водоснабдяване, продължаващ години наред.

Този проблем е по-значителен в по-сухи години, особено на места с неремонтирани водопроводни мрежи и високи загуби на вода. След известен период на намаляване на режима на водоподаване, за 2017 г. отново се наблюдава нарастване на населението, подложено на воден стрес. В сравнителната таблица по региони на преден план изпъкват по-високите стойности за население с режим в регионите на Северна България, а прегледът по области показва къде са най-сериозните проблеми.

Таблица 39: Относителен дял на населението с водни услуги по региони и области в Северозападен регион (%)

Регион/област	Население, свързано с обществено водоснабдяване		Население на режим на водоснабдяване		Население свързано с ПСОВ, общо		Население, свързано с обществена канализация, общо	
	2013	2017	2013	2017	2013	2017	2013	2017
България	**99,3**	**99,4**	**2,9**	**3**	**56,4**	**63,4**	**74,7**	**76**
Северозападен	**99,5**	**99,5**	**10,2**	**13,3**	**33,2**	**43,9**	**58,0**	**59,4**
Видин	99,5	99,8	0,0	0,0	0,0	0,5	56,6	57,2
Враца	99,6	99,6	2,1	0,0	32,4	50,9	55,6	57,2
Ловеч	99,7	99,7	51,7	76,9	41,2	56,7	64,0	69,0
Монтана	98,4	98,3	2,4	1,1	34,2	35,2	58,7	59,6
Плевен	100,0	100,0	2,2	0,7	41,2	52,9	56,6	56,6
Северен централен	99,8	99,8	5,5	4,4	46,6	59,2	63,9	64,2
Североизточен	99,9	99,9	2,3	3,0	70,4	71,8	74,5	74,5
Югоизточен	99,9	99,9	1,0	1,6	53,6	55,8	71,9	73,7
Югозападен	99,2	99,5	1,4	0,7	74,5	77,3	88,7	89,9
Южен централен	98,2	98,4	1,4	1,1	41,8	55,6	72,0	73,7

Източник: НСИ, 2018 г.

Предвид високия процент водоснабденост, трудно се намират разлики между отделните области в това отношение, но все пак все още има няколко области, където относителният дял на водоснабденото население е по-нисък от средния за страната. Такава е област Монтана – с по-нисък процент водоснабдено население, при това показателят ѝ през 2017 г. е по-нисък от този през 2013 г. Въпреки че област Плевен има 100 % водоснабденост и през 2013 г., Северозападният регион не регистрира никакъв напредък по водоснабдено население за периода 2013–2017 г. и заедно с Югозападния си дели предпоследното място в страната.

По-детайлна представа за териториалното разположение на населението без достъп до водоснабдяване се установява при проследяване на проблемите във водоснабдяването за всяка община – като брой населени места без водоснабдяване и съответно висок относителен дял на живеещото в тях неводоснабдено население.

Таблица 40: Населени места и относителен дял на неводоснабдено население и население с режим на водоснабдяване в Северозападен регион, 2017 г.

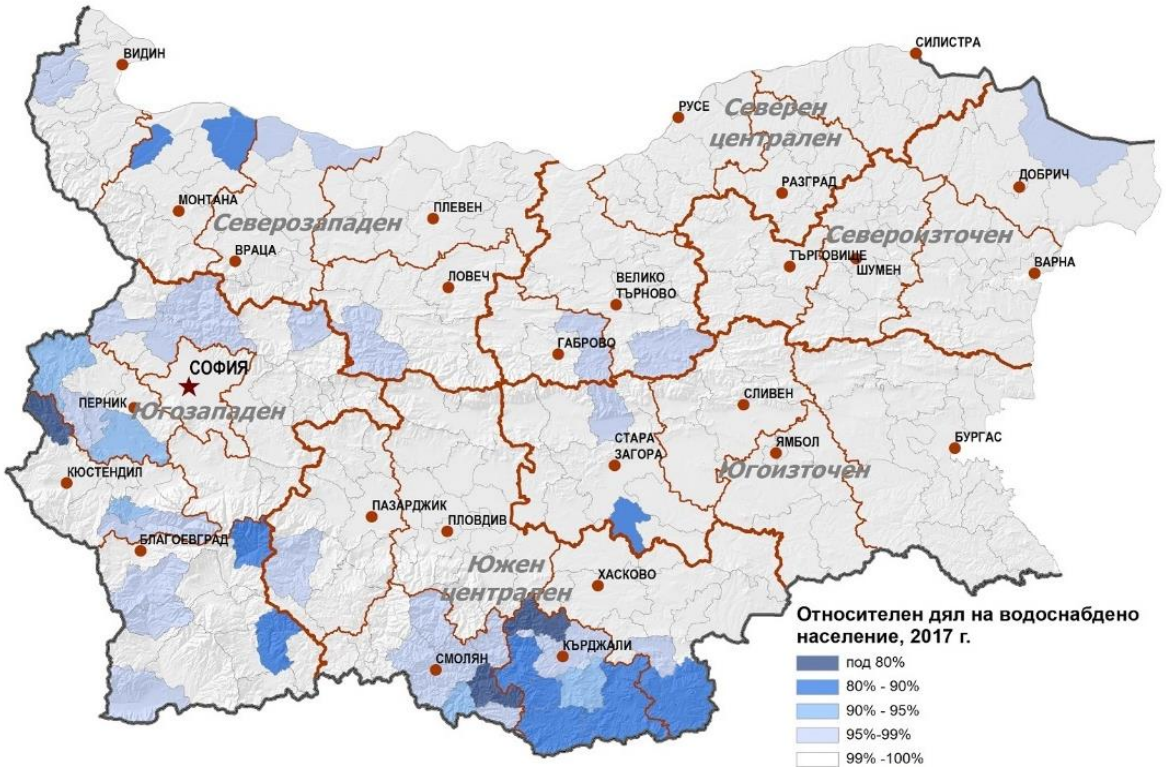
Община	Отн. дял население с водоподаване	Брой населени места без водопода-ване	Отн. дял населе-ние БЕЗ водопо-даване	Населени места със сезонен режим на водопода-ване, брой	Отн. дял население със сезонен режим на водопода-ване	Населени места с целогодишен режим на водоподаване	Отн. дял население с целогодишен режим на водоподаване
България	**99,4**	**947**	**0,6 %**	**235**	**2,78 %**	**11**	**0,19 %**
СЗР							
Видин	**99,75 %**	**7**	**0,25 %**	**0**	**0,00 %**	**0**	**0,00 %**
Белоградчик	99,84 %	1	0,16 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Бойница	97,69 %	2	2,31 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Брегово	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Видин	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Грамада	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Димово	99,86 %	1	0,14 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Кула	95,99 %	2	4,01 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Макреш	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Ново село	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Ружинци	99,41 %	1	0,59 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Чупрене	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Враца	**99,62 %**	**4**	**0,48 %**	**0**	**0,00 %**	**0**	**0,00 %**
Борован	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Б. Слатина	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Враца	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Козлодуй	98,07 %	1	1,93 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Криводол	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Мездра	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Мизия	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Оряхово	97,67 %	1	2,33 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Роман	99,61 %	2	0,49 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Хайредин	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Ловеч	**99,67 %**	**2**	**0,43 %**	**85**	**76,57 %**	**0**	**0,00 %**
Априлци	100,00 %	0	0,00 %	3	97,11 %	0	0,00 %
Летница	100,00 %	0	0,00 %	4	100,00 %	0	0,00 %
Ловеч	100,00 %	0	0,00 %	35	100,00 %	0	0,00 %
Луковит	100,00 %	0	0,00 %	12	100,00 %	0	0,00 %
Тетевен	97,86 %	2	2,14 %	11	97,86 %	0	0,00 %
Троян	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Угърчин	100,00 %	0	0,00 %	11	100,00 %	0	0,00 %
Ябланица	100,00 %	0	0,00 %	9	100,00 %	0	0,00 %
Монтана	**98,30 %**	**7**	**1,70 %**	**1**	**0,46 %**	**2**	**0,58 %**
Берковица	99,74 %	1	0,26 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Бойчиновци	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Брусарци	89,55 %	2	10,45 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Вълчедръм	80,96 %	2	19,04 %	1	6,97 %	2	8,84 %
Вършец	99,85 %	1	0,15 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Г. Дамяново	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Лом	99,67 %	1	0,43 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Медковец	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Монтана	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Чипровци	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Якимово	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %

Община	Отн. дял население с водоподаване	Брой населени места без водоподаване	Отн. дял население БЕЗ водоподаване	Населени места със сезонен режим на водоподаване, брой	Отн. дял население със сезонен режим на водоподаване	Населени места с целогодишен режим на водоподаване	Отн. дял население с целогодишен режим на водоподаване
Плевен	**100,00 %**	**0**	**0,00 %**	**1**	**0,67 %**	**0**	**0,00 %**
Белене	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Гулянци	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Д. Митрополия	100,00 %	0	0,00 %	1	9,06 %	0	0,00 %
Д. Дъбник	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Искър	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Кнежа	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Левски	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Никопол	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Плевен	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Пордим	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %
Червен бряг	100,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %

Източник: НСИ, 2018 г.

В община Вълчедръм (област Монтана) една пета от населението (в 2 населени места) е неводоснабдено, а в община Брусарци неводоснабденото население е 10 % (също в 2 населени места). В област Видин, общините Кула и Бойница са със съответно 4 % и 2 % неводоснабдено население, приблизително 2 % е неводоснабденото население и в общините Оряхово и Козлодуй от област Враца.

Фигура 37: Водоснабденост на населението,

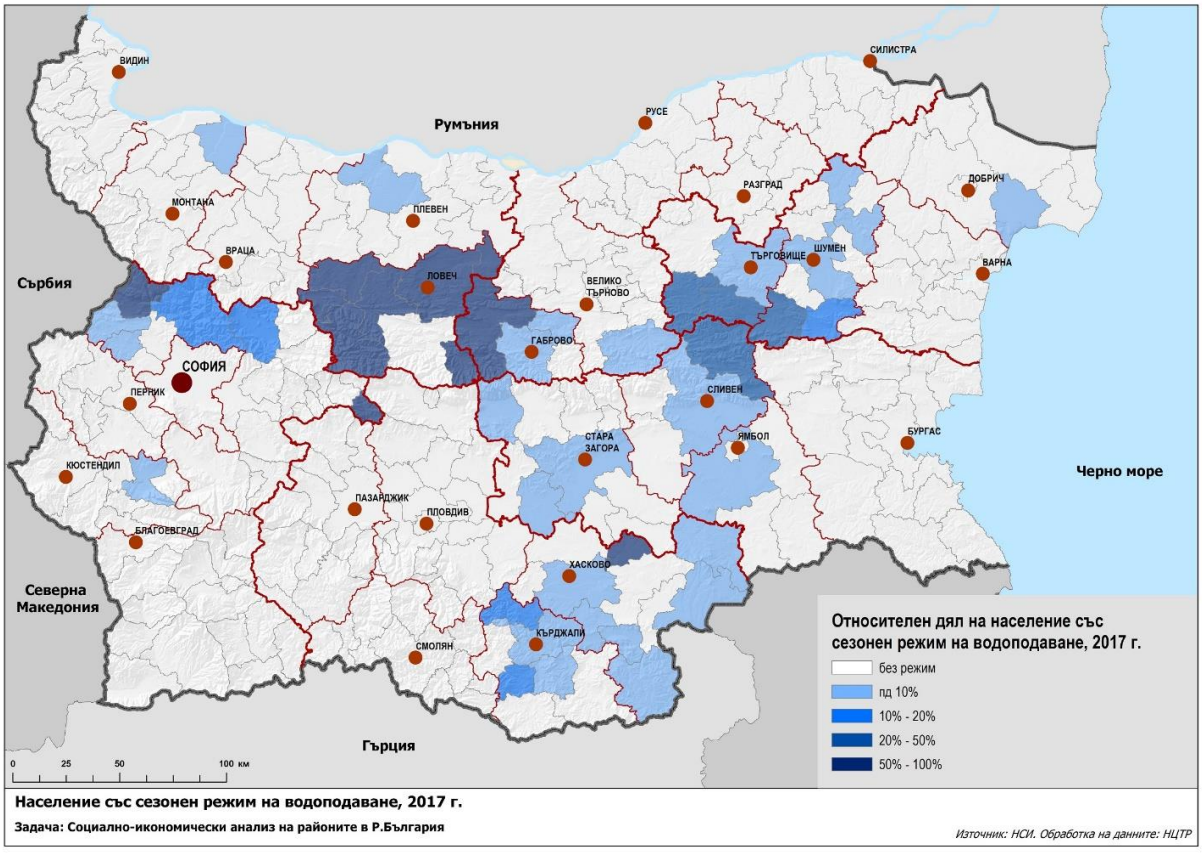
Източник: СИА 2019 г.

Тревожен е проблемът „**режим на водоснабдяване**“, защото силно влошава качеството на живот на населението. В Северозападния регион през наблюдавания период 2013–2017 г. населението с режим нараства и вече надвишава повече от четири пъти средното за страната.

Всички области в Северозападния регион са ограничили режима на водоснабдяване и техният процент леко намалява за периода 2013–2017 г., докато в област Ловеч над половината от населението е било с режим през 2013 г., за да стигне до тревожните 77 % през 2017 г., което е и най-високата стойност за страната.

През годините режимът на водоснабдяване в териториален план не се изменя особено, което подсказва за постоянно действащи причини – недостиг на ресурси поради неизградени водоизточници и/или резервоари за вода или висока степен на амортизираност на водопроводната мрежа и големи водни загуби. Най-тревожните проблеми могат да се установят при проследяване режима на водоснабдяване за всяка община – като брой населени места с режим и съответно относителен дял на населението с режим на водоснабдяване.

Фигура 38:. Население със сезонен режим на водоснабдяване, 2017 г.

Източник: НСИ, обработка на данни, НЦТР

Почти цялото население от всички общини на област Ловеч (освен Троян) има сезонен режим на водоснабдяване. Отново се откроява община Вълчедръм (област Монтана) със 7 % население на сезонен и 9 % население с целогодишен режим на водоснабдяване. В област Плевен само община Долна Митрополия е на сезонен режим за 9 % от населението.

Освен непрекъснатост на водоподаването, от първостепенно значение за общественото здраве и качеството на живот на населението е осигуряването му с безопасна и съответстваща на нормативните изисквания питейна вода. По отношение на ***качеството на питейната вода*** в по-големите водоснабдителни системи България заема добра позиция в сравнение с другите европейски страни. Според доклад за качеството на питейната вода в Европейския съюз, България постига нива на съответствие от 95–100 % и по трите вида параметри (микробиологични, химични и радиологични характеристики) в големите зони за водоснабдяване, подаващи вода за повече от 5 000 души или подаващи количества вода над 1 000 m^3 на денонощие. Въпреки това в много от малките зони на водоснабдяване се отчитат несъответствия по микробиологични показатели, като в част от тях процентът на несъответствие е сравнително голям – над 5 %.

Информация за качеството на доставяната вода, както и за загубите, се посочва в документа на КЕВР от 2018 г. „*Сравнителен анализ на ВиК сектора в Р. България*“[30] за 2017 г., която е първата година от третия регулаторен период за ВиК сектора (2017–2021 г.).

Анализът проследява постигнатите нива на показателите за качество на ВиК услугите, предоставяни от страна на ВиК операторите, и затова данните са посочени по обхват на ВиК дружествата, а не по административни граници.

Таблица 41: Постигнати нива за качество на ВиК услугите от ВиК операторите в Северозападен регион

Показател за качество/ ВиК оператор/група %	Ниво на покритие с водоснабд. услуги	Качество на питейната вода в големи зони на водо-снабдяване	Общи загуби на вода във водоснабди-телните системи	Ниво на покритие с услуги по отвеждане на отпадъчни води	Ниво на покритие с услуги по пречистване на отпадъчни води
ВиК ЕООД, гр. Плевен	100,00	99,58	60,59	52,56	41,53
ВиК ЕООД, гр. Видин	99,74	98,08	48,73	55,02	0,00
ВиК АД, гр. Ловеч	97,77	100,00	55,37	41,70	38,72
ВиК ООД, гр. Монтана	97,20	99,96	77,75	51,56	38,44
ВиК ООД, гр. Враца	99,57	99,99	63,69	61,34	51,53
ВиК – Берковица ЕООД, гр. Берковица	100,00	97,40	62,89	61,23	0,00
„ВиК – Стенето“ ЕООД, град Троян	99,10	100,00	48,81	61,80	61,80

Източник: КЕВР

За качеството на доставяната питейна вода в СЗР в големи зони на водоснабдяване, по-сериозни отклонения се установяват за ВиК Берковица (97,4 %) и ВиК Видин (98,1 %).

Отклоненията в качеството на доставяната питейна вода в много от случаите се дължат основно на липсата на пречиствателни съоръжения за питейни води (ПСПВ) и остарялата водопреносна мрежа за повърхностните водоизточници, липса на санитарно-охранителни зони около водоизточниците или неспазване на режима на ограничения и забрани в тях, както и неефективна и непостоянна дезинфекция на водата поради липса на подходяща апаратура за правилно и непрекъснато дозиране на дезинфектантите.

[30] http://www.dker.bg/uploads/documents/vik/sravnitelen_analiz_vik_18.pdf

Остарялата, амортизирана и често авариращa водопроводна мрежа е причина не само за влошаване параметрите на водните услуги (непрекъснатост на водоподаването и качество на питейната вода), но преди всичко за огромните **загуби на вода**, по който показател България е първенец в Европа.

Въпреки че потреблението на вода е значително по-малко в сравнение със средните данни за ЕС, количеството добита вода е почти двойно по-голямо в сравнение с други страни, което показва неефективно използване и разхищение на ресурсите от питейна вода. В последните години загубите на вода при преноса до крайните потребители са средно около 60 %, което се дължи основно на остарялата и амортизирана мрежа (при 88 % от мрежата), изградена основно през 1960-те и 1970-те години. С оглед намаляване на загубите на вода е необходимо да се реконструират магистралните водопроводи и разпределителната водопроводна мрежа.

Таблица 42: Подадени водни количества от обществено водоснабдяване по статистически региони и загуби на вода (млн. m^3/годишно)

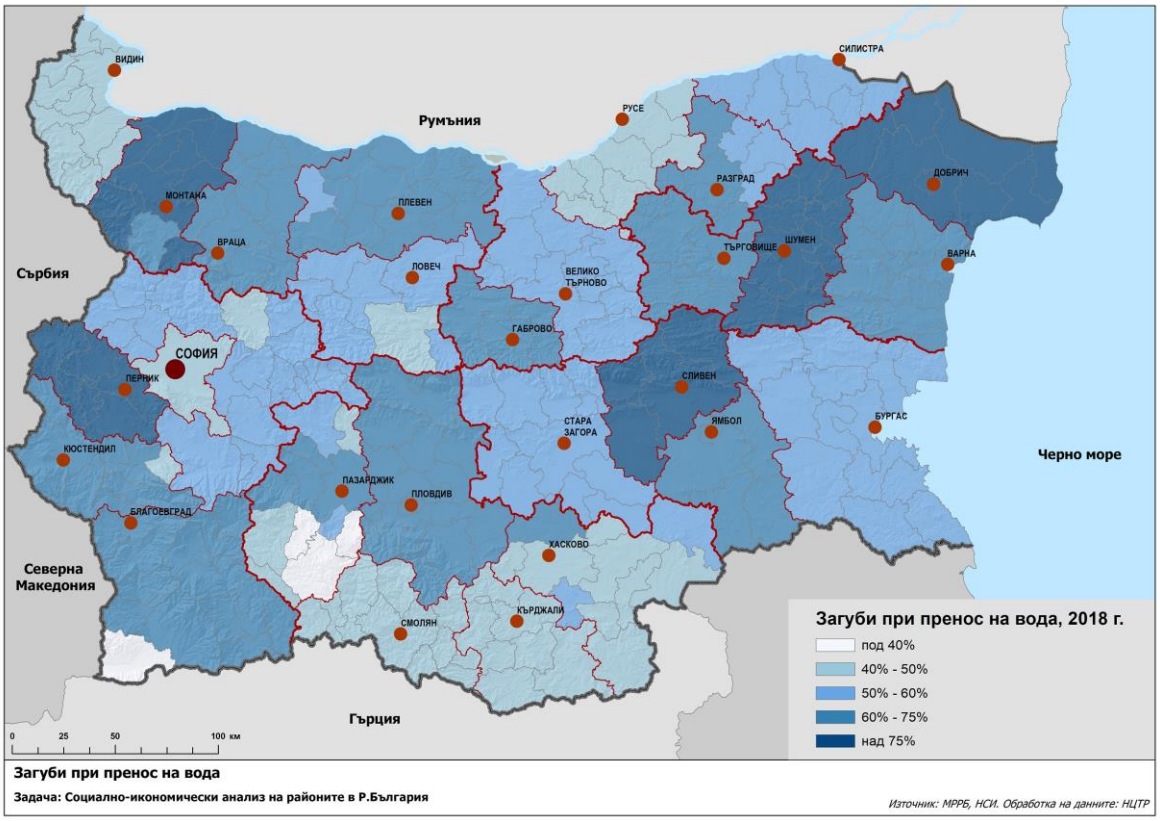
Статистически райони	2013	2014	2015	2016	2017
България					
Подадена вода, общо	924,28	879,47	903,88	910,69	918,48
Загуби на вода, общо	536,46	513,02	523,02	517,09	521,39
Загуби на вода %	**58 %**	**58 %**	**58 %**	**57 %**	**57 %**
Северозападен					
Подадена вода, общо	92,84	92,03	95,90	93,92	93,83
Загуби на вода, общо	54,21	55,58	59,10	57,17	56,28
Загуби на вода %	**58 %**	**60 %**	**62 %**	**61 %**	**60 %**
Северен централен					
Подадена вода, общо	89,43	84,16	87,09	86,66	85,32
Загуби на вода, общо	48,03	45,72	47,51	47,57	46,73
Загуби на вода %	**54 %**	**54 %**	**55 %**	**55 %**	**55 %**
Североизточен					
Подадена вода, общо	152,50	150,49	163,33	164,79	169,22
Загуби на вода, общо	99,37	105,50	114,92	116,69	119,85
Загуби на вода %	**65 %**	**70 %**	**70 %**	**71 %**	**71 %**
Югоизточен					
Подадена вода, общо	150,68	140,73	141,36	146,41	146,81
Загуби на вода, общо	83,90	75,57	75,30	79,04	79,32
Загуби на вода %	**56 %**	**54 %**	**53 %**	**54 %**	**54 %**
Югозападен					
Подадена вода, общо	296,99	272,96	275,17	269,45	273,56
Загуби на вода, общо	169,97	149,87	149,52	137,00	139,01
Загуби на вода %	**57 %**	**55 %**	**54 %**	**51 %**	**51 %**
Южен централен					
Подадена вода, общо	141,84	139,10	141,02	149,45	149,74
Загуби на вода, общо	80,99	80,78	76,67	79,63	80,20
Загуби на вода %	**57 %**	**58 %**	**54 %**	**53 %**	**54 %**

Източник НСИ, обработка НЦТР

За периода 2013–2017 г. относителният дял на загубите на вода претърпява незначителни промени, като намалява от 58 % на 57 % средно за страната. Отново се установява безспорна разлика между регионите от Северна и Южна България. Във всички региони от

Северна България за периода 2013–2017 г. загубите на вода нарастват – най-малко в Северен централен регион и многократно повече в Североизточния, където от 65 % нарастват на 71 %. **Северозападният регион** се нарежда на второ място след Североизточния по най-високи загуби на вода в страната.

Фигура 39: Загуби при пренос на вода, 2018 г.

Източник: КЕВР

Докладът на КЕВР от 2018 г. проследява качеството на предоставяните услуги от ВиК операторите, като показва тревожно високи загуби в териториите на няколко области и за Северозападния регион това е област Монтана със 78 % загуби на вода.

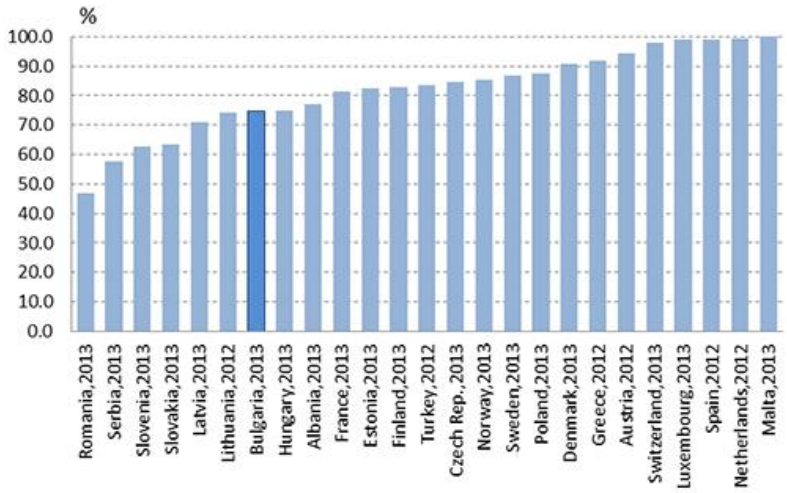
Констатираните загуби на вода са изключително големи и се дължат основно на физически течове – както видими, така и скрити, както от водопроводната мрежа, така и по кранове, връзки, резервоари и в различните шахти. Големи обеми вода се губят също за изпразване и пълнене на водопроводната мрежа при аварии поради факта, че тя е недобре конструирана и/или преоразмерена, а граничните кранове между хидравличните зони не работят достатъчно добре.

По-задълбочените проучвания на водопроводната мрежа, изготвени в прединвестиционни проучвания и най-вече при изготвянето на Генерални планове за агломерации над 10 хил. екв. жители, където са били изготвени и хидравлични модели на водопроводната и канализационната мрежа, дават основание да се твърди, че около 80 % от загубите на вода се дължат на физически и технологични загуби, а 20 % от загубите са търговски загуби (кражби, неотчитане и грешно измерване).

Канализация и пречистване на отпадъчните води

Изградеността на канализационната мрежа в България изостава несравнимо с изградената в страната водопроводна мрежа. Степента на отвеждане на отпадъчните води в сравнение с други европейски страни е една от най-ниските, видно от следващата графика.

Фигура 40: Население, свързано с обществена канализация, за някои европейски страни (последна налична година)

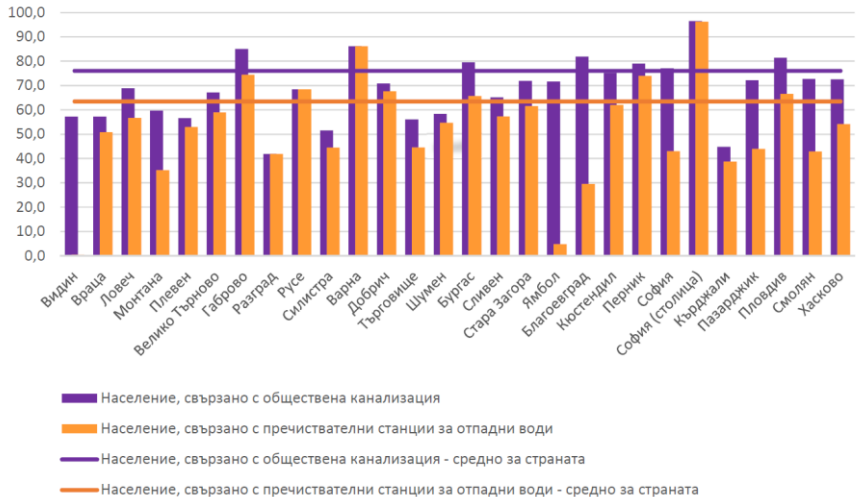
Източник: Евростат, ИАОС

През 2017 г. само 76 % от населението в България е обхванато от канализационни мрежи, а по-малко от две трети (63,4 %) е обслужено с пречиствателни станции за отпадъчни води.

С най-голяма степен на изграденост са канализационните мрежи в Югозападен регион, където те обслужват почти 90 % от населението на региона, а с най-ниска степен в **Северозападния регион** – 59,4 % от населението. И двата региона покачват с около 1 % показателя си в сравнение с 2013 г., като запазват съответно първото и последното място в страната.

Наблюдават се големи вътрешнорегионални различия в относителния дял на населението, обслужвано от канализационна мрежа. В региона с най-оскъдно развита канализационна мрежа, с най-нисък дял обхванато население с канализационна мрежа се оказва област Плевен, като този дял не се е променил през периода 2013–2017 г., а в другите области нараства незначително.

Фигура 41: Дял на населението, свързано с обществена канализация и пречиствателни станции, по области (31.12.2017 г.)

Източник: НСИ, обработка НЦТР

В национален мащаб 12 % от населението, което живее в населени места с повече от 2 000 е.ж., трябва да бъдат свързани към канализационната мрежа, за да се отговори на изискванията на Директивата за пречистване на градски отпадъчни води (ДПГОВ[31]). ДПГОВ изисква отпадъчните води от агломерации с повече от 2 000 е.ж. да се отвеждат и всички отведени отпадъчни води да се пречистват.

По отношение на присъединяването към ***пречиствателни станции за отпадъчни води,*** България е изправена пред още по-голямо предизвикателство и изостава значително от много от европейските страни. За да отговори на изискванията на Директивата за пречистване на градски отпадъчни води (ДПГОВ), България трябва да увеличи нивата на покритие с услуги за отвеждане и пречистване на отпадъчните води спрямо сегашните нива, които са съответно 76 % и 64 %.

Показателите за пречистване на отпадъчните води са сходни с тези за отвеждането им. Отново Северозападният регион е с най-нисък относителен дял на обхванатото население (43,9 %), а с най-висок е Югозападният регион (77,3 %). За периода 2013–2017 г. обслуженото с ПСОВ население нараства със 7 пункта средно за страната, но все още има области, в които фактически пречистване липсва (област Видин – 0,5 %). Много нисък е и относителният дял на обслуженото с ПСОВ население в област Монтана (35,2 %).

Основното предизвикателство, породено от демографските тенденции, е как да се планира отвеждането и пречистването на отпадъчните води в малките населени места, с разпръснато население, и особено в онези населени места, в които се очаква спад на населението и на стопанската дейност през следващите десетилетия. Според изискванията на ДПГОВ, за агломерации, които към момента наброяват повече от 2 000 е.ж. трябва да се осигури отвеждане и пречистване на отпадъчните води независимо от демографските прогнози. Но директивата съдържа разпоредба, позволяваща прилагане на индивидуални подходящи системи на местата, в които отвеждането би било прекомерно скъпо или не би донесло очакваните екологични ползи.

[31] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:31991L0271

В България сега единствената законна алтернатива на централната канализация в страната е изграждането на водоплътни изгребни ями. Те осигуряват високо ниво на опазване на околната среда, ако редовно се изпразват и ако съдържанието им се транспортира и депонира в добре работещи пречиствателни станции за отпадъчни води. Изпълнението на това решение в стриктно съответствие с наредбите също е свързано с много високи експлоатационните разходи.

Прогнозно развитие на водностопанска инфраструктура

Като жизнено важна услуга, централизираното водоснабдяване е осигурено почти за всички населени места в страната, с което България е по-напред от редица европейски страни. Изолираните проблеми с качество на водата, предимно в малките зони на водоснабдяване, се дължат основно на липсата на пречиствателни съоръжения за питейни води (ПСПВ), остарялата водопреносна мрежа за повърхностните водоизточници, както и липсата на санитарно-охранителни зони около водоизточниците и/или неспазване на режима на ограничения и забрани в тях.

С оглед *намаляване броя на авариите и загубите на вода* е необходимо да се реконструират магистралните водопроводи и разпределителната водопроводна мрежа, защото преобладаващата част от действащите мрежи и съоръжения са въведени в експлоатация преди 1980 г. и са изградени от материали (преобладаващо етернитови и стоманени тръби), чийто срок на годност е изтекъл. На много места е необходима и пълна подмяна. В голяма част от водопроводната мрежа нивото на корозия или натрупвания на отлагания е значително, което обуславя рискове за качеството на водата.

За *отстраняване режима на водоподаване* е необходимо да се реконструират съществуващите резервоари или да бъдат изградени нови такива, които да осигуряват достатъчно водни количества за задоволяването на питейно-битовите нужди. В някои случаи ще се наложи изграждане на нови водоизточници със съответните довеждащи водопроводи.

Реконструкция и модернизация на водоснабдителните мрежи и съоръжения и търсене и разкриване на нови водоизточници, както и изграждане на нови станции за пречистване и обеззаразяване на питейни води следва да се предприемат и за решаване на *проблемите с качеството на питейните води*.

Актуализиране на санитарно-охранителните зони (СОЗ) около водоизточниците и засилен контрол върху спазването на забраните и ограниченията в тях, както и въвеждане на задължителен характер на правилата за добра земеделска практика във вододайните зони са допълнителни мерки за недопускане отклонения в качеството на подавана вода за питейно-битови цели.

Процесът *на отвеждане и пречистване на отпадъчните води* изостава. В сравнение с други европейски страни степента на отвеждане на отпадъчните води в България е една от най-ниските. Още по-голямо предизвикателство пред страната е пречистването на отпадъчните води.

Въпреки два пъти увеличения брой ПСОВ за периода 2013–2017 г., съществуват цели области, където практически липсва пречистване (област Видин). В най-често срещания случай ПСОВ обхващат водите на областния град и на съседните му населени места. В населените места извън областния център по правило отпадъчните води не се пречистват и директно се заустват в реки или дерета. С изключение на новоизградените модерни и

модернизирани стари пречиствателни станции, състоянието на ПСОВ е проблематично. Повечето от тези инсталации имат проблеми с биологичното стъпало на пречистване.

Освен изграждане на много нови канализационни системи за обхващане на повече населени места, се налагат и редица реконструкции, особено в случаите, когато липсва съответствие между степента на изграденост на канализационната мрежа и проводимостта на главните колектори и капацитета и изградеността на ПСОВ. Ново изграждане е необходимо и при мрежите с изтекъл срок на амортизация и висок процент на инфилтрация на чужди води (течове от загуби на вода, подпочвени и дренажни води). Почти навсякъде в страната канализационната система е от смесен тип, което също води до проблеми, особено при обилни валежи.

Необходимо е *ускорено въвеждане на нови ПСОВ* за пречистване на вече обхванатите от канализация отпадъчни води, но успоредно с това е необходимо и преосмисляне на цялостната технология на пречистване на водите, която е доста остаряла и не отговаря на съвременните изисквания.

Централизираното отвеждане и пречистване на отпадъчните води в малките населени места, с разпръснато население, и особено в които се очаква спад на населението и стопанската дейност, не може да бъде икономически обосновано. Директивата ДПГОВ съдържа разпоредба, позволяваща прилагане на индивидуални подходящи системи на подобни места и проектът на СБ „Консултантска програма за укрепване на капацитета и ефективността на предоставяните услуги в отрасъл ВиК“ дава добри предложения в тази посока.

Разработените регионални генерални планове за ВиК планират развитието на инфраструктурата в Северозападния регион, а конкретните проекти за финансиране се определят със съответните регионални прединвестиционни проучвания (РПИП). Със средства от ЕСИФ през периода 2014–2020 г. са финансирани следните ВиК проекти: фазиран проект на община Видин, разработване на РПИП и изграждане на инфраструктура за територията, обслужвана от ВиК Видин; фазиран проект за община Враца, разработване на РПИП и изграждане на инфраструктура за територията, обслужвана от ВиК Враца; ВиК проект за община Плевен (Долна Митрополия), разработване на РПИП за територията, обслужвана от ВиК Плевен.

2.10. Територии със специфични и проблемни характеристики

2.10.1. Територии в риск

Това са територии в пространството на региона, които са обособени по специфични рискови характеристики с важна насоченост към състоянието или развитието предимно на ниво община (ниво LAU 1), където рисковете, формулирани като демографски, и пряко свързаните с тях социален и икономически риск, рисковете от негативни геоложки явления, от наводнения и други застрашават общата концепция за устойчиво развитие на региона. Тук не са включени онези рискове от природни бедствия и аварии, които нямат предвидимо действие и изразен конкретен териториален обхват.

Демографски рискове

Най-обективна картина на макро ниво (регион, област, община) дава показателят гъстота на населението. Приема се, че общини с гъстота на населението под 20 % са общините в най-голяма степен на риск от обезлюдяване. На микро ниво в *Приложения* е дадена карта

на землища в риск от обезлюдяване, като са групирани общини, които са с население до 100 жители, или общини без население.

Данните за гъстотата на населението показват неравномерно разпределение на населението на територията на региона. Северозападният регион е най-рядко населеният, като същевременно той е най-засегнат от миграционни движения на населението извън него. Общо за региона в 18 общини гъстотата на населението е под 20 души/km^2, като по области и общини те са следните:

- Област Видин – общини Белоградчик, Бойница, Грамада, Димово, Кула, Макреш, Ружинци и Чупрене;
- Област Враца – община Роман;
- Област Ловеч – общините Априлци, Летница и Угърчин;
- Област Монтана – общините Вълчедръм, Георги Дамяново, Медковец, Чипровци и Якимово;
- Област Плевен – община Никопол.

Този критерий е на база население през 2018 година, а през следващия програмен период в тази графа ще попаднат най-малко още осем общини. От социална гледна точка това означава ограничаване на достъпа до здравни и определени социални грижи.

Геоложки рискове – свлачища, срутища, ерозия, абразия. Принципно такива има по цялата територия на Северозападния регион от ниво 2. Тези негативни явления са пряко свързани със заплахи за селищата, техническата и инженерната инфраструктура и аграрния сектор. Усилията в тази насока трябва да са свързани с конкретни технически намеси, с голям финансов ресурс и кратък времеви хоризонт, тъй като някои от явленията, особено по Дунавското крайбрежие, водят до намаляване на националната територия.

Риск от наводнения – За този вид риск са ползвани данни от изготвените Доклади на Басейнова дирекция Дунавски район. Рискът от наводнения е заплаха за населението и елементите в урбанизираните територии като жилища, обществени и производствени сгради, селищна и извънселищна инфраструктура. Рискът от наводнения е в три териториални граници, определени от трите степени на риск – висок, среден и малък (нисък). В СЗР площната характеристика на тези територии е както следва:

Таблица 43: Територии в заплаха от наводняване – 1 000 год. вълна

Регион /област	Територии в заплаха от наводняване (1 000 г. вълна) km^2	Отн. дял (%) от общата територия
Северозападен	**658,6**	**3,5 %**
Видин	98,2	3,2 %
Враца	109,4	3,0 %
Ловеч	12,1	0,3 %
Монтана	40,4	1,1 %
Плевен	398,6	8,6 %

Източник: ПУРБ

Подробни данни по общини са дадени в приложение: „Територии под риск от наводнения“.

2.10.2. Селски, планински, гранични и крайбрежни територии

В актуализираната Национална концепция за пространствено развитие 2013–2025 година тези територии са определени като „територии със специфични характеристики и условия“.

В различни документи се посочват планински, селски и гранични територии/общини. Те се припокриват във високата степен и имат сходните проблеми, което дава основание да бъдат поставени в единна категория „проблемни територии“. Характерни за тях са ниската гъстота на населението, обитаващо тези територии, незадоволителната достъпност и съпровождащата я икономическа изостаналост, ниското ниво на достъп до важни социални (институционални) услуги.

За Северозападния регион от ниво 2 тези територии (общини) са представени в обобщена таблица.

Таблица 44: Общини със специфични характеристики[32]

Код	Регион/Област	Общини с център под 15 000 жители ОП РСР	Планински и полупланински общини	Дунавски общини	Гранични общини
BG31	Северозападен	46	14	13	20
VID	Видин	10	3	4	9
VRC	Враца	7	2	3	3
LOV	Ловеч	11	5	0	0
MON	Монтана	7	4	2	4
PVN	Плевен	12	0	4	4

Източник: НЦТР

Поради припокриването някои от общините попадат в три или четирите от изброените по-горе категории.

2.10.3. Индустриални и бизнес зони/паркове

На територията на Северозападен регион в тази категория попадат два обекта – „Свободна зона Видин“ ЕАД и Индустриална зона „Телиш“.

„*Свободна зона Видин“* ЕАД[33] /преименувана на „Индустриален парк Видин“/ е създадена с разпореждане на Министерски съвет през 1988 г. и с РМС № 103/30.12.1994 г. е преобразувана в еднолично акционерно дружество, което през 2009 г. минава към Министерството на икономиката и енергетиката. Тази зона е разположена на пресечната точка на важни комуникационно-транспортни направления, свързващи страната с Европа, на две граници, в непосредствена близост до Дунав мост 2, до товарно пристанище и корабен терминал. Общата площ на зоната е 308 627 m^2, застроената застроена площ е 7 450 m^2. Зоната разполага с 203 000 m^2 открити складови площи, 2 600 m^2 производствени и логистични халета и свободни терени за строителство на площ от 165 991 m^2. На територията ѝ се складират и съхраняват внесени необмитени стоки, предназначени за износ; изпълняват се товарно-разтоварни дейности и транспортно обработване на необмитени стоки; представителство и посредничество, организиране на производство на стоки и извършване на услуги, предназначени за износ; зареждане на кораби и други транспортни средства, които извършват международни превози. По данни от Доклада за дейността на дружеството за 2016 г., средносписъчният състав на персонала е 16 човека, намалени през 2017 г. на 12 човека. Зоната се управлява от „Национална компания индустриални зони“ ЕАД.

[32] Подробно описание на общините от тази група в приложения и албум с картен материал
[33] http://freezonevidin.bg/node/42

Индустриален парк Плевен - Телиш дава много възможности на бизнеса за развитие, както и за производство. Тя се намира на територията на община Червен бряг и е част от портфолиото от Проекти в развитие на „Национална компания Индустриални зони“ ЕАД. Прехвърлена е в капитала на държавното дружество след като правителството взема решение терените и сградите на бившето военно поделение на плевенското село Телиш да се развиват като икономическа зона, към която да се насочват инвеститорите.

2.10.4. Защитени територии и защитени зони

В тази група са включени териториите с природни ценности и законово определена защита. Най-големи територии заемат зоните по Натура 2000, които в същото време могат да се разглеждат като стимулатори или ограничители на развитието на региона. Същите са дадени в *Схеми* и *Приложение*.

Защитените територии и защитени зони за по-малко от средното за страната - обхващат 6 040,24 km^2 или 31,65 %.

Защитените територии в региона са или 4,32 %, което е под средното за страната. Най-висок дял защитени територии има в областите Ловеч и Враца, докато останалите области са с дял под 4%. По дял на защитените територии са откроявят 2 групи общини. С дял значително над средния за страната са 7 общини, докато в 12 общини липсват защитени територии.

Защитените зони - 31,58 % , са по- малко от средното за страната. Сред областите само Ловеч и Монтана са над средния дял, докато останалите оласти са под средното национално ниво. При общините разликите в дела на затитените зони са в целия диапазон – от 0 до 100%.

2.10.5. Територии, наситени с важни за страната и региона недвижими културни ценности, музеи, културни ландшафти и коридори

Интегрирането на културното наследство като катализатор на икономически растеж и **качествена жизнена среда** и приобщаването на националната културна идентичност в Европейското социокултурно пространство са фактори за устойчиво пространствено развитие и социално равновесие. В прогнозите на Съвета на Европа **културното наследство** има изключителна роля в „информационното общество“ на XXI век. Териториите с културна памет все по-трайно привличат хора, дейности и инвестиции.

Културното наследство обхваща нематериалното и материалното недвижимо и движимо наследство като съвкупност от културни ценности, които са носители на историческа памет, национална идентичност и имат научна или културна стойност. Културните ценности са **обществено достояние** и се ползват със **закрила от държавни и общински органи** в интерес на гражданите на Република България (чл. 2, ал. 1 и 2 от ЗКН, обн. ДВ бр. 19/2009 г.).

Съхраняването и развитието на потенциала на културното наследство обхващат целия комплекс от дейности по опазване, реставриране, експониране и социализиране с цел превръщането му в **стимулатор на пространственото развитие**. Културното наследство в неговото териториално развитие следва да се разглежда като елемент на интегрираното пространствено планиране.

Пространствените характеристики на Северозападен регион, които формират неговия синтезиран профил, показват потенциала за опазване, експониране и развитие на

културното наследство. Географското гранично разположение на региона, съхранените природни феномени, многопластовото културно наследство са възможности за развитие на туристическа и културна индустрия. Съхранените урбанистични структури и ландшафт с ефективно използван поземлен ресурс са качествена територия за обитаване, бизнес и туризъм. Наследството притежава дълбока културна стратификация, то е единство на култура и природа, материално и нематериално наследство и обект на пространствената политика за опазването му. Допълнително опазването и валоризирането на индустриалното наследство обогатява материалната субстанция със съвременни функции.

Северозападен регион от ниво 2 е външна и вътрешна граница на Европейския съюз. В исторически план е стратегически граничен район като речна граница чрез р. Дунав на Римската империя, Източно-римската империя Византия, Българската средновековна държава, Османската империя. В различни периоди на своето развитие има интензивни връзки с Централна и Западна Европа и страните по течението на р. Дунав.

На територията на Северозападен регион са регистрирани 3 883 недвижими културни ценности (НКЦ) на материалното недвижимо културно наследство (област Видин с 459 НКЦ, област Враца – с 667 НКЦ, област Ловеч – с 1 540 НКЦ, област Монтана – с 601 НКЦ, област Плевен – с 616 НКЦ) с тяхната принадлежност към определен исторически период като праисторически, антични, средновековни, възрожденски, от ново и най-ново време, както и с научна и културна стойност като археологически, исторически, архитектурно-строителни, художествени, урбанистични, културни ландшафти с културни напластявания от взаимодействието на човека и природната среда, парково и градинско изкуство, етнографски, културни маршрути.

В списъка на Световно наследство на ЮНЕСКО на територията на Северозападен регион се намират различни обекти на материалното и нематериално културно наследство. В списъка на природните паметници са включени древни и първични букови гори на Карпатите и другите региони на Европа (2007, 2011, 2017 г.)[34], част от които са на територията на нашата страна.

Нематериалното културно наследство[35] включва Народния празник „Сурва“/„Сурова“ (2015 г.); производството на Чипровски килими (2014 г.); и мартеницата, мултинационална кандидатура съвместно с Република Румъния, Република Молдова и Република Северна Македония.

Сред добрите практики за опазване на нематериалното културно наследство през 2017 г. е включено народното читалище с практическия опит в съхраняването на това наследство.

В Индикативната листа на Р. България за световни паметници на ЮНЕСКО[36] следва да се изброят следните обекти: пещерата Магура с рисунки от бронзовата епоха (1984 г.); природният резерват „Врачански Карст“, Белоградчишките скали и Национален парк „Централен Балкан“ от 2011 г. и Границите на Римската империя – Дунавски лимес в България (2016 г.).

[34] https://whc.unesco.org/en/statesparties/bg
[35] https://bulgariaich.com/index.php?act=content&rec=15
[36] https://whc.unesco.org/en/statesparties/bg

Недвижимото културно наследство с национално значение на територията на Северозападен регион включва:[37]

Резервати:

- Средновековната крепост „Хисаря“ и част от квартал „Вароша“, гр. Ловеч, област Ловеч, Разпореждане на МС № 364/24.09.1968 г. за обявяване на средновековната крепост „Хисаря“ и част от квартал „Вароша“ за музеен и туристически резерват;
- Старата част на село Стефаново, с. Стефаново, област Ловеч, Разпореждане на Бюрото на МС № 40/27.10.1982 г. за обявяване старата част на с. Стефаново за архитектурен резерват;
- Античната крепост „Августа“ в м. Калето, с. Хърлец, област Враца, Разпореждане на Бюрото на МС № 14/25.06.1984 г. за обявяване на античната крепост „Августа“ в местността Калето, с. Хърлец, област Враца, за археологически резерват;
- Територията на античния град „Улпия-Ескус“, с. Гиген, община Гулянци, област Плевен, Разпореждане на МС № 37/21.11.2001 г. за обявяване на територията на античния град „Улпия Ескус“ при село Гиген, област Плевен, за археологически резерват;
- Античен и късноантичен град „Рациария“, с. Арчар, област Видин (в процедура).

Недвижими културни ценности (НКЦ) с категория национално значение:

На територията на Северозападен регион са регистрирани 211 НКЦ: област Видин 36 НКЦ, област Враца 47 НКЦ, област Ловеч 66 НКЦ, област Монтана 32 НКЦ, област Плевен 30 НКЦ.

Територии с пространствен потенциал в Северозападен регион.

Потенциални обекти за развитие на културното наследство са римските градове и крепости по римски път (*Tabula Peutingeriana*), свързващ Долни Дунав с Рим през Монтана (*Municipio Montanensium*), Белоградчик, Кула (*Castra Martis*), Видин (*Bononia*) и по Дунавския лимес; Римската крепост *Kamistra* по Мизийският път през Августа (Хърлец), Региана (Козлодуй), Цебрус (Цибър), Помодиана (Станево), Алмус (Лом); Виа Траяна през Одрин (*Hadrianopolis*), Пловдив (*Philippopolis*), София (*Ulpia Serdica*) и Видин (*Bononia*).

Културните ценности, свързани със саксонското рударство и връзките със Западна Европа по суша и по р. Дунав, също могат да получат адекватно развитие. Към тези обекти и маршрути се включват и обектите на православието и католицизма, историческите обекти, местности и маршрути, свидетелства за българските борби за независимост, включително Ботевите места и традициите на Чипровското килимарство.

Обекти на културното наследство, **емблематични** за Северозападен регион, са Средновековната крепост „Баба Вида“, Бонония (Дунавски лимес), Природен парк „Врачански Балкан“ и Мемориален комплекс „Ботев път“, Белоградчишките скали, Белоградчишката крепост и Пещерата Магура, Троянският ставропигиален манастир, Гложенският манастир, Средновековната крепост и квартал „Вароша“ в Ловеч, Православните манастири, Възрожденската жилищна архитектура в Троян, Тетевен, Враца,

[37] http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=430&t=244&z=576

Джамията, Кръстатата казарма на Осман Пазвантоглу, Синагогата, архитектура „Модернизъм“, родно място на Жул Паскин във Видин, Панорамата „Плевенска епопея 1877 г.“ и Парк–музей „Скобелев“; Мавзолеят – параклис „Свети Георги“ в Плевен, гр. Кула (*Castra Martis*), гр. Белене (Римски каструм „Димум“), местността Калето (Монтана).

Значими обекти на културното наследство в **селски землища** на Северозападен регион се намират в с. Г. Цибър (Антична крепост „Камистра“, м. Келер баир), с. Лопушна, с. Станево (Антична крепост „Помодиана“, м. „Мал тепе“), с. Орешак, с. Рибарица, с. Черни Вит, с. Чифлик, с. Карлуково, с. Гложене, с. Гиген (Римска крепост Улпия Ескус (*Colonia Ulpia Oescus)*), с. Арчар (Рациария (*Colonia Ulpia Ratiaria*)), с. Гривица, с. Милковица (Римска крайпътна станция и военен каструм „Утус“ (*Utus*) и некропол).

Българското наследство притежава висока културна стойност и е изключително разнообразно по типология на ценностите с дълбока културна стратификация. През вековете нашите земи са културен кръстопът, в който различни цивилизации оставят следи. Това е забележителна особеност на българския пейзаж. Симбиозата култура и природа, материално и нематериално наследство за Северозападен регион е уникална система от ценности, до голяма степен неизследвана, която представлява силен потенциал за развитие.

Югоизточна Европа, като кръстопът на цивилизации и религии през вековете притежава културно наследството с ярка идентичност и разнообразие, резултат от вековен културен обмен. Това е съкровищница от обекти със забележителен диапазон във времето: праисторически, антични, средновековни, възрожденски, от ново и най-ново време. Общите исторически корени са формирали общи теми на културните феномени: Антична култура, Народна архитектура, Християнски манастири, Мюсюлманско наследство, нематериални ценности с локални разновидности. В резултат в региона се формират с времето културни коридори, оси на вековни взаимодействия с живата памет на цивилизацията.

През територията на региона преминават **европейски културни коридори**[38]от различни епохи: Дунавският културен маршрут, Европейските пътища на еврейското наследство, Зеленият пояс – най-дългата хабитатна верига в Европа, Западният трансбалкански културен коридор.

Дунавският път е воден културен коридор по течението на река Дунав, единствената голяма плавателна река в Европа в посока от запад на изток, което я определя като връзка между Западна Европа и Черно море. Дунавският път, заедно с пътищата по крайречието, са носители на културен обмен. По времето на Римската империя по река Дунав (*Danubius*) възникват редица градове Неопланта (Нови Сад), Сингидунум (Белград), Бонония (Видин), Никополис (Никопол), Сексагинта Приста (Русе), Дуросторум (Силистра), които през Средновековието са стратегически крепости. В крайречните зони се обособяват католически селища, Дунавският път става проводник на западноевропейски културни, научни и технически постижения. Архитектурата в стилове Сецесион, Неокласицизъм, Необарок, Романтизъм, Ар Нуво, Ар Деко, Модерн, величествените останки на древните градове и река Дунав са пространствени потенциали за икономическо развитие и качество на живот чрез съхраняване и валоризиране на културното наследство.

Западният трансбалкански път прекосява Югоизточна Европа в посока север–юг. Коридорът обединява териториите от двете страни на Стара планина (Балкана) и свързва

[38] https://seecorridors.eu/?w_p=23&w_l=1&w_c=5https://seecorridors.eu/?w_p=48&w_l=1

Западна и Централна Европа с Егейско море и Средиземноморието, пресичайки последователно Дунавския път, Диагоналния път, Пътя София–Охрид и Виа Егнация. Западният трансбалкански път свързва ареали с изявени културни ценности от различни исторически периоди, разкрива националното културно наследство.

Културното наследство като материално и духовно послание представлява мощен ресурс за устойчиво развитие и качество на живот чрез възможностите на културния туризъм и обмена на знания и ценности.[39]

Финансирането на проекти по Програма „Рехабилитация и социална интеграция на хора с увреждания“, Програма „Достъпна среда“, проекти по Smart системи на информационни нива е приоритет в социалната дейност за културно познание. Smart системите интегрират управлението на интелигентните технологии и предоставят големи бази данни за вземане на по-добри решения в пространственото развитие и инфраструктурата на културното наследство. Читалищата като уникална и традиционна за България културна институция са част от системата на децентрализираната културна мрежа в региона и изпълняват ролята си на средища за културна, информационна и социална дейност. Мултимедийни продукти, отразяващи разнообразието и идентичността на култури, етноси и религии в Северозападен регион, в страната и Европа, дават на децата знания за културното наследство, чувство за принадлежност към общото културно наследство, чувство за споделена отговорност за неговото опазване.

Засилването на конкурентоспособността на Северозападен регион и интеграцията на територията на региона чрез трансгранично, транснационално и междурегионално сътрудничество са важен фактор за социално-икономическо и културно развитие, съществена роля в което има и културното наследство.

В Северозападния регион функционират 18 музея, от които 6 регионални: РИМ — Видин, РИМ – Монтана, РИМ – Враца, РИМ — Ловеч, РИМ — Плевен, РВИМ — Плевен, и дванадесет общински.

Развитие на елементите на културното наследство

Дефинирането на основните цели за развитие на културното наследство е в съответствие с европейските културни политики за опазване и представяне на културното многообразие в неговите мултикултурни измерения, насърчаване на националните културни индустрии и културното сътрудничество, засилване ролята на отделните региони и градове и стимулиране на трансграничните културни връзки.

Северозападен регион като външна граница на Европейския съюз с периферни територии със съхранена природа, бит, традиции и културното наследство обогатява мозайката от природни и антропогенни ландшафти и културното многообразие на Европа.

Предимството на местоположението на Р. България е свързано с близостта до страните от Югозападна Азия и Северна Африка, което компенсира и трансформира нейното периферно положение в Европейския съюз в преходно. Преминаването на общоевропейски транспортни коридори, членството в Европейския съюз и подобряващата се инфраструктура

[39] Рамкова конвенция за стойностите на културното наследство за обществото на Съвета на Европа, Фаро, 2005 г.

на страната са предпоставка за Северозападен регион като логистична дестинация за компании, опериращи едновременно на европейските и на азиатските пазари.

Като дунавска крайречна територия Северозападен регион притежава ресурсите за „свързаност“ с подобряване на достъпността, транспортните връзки и комуникации по и към р. Дунав, ефективно използване на енергийните ресурси, околната среда с подобряване качеството на водите, опазване на богатото биоразнообразие, превенция и управление на риска, повишаване на конкурентоспособността на региона чрез иновации, образование, култура, туризъм, мултикултурен диалог и съхраняване на националната идентичност и богатото културно наследство.

Културното наследство на Балканите притежава силно изразена регионална идентичност. Историческата съдба на региона е допринесла за формиране на сходни регионални културни феномени със специфични локални измерения. В Списъка на световното културно наследство изключителната универсална стойност на регионалните феномени може да бъде представена като серийни обекти. Създаването на регионални туристически продукти, разкриващи пълното богатство на феномена, предполага изграждането на регионална туристическа стратегия, трансгранични контакти, дългосрочна политика в опазване и валоризиране на културното наследство. Това изисква нов тип комуникация на наследството с обмен на знания, ориентиран към всички възрастови групи, използващ съвременни технологии и форми на комуникация.

Културните маршрути разкриват нови мащаби на макроструктурата на културното наследство. В основата им е една историческа ос на традиционно движение с интегрирани към нея културни и природни ценности. *(Международната харта за културни маршрути, Квебек, 2008 г.)* Културният маршрут е основа за културен туризъм, като комбинира културното наследство с характерното за туризма движение и необходимите туристически, транспортни и информационни инфраструктури. От друга страна, културният маршрут представлява и традиционен инструмент за диалог между общности и държави, за комуникация между култури, етноси и религии. Той най-точно изразява идеята за общото наследство на човечеството.

Културният туризъм реализира възможностите на наследството да бъде ресурс за развитие и качество на живот. Туризмът би могъл да реализира ресурсите на културното наследство чрез един уникален продаваем туристически продукт, изискващ съхраняване на културното наследство, неговата автентичност, което представлява културният туризъм (Международна харта за културен туризъм на ИКОМОС, Мексико, 1999 г.). Културният туризъм предполага интегриране с продукти на екологичен, природен, спа/балнео и селски туризъм и създаване на клъстери.

Културните коридори, преминаващи през територията на Северозападен регион, съхраняват континюитета, целите и функциите за междукултурен диалог и обмен в региона. По предложение на Съвета на Европа предстои да бъдат подкрепени два нови Европейски културни маршрута „Кирил и Методий“ и „Желязна епоха“.

Приоритети за пространственото развитие на културното наследство на Северозападен регион следва да бъдат интегрирането в Европейското пространство и в европейската мрежа от центрове и оси на развитие на културата, науката и иновациите; съхраняването на националната идентичност; интегрирането на различните форми на туризъм, развити въз основа на специфичните дадености на региона, което ще спомогне за диверсифициране на

икономиката на региона, за развитие на културни и творчески индустрии и създаване на привлекателни работни места за млади хора.

2.10.6. Територии, Функционални зони – неформални райони със специфични характеристики, проблеми и потенциали

Разбирането за *функционална зона е компактна пространствена система от функционално обвързани територии, характеризиращи се с общи/сходни условия и цели за развитие*. По своят обхват тези зони могат и попадат в много от изброените територии със специфични характеристики, защото териториалният елемент е землище, община или група общини, но голямата разлика е, че тези зони могат да прехвърлят рамките на един регион. Тези зони са определени с НКПР – Актуализация 2019 г., в която е конкретизирано съдържателно два вида такива зони:

- „**социални зони**“ – това са функционалните зони за мерки (ИТИ) с предимно социална насоченост;
- зони за **„стимулирано развитие“ –** във връзка с ИТИ тези зони търсят решението на две задачи, имащи отношение към цялата национална територия:
  - *намаляване на неравенствата* в развитието на Северна и Южна България;
  - *ефективно противодействие на тенденцията към моноцентризъм*, изразяваща се в прекомерна концентрация на ресурси и хора в столицата.

От гледна точка на така формулираните зони, пряко отношение към съставните области и общини от Северозападен регион за планиране от ниво 2 имат:

Зони за стимулирано развитие:

- *Главна Западна урбанистична ос – северен клон – „Видин – Монтана – Враца“.* Конкретните локализации за инвестиции в тази ос са областните центрове Видин, Монтана и Враца. Реалното функциониране на транспортния коридор в оптималния му капацитет, заедно със стимулираното развитие на центровете ще доведе и до реалното съществуване на урбанистичния коридор. С набиране на все повече икономическа енергия и провокиране на линейна урбанизация по транспортния коридор ще се формират и желаните агломерационни ареали, обхващащи все повече от сегашните слаби общини.

По-важните интегрирани териториални инвестиции в частта на тази ос, попадащи в СЦР, са:

- изграждане и развитие на нови индустриални зони/паркове в общините Видин, Враца и Ловеч (подписани меморандуми с НКИЗ);
- разширяване на производствена зона Монтана и Технологичен парк Монтана;
- изграждане на индустриални зони/паркове в община Плевен (на територията на бившата рафинерия Плама и др.);
- проектиране и изграждане на индустриални зони/паркове със съпътстваща инфраструктура в градовете Червен бряг, Долна Митрополия и Левски;
- изграждане на инфраструктурата на бизнес зона „Тележене“ на територията на гр. Ловеч, област Ловеч;

- разширяване на Северна промишлена зона – Видин (изграждане на ВиК, ел. захранване, пътни връзки, административна сграда, IT комуникации, околно пространство и др.);
- изграждане на индустриални зони/паркове Мездра и Криводол
- продължаване строителството на магистрала „Хемус“;
- изграждане на скоростен път Видин – Монтана – Враца;
- модернизация на железопътната линия Видин–София;
- модернизация и рехабилитация на жп участък „Мездра–Горна Оряховица“
- мост на р. Дунав „ОРЯХОВО-БЕКЕТ“ и др.

Другият вид зони са **социалните**. Определянето им включва четири стъпки[40]:

- *първа стъпка* – общините получават индекси по три показателя – „общ прираст на населението 2011–2018 г.“, „произведена продукция на човек“ и „безработица“;
- *втора стъпка* – агрегиране на интегриран индекс по трите показателя и класация на общините по него – определяне на първите 90 сред най-слабите общини;
- *трета стъпка* – изключване от множеството на 90-те най-слаби на общини, които попадат в периферията на икономически ядра с аргумента, че такива общини имат шанс да се повлияят позитивно от ядрата – така множеството се редуцира до 77 общини;
- *четвърта стъпка (последна)* – определяне на обектите за целенасочена подкрепа с мерки, имащи предимно социална насоченост – групи от 3 и повече съседни/близки общини без близост до център от второ ниво и принадлежност към групите „гранични“ и/или „планински“.

Целта на тези зони е да се намали социалната дистанция и изолация на определени общини от региона от останалите общини. Тези общини са 27, като представляват най-големия брой в сравнение с останалите пет региона на България. Част от тях са били предмет и на Целенасочената инвестиционна програма. Тези общини са разделени в три групи. **Първата група** общини е разположена в област Видин – Белоградчик, Бойница, Брегово, Грамада, Димово, Кула, Макреш, Ново село, Ружинци, Чупрене; **втора група** е в област Монтана: Берковица, Бойчиновци, Вълчедръм, Вършец, Георги Дамяново, Медковец, Чипровци и Якимово; **третата група** обединява общини от областите Враца, Ловеч и Плевен: Роман, Борован, Бяла Слатина, Искър, Червен бряг, Луковит, Угърчин и Тетевен.

Тези общини са за целево подпомагане и са приоритетни при участие в проекти за финансиране от националните и оперативни програми през програмния период. Ще се търсят механизми за териториално фокусиране на интервенциите, които чрез интегриран подход ще позволят да бъде оползотворен местният потенциал по най-добрия начин, както и да бъдат адресирани местните проблеми и предизвикателства. Реализирането на интегрирани териториални инвестиции, както и прилагането на воденото от общността местно развитие ще позволи да се постигнат синергийни ефекти от реализираните интервенции.

[40] Съгласно постановките на НКПР, Актуализация 2019 г.

2.11. Трансгранично сътрудничество

България се явява гранична територия за Европейския съюз и за нея са характерни всички особености на граничните територии – обезлюдяване и по-слабо социално-икономическо развитие, допълнително засилени от изолираността и от Шенгенското пространство. Северозападен регион преживява значителни трудности в своето социално-икономическо развитие и това спомага негативните ефекти от границата да се усещат много по-силно.

Изготвянето и реализирането на проектите по трансграничните програми е плод на проявлението на специфичен вид предприемаческа инициатива, която идва основно от урбанистичните центрове. Те са в ролята на двигатели на устойчиво развитие, чийто устрем ще поведе населените места с по-скромни възможности, намиращи се в зоната им на влияние. За Северозападен регион такава роля изпълняват областните центрове Видин, Монтана, Враца, Ловеч и Плевен. Видин се откроява едновременно като център, за чието развитие трансграничното сътрудничество ще играе все по-важна роля и чрез който то може да се осъществи в най-ярката си форма. Осите на развитие свързват тези центрове с подобни от другата страна на границата в Румъния и Сърбия.

Множеството анализи[41] на регионално, национално и европейско ниво отчитат спецификите, проблемите и потенциалите за развитие и стигат до следните препоръки за използване на трансграничното сътрудничество като инструмент за насърчаване на социално-икономическото развитие:

– Използване принципа на „**функционалната зона**“: структурните интервенции в области, определени от съвместни характеристики, предизвикателства и възможности за развитие, не трябва да бъдат строго ограничени до административните граници, а да се действа съобразно потенциала за справяне с тях с цел постигане на осезаеми резултати.

– Използване принципа на **„тематичната концентрация“**: съсредоточаване върху ключови тематични области, като по този начин се цели постигане на възможно най-голямо въздействие по отношение на ефективността на финансирането и ориентацията към резултатите.

– Съгласуваност с макрорегионалните стратегии – в случая със Стратегията на ЕС за Дунавския регион.

– Създаване на силен координационен механизъм с органите, управляващи основните програми в различните държави, по-специално националните програми, занимаващи се с транспорт, околна среда, регионално развитие, информационно-комуникационна инфраструктура и трудови въпроси.

– Повишаване информираността на населението и изграждане на доверие чрез реализиране на пилотни проекти, насочени към решаването на проблеми с голяма обществена значимост.

[41] Border Orientation Paper: Greece – Bulgaria; Cross-border orientation paper or IPA CBC cooperation programmes with the participation of regions of Bulgaria, North Macedonia and Turkey; Cross-border cooperation in maritime spatial planning; Социално-икономически анализ на районите в Република България; Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. Актуализация 2019 г.

– Привличане към участие в процеса на планиране и реализация на повече заинтересовани страни чрез политики за решаване на важни за тях проблеми.

– Проучване и разработване на обща визия за трансграничния регион с дългосрочна перспектива чрез използване на инструменти и практики за широко обществено участие и като се вземат предвид специфичните предизвикателства на границите с трети страни. Съвместни инициативи за насърчаване на социално-икономическото и териториалното развитие на трансграничния регион могат да бъдат реализирани също и чрез инструменти за интегрирано териториално развитие, основани на съвместни стратегии за териториално и местно развитие.

– Задълбочен анализ на напредъка и пречките пред реализацията и натрупаните знания с цел корекции и повишаване адекватността на мерките спрямо контекста и търсените резултати би довел не само до повишаване ефективността и ефикасността на мерките, но и до промяна в отношението на гражданите и институциите към проблемите и политиките за тяхното решаване.

2.12. Мерки и дейности за адаптиране към климатичните промени и за намаляване на риска от природни бедствия

Въз основа на извършения анализ и въздействието на климатичните промени са обобщени изводите и свързаните с тях необходими мерки за адаптация и ограничаване на риска от природни бедствия.

Една от възможностите за противодействие на климатичните промени е използването на ВЕИ. Природните условия в Северозападния регион предлагат по-малко възможности отколкото регионите в Южна България, което е една от причините използваните ВЕИ да са само 6,5 % от изградените мощности в страната. В СЗР се усвоява най-много слънчевата енергия, като изградените мощности представляват 15,5 % от всички в страната. Най-много са изградените мощности в областите Плевен и Враца и това се дължи на две големи фотоволтаични централи в общините Долна Митрополия и Враца. Въпреки сравнително ограничените възможности, усилията могат да се насочат към увеличаване на дела на ВЕИ при производство на енергия, особено при сгради и отделни домакинства. Съществуват много резерви за производството на енергия за собствени нужди. Общините имат нужда от мерки за стимулиране на оценките на наличния и прогнозния потенциал на местните им ресурси за производство на енергия от ВЕИ и неговото оползотворяване.

Все още в региона остава висок делът на използваните твърди горива, особено в битовото отопление, което е свързано със замърсяване на атмосферния въздух и особено с отделянето на парникови газове, пряко свързани с глобалното затопляне и климатичните промени. Една от възможностите за намаляване на тези негативни процеси е по-широкото развитие на газификацията. Само една пета от общините в региона са газифицирани, като цялата област Видин и област Монтана (без община Монтана) не са газифицирани. Най-много са газифицираните общини в област Плевен, повече от една трета са и газифицираните общини в област Ловеч. Продължаване на изграждането на нови газопроводи до невключените общини или части от тях, особено при настоящото поевтиняване на цената на природния газ, е ефективна мярка в борбата с климатичните промени. Необходими са и мерки за стимулиране чрез подходящи програми за газифициране на сгради. В програмите за енергийна ефективност на общините е необходимо да се обърне повече внимание не само

на подобряването на енергийните характеристики на сградите, но и на подобряването на ефективността на сградните инсталации. Насърчават се мерки за поетапна подмяна на отоплителни уреди на твърдо гориво, въвеждане на зони с ниски емисии и разширяване мрежата за централно топлоснабдяване.

Състоянието на пътната мрежа е важно по отношение на отделяните парникови газове и други замърсители на въздуха, а така също и за създаваното шумово ниво и риск от пътни инциденти. С най-добре поддържана мрежа е област Ловеч – 45,8 % от пътна мрежа е в добро състояние, следвана от област Видин с 38 % пътна мрежа в добро състояние. Област Враца с 22 % пътна мрежа в добро състояние заема предпоследно място в страната. Очевидно е, че трябва да се ускорят мерките по подновяване на пътните покрития и завършване на строителството на участъка в региона на АМ „Хемус“, както и на скоростния път Ботевград–Видин. Ще се насърчават инвестиции за преминаването към по-екологосъобразен транспорт, включително осигуряване на зарядна инфраструктура за електрически превозни средства. По отношение на обществения транспорт ще се съобразяват плановете за градска мобилност и разработените преинвестиционни проучвания, за да се гарантира приносът на програмата към инвестициите в мултимодална градска мобилност с цел осигуряване на допълняемост, синергия и цялостен подход при изпълнението на подобен тип мерки.

Важна цел при адаптирането към климатичните промени е осигуряването на достатъчно водни количества и ограничаването на загубите на питейна вода. Общо 99,5 % от населението е свързано със системите за обществено водоснабдяване. Налагането на сезонен режим на водоподаването обаче е значим проблем, характерен за СЗР. Засегнати са редица населени места в областите Габрово и особено област Ловеч, където проблемът е наистина тревожен с над три четвърти от населението със сезонен режим на водоснабдяване. Мерките са свързани с включване на нови водоизточници и резервоари за вода и трябва да са насочени преимуществено към тези области и конкретно към най-засегнатите общини и населени места.

Северозападният район регистрира големи загуби при пренос на вода – 60 %. Остарялата, амортизирана и често авариращa водопроводна мрежа е основна причина. Това обстоятелство изисква насочване на мерки за намаляване на загубите на вода чрез реконструкция на магистралните водопроводи и разпределителната водопроводна мрежа.

Северозападният район е с най-ниска степен на изграденост са канализационните мрежи – 59,4 %. Наблюдават се големи вътрешнорегионални различия в относителния дял на населението, обслужвано от канализационна мрежа. С най-нисък дял обхванато население с канализационна мрежа е област Плевен.

Показателите за пречистване на отпадъчните води са сходни с тези за отвеждането им. Отново Северозападният регион е с най-нисък относителен дял на обхванатото население (43,9 %). Регионът се характеризира с директни заустявания на отпадъчни води във водоприемниците поради липса на ПСОВ на градовете Лом, Берковица, Кула, Белоградчик, Левски, Тетевен, Летница, Угърчин и Никопол.

Необходими са мерки за ускоряване на изграждането на канализационни мрежи и пречиствателни станции, реконструкция и модернизация на недобре функциониращите мрежи и станции, търсене на алтернативни решения в малките населени места чрез изграждане на водоплътни изгребни ями и др. Изграждането и реконструкцията на ВиК инфраструктура следва да се извършва въз основа на РПИП в съответствие с нормативната

база, приоритетно в агломерации с над 10 000 екв. ж., а при наличен финансов ресурс – и в агломерации с между 2 000 и 10 000 екв. ж.

Отделяните отпадъци и по-конкретно отделяните битови отпадъци имат пряко отношение към натрупването на парникови газове в атмосферата. Общо образуваните за периода 2011–2017 г. отпадъци в Северозападен регион намаляват. Във всички области се отчита намаление с изключение на област Враца. Това намаление определено се дължи на демографски причини. По показателя *дял на обслуженото население от системи за организирано сметосъбиране* във всички региони за периода 2011–2017 г. се наблюдава плавно увеличение и показателят надхвърля 99 %. Тези отпадъци се депонират на общо 7 регионални депа.

Предвиждат се мерки за развитие на инфраструктурата, свързана с управлението на битовите отпадъци, за постигане на целите за 2030 г. за рециклиране на отпадъците и намаляване на количествата на депонираните отпадъци; мерки за предотвратяване генерирането на отпадъци; мерки за подготовка за повторна употреба и рециклиране, изграждане, разширяване и/или надграждане на системата за разделно събиране на отпадъци и подобряване на базата от знания относно кръговата икономика, мониторинга на отпадъците и потоците от материали.

По отношение на риска от природни бедствия фокусът е насочен към живота и здравето на населението; надграждане на система за управление на водите в реално време чрез включване на допълнителни поречия, надграждане на съществуващи системи за управление на риска и оповестяване с разширяване на техния обхват по отношение горски пожари, земетресения и други природни бедствия; изграждане на системи за ранно предупреждение, специално адресирани към порийни наводнения, дължащи се на интензивни валежи с малък пространствен и времеви обхват; продължаване инвестициите в подкрепа на подготовката на населението за реакция с цел намаляване риска от действия под афект. Подкрепата е ориентирана към мерки за преминаване от система за управление, насочена към реагиране при дадена ситуация, към по-цялостна система за предотвратяване и управление на риска от бедствия с цел насърчаване на адаптирането към изменението на климата. Ще се подпомага изпълнението на мерки за повишаване на готовността, като фокусът е в контекста на способностите за реагиране по линия на Механизма за гражданска защита на Съюза (съгласно Решение № 1313/2013/ЕС на Европейския парламент и на Съвета).

2.13. SWOT анализ

Резултатите от направения анализ на факторите, оказващи влияние върху развитието на Северозападния регион, на отделните компоненти на средата, на секторите в икономиката, на здравеопазването, образованието и културата, на техническата, инженерната и туристическата инфраструктура са в основата на обобщените изводи за силните и слабите страни, възможностите и заплахите.

СИЛНИ СТРАНИ

- Широк излаз на р. Дунав, преминаващи направления на два от коридорите на основната TEN-T мрежа на ЕС – „Ориент/Източно–Средиземноморски“ и

„Рейнско–Дунавски“; изграден комбиниран мост на река Дунав Видин–Калафат като предпоставка за добра свързаност на региона; ферибот Никопол/Турну Мъгуреле

- Международно пристанище Лом, което е второто по големина пристанище в България на р. Дунав с висок работен капацитет и добър потенциал за обслужване на пристанищната инфраструктура
- Наличие на качествен и ефективно използван поземлен ресурс
- Богато културно наследство
- Добре развита електроенергийната мрежа и междусистемни връзки със съседните държави
- Относително равномерно разположение на мрежата от средни градове в региона

СЛАБИ СТРАНИ

- Периферност, подчертана от ниска транспортна и цифрова свързаност като физическа изграденост и качество на инфраструктурата
- Значителни демографски загуби – най-голямото абсолютно и относително намаляване на населението от всички региони в страната
- Ниска изграденост на пътищата с национално значение – транспортното обслужване преобладаващо се базира на второкласни и третокласни пътища с недобро експлоатационно състояние
- Силно проблемно транспортно направление Видин – Монтана – Враца – п.в. Ботевград, провеждащо трафика през Дунав мост 2 и обслужващо TEN-T коридора „Ориент/Източно–Средиземноморски“
- Липса на достатъчно големи градове територията на региона
- Достигнати критични нива на обезлюдяване на територията в определени региони
- Ниската гъстота на населението в някои области и в общини е индикатор за проблеми в използването на наличните териториални ресурси в тях
- Наличие на големи зони с влошени демографски, икономически, социални и инфраструктурни показатели
- Висок дял на нискообразован и ниско квалифициран човешки потенциал
- Висок дял на рано напусналите образователната система лица
- Висок дял на младежите, които нито учат, нито работят
- Слаба представеност на висшето образование
- Недостатъчна ефективност на пазара на труда
- Нисък иновационен потенциал
- Нисък дял на предприятията на високо технологично ниво

- Слаби връзки между изследователските центрове, университетите и бизнеса
- Жп инфраструктура, неотговаряща на съвременните изисквания
- Липса на изявени центрове/полюси на растежа
- Силно подчертана териториална диференциация в демографското, социално-икономическото и инфраструктурното развитие на общините с центрове областните и някои малки градове и останалите общини
- Недостатъчно изградена канализационна мрежа в малките населени места в региона и нисък % от населението, обслужено от пречиствателни станции
- Незадоволително качество на жизнената среда – недоизградени благоустройствени и комунални системи в населените места
- Един от най-слаборазвитите региони в Европейския Съюз

ВЪЗМОЖНОСТИ

- Изграждане на високоскоростен път и модернизация на жп линията по трасето на коридор „Ориент-Източно Средиземноморски“ и доизграждане на АМ „Хемус“
- Подобряване качеството на човешкия капитал
- Повишаване на иновационния потенциал
- Очакваното повишено равнище на свързваща цифрова инфраструктура
- Използване на възможностите за интегрирано развитие на градовете като катализатор за развитие на агломерационните им ареали
- Наличие на възможности за усвояване на средства от европейски фондове
- Развитие на трансгранично и териториално сътрудничество чрез ефективни проекти, подкрепящи развитието на СЗР
- Валоризиране на специфичните конкурентни предимства на региона – природни и културни ценности, транспортно положение, Дунав мост 2
- Политическа и социална стабилност

ЗАПЛАХИ

- Продължаващо негативно развитие на демографските процеси
- Продължаващ процес на „изтичане“ на квалифицирана работна ръка от региона към други региони и извън страната
- Ограничаване на възможностите за усвояване на природния и друг териториален потенциал на региона поради намаляващия капацитет на човешкия ресурс
- Подценяване на предимствата на периферното положение на региона като шанс за отварянето му към съседните страни и Дунавския регион

- Неефективно използване на възможностите за трансгранично и териториално сътрудничество
- Продължаващо проявление на процесите, формиращи междурегионалните контрасти
- Липса на целенасочена подкрепа за развитие на региона
- Недостатъчна и неефективна подкрепа за развитие на регионалните потенциали от ЕСИФ
- Рецесия и спад на икономическия растеж в глобален мащаб

3. Визия и стратегически приоритети за развитие на Северозападен регион

Определените приоритети за развитие на СЗР в периода 2021–2027 г. са в съответствие с целите и стратегиите на Националната програма за развитие: България 2030, Актуализираната национална концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г., както и целите на политиката на ЕС за сближаване и регионално развитие в периода 2021–2027 г.

Предложената стратегия за развитие на региона има за задача да определи стратегическата рамка от политики и мерки и да фокусира необходимите интервенции, като създаде възможности Северозападен регион да преодолее значителния демографския и икономически упадък. Тези политики и мерки са насочени към осигуряване на необходимото въздействие за подобряване и изявяване на регионалните потенциали, ускоряване на социално-икономическия растеж и елиминиране на острите регионални различия.

Съществуващите регионалните потенциали като благоприятно геостратегическо местоположение, широк излаз на р. Дунав, богати природни ресурси, наличието на икономически центрове като Плевен, Враца, Видин, Монтана, Ловеч и др., културно-историческото наследство, имат нужда да бъдат отключени и подкрепени за нов икономически и социален растеж.

В контекста на дефинираните нужди за развитие и посочената стратегическа рамка на ЕС са определени визията и пакетът от стратегически приоритети за развитие и пространствена организация на Северозападен регион.

3.1. Визия

Приетата визия, която определя рамката за реализация на Интегрираната териториална стратегия за развитие (ИТСР) на Северозападен регион, поради своя дългосрочен характер остава непроменена от заложената визия в Регионалния план за развитие 2014–2020 г. и е следната:

> **Северозападен регион преодолява съществения социално-икономическо изоставане и сериозните структурни и демографски проблеми чрез подходящи инвестиции в свързваща инфраструктура и укрепване на потенциала за растеж, създаващи предпоставки за догонващо развитие в национален и европейски мащаб.**

ИТСР на СЗР е разработена в синхрон с Приоритет „Местно развитие“, подприоритет 9.1 „Конкурентоспособност и развитие на регионите“, област на въздействие „Интегрирано развитие на регионите за планиране от ниво 2“ от Националната програма за развитие (НПР): България 2030. Визията, приоритетите и специфичните цели на ИТСР са в подкрепа на изпълнението на подприоритета от НПР: България 2030, чиято цел е осигуряване на предпоставки за повишаването на конкурентоспособността и устойчивото развитие на регионите на страната, както и насърчаването на местното развитие, стъпвайки на специфичния местен потенциал и чрез адресиране на местните проблеми и предизвикателства.

3.2. Стратегически приоритети

Ключовите проблеми и нужди на развитието в Северозападен регион, като значителното изоставане на региона в икономически и социален план, значителните структурни и демографски проблеми, инфраструктурите дефицити, натрупването на критична маса от проблеми в широки ареали от региона и липсата на достатъчно собствен потенциал за обръщане на негативните тенденции и реализиране на ускорен догонващ растеж, поставят СЗР в силна зависимост от реализираните външни намеси и подкрепа от страна на държавата и по линия на Кохезионната политика и фондовете на ЕС.

Основните приоритети на Интегрираната териториална стратегия за развитие на Северозападен регион са следните:

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 1: УСКОРЯВАНЕ НА РАСТЕЖА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2: ЗАПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3: ТЕРИТОРИАЛНА СВЪРЗАНОСТ, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА

Прилагането на интегриран подход към териториалното измерение на политиката за развитие, подкрепен от активен диалог и сътрудничество между институции, работещи на различни нива на управление, създаване на партньорства между местните власти, частния сектор и държавата, активно и целенасочено използване на средствата по европейските програми, е важна предпоставка за тяхното изпълнение.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 1:

УСКОРЯВАНЕ НА РАСТЕЖА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА

Дейностите за реализиране на приоритета са в подкрепа на следните специфични цели:

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1:

ПОВИШАВАНЕ НА ИНВЕСТИЦИОННАТА АКТИВНОСТ

В рамките на това направление на въздействие основните дейности са насочени към:

- подкрепа за създаване на нови МСП. Подкрепата за МСП ще бъде съобразена, от една страна, с приоритетите по отношение на икономическите дейности (идентифицирани и изведени в Националната стратегия за МСП 2021–2027 (НСМСП)), а от друга, с потребностите и потенциала на предприятията на ниво NUTS 3 (област) в Северозападен регион, идентифицирани в НСМСП 2021–2027;
- предоставяне на комплексни услуги в подкрепа на МСП: консултации, обучения и информация за разработване на бизнес планове, определяне на стойност на продукти, достъп до пазари и финансиране, финансови инструменти и др. в полза на МСП на принципа „обслужване на едно гише“;
- подкрепа за участието на български МСП в промоционални дейности в страната и в чужбина, вкл. свързване на български предприятия с чуждестранни партньори за подобряване на експортния им потенциал;

- реализиране на дейности по осъществяване на проактивенинвестиционен маркетинг, осигуряване на механизми за предоставяне на услуги на потенциални инвеститори; организиране и провеждане на събития/прояви в чужбина с цел привличане на инвеститори;
- подкрепа за участие на предприятията в различни европейски международни мрежи;
- подкрепа за различните подгрупи предприемачество – новостартиращи в приоритетни сектори, семейни предприятия, творчески индустрии, бързорастящи предприятия и други;
- осигуряване на възможност за привличане на стартъп компании;
- подкрепа за предоставяне на услуги, насочени към развитие на предприемаческата екосистема и подобряване на елементи на бизнес средата;
- създаване на условия за ускорено изграждане на модерна индустриална инфраструктура с оглед преодоляване на идентифицираните териториални дисбаланси, привличане на инвестиции в региона;
- изграждане и модернизиране на техническа инфраструктура за бизнес и предприемачество;
- изграждане на инфраструктура (включително сгради) за развитие на бизнес и индустриални зони/паркове;
- създаване на условия за ускорено изграждане на нови или развитие на съществуващи индустриални зони/паркове като важен елемент от регионалната екосистема в областта на трансфера на технологии и подкрепата за развитие на предприятия в областите на интелигентната специализация;
- адаптиране на предприятията и работещите към промените на икономическата среда, вкл. реакции при криза.

Предвижда се реализирането на следните проекти за изграждане на индустриални зони/паркове, които ще бъдат допълнени в хода на изпълнението на ИТС:

- изграждане и развитие на нови индустриални зони/паркове в общините Видин/„Индустриален парк Дунав“, общ. Видин, гр. Видин, с. Покрайна, Враца и Ловеч „Индустриален парк Балкан", гр. Ловеч. (подписани меморандуми с НКИЗ);
- разширяване на производствена зона Монтана и Технологичен парк Монтана;
- изграждане на индустриални зони/паркове в община Плевен (на територията на бившата рафинерия Плама и др.);
- проектиране и изграждане на индустриални зони/паркове със съпътстваща инфраструктура в градовете Червен бряг, Долна Митрополия и Левски;
- изграждане на инфраструктурата на бизнес зона „Тележене“ на територията на гр. Ловеч, област Ловеч;
- изграждане стокова борса (тържище) и преработващо предприятие за селскостопанска продукция;

- разширяване на Северна промишлена зона – Видин (изграждане на ВиК, ел. захранване, пътни връзки, административна сграда, IT комуникации, околно пространство и др.);
- изграждане на индустриални зони/паркове Мездра и Криводол;
- и други.

Подкрепата на проекти за изграждането на съпътстващата инфраструктура на индустриалните зони ще зависи от редица критерии, свързани с инвеститорския интерес, задоволяването с кадри, интегрирането с образователни мерки, транспортна и инженерна инфраструктура, икономическия принос на проекта.

Проектите за изграждане на нови или развитие на съществуващи индустриални зони/паркове, както и за други дейности, ще бъдат изпълнявани чрез подхода интегрирани териториални инвестиции. Дейностите в рамките на подхода ИТИ се реализират въз основа на интегрирани концепции, които ще бъдат изготвяни и изпълнявани в партньорство между различни местни заинтересовани страни с оглед постигане на максимален ефект върху съответната територия.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.2:

ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА

Основният фокус на този приоритет е развитие и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика чрез иновации, цифровизация, икономическа промяна и производства с висока добавена стойност чрез целенасочени инвестиции. Приоритетът трансформира на регионално ниво заявената основна цел на политика на правителството в Националната програма за развитие България 2030 – „Технологична трансформация“ чрез целенасочена и фокусирана правителствена подкрепа. В тази връзка се предвиждат следните дейности:

- създаване на високопроизводителна индустриална база чрез повишаване на специализацията в продукти и отрасли, характеризиращи се с по-висока технологична и интензивност на научните изследвания;
- развитие на развойната дейност (НИРД) и иновациите (а следователно – и с по-висока добавена стойност), което ще позволи осъществяване на структурни промени, насочени към по-висока добавена стойност;
- подкрепа за засилване на сътрудничеството между изследователските и научните институции и бизнеса, с акцент върху подкрепата на регионални иновационни екосистеми;
- насърчаване на дигиталната трансформация на предприятията в контекста на Индустрия 4.0;
- укрепване на връзките между регионалния бизнес и университетите и изследователските центрове;
- насърчаване на НИРД и иновациите с фокус върху кръговата икономика и дигитализацията;
- повишаване на ресурсната – и в частност енергийната – производителност, при следване на принципите на кръговата икономика;

- подпомагане на предприятията за въвеждане на нисковъглеродни и безотпадни технологии, редуциране на количествата отпадъци, генерирани в процеса на производство, и развитие на индустриална симбиоза.
- развитие на социалната икономика и насърчаване на заетостта в социални предприятия;
- практики, насърчаващи професионалната и географската мобилност.

Ще се предоставят възможности за развитие на „зелена“ икономика и достъп до финансиране за иновативните МСП, особено за тези, които развиват икономически дейности в областта на нисковъглеродната икономика.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.3:

УСТОЙЧИВО ИЗПОЛЗВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РЕСУРСИ

Наличието на уникални природни ресурси и културното наследство са важна част от специфичния потенциал на Северозападен регион. Усвояването на ресурсите по ефективен и устойчив начин е една възможност за развитието на региона и за стимулиране на регионалния икономически растеж и заетостта.

ЦЕЛ 1.3.1. РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО ПРИ УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ

Целта е развитието на интелигентен, устойчив и диверсифициран сектор на селското стопанство, като се гарантира повишаването на степента на устойчиво и ефективно използване на ресурсите в отрасъла.

Обхватът на дейностите и мерките за подкрепа включва:

- модернизиране и технологично обновяване на стопанства и инфраструктура в отрасъла;
- стимулиране на инвестициите за модернизация и технологии за прецизно земеделие за подобряване на ефективността на производството в сектора и повишаване на неговия потенциал за по-екологично производство на храни с по-малко ресурси, както и за развитие на веригата за създаване на стойност;
- ефективно управление на рисковете в земеделието и адаптирането му към климатичните промени;
- насърчаване развитието на биологичното земеделие;
- насърчаване земеделските производители да предоставят екологични услуги и услуги, свързани с климата.
- обучение на заетите в сектора, свързано с новите технологии, продукти и предизвикателства.

Важни проекти, които се планират в подкрепа на тази приоритетна област в СЗР, са:

– Подкрепа на дейността на съществуващите научни организации в СЗР в селското стопанство – Институт по планинско земеделие и животновъдство – Троян, Институт за царевицата в Кнежа, Институт по лозарство и винарство и Институт по фуражи – Плевен, Институт по пчеларство – Ловеч, Научен център по бубарство – Враца и др.

– Изпълнение на комплексни програми от мерки за подобряване на състоянието и поддържане на хидротехническите и хидромелиоративните мрежи и съоръжения на територията.

– Внедряване на системи за устойчиво управление на горите.

ЦЕЛ 1.3.2. РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ

Уникалните природни ресурси на региона и знаковото културно-историческо наследство е валоризирано в различна степен в отделните части на региона и все още е слабо интегрирано в туристическа дейност с висока добавена стойност.

Като приоритетни дейности и мерки за развитие на туризма в региона се очертават:

- подпомагане на местния икономически потенциал за развитие на различни видове туризъм (културен, религиозен, СПА, културно-познавателен, еко и приключенски, селски туризъм) чрез развитието на туристически атракции и специализирана инфраструктура за оползотворяване на туристическите ресурси (включително изграждане на съпътстваща инфраструктура). Изграждане на веломаршрутна мрежа в района, свързана с туризъм в природна и урбанизирана среда;
- популяризиране на туристическите продукти на региона в национален и международен план посредством рекламни кампании с фокус върху неговите уникални качества;
- повишаване професионалната квалификация на заетите в туризма, в това число перманентно обучение на работното място, чието съдържание е насочено към обучение по определена професия.

Проекти, които ще се реализират през периода, са:

- туристически маршрут „Виа Траяна Балканика“, община Ловеч, община Троян/Троянския проход и продължаващ през общините Сопот, Карлово и Хисаря, община Плевен, община Долна Митрополия;
- проучване на ресурсите на минерални води във Видински регион, които са уникални по своите свойства и състав, и тяхното използване може да доведе до нови ниши за ефективен бизнес и промоция на региона;
- проектиране и изграждане на спортно-туристически комплекс „Берковски Балкан“ и довеждаща инфраструктура и други.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2:

ЗАПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ

Фокусирането на политики, дейности и мерки за изпълнението на тази цел в областта на развитието на човешките ресурси се обосновава с необходимостта от решаване на констатираните, продължително проявяващи се проблеми в демографското и социалното развитие, които поставят СЗР в неблагоприятна позиция в сравнение с останалите региони в страната.

Приоритетът включва три основни стратегически цели, които ще се реализират чрез интегрирани дейности и проекти поради широкия, но комплексен характер на адресираните нужди и проблеми. При планирането на мерките в тази област е необходима съгласуваност както на услугите в отделните сектори, така и на регионално и местно ниво, чрез подобряване механизмите и процедурите за взаимодействие между институциите, въвеждане на мултидисциплинарен подход при предоставянето на услуги, индивидуализиране на услугите, провеждане на интегрирани политики в различни сфери – образование и обучение, пазар на труда, социални, спортни и здравни услуги и др.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.

РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ

С оглед да се адресират належащите нужди и да се подобри достъпа до образование и качеството на образованието, този приоритет ще включи специфични цели.

ЦЕЛ 2.1.1. НАСЪРЧАВАНЕ НА РАВНИЯ ДОСТЪП ДО И ЗАВЪРШВАНЕТО НА КАЧЕСТВЕНО И ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ

Предвидените мерки са насочени към:

- подобряване на функционирането на Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст като местна и регионална политика;
- прилагане на политики за обхващане и включване на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование и за намаляването на дела на преждевременно напусналите училище. Специални усилия трябва да бъдат положени за тези групи, които са изправени пред затруднения в обучението и/или са в подчертано неравностойно положение;
- осигуряване на достъп до образование за лицата от населени места без функциониращи училища (по линия на ученическите пътувания, чрез интернет обучение и др.);
- дигитална трансформация на училищното образование, в т.ч. професионалното образование и обучение;
- подкрепа за иновативни учебни програми, иновативни класни стаи и иновативни училища;
- реализиране на проекти за организиране на групови и класни посещения в близките села с цел изучаване на традициите чрез разнообразни дейности и занимания на територията на местните изоставени училища, като отглеждане на домашни продукти и животни, традиционни занаяти и други, които да бъдат ръководени от възрастни жители на селата;
- създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери;
- реализиране на комплексни програми на териториално и общинско ниво за десегрегация на училищата, превенция на вторичната сегрегация и против дискриминацията.

Предвижда се последните две мерки да се реализират чрез използване на подхода на Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) въз основа на интегрирани концепции.

ЦЕЛ 2.1.2. ПРИДОБИВАНЕ НА УМЕНИЯ В СЪОТВЕТСТВИЕ С ПАЗАРА НА ТРУДА

Планираните мерки са:

- извършване на анализи и прогнози на потребностите на пазара на труда от работна сила с оглед на политики за преструктуриране на образованието и обучението и подготовка на работещите, отговарящи на потребностите на съществуващия бизнес, както и на очакванията на бъдещия бизнес, който ще бъде привлечен от квалифицирана работна ръка;
- въвеждане на програми за ранно професионално ориентиране. Разработване на стандарти и учебни програми за придобиване професионална квалификация съвместно с бизнеса;
- разширяване на регионалния обхват на дуалното обучение и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, което да е съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво;
- оптимизиране на мрежата от професионалните и специализираните училища с цел повишаване на тяхната атрактивност в съответствие с нуждите на пазара на труда;
- предлагане на обучение по професии и специалности с приоритетно значение за регионалния пазар на труда;
- разработване на гъвкави модулни учебни планове и програми по професии, отчитащи реалните нужди на пазара на труда, и на механизъм за гъвкава адаптация, включително задочна, вечерна и дистанционна форма на обучение съвместно с работодателите;
- придобиване на по-добра цифровата грамотност;
- разширяване на системите и насърчаване на ученето през целия живот;
- мерки за насърчаване на възрастните хора за по-дълго участие на пазара на труда;
- програми за ограмотяване на възрастни, основно сред ромското население и други уязвими групи;
- преход към дуална форма на обучение във висшето образование.

Планира се следните групи дейности да бъдат реализирани на териториално ниво чрез подхода на Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ):

- подкрепа на ПОО на регионално ниво;
- развитие на дуалната система на обучение;
- ограмотяване на възрастни;
- валидиране на знания, умения и компетентности.

ЦЕЛ 2.1.3. МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Всички нива на образователната и обучителната система се нуждаят от непрекъснато усъвършенстване на инфраструктурата и съвременно оборудване, осигуряващи възможности за модерно обучение. В тази връзка е необходимо:

- продължаване на модернизирането и изграждането на нова материална база на предучилищното образование, училища, центрове за подкрепа за личностно развитие, общежития, спортни площадки и салони (според потребностите);
- доставка и монтаж на специфични и иновативни инструменти и оборудване за подкрепената инфраструктура;
- засилване на употребата на ИКТ като част от модернизираната образователна инфраструктура.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.

ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ЗДРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ, СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, КУЛТУРА И СПОРТ

За повишаване на качеството на живот и привлекателността на Северозападен регион се планира реализацията на целенасочени мерки за развитие на следните социални системи: здравна, социални услуги, културна и спортна.

ЦЕЛ 2.2.1. ПОДОБРЯВАНЕ НА ЗДРАВНАТА ИНФРАСТРУКТУРА И СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ

Предвидените мерки в областта на з**дравеопазването** са насочени към:

- териториално фокусиране на интервенциите, което да подобри достъпа на населението до първична, специализирана и болнична помощ;
- изграждане и оборудване на хеликоптерна площадка и осигуряване на връзка с болнично заведение;
- подобряване на материално-техническата база на държавните болници в областните градове, както и повишаване на осигуреността им с медицинска апаратура и медицински специалисти;
- инвестиране в специализирани болници и отделения, в които се извършват дейности за долекуване, продължително лечение и рехабилитация, и в хосписи за пациенти, които имат нужда от продължителен болничен престой и не могат да се обслужват сами в домашна обстановка;
- развитие на електронното здравеопазване;
- финансиране на нови условия за предлагане на услуги от общопрактикуващи лекари в труднодостъпни региони.

Предвижда се в рамките на периода 2021–2027 г. да се реализират следните мерки в системата на **социалните услуги**:

- създаване на социални услуги, насочени към възрастни и болни хора (хосписи);
- създаване на нови социални услуги за резидентна грижа за възрастни;

- създаване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа за лица с увреждания;
- създаване на съпътстващи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания;
- създаване на интегрирани здравно-социални услуги в домашна среда за хора от уязвими групи;
- мерки за предоставяне на услуги за лица, пострадали от насилие, вкл. превенция и др.
- създаване на други видове социални услуги (за спешно настаняване, ранна интервенция, консултативни за деца и семейства и т.н.);
- подобряване на средата в съществуващи социални услуги/реформиране на съществуващи социални обекти.

ЦЕЛ 2.2.2. ПОДКРЕПА ЗА КУЛТУРНИ ИНСТИТУЦИИ И ДЕЙНОСТИ, ДОСТЪП ДО КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Предвижда се да се подкрепят дейности, свързани с:

- поддържане и обогатяване на културната инфраструктура и оборудване за културни организации и сгради;
- опазване, развитие и популяризиране на културното наследство и културните услуги.

ЦЕЛ 2.2.3. ОБНОВЯВАНЕ НА СПОРТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Планираните мерки включват:

- подобряване на училищната спортна инфраструктура;
- поддържане на открити и закрити спортни площи, строителство на нови;
- създаване на условия за спорт в свободното време и спорт за всички и увеличаване на мобилността на населението от всички възрастови групи.

ЦЕЛ 2.2.4. ПОВИШАВАНЕ НА ЗАЕТОСТТА И ЕФЕКТИВНОСТТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Основен акцент на националната и регионална политика през плановия период ще остане подкрепата за преодоляване на съществуващите дълбоки несъответствия между търсенето и предлагането на работна сила чрез повишаване на институционалния капацитет и осигуряването на инструменти, необходими за извършване на по-ефективни обществени услуги по заетост, за своевременна и адекватна реакция на структурните промени в търсенето и предлагането на пазара на труда.

Планираните интервенциите са многообхватни и ще се насочат към следните области:

- подобряване на достъпа до трудова заетост на всички лица, търсещи работа, и по-специално на младите хора и дългосрочно безработните, както и на неактивните лица, като се поощрява самостоятелната заетост и социалната икономика;
- повишаване на квалификацията и преквалификация на заети лица в контекста на регионалните и местните потребности от квалификация на работната сила;

- подпомагане на социално-икономическата интеграция на групите в неравностойно положение, които в повечето случаи са в риск от социално изключване и изпадане в бедност;
- осигуряване на достъп до програми за активиране, ориентиране, обучение и заетост, свързани с потребностите на регионалния и местния пазар на труда;
- придобиване на ключови компетентности на заети и безработни лица, в т.ч. и обучения на работното място, в зависимост от потребностите на бизнеса, с приоритет към групата в младежка възраст;
- прилагане на мерки за ускоряване изпълнението на инициативата за младежка заетост;
- подобряване на посредническите услуги за заетост и помощ при търсенето на работа, в т.ч. според индивидуалните потребности на търсещите работа лица, и укрепване на капацитета и ефективността на системите на пазара на труда.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3

ТЕРИТОРИАЛНА СВЪРЗАНОСТ, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1.

ТРАНСПОРТНА И ЦИФРОВА СВЪРЗАНОСТ

Подобряването на транспортната свързаност в национален, трансграничен, европейски и международен план ще продължи да бъде последователно осъществявано, като през периода 2021–2027 г. се залагат за изпълнение първостепенни проекти за осъществяването на тази цел.

Доизграждането на автомагистралите и високоскоростните пътища, заедно с модернизирането на жп линиите по основните направления, са приоритетите за постигане на по-рационална пространствена организация и функциониране на националната транспортна мрежа.

Паралелно с това следва да се насърчава интермодалността като една от основните мерки за устойчиво и балансирано развитие на транспортната система.

ЦЕЛ 3.1.1. ИЗГРАЖДАНЕ НА НОВА И ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪЩЕСТВУВАЩАТА ПЪТНА МРЕЖА И ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА

Проектите, които предстои да се реализират в изпълнението на тази цел, са:

– продължаване строителството на магистрала „Хемус“;
– изграждане на скоростен път Видин – Монтана – Враца;
– модернизация на железопътната линия Видин–София;
– модернизация и рехабилитация на жп участък „Мездра–Горна Оряховица“;
– мост на р. Дунав „ОРЯХОВО–БЕКЕТ“;
– мост на р. Дунав „НИКОПОЛ–ТУРНУ МЪГУРЕЛЕ“;

– изграждане на обходен път Плевен; изграждане на „източен“ обход на гр. Троян;

– рехабилитация и реконструкция на Републиканската пътна мрежа II и III клас;

– рехабилитация и реконструкция на общинската пътна мрежа и уличната мрежа;

– подобряване на вътрешнорегионалната транспортна инфраструктура и засилване на връзките между градските и селските райони на всички равнища чрез подобряване на достъпността и възможността за работа и планиране на специфични мерки в подкрепа на периферните и слабо населените селски райони;

– подобряване транспортната свързаност по направлението Плевен – Ловеч – Троян – Карлово;

– изграждане на велоалеи и веломаршрути;

– изграждане на „Дунавски панорамен път“ – реконструкция и модернизация на път II-11 (Видин–Димово–Лом–Оряхово) и II-12 (Видин–Брегово–граница Р. Сърбия), обслужващ крайдунавската територия;

– изграждане на велоалеи по крайбрежната ивица – Дунавска велопътека (част от трансевропейската велосипедна алея по река Дунав;

– подобряване на транспортния достъп до туристически обекти с висок потенциал.

ЦЕЛ 3.1.2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА ПО Р. ДУНАВ

Фокусът на политиката ще остане подобряването на цялостното техническо състояние на пристанищната инфраструктура, както и подобряването на състоянието на българския участък на плавателния път на р. Дунав.

Предвижда се реализацията на проекти, които да насърчат по-ефективното развитие на българската част от Рейнско–Дунавския коридор (река Дунав), включително рехабилитация и повишаване на капацитета на част от важните речни пристанища в границите на СЗР, допълнителни действия за подобряване на корабоплаването.

Модернизацията на пристанище „Видин“, включено в основната TEN-T мрежа, както и на пристанищата „Лом“ и „Оряхово“ (включени в разширената мрежа), ще укрепи урбанизационната роля на тези градове в системата от населени места, ще подкрепи местната и националната икономика. Не на последно място, чрез интегриране с други мерки за местната среда това ще допринесе за развитие на туризма чрез обслужване на круизни кораби в пристанище Видин.

Изграждането на интермодални терминали, обезпечени с оборудване съгласно изискванията за извършване на комбиниран транспорт, ще способства за цялостното развитие на транспорта и търговията в страната.

ЦЕЛ 3.1.3. ПОДОБРЯВАНЕ НА ЦИФРОВАТА СВЪРЗАНОСТ

Северозападен регион се характеризира с най-слабо изградена цифрова мрежа и проникване на високоскоростен Интернет, както и с най-малко използване на Интернет от

домакинствата, лицата и бизнеса. Изоставането в цифровото развитие на региона е причина и следствие от неговото слабо социално-икономическо развитие.

Постигането на свободен и социално справедлив достъп до информационни и комуникационни технологии във всички райони, особено в периферните селски райони, налага специална правителствена подкрепа за изграждане на мрежа и преодоляване на отсъствието на пазарен мотив. В противен случай е налице е риск тези райони да останат „информационно откъснати“, което да задълбочи другите неравенства.

Поставената цел в правителствената програма България 2030 за равномерно покритие на националната територия с мрежа от обекти на високото ниво на публичните услуги в здравеопазването, образованието, социалното подпомагане и културата ще подобри процесите на социално включване в региона.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2.
УСТОЙЧИВА ОКОЛНА СРЕДА

Постигането на специфичната цел изисква гарантирането на условия за опазване и подобряване на околната среда, адаптирането ѝ към настъпващите климатични промени и постигане на устойчиво и ефективно използване на природните ресурси.

ЦЕЛ 3.2.1. ИЗГРАЖДАНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

В Северозападен регион следва да продължи изпълнението на **мерките и дейностите по изграждането и/или модернизацията на техническа инфраструктура** – водоснабдителни и канализационни мрежи, пречиствателни станции за отпадъчни води, както и оптимизацията на системата за управление на отпадъците. Като една от основните слаби страни за СЗР се отбелязва именно недостатъчната изграденост и ефективност на тези системи.

Извършването на оценка на нивото на течовете по водоснабдителната система и изготвянето на план с действия за намаляване на течовете ще бъде основа за предвижданията по отношение на развитие и реконструкция на водоснабдителната система.

Ще бъдат концентрирани усилия за повишаване на ефективността на ползване на водите чрез реконструкция и модернизация на амортизираната водопроводна мрежа, подобряване техническото състояние на водопроводните системи и изграждане на пречиствателни станции за питейни води за подобряване на водоснабдяването и качествата на питейните води. Наред с това трябва да се продължат усилията за разкриване и изграждане на нови водоизточници.

Много важен проект за СЗР е изграждането на язовир „Черни Осъм“ за питейно водоснабдяване на гр. Плевен, гр. Ловеч и 28 други населени места.

Приоритетни ще останат дейностите по управление на отпадъчните води и повишаването на свързаността на населението с пречиствателни станции за отпадъчни води, при подобряване на технологиите на пречистване и постигане на съответствие с изискванията на националното и европейското законодателство, приоритетно в агломерации с над 10 000 екв. ж., а при наличен финансов ресурс – и в агломерации с между 2 000 и 10 000 екв. ж.

Ще се оптимизира събирането и третирането на отпадъци и внедряването на съвременни технологии за разделно събиране, предварително третиране, компостиране на биоразградимите отпадъци с цел повишаване на количествата рециклирани отпадъци и стимулиране на повторната употреба. Ще продължи приоритетно рекултивацията на депата за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания.

Ще бъдат стимулирани дейности и свързаните с тях необходими мерки за адаптация и ограничаване на риска от бедствия като свлачищна дейност, речна абразия и други.

Следва да се предприемат действия, насочени към изпълнение на пакета „Кръгова икономика“, с цел превръщане на отпадъците в ресурси.

Ще се предприемат мерки за намаляване на замърсяването на въздуха от битовото отопление и транспорта. Фокусът на интервенциите ще бъде към общините с нарушено качество на въздуха.

Чрез увеличаване на дървесната растителност в терените за озеленяване, изграждане на зелени коридори по пътищата, поддържане на съществуващите озеленени площи и отреждане на терени за нови такива ще се подобри качеството на атмосферния въздух.

Всички мерки и интервенции по този приоритет могат да бъдат изпълнявани на териториално ниво чрез подхода за интегрирани териториални инвестиции (ИТИ).

ЦЕЛ 3.2.2. ЕНЕРГИЙНА ИНФРАСТРУКТУРА И ЕФЕКТИВНОСТ

Този приоритет следва да допринесе за диверсификация на енергийните доставки за СЗР – битова газификация на населените места, инсталиране на генератори за вятърна и соларна енергия, извличане енергията на биомасата, мерки за енергийна ефективност.

Изграждането на мощности за производство на енергия от ВЕИ за търговски цели продължава, макар и с по-ограничени темпове след 2013 г., но съществуват много резерви в производството за собствени нужди. Общините имат нужда от поощрителни мерки за оценка на наличния и прогнозния потенциал на местните им ресурси за производство на енергия от ВЕИ и неговото оползотворяване.

В програмите за енергийна ефективност на общините е необходимо да се обърне повече внимание и на подобряването на ефективността на сградните инсталации, а не само на подобряването на енергийните характеристики на сградите, както и на мерки за ускорена газификация на обществените сгради.

През територията на СЗР е предвидено да се изгражда трасето на транзитния „Балкански“ газопровод, който няма пряко отношение към региона.

Мерки в това направление са:

– диверсификация на енергийните доставки и нарастване дела на възобновяемите източници;

– повишаване на енергийната ефективност на обществени и жилищни сгради, улично осветление;

– изграждане на газопреносни и разпределителни мрежи за битова газификация;

– подпомагане за предприятията, които предоставят услуги, допринасящи за нисковъглеродна икономика и устойчивост към изменението на климата;

– високоефективно комбинирано производство на енергия, районни отоплителни и охладителни системи;

– насърчаване и намаляване на енергийната интензивност в домакинствата.

ЦЕЛ 3.2.3. ОПАЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО, БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, НАСЪРЧАВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМНИТЕ УСЛУГИ И „ЗЕЛЕНАТА“ ИНФРАСТРУКТУРА

Фокусът на реализираните политики е формулиран в Приоритет 1.1.2. на АНКПР – „Поддържане на НЕМ като еталон на защитено биологично природно равновесие и като рекреационна среда с общоевропейско значение, обвързано с трансгранични екологични коридори със съседни страни в Югоизточна Европа“. Специфичните задачи за развитие на НЕМ са:

– опазване на идентичността на природното наследство и наследеното биологично разнообразие; планиране и реализиране на съвместни действия за опазване на природата и биологичното разнообразие при съобразяване с постановките на Регламент за възстановяване на природата и Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие (документите са в проект);

– ефективна защита и използване на икономическия потенциал на природните и защитените територии с международна значимост – постигане на баланс между екологични функции и екосистемни услуги;

– създаване на трансгранични екологични коридори, на база на нормативна основа и изграждане на капацитет за управление и взаимно екологосъобразно ползване на природното богатство по модела на „Зелен Коридор Долен Дунав“ или други европейски проекти;

– изграждане на „зелена“ инфраструктура.

Ще се организира и работа по:

– осигуряване на условия за опазване на застрашени видове ex situ чрез отглеждане на екземпляри в съответните обекти, както и съхранение на генетичен материал в контролирани от човека условия;

– създаване на постоянни площадки за наблюдение за осигуряване на данни за параметрите съгласно ICP Forests Manual;

– работа със заинтересованите страни в рамките на противодействието срещу бракониерството, трафика и незаконната търговия с екземпляри от дивата флора и фауна.

Мерки в подкрепа на тази цел могат да бъдат изпълнявани на териториално ниво чрез подхода за интегрирани териториални инвестиции (ИТИ).

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.3.

ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВАТА НА ГРАДСКАТА И АГЛОМЕРАЦИОННАТА СРЕДА

Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г., Актуализация 2019 г., потвърждава като опорен център от второ ниво в Северозападен регион град Плевен.

Центровете от трето ниво (средни градове, центрове с регионално значение за територията на областите) са Видин, Монтана, Враца и Ловеч.

Опорните центрове от четвърто ниво (малки градове с микрорегионално значение за територията на групи общини) в СЗР са 16: Белоградчик, Кула, Берковица, Лом, Бяла Слатина, Козлодуй, Мездра, Оряхово, Белене, Кнежа, Левски, Червен бряг, Никопол, Луковит, Тетевен, Троян (4+). Разположени са почти равномерно на територията на региона.

Последното, пето ниво в центровата йерархия на селищната мрежа се заема от останалите 30 много малки градове и села, центрове със значение за територията на съответните общини: Бойница, Брегово, Грамада, Димово, Макреш, Ново село, Ружинци, Чупрене; Бойчиновци, Брусарци, Вълчедръм, Вършец, Георги Дамяново, Медковец, Чипровци, Якимово; Борован, Криводол, Мизия, Роман, Хайредин; Гулянци, Долна Митрополия, Долни Дъбник, Искър, Пордим; Априлци, Летница, Угърчин, Ябланица.

Концепцията за насищане на територията с центрове от по-високо ниво, зададена в АНКПР, се доразвива като се допълва с двойките градове Плевен – Ловеч, Враца – Монтана, Луковит – Червен бряг, Бяла Слатина – Кнежа и Оряхово – Козлодуй. Чрез скоростна транспортна връзка между градовете от всяка двойка се цели създаване на урбанистичен център с по-голям брой население и всички произтичащи от това предимства. Така в най-пълна степен се използва възможността, дефинирана в АНКПР, моделът на „умерен полицентризъм“ да се доближи до по-подходящия за постигане на балансирано териториално развитие модел на „развит полицентризъм“. Това е особено подходящо за нуждаещия се от ускорено и устойчиво развитие Северозападен регион.

Подкрепата за подобряване на транспортната свързаност и развитието на обществения транспорт по направленията с най-интензивни ежедневни трудови пътувания около големите градски центрове и крайградски зони ще улесни мобилността на трудовите ресурси като запази местоживеенето им. Подкрепата на ежедневните трудови пътувания ще въздейства като мярка за стабилизиране на процесите на вътрешна миграция към градовете от второ и трето ниво.

Определените опорни центрове оказват организираща роля в развитието на зоните им на влияние. В същото време качествата на градската среда (физически и духовни) не съответстват на изпълняваните функции от тези опорни селищни центрове. Това налага да се търси постигане на съчетаване на качествата на градската и на агломерационната среда, която да кореспондира с осъществяваните жизнени функции в селищната и извънселищната среда.

С помощта на инструментариума на интегрираното планиране на ниво „град“ ще се очертае рамката и приоритетните проекти за градско развитие, които ще се реализират в периода 2021–2027 г. Дейностите ще обхващат мерки за изграждане на нови индустриални зони и паркове, рехабилитация на производствени зони, подобряване на жилищната среда,

подобряване на достъпа до публични услуги (образование, здравеопазване), включително за хора с увреждания; мерки за енергийна ефективност, производство на енергия от възобновяеми източници, интегриран градски транспорт, газифициране, подобряване на градската инфраструктура, въвеждане на умни форми на управление, изграждане на обществени зони за отдих и зелени площи, включително физически елементи на градската среда, като зоопарковете и други аспекти (обекти и услуги) на грижата за животните, и зелена инфраструктура за сгради; мерки за повишаване на сигурността в градските обществени пространства, включително пътна безопасност и подобряване на готовността на институциите да реагират в случай на инциденти. Ще бъдат осигурени инвестиции за устойчива мобилност и функционални зони и всички видове мерки за пътна безопасност, включително превенция и повишаване на осведомеността. Предвиждат се и мерки за повишаване на сигурността в градските обществени пространства, обновяване на квартали/специфични територии от градовете с неблагоприятни социално-икономически характеристики, създаване на достъпна архитектурна среда.

Ще бъдат осигурени инвестиции за устойчива градска мобилност, в т.ч.:

- инфраструктурни мерки, включително улици и пътни мрежи между основния град и околните населени места на територията на общината;
- мерки за управление на трафика, включително развитие, инфраструктура и оборудване на системи за паркиране, интелигентни транспортни системи и интелигентни решения за мобилност;
- развитие и усъвършенстване на обществените системи за градски транспорт, включително инфраструктура, оборудване и нов подвижен състав;
- инфраструктура и оборудване за подобряване на връзките между всички видове транспорт;
- инфраструктура за насърчаване на алтернативен и по-екологичен транспорт (велосипеди, електромобилност и т.н.)
- всички видове мерки за пътна безопасност, включително превенция и повишаване на осведомеността.

Предвиждат се и подкрепа за осигуряването на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение.

СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.4.

РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Местоположението на Северозападен регион по отношение на държавните граници на страната (широк излаз към р. Дунав и обща граница с Румъния и Р. Сърбия) създава възможности за развитие на многообразни връзки с трансграничен и транснационален характер. Условие за осъществяване на тези връзки са наличните и бъдещите трансгранични преходи – гранични „входове“ и „изходи“, както и транспортните трансевропейски коридори – „Ориент/Източно–Средиземноморски“, пресичащ меридионално СЗР, и „Рейнско–Дунавски“ (р. Дунав).

Областите Видин, Монтана, Враца и Плевен са допустими за участие и реализиране на проекти по програмите за трансгранично сътрудничество (България–Сърбия и България–Румъния).

Местните специфики, анализираният опит и добри практики, както и дефинираните в НКПР Актуализация 2019 г. потенциали и пречки за развитие са отправна точка за **мерките** в трансграничното сътрудничество с очакван най-осезаем положителен ефект от регионална гледна точка:

- активизиране на трансграничните контакти и разширяване на сътрудничеството за постигане на интегрирано икономическо, социално и териториално развитие на съседните гранични райони;
- инвестиции за повишаване на местното предприемачество и насърчаване конкурентоспособността на малки и средни предприятия (които да бъдат привлечени като директни получатели на помощта по програмите за трансгранично сътрудничество);
- инициативи за превенция на риска/предотвратяване и смекчаване на последствията от климатичните промени, в това число повишаване на информираността, със силен акцент върху устойчиви и екологични мерки. Разработване на съвместни политики, процедури и проекти за намаляване на риска от бедствия и подобряване нивото на реагиране на съставните части на Единната спасителна система, особено свързани с риска от наводнения в урбанизирани и неурбанизирани територии;
- подобряване на транспортната свързаност и достъпността, повишаване на трансграничната мобилност и разкриване на потенциала на река Дунав като основен транспортен коридор;
- развитие на трансгранично сътрудничество за решаване на съвместни екологични проблеми;
- реализация на инициативата „Европейски зелен пояс“ за устойчиво развитие и опазване на природата в планинските гранични територии чрез създаване и съвместно управление на трансгранични защитени територии;
- развитие на алтернативни форми на туризъм с по-висока добавена стойност за социално-икономическото и териториалното развитие на региона. Съвместните инициативи в тази връзка могат да бъдат реализирани и чрез инструменти за интегрирано териториално развитие, основани на съвместни стратегии за териториално развитие;
- изграждане на нови ГКПП със Сърбия, както и проучване, проектиране и изграждане на нови/реконструкция на съществуващи мостови и пристанищни съоръжения по река Дунав с цел подобряване свързаността в региона;
- инвестиране в общи продукти и услуги, свързани с историческото, природното и културното наследство, със силен акцент върху създаването на заетост за малките и семейните предприятия;
- възстановяване и поддръжка на туристически обекти с историческо и културно значение, включително опазване и защита на материалното и нематериалното природно, историческо и културно наследство;
- инвестиране в образование, повишаване на квалификацията и обмен на студенти (ако е приложимо);
- осигуряване на здравно обслужване и социална грижа, отговарящи на нуждите на населението;

- прилагане на CAF и превръщането му в устойчива управленска практика в областните и общински администрации;
- трансгранични проекти в областта на споделените здравни услуги;
- разширяване на възможностите по програмите за транснационално сътрудничество. Използване принципа на „тематичната концентрация“.

3.3. Описание на интегриран подход, който дава отговор на набелязаните нужди и потенциал за развитие

Дефинираните специфични цели и предвидените за постигането им мерки създават основа/възможност за използването на интегриран подход при реализирането на свързаните с тях операции. Те отразяват по адекватен начин факторите, условията и потенциала на разглежданата територия, съобразени са с характерните особености на мрежата от населени места и отделните сектори на икономиката.

Като резултат от успешното изпълнение на интегрираната териториална стратегия се очаква постигнатите цели да осигурят осезаем напредък в балансираното и устойчиво развитие на региона. Очаква се заинтересованите страни и местните общности да повишат своята увереност, разбиране и желание за участие в процеса на интегрирано регионално планиране и изпълнение на проекти.

Стратегията създава условия за съставяне на свързани с местния контекст (нужди и потенциали) комбинации от взаимосвързани и допълващи се проекти, отговарящи на дефинираните мерки и водещи до постигане на набелязаните цели.

Отделните елементи на секторните политики на ниво регион трябва да бъдат комбинирани с оглед техните взаимозависимости, възможността по най-ефективен и ефикасен начин да се активират местните потенциали и адресират местните нужди и проблеми и съобразно вижданията и възможностите на местните общности.

В табличен вид (Таблица П 11, *Приложение*) са показани връзките между конкретните нужди и потенциали и предвидените мерки. Съвкупността от мерки адресираща отделна нужда или потенциал е основа за създаване на интегрирани проекти или концепции за ИТИ. Така по ясен начин се показва създадената възможност за интегриран отговор на местните нужди, като активно се използва местния потенциал за развитие и енергията на местните общности.

Целта на таблицата е да онагледи резултата от използваните в стратегията подходи – реална възможност за прилагане на интегриран подход и на ниво проекти (интегрирани проекти и концепции за ИТИ). Показаните връзки между нужди и потенциали и предвидените мерки и дейности са неизчерпателни и съобразени с мащаба на ИТСР. При изготвяне на интегрирани проекти и концепции за ИТИ са възможни и други обусловени от конкретния контекст колаборации.

Мерки свързани с конкретни населени места и територии и с възможност да бъдат изпълнявани съвместно от няколко общини, както и мерки насърчаващи развитието на градско-селските връзки са разработени в **т.2.10.6. Функционални зони – неформални райони със специфични характеристики, проблеми и потенциали.** Същата точка съдържа и списък с идентифицираните проекти със стратегическо значение за развитието на региона.

4. Описание на участието на партньори в подготовката и изпълнението на ИТСР и на резултатите от проведените обществени консултации

4.1. Идентифициране на всички заинтересовани страни и участници в процеса на формирането и прилагането на регионалната политика за интегрирано устойчиво развитие на територията на региона

Един от основните принципи, на които се основава провеждането на държавната политика за регионално развитие съгласно Закона за регионалното развитие, е принципът за партньорство, публичност и прозрачност на всички нива. Прилагането на принципа на партньорство е важен механизъм за повишаване на устойчивостта на взетите решения и планираните цели и задачи, за ефективността на тяхната реализация.

Основната цел на прилагането на информираност и публичност във връзка с ИТСР е повишаване обществената осведоменост и осигуряване прозрачност при прилагане на мерките за регионално развитие. Заедно с това публичните консултации повишават обществената ангажираност и съпричастност на местните общности и на всички заинтересовани страни и подпомагат процеса на събиране на ценна информация за вземане на правилни решения.

Основна отговорност за осигуряване на информация и публичност на процеса на разработване, съгласуване, актуализиране и изпълнение на ИТСР на Северозападен регион от ниво 2 имат Министърът на регионалното развитие и областните управители в съответствие със своите компетенции. Във всички етапи на разработване и прилагане участват, и отговорностите се разпределят между всички групи партньори: административни структури (централни, териториални) на изпълнителната власт, икономически и социални партньори, НПО, граждански сдружения, широката общественост. В зависимост от етапа, нивото на съучастие се проявява в различна степен. При взаимодействие между целевите групи бяха прилагани всички приети форми на взаимодействие: информиране, консултиране и съгласуваност, ангажираност и активно участие.

При съвместната работа беше стимулиран подходът „отдолу–нагоре“ при идентифициране на нуждите, потенциала за развитие и възможните решения. Определянето на целите на ИТСР и на мерките, чрез които ще се реализират тези цели, бяха планирани с активното участие на всички партньори и заинтересовани страни. Тяхното участие бе потвърдено и с отговори по предварително разработена анкета, разпространена до всички участници в Регионалния съвет за развитие/областни и общински администрации, представители на държавни ведомства, работодателски организации, НПО и др.

Други *методи и подходи*, използвани в процеса на публични консултации, са груповата експертна оценка, мозъчната атака, социологически методи и подходи за интервюиране на важни участници в развитие на региона.

Приложени са препоръчани в документите на международни организации (Обединените нации, Европейската комисия[42], Организацията за икономическо сътрудничество и развитие) основни принципи за представителност, равнопоставеност, баланс на представителите, повишена култура на диалог, информиране за резултатите от участието.

---

[42] European Commission, (2002) ‘Towards a reinforced culture of consultation and dialogue – General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission’, COM (2002) 704; http://europa.eu.int/comm/secretariat-general/index_en.htm

Процесът на консултации всъщност стартира още в началото с цел актуализиране на наличните данни, необходими за разработването на ИТСР и информиране на всички областни и общински администрации и основни заинтересовани страни. Етапите, през които преминава този процес, следват указанията на ЕК и са обобщени в 6 стъпки[43]:

- *Предварително планиране* на консултациите

Тази дейност е елемент от подготовката на Техническото предложение, съгласувана е с Възложителя и е отразена в придружаващите документи по изпълнение на обществената поръчка, включително и във Времевия план-график.

Идентифициране на заинтересовани участници

В Техническото предложение е изготвен списък на групите от заинтересовани страни, който е допълнен по предложение на Министерството на регионалното развитие и благоустройството с представителите на МИГ, на НПО и на академичните среди в региона. Идентифицирането на заинтересованите страни обхваща представителите на трите групи заинтересовани страни: а) институции, фирми и общности, пряко засегнати от развитието на планираните дейности в ИТСР или които с дейността си могат да повлияят върху развитието на региона; б) притежаващите информация, ресурси и компетенции и ангажираните в поддържането на информацията, необходима за разработването на ИТСР; и в) участниците в изпълнението и контрола по прилагането на ИТСР. Участниците от тези три групи са систематизирани и в зависимост от йерархичното ниво, което представляват в етапите на разработване, обсъждане, прилагане и контрол на ИТСР и процеса на публични консултации – национално, регионално и местно (областно и общинско).[44]

- *Подготовка на документи* за консултации

За всеки етап от разработването и обсъждането на Интегрираната териториална стратегия на региона за процеса на публични консултации са подготвени и представени различни материали – презентации, извадки от систематизирани визия, стратегически цели и приоритети, работна версия на документа и др.

- *Избор на подходящи инструменти и провеждане на консултации*

Инструментите за публични консултации са съобразени с характера на документа, неговия пилотен характер за Р. България и региона и изводите от досегашната практика по обсъждане на стратегически документи от национално и регионално ниво. Избраните подходи, методи и процедури са променени в процеса на работа поради обявеното извънредно положение в страната. Значителна част от срещите на място в процеса на публичните консултации са подменени с дистанционен обмен на становища и предложения със съдействието на представителите на МРРБ, на НСОРБ и на областните администрации, за да може да се включат и представители на всички общини.

- *Анализ на получените коментари, предложения и информация* и тяхното отразяване във финалната версия на ИСТР

Получените становища и предложения са отразени в три етапа – като част от предварителните съгласувателни процедури с държавните институции и техните структури, като част от публичните консултации на регионално равнище, проведени със съдействието

[43] http://www.strategy.bg/StaticPages/CalculatingManual.aspx?guidanceType=2&sectionName=PublicConsultationStandards
[44] *Вж. Приложение*: Списък на заинтересованите страни и партньори.

на Регионалните съвети за развитие (РСР), и като част по по-широката открита публична дискусия посредством страницата на МС за обществени консултации и съдействието на МРРБ, НСОРБ и ОА.

- Осигуряване на *обратна връзка* към заинтересованите и активни участници.

Независимо от обявеното в страната извънредно положение от 16 март до 13 май 2020 г., директна обратна връзка по електронен път или по телефон е осъществена във всички случаи, в които има предоставени координати за контакт. В останалите случаи резултатите от проведените консултации, систематизирането на постъпилите становища и мотивите за тяхното приемане или отхвърляне, както и начините на отразяването им в окончателната версия на ИТСР става посредством възприетата таблична форма.

4.2. Резюме на проведените обсъждания и приноса на партньорите при разработването на ИТСР

В хода на изпълнението на задачата бяха проведени обществени обсъждания със заинтересованите страни в рамките на заседанията на Регионалните съвети за развитие, създадени във всеки район от ниво 2.

По предварително заявен и съгласуван със заинтересованите страни график беше проведено заседание на РСР на 16.12.2019 г. в гр. Ловеч.

В хода на дискусията по време на заседанието участваха широк кръг заинтересовани страни. Бяха направени коментари и предложения с препоръки към окончателните документи. Бяха отчетени и конкретни стъпки за напредък в разработките.

Проблемите за развитието на региона, неговият потенциал и стратегическите цели на ИТСР бяха обсъдени допълнително и на разширеното заседание на представителите на областните и общински администрации по инициатива на НСОРБ, проведено на 24.01.2020 г. в град Вършец.

Допълнително, чрез Портала за обществени консултации на Министерски съвет, МРРБ и НСОРБ бяха събрани становища и предложения от различни институции и заинтересовани страни. Те са систематизирани, обсъдени с експертите в екипа по разработването на ИТСР и най-подходящите от тях са отразени в окончателната версия на документа. Представени са 2 бр. становища от областните администрации в региона, 6 бр. становища от общинските администрации и 1 бр. от НПО. Приоритизирането на постъпилите предложения е извършено на базата на експертна оценка и въз основа на критерии, които отразяват значимостта на идеята/проекта за развитието на региона; надобщинския обхват; инвестиционния интерес, който е предпоставка за интегриране на инвестициите; икономическия принос в създаването на нови работни места и подкрепата за технологично обновяване и иновативни решения и производства; обществената приемливост и подкрепата от местните общности; степента на развитие на идеята и проектната готовност; очакваните положителни въздействия върху други инициативи, добавената стойност и синергия.

Получените в хода на проведените обществени консултации предложения и мнения на представителите на заинтересованите страни и гражданските сдружения съдействаха за подобряване качеството на документа и обогатяване на предвидените дейности за постигане целите на ИТСР.

4.3. Комуникационен механизъм за осигуряване на информация, отчетност и прозрачност относно постигнатите резултати

Основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са годишните доклади и междинната оценка, както и последващата оценка след края на периода на действие на плана. В процеса на изпълнение на ИТСР те ще бъдат изготвени и обсъдени при спазване и изпълнение на основните форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност. До тях ще имат достъп всички на страниците на областните администрации и на МРРБ в интернет.

В процеса на изпълнение е важно поддържането на изградените вече ефективни партньорства. Това ще даде реални шансове за постигане на стратегическите цели по максимално ефективен и ефикасен начин.

Механизмът за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация ще се разгледа както в процеса на изготвянето на ИТСР, така и в процеса на изпълнението му.

Изградената система за регионална координация на основата на ефективни партньорства и широка информираност и публичност на действията, включително между оперативните програми, действащи на територията на региона, има ключова роля за изпълнението на регионалния план за развитие.

Действията на партньорите са важен фактор за интегриране на глобалните екологични въпроси в процеса на планиране, избягване на потенциалните рискове от климатичните промени и постигане на климатична сигурност. В етапите на наблюдение и оценка на ИТСР е от особена важност активното участие на местните и регионалните екологични власти за своевременно координиране и комуникиране при разрешаване на потенциални „конфликти“ между развитието и околната среда, при запазване на равновесието в екосистемите. Предпоставка за устойчиво развитие е и възможността за създаване на форуми за „нов диалог“, консултации и ясни механизми за комбинирането на становищата на всички консултирани.

За повишаване нивото на информираност и подпомагане процеса на партньорското участие могат да бъдат използвани следните инструменти:

- съвещаване чрез електронна поща и интерактивна електронна страница;
- напечатани брошури, обобщаващи целта и приоритетите на ИТСР, източници на информация и полезни контакти при прилагането на плана;
- провеждане на мероприятия, за да се представи процесът на изпълнение на ИТСР на партньорите, и други.

Поради непредвидените ограничителни мерки за провеждане на обществени обсъждания по време на извънредното положение са предвидени допълнителни възможности за обсъждане на приоритизираните конкретни предложения със съдействието на МРРБ.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

5. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ИТСР НА СЗР

Общата оценка на необходимите ресурси за реализация на Интегрираната териториална стратегия за развитие (2021-2027 г.) на Северозападен регион за планиране от ниво 2 представлява експертна оценка за общата финансова рамка, която се предвижда да бъде изпълнена като предпоставка за постигане на поставените стратегически приоритети[45] и специфични цели за развитие към края на периода. Макар и само индикативна, тя обективизира необходимите ресурси за реализация стратегическите приоритети и цели на стратегията. Финансовата рамка е и условие за мобилизиране на всички възможни източници на финансиране – средства от фондове на Европейския съюз, национален и общински бюджети, допълнителни ресурси от други източници – публични и частни. Тя е ориентирана към насочването на външните и вътрешните инвеститори към избраните приоритетни области, които ще получават публично финансиране и по този начин ще се създаде по-благоприятна бизнес среда в съответните сектори.

Финансовите средства са оценени в следните направления:

- Национално публично финансиране (републикански/централен бюджет, бюджети на общините, публични фондове);
- Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР), Европейски социален фонд (ЕСФ) и Кохезионен фонд (КФ);
- Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР);
- Европейски фонд за морско дело и рибарство;
- Международни финансови институции;
- Средства на физически и юридически лица (инвестирори), граждански организации;
- Други допълнителни източници.

Средствата са прогнозирани на базата на досегашния опит в ползването на подобни източници, както и на базата на потенциално необходимия и реалистично достъпния наличен ресурс.

Те могат да се отчетат, като умерено оптимистични.

Новото предизвикателство COVID-19 ще наложи своя отпечатък, по линия на бюджета на ЕС, националния и общински такива, поне в рамките на първите две години от новия програмен период.

Предвид продължаващите дискусии по отношение на седем-годишната рамка на бюджета на ЕС и предстоящия процес на преговори, точната сума ще бъде определена на по-късен етап.

В контекста на казаното дотук, приемаме напълно постановката на Методическите указания за изготвяне на ИТСР, а именно: „Следва да се има предвид, че общата сума на посочените финансови ресурси, включително по отделните цели и мерки, е индикативна и може да

[45] Постигането на целите свързани с инженерната и техническа инфраструктура ще се изпълняват за 30 годишен период.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

претърпи корекции в зависимост от възприетите подходи и степента на изпълнение на целите, промените в пазарните условия, необходимостта от гъвкаво управление и оптимизиране на предвидените средства“.

Финансовите параметри, необходими за изпълнение на стратегията с източник държавен/централен бюджет следва да са съобразени с параметрите за Закона за държавния бюджет на Република България за съответната година и с параметрите на средносрочната бюджетна прогноза, приета от Министерския съвет. Не са включени разходи и няма да се поемат ангажименти за разходи, извън рамките на допустимите съгласно Закона за публичните финанси.

В таблицата стойностите са посочени за всяка година поотделно, като в процентно отношение е посочена общата стойност на предвижданията за инвестиции по всеки стратегически приоритет и специфична цел.

Таблица 45: Необходим ресурс по стратегически приоритети

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ / СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ	СУМА НА ФИНАНСОВИТЕ РЕСУРСИ			
	%	ОБЩО млн.лв.	Средства от ЕСИФ млн.лв.	Национално обществено, частно участие и други инструменти млн.лв.
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 1: УСКОРЯВАНЕ НА РАСТЕЖА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА	**16,0**	**171,5**	**120,5**	**51,0**
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.1: ПОВИШАВАНЕ НА ИНВЕСТИЦИОННАТА АКТИВНОСТ	6,7	71,0	50,0	21,0
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.2: ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА	5,3	57,5	40,5	17,0
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.3: УСТОЙЧИВО ИЗПОЛЗВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РЕСУРСИ	4,0	43,0	30,0	13,0
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2: ЗАПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ	**22,6**	**243,4**	**172,6**	**70,8**
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1. РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ	6,8	73,7	52,3	21,4
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2. ***ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ЗДРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ, СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, КУЛТУРА И СПОРТ***	15,8	169,7	120,3	49,4
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3 ТЕРИТОРИАЛНА СВЪРЗАНОСТ, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА	**61,4**	**660,2**	**410,5**	**249,7**
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.1. ТРАНСПОРТНА И ЦИФРОВА СВЪРЗАНОСТ	28,7	308,1	178,9	129,2
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2. УСТОЙЧИВА ОКОЛНА СРЕДА	18,8	201,9	125,1	76,8
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.3. ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВАТА НА ГРАДСКАТА И АГЛОМЕРАЦИОННАТА СРЕДА	12,2	131,7	93,4	38,3
СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.4. РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО	1,7	18,5	13,1	5,4
ОБЩО	**100,00**	**1075,1**	**703,6**	**371,5**

Таблица 46: Разпределение на средствата по години

Стратегически приоритет/ Специфична цел	общ ресурс млн.лв	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 1:УСКОРЯВАНЕ НА РАСТЕЖА НА РЕГИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА								
Специфична цел 1.1	71,0	3,0	6,5	10,0	11,5	12,0	14,0	14,0
Специфична цел 1.2	57,5	3,0	4,5	7,5	9,0	10,0	10,0	13,5
Специфична цел 1.3	43,0	2,0	5,0	6,5	7,0	7,0	7,0	8,5
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ЗАПАЗВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ КАПИТАЛ								
Специфична цел 2.1	73,7	5,5	7,0	10,0	11,0	13,0	13,2	14,0
Специфична цел 2.2	169,7	15,0	20,5	25,5	28,5	30,0	35,0	30,8
СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3. ТЕРИТОРИАЛНА СВЪРЗАНОСТ, УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА								
Специфична цел 3.1	308,1	10,0	30,0	45,0	50,0	55,,0	55,0	63,1
Специфична цел 3.2	201,9	10,0	10,0	30,0	30,0	30,0	41,0	50,9
Специфична цел 3.3	131,7	8,5	14,0	14,0	13,0	13,5	17,2	17,0
Специфична цел 3.4	18,5	2,0	2,0	2,0	3,5	3,5	3,0	3,0

Таблица 47: Индикативни обекти, подадени от министерства и ведомства

Сфера Специфична цел	Обекти	Сума (2021-2027) млн.лв.
Пътища Специфична цел 3.1	**I-3 /E83/** Бяла - Ботевград **I-3 /E83/** Бяла - Ботевград **II-13** Кнежа - Искър - Долни Дъбник **III-118** Гулянци - Долна Митрополия **III-118** Гулянци - Долна Митрополия **II-14** о.п. Видин - Кула-Врьшка чука-Граница Република Сърбия **111-121** Иново - Градец - Периловец - Шишенци - Бойница - Кула **III-1104** Кладоруб-Рабиша-Раяновци **III-1401** /Видин -Врьшка чука/-Киреево-Раковица-Подгоре-Раяновци-Ошане-Вещица- Белоградчик **I-1 (E79)** Гр.ОПУ-Враца -Ботевград **II-II** Мизия-Оряхово-Граница Плевен, участък обход на гр. Оряхово **II-13** Обход на с. Девене **III-162** Граница Монтана -1-1 /Монтана-Враца/ **I-4 /E772/** Коритна-Български извор-Микре-о.п.Севлиево **I-3** Луковит - Златна Панега - Ябланица **I-3** Луковит - Златна Панега - Ябланица **I-3** Луковит - Златна Панега - Ябланица **I-3** Луковит - Златна Панега - Ябланица **II-35** Плевен-о.п. Ловеч-Троян-Кърнаре **II-35** Плевен-о.п. Ловеч-Троян-Кърнаре **III-358** Шипково - Рибарица - Тетевен - Гложене - Ябланица - Добревци - (Роман - Златна Панег **III-358** Шипково - Рибарица - Тетевен - Гложене - Ябланица - Добревци - (Роман - Златна Панег **III-357** (о.п. Ловеч - Троян) - Орешак - (Дебнево - Велчево) **I-1/E-79/** "Гр .ОПУ-Видин -Гр.ОПУ-Враца **I-1/E-79/** "Гр .ОПУ-Видин -Гр.ОПУ-Враца **II-11** Гр. ОПУ Видин - Сливата - Орсоя - Лом- Ковачица - Горни Цибър - Гр. ОПУ Враца **II-11** Гр. ОПУ Видин - Сливата - Орсоя - Лом- Ковачица - Горни Цибър - Гр. ОПУ Враца **II-11** Гр. ОПУ Видин - Сливата - Орсоя - Лом- Ковачица - Горни Цибър - Гр. ОПУ Враца **II -11** Гр. ОПУ Видин - Сливата - Орсоя - Лом- Ковачица - Горни Цибър - Гр. ОПУ Враца **II-11** ЖП Надлез на път П-11 при км 46+252 в град Лом **II-81** Обход на гр. Лом **II -81** Гр. ОПУ - София - Монтана - гр. Лом **III-101** Гр. ОПУ - Враца - Бойчиновци - Гр. ОПУ Враца **III-114** Лом - Сталийска махала - Дондуково - Граница ОПУ Видин **III-162** (Елисейна-Своге)-Миланово - Долна Бела речка - Горна Бела речка - Стояново - Граница ОПУ Враца **III-818** (Монтана-Лом) Долно Церовене - Дългоделци - Вълчедръм - Долни Цибър Сводов мост над р.Златица - РП Щ-817 /стар Ш-815/ "РП [1-81 - Боровци - Кръстовище с общински път МОИ 1110'УШ-817,Боровци-Видлица/-Гаврил Геново-/Ш-1024	

Сфера Специфична цел	Обекти	Сума (2021-2027) млн.лв.
	II-23 Русе - Кубрат - Исперих - Дулово **II-23** Русе - Кубрат - Исперих - Дулово **II-51** Дралфа - Чудомир - Лозница -1-2 **III-4082** /Илийно - Стеврек/ - Капище - Банковец - Длъжна поляна - Чешма - Кесарово/ В. Търново- о.п. Омуртаг/ **III-4009** Лиляк - Александрово - Пресиян **I-3 /E83/** Бяла-Плевен **I-4 /E83/** Момин сбор-Велико Търново **I-5/E85/** Русе-Велико Търново-Габрово **II-52** Вардим - Свищов - Ореш **III-407** Моравица-Стражица-Полски Тръмбеш **III-551** Дебелец-Плаково-Ср. Колиби-Елена **III-4082** Чешма-Кесарево **III-405** Павликени - Свищов	
ВиК Специфична цел 3.2	Реконструкция на водоснабдителната система и подобряване качеството на питейната вода	**91,90** **245,109** (30-год. период)
	Разширение/рехабилитация/изграждане на канализационни системи	**110,00** **326,233** (30-год. период)
Образование Специфична цел 2.1	Електронно здравеопазване в България	66,49 хил.лв.
	Център за компетентност по персонализирана медицина, 3D и телемедицина, роботизирана и минималноинвазивна хирургия" Плевен	**23** (частично участие)
	За обектите на система образование – училища и детски градини – *виж в Приложение*	**-**
Здравеопазване Специфична цел 2.2	**<u>ПОДКРЕПА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ТРАНСПЛАНТАЦИЯТА И ДОНОРСТВОТО</u>** Инвестирането в медицинска апаратура и оборудване в структурите, осъществяващи дейности по анестезия и интензивно лечение, както и в структурите, извършващи хемодиализно лечение на многопрофилнитс болниците в областните градове ще подкрепи развитие на трансплантацията и донорството, както и ще повиши качеството на живот на пациентнте на диализно лечение с необходимост от бъбречна трансплаитация. 5 болници – СМР и оборудване	**9,259** (период 2021-2030 г.)
	<u>ПОВИШАВАНЕ ИА КАЧЕСТВОТО НА ПСИХИЧНО-ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ. КАКТО И РЕМОНТ И ОБНОВЛЕНИЕ НА СГРАДНИЯ ФОНД В ДЪРЖАВНИТЕ ПСИХИАТРИЧНИ БОЛНИЦИ</u> 2 болници , 2 центъра за психиатрично здраве и 4 отделения	**5**
	<u>ДРУГИ</u> Достъпна среда, заведения за долекуване, кабинети и оборудване на лични лекари, медицински хеликоптер	**30,00**

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

Сфера Специфична цел	Обекти	Сума (2021-2027) млн.лв.
Култура Специфична цел 2.2	По списък в *Приложение*	**53,89**
Туризъм Специфична цел 1.1	Туристически маршрут „Виа Траяна Балканика“	16 хил.лв
Специфична цел 1.2	Изграждане и развитие на нови индустриални зони/паркове в общините Видин, Враца и Ловеч (подписани меморандуми с НКИЗ); Разширяване на производствена зона Монтана и Технологичен парк Монтана; Изграждане на индустриални зони/паркове в община Плевен (на територията на бившата рафинерия Плама и др.); Проектиране и изграждане на индустриални зони/паркове със съпътстваща инфраструктура в градовете Червен бряг, Долна Митрополия и Левски; Изграждане на инфраструктурата на бизнес зона „Тележене“на територията на гр. Ловеч, област Ловеч; Изграждане стокова борса (тържище) и преработващо предприятие за селскостопанска продукция; Разширяване на Северна промишлена зона – Видин (изграждане на ВиК, ел. захранване, пътни връзки, административна сграда, IT комуникации, околно пространство и др.); Изграждане на индустриални зони/паркове Мездра и Криводол Продължаване строителството на магистрала „Хемус“; Изграждане на скоростен път Видин – Монтана – Враца; Модернизация на железопътната линия Видин-София; Модернизация и рехабилитация на жп участък “Мездра-Горна Оряховица” Мост на р.Дунав „ОРЯХОВО-БЕКЕТ” Мост на р.Дунав „НИКОПОЛ-ТУРНУ МЪГУРЕЛЕ” Изграждане на обходен път Плевен; изграждане на „източен“ обход на гр.Троян; Рехабилитация и реконструкция на Републиканската пътна мрежа II и III клас; Рехабилитация и реконструкция на общинската пътна мрежа и уличната мрежа; Подобряване на вътрешнорегионалната транспортна инфраструктура и засилване на връзките между градските и селските райони на всички равнища - чрез подобряване на достъпността и възможността за работа и планиране на специфични мерки в подкрепа на периферните и слабо населени селски райони; Подобряване транспортната свързаност по направлението Плевен – Ловеч – Троян – Карлово; Изграждане на велоалеи и веломаршрути; Изграждане на „Дунавски панорамен път”- реконструкция и модернизация на път II -11 (Видин-Димово-Лом-Оряхово) и II-12 (Видин-Брегово-граница Р. Сърбия), обслужващ крайдунавската територия; Изграждане на велоалеи по крайбрежната ивица - Дунавска велопътека (част от трансевропейската велосипедна алея по река Дунав; Подобряване на транспортния достъп до туристически обекти с висок потенциал.	

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

6. ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Избраните индикатори за наблюдение и оценка на изпълнението са съпоставими с текущите макроикономически и секторни процеси и с основните индикатори, използвани в системите за наблюдение по оперативните програми, а също така отразяват и спецификата на региона. Те са сведени до по-малко на брой, отразяващи най-вече основните индикатори, залегнали в Проекта на „България 2030“. В същото време те са:

- ***Конкретни*** **–** ясни са за разбиране и лесни за събиране и обобщаване на специфична информация;
- ***Измерими*** **–** съществуват методи и инструменти за измерване на стойностите им, налични са и в случай на нужда може да бъде агрегирана достатъчно информация и количествени данни;
- ***Достъпни*** **–** има информационно осигуряване от надеждни източници с необходимата периодичност и качество и са достъпни на приемлива цена;
- ***Адекватни*** **–** обосновани са и са подходящи по отношение на целите и приоритетите за развитие;
- ***Обвързани са с времето*** **–** на базата на периодична информация, позволяваща сравнения между базови, междинни и целеви стойности в процеса на наблюдение на напредъка и постигането на целите.

Единствено изнесен от посочените в табличен вид приоритети, специфични цели и стойности е индикаторът „*индекс за регионална конкурентоспособност*“.
Оценката на изпълнението на ИТСР на СЗР от ниво 2 за периода 2021–2027 г. ще се базира на така формулираните критерии, свързани с отчитането на общи количествени индикатори (индикаторите към Европа 2030 и синтезиран пакет от макроикономически критерии).
За тези индикатори са посочени изходни и целеви стойности, чрез които ще се наблюдава и измерва постигането на целите.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

	ИНДИКАТОРИ	СТОЙНОСТИ						Периодичност на събиране на информацията	Източник на информация
	КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ	ИЗХОДНИ 2017		МЕЖДИННА 2024		ЦЕЛЕВИ 2027			
		СЗР	РБ в ЕС %	СЗР	РБ в ЕС %	СЗР	РБ в ЕС %		
П.1	**Ускоряване на растежа на регионалната икономика**								
1	БВП/ човек - лева	8 938		10 500		12 000		ЕЖЕГОДНО	НСИ/ЕВРОСТАТ
2	ЧПИ - хил.евро	560 673		830 000		1 200 000		ЕЖЕГОДНО	НСИ
3	Заети в НИРД - брой	1 396		1 700		2 000		ЕЖЕГОДНО	НСИ
4	Разходи за придобиване на ДМА - млн.лв	893		1 100		1 500		ЕЖЕГОДНО	НСИ
П.2	**Запазване и развитие на човешкия капитал**								
1	Инвестиции в образование и умение - млн.лв	0		25		40		ЕЖЕГОДНО	НСИ/ОП
2	Население, облагодетелствано от подобрена социална, образователна и здравна инфраструктура - % от общото население	0		15		30		ЕЖЕГОДНО	ИСУН/ОП
3	Общ доход - средно на лице от домакинството	5 104							
П.3	**Териториалната свързаност, устойчиво развитие и намаляване на неравенствата**								
1	Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа с регионално и местно значение - км	0		300		1 200		ЕЖЕГОДНО	НСИ/АПИ
2	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в %	98,0		99,0		99,5		ЕЖЕГОДНО	НСИ
3	Население с подобрен транспортен достъп - %	65		70		90		ЕЖЕГОДНО	НСИ/ИСУН
4	Разходи за ДМА с екологично предназначени - хил.лв	1 015		1 500		2 000		ЕЖЕГОДНО	НСИ/ИСУН
5	Брой реализирани проекти за защита при бедствия	-		-		-		ЕЖЕГОДНО	НСИ/ИСУН
	Индекс за регионална конкурентоспособност	**x**	**-1,44**	**x**	**-1,30**	**x**	**-1,20**	**НА ТРИ ГОДИНИ**	**ЕВРОСТАТ**

7. Предвидени мерки със Становище по Екологична Оценка на ИТСР СЗР – МОСВ №9-4/2022

I. Мерки и условия за предотвратяване, намаляване и възможно най-пълно компенсиране на неблагоприятните последствия от прилагането на ИТСР на СЗР от ниво 2 за периода 2021-2027 г.

А. Мерки и условия за отразяване в окончателния вариант на ИТСР:

1. За осигуряване на високо качество на питейната вода чрез подобряване на инфраструктурата и разкриване изграждане на нови водоизточници да се включи мярка за изграждане на нови водоизточници в Специфична цел 3.3. Опазване на околната среда. Развитие на екологосъобразна инфраструктура, „Мерки за опазване на околната среда.

Б. При прилагането на ИТСР за развитие на СЗР регион за планиране от ниво 2 да се изпълняват следните мерки и условия:

1. Планове, програми, проекти и инвестиционни предложения, произтичащи от ИТСР на СЗР за планиране от ниво 2 за периода 2021-2027 г., да се одобряват само след произнасяне с акт на компетентните органи по околна среда по реда на глава шеста от ЗООС и/или чл. 31 на ЗБР и при съобразяване с условията и мерките в съответния акт.

2. При проектирането и изграждането на обекти, потенциални източници на вредности в околната и жизнената среда, местоположението им да се определя съобразно предвидените за тази дейност устройствени зони и територии, съгласно действащите устройствени планове и да се съобразява с близостта на обекти подлежащи на здравна защита, зони и територии, в които са разположени такива обекти и водоизточници за питейно-битово водоснабдяване, с или без учредени със заповед санитарно-охранителни зони (СОЗ).

3. Реализирането на инвестиционни предложения и мерки в областта на здравеопазването, посочени в Цел 2.2.1 *„Подобряване на здравната инфраструктура и социалните услуги"* да се съгласуват със съответната Регионална здравна инспекция (РЗИ), на чиято територия ще се реализират предвижданията.

4. Всички проекти, посочени в Цел 3.2.1, свързани с подобряване качеството и безопасността на питейната вода в населените места от региона, вкл. и изграждането на язовир „Черни Осъм" за питейно водоснабдяване да се съгласуват със съответната РЗИ. Процесите, свързани с изграждането на нови водоизточници да се изпълняват при спазване на здравните изисквания, включително и по реда на чл. 36, ал. 1 от *Закона за здравето.*

5. При реализирането на проекти, свързани с изпълнението на Цел 3.1.1. „Изграждане на нови и подобряване на съществуващи пътни мрежи и жп инфраструктура" в близост до обекти и зони, подлежащи на усилена шумозащита да се извършват необходимите проучвания и обследвания и при необходимост още на най-ранен етап да се предвидят съответните шумозащитни и виброзащитни мерки.

6. При изпълнение на Цел 1.3.1 „Развитие на селското стопанство" да се дава приоритет и да се одобряват предимно проекти, които предвиждат задължително прилагане на добрите земеделски техники.

7. При прилагането на ИТСР на СЗР 2021 - 2027 г. и потенциалните интервенции, произтичащи от нея да се спазват стриктно приложимите разпоредби на Закона за водите (ЗВ) и подзаконовите актове към него и да бъдат съобразени с ПУРБ и ПУРН 2016-2021 на ДРБУ, както и с техните актуализации за периода 2022-2027 г.

8. В случай, че предвидените за изграждане съоръжения от развитието на регионалната инфраструктура, попаднат в райони със значителен потенциален риск от наводнения (РЗПРН) или в защитени зони по чл. 119а от Закона за водите, следва да се има предвид обхвата на заливане при трите вероятностни сценария - веднъж на 1000, 100 и 20 години, съгласно картите на заплахата от наводнения и при необходимост да бъдат планирани допълнителни мерки за подобряване на защитата им и опазване на водите от замърсяване.

9. *При прилагането на ИТСР на СЗР 2021-2027 г. да се спазват съответните забрани и ограничения в поясите на санитарно-охранителни зони, регламентирани от* Наредба № 3/2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използване за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди.

10. При избор на местоположение на проекти / инвестиционни намерения да се вземе предвид разположението на влажните зони, включени в Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България 2013 - 2022.

11. При планиране на инвестиции в областта на ВиК инфраструктурата, приоритетно да се заложат подходящи мерки за зоните на водоснабдяване, където качеството на водата не отговаря на нормите (най-често по показатели „хром" и „нитрати"). Такива мерки могат да бъдат изграждане на нови водоизточници, довеждане на вода от други зони на водоснабдяване, където няма отклонения от нормите и др.

12. При осъществяване на мерките от ИТСР на СЗР 2021 - 2027 г., свързани с транспорт и строителни работи предвидената извънпътна техника да отговаря на мерките, заложени Директива 2004/26/ЕО от 21 април 2004 година относно мерките за намаляване на емисиите на замърсяващи газове и частици от двигатели с вътрешно горене, предназначени за извънпътни подвижни машини, а тежкотоварните транспортни средства трябва да покриват изискванията на екологичните стандарти (EURO) за емисии в изгорелите газове от дизелови двигатели - Регламент (ЕО) № 595/2009 от 18 юни 2009 година за одобрението на типа на моторни превозни средства и двигатели по отношение на емисиите от тежки превозни средства

13. Да се осигури ефективен контрол за прилагането на мерки за ограничаване на емисиите от прах и вредни вещества в атмосферата съгласно чл. 70 от Наредба №1 /2005 за норми за допустими емисии на вредни вещества (замърсители), изпускани в атмосферата от неподвижни източници на емисии.

14. Работният режим на строителните и транспортни машини да не допуска работа на празен ход на двигателите.

15. Да не се допускат течове на горива и масла от строителната и транспортна техника, използвана за осъществяване на дейностите по прилагане на ИТСР на СЗР 2021 - 2027 г.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

16. При реализация на проекти за развитие на туризма, както и на такива за разкриване потенциала на река Дунав като основен транспортен коридор да се гарантира запазването на природните ценности и да не се допуска влошаване състоянието на екосистемите, които ги поддържат.

17. При изпълнение на дейности, произтичащи от ИТСР, при които има риск от навлизане на инвазивни чужди видове (ИЧВ) в природната среда, да се предприемат мерки за предотвратяване навлизането, ранно откриване и бързо ликвидиране на ИЧВ, както и последващи мерки за контрол, които да са пропорционални на въздействието, съобразени с местните условия и насочени към премахване, контрол на популацията или ограничаване на разпространението на ИЧВ.

18. При изграждане на нови предприятия, индустриални зони/паркове и др. да се разгледат алтернативи за разполагането им извън защитени зони (Натура 2000 места), защитени територии (ЗТ по смисъла на ЗЗТ) и други чувствителни зони и да се избере най-щадящата алтернатива по местоположение с оглед предотвратяване / свеждане до минимум на потенциалните въздействия.

19. Периодът на строителните работи в защитени територии по ЗЗТ и защитени зони по ЗБР при осъществяване на инвестиционни намерения, произтичащи от ИТСР да е извън чувствителните периоди на опазваните в тях животински видове (гнездене, размножаване, хибернация).

20. При изпълнение на цели, мерки и дейности по ИТСР да не се допуска увреждане на културни ценности, като за целта се осъществяват следните дейности при необходимост:

20.1. Провеждане на теренни издирвания на археологически обекти (недеструктивен метод) в потенциалните площадки за изграждане на нови проекти / инвестиционни предложения.

20.2. При регистриране на археологически обекти, предприемане на съответните действия съгласно разпоредбите на Закона за културното наследство (ЗКН).

20.3. При изграждане на нови обекти да се упражнява наблюдение от археолози по време на изкопните дейности, съгласно изискванията на чл. 161, ал. 2 от ЗКН.

21. Планирането и изграждането на нови или изменения в съществуващи предприятия/съоръжения с нисък или висок рисков потенциал, както планирането на нови строежи, включително изграждането на транспортни пътища, жилищни райони, обекти с обществено предназначение в близост до съществуващи предприятия и/или съоръжения с нисък или висок рисков потенциал, където разполагането или нови строежи може да бъде източник или да повиши опасностите или последствията от възникване на голяма авария в тези предприятия/съоръжения да се извършва:

21.1. При осигуряване на безопасни разстояния на предприятието и/или съоръжението до жилищни райони, обекти и площи с обществено предназначение, зони за отдих и където е възможно, големи транспортни пътища.

21.2. Поддържане на безопасни разстояния на предприятия и/или съоръжения с нисък или висок рисков потенциал или други подходящи мерки до райони с особена природозащитна чувствителност или интерес и обекти на културно-историческото наследство в околностите на предприятия, когато е целесъобразно, с цел тяхното опазване.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

21.3. Предприемане на допълнителни технически мерки за ограничаване на рисковете за човешкото здраве, околната среда и имуществото, в случай на съществуващи предприятия и/или съоръжения с нисък и висок рисков потенциал.

22. Своевременна рехабилитация на елементи от пътната инфраструктура, увредени във връзка с реализацията на ИТСР на СЗР 2021 - 2027 г.

II. Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на ИТСР за развитие на Северозападен регион за планиране от ниво 2:

1. На всеки три години **от прилагането на програмата възложителят да изготвя** доклади по наблюдението и контрола на въздействието върху околната среда при прилагането на ИТСР на СЗР от ниво 2 за периода 2021-2027 г., включително на мерките за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на плана. Изготвените доклади да се представят в Министерство на околната среда и водите за одобряване.

2. Наблюдението и контролът на въздействията върху околната среда при прилагането на ИТСР за развитие на СЗР от ниво 2 за периода 2021-2027 да се извършват въз основа на индикаторите за оценка на изпълнението, насочени към, околната среда, предвидени в т.6 на проекта на стратегия и допълнителни мерки и индикатори, както следва:

Мярка по наблюдение и контрол	Индикатори	Източник на информация
Специфична цел 1.1. Повишаване на инвестиционната активност.		
1. Изграждане на нови или развитие на съществуващи индустриални зони/паркове.	Изградени индустриални зони/паркове, разширени производствени зони и др. - брой	Бенефициенти Общински администрации
Специфична цел 1.3. Устойчиво използване на регионалните ресурси Специфична цел 3.2. Устойчива околна среда		
2. Реализиране на мерки по адаптация към климатичните промени в секторите „Градска среда", „Води", „Транспорт", „Селско стопанство", „Гори" от Националната стратегия за адаптация и План за действие към нея*.	изпълнени мерки - брой	Бенефициенти Агенция „Пътна инфраструктура" ДП „НКЖИ" ВиК дружества Общински администрации
Цел 2.2.3. Обновяване на спортната инфраструктура		
3. Поддържане на открити и закрити спортни площи, строителство на нови.	Поддържани и построени открити и закрити спортни площи - бр.	Бенефициенти Общински администрации
Цел 3.1.1. Изграждане на нова и подобряване на съществуващата пътна мрежа и железопътна инфраструктура.		
4. Изграждане на нова и подобряване на съществуващата пътна мрежа и железопътна инфраструктура.	Изградена нова пътна мрежа и железопътна инфраструктура-км Реабилитирана/реконструирана пътна мрежа - км	Бенефициенти Агенция „Пътна инфраструктура" ДП

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

Мярка по наблюдение и контрол	Индикатори	Източник на информация
		„НКЖИ" Общински администрации
Цел 3.2.1. Изграждане и поддържане на техническа инфраструктура		
5. Изграждане и рехабилитация на водопроводни мрежи.	Изградена водопроводна мрежа - км Рехабилитирана водопроводна мрежа - км	Бенефициенти ВиК дружества Общински администрации
6. Изграждане и/или модернизация на техническа инфраструктура водоснабдителни и канализационни мрежи, пречиствателни станции.	Изградено водоснабдяване - км Рехабилитация на канализационни мрежи - км Изградени канализационни мрежи - км Изградени пречиствателни станции за отпадъчни води - бр. Реконструирана водоснабдителна мрежа-км Изграждане на язовири - бр./куб.м, кв.м. Изградени санитарно - охранителни зони около водоизточници за питейно - битово водоснабдяване - бр.	Бенефициенти ВиК дружества Общински администрации
7. Повишаване на нивата на рециклиране на отпадъци, чрез разширяване на системите за разделно събиране и изграждане на инсталации за предварително третиране на битови отпадъци и инсталации за третиране на биоразградими отпадъци. Извършване на рекултивация на депата за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания.	Въведени системи за разделно събиране- бр. Изградени инсталации за предварително третиране и инсталации за третиране на биоразградими отпадъци - бр. Извършени рекултивации на депа за битови отпадъци - бр.	Бенефициенти РИОСВ Общински администрации
Специфична цел 3.2. Устойчива околна среда		
8. Изпълнение на мерки в защитени зони от мрежата „Натура 2000“ от Националната рамка за приоритетни дейности за Натура 2000 (НРПД) за периода 2021-2027 г., планирани за съответния регион.	Площ на природни местообитанията и местообитания на видове, върху които са приложени мерки за подобряване на състоянието им-хектари	Управляващите органи на Програмите, финансирани от Европейски фондове, Съгласно планирания източник на финансиране в НРПД 2021-2027 г.
Цел 3.2.2. Енергийна инфраструктура и ефективност		

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

Мярка по наблюдение и контрол	Индикатори	Източник на информация
9. Изграждане на газопреносни и разпределителни мрежи за битова газификация	Изградени газопреносни и разпределителни мрежи - км	Бенефициенти Газови дружества Общински администрации
Специфична цел 3.4 Развитие на териториалното сътрудничество		
10. Възстановяване и поддръжка на туристически обекти с историческо и културно значение, включително опазване и защита на материалното и нематериалното природно, историческо и културно наследство.	Възстановени и поддържани туристически обекти с историческо и културно значение - бр.	НИНКН Регионален исторически музей Областни (общински) отчети

*https://moew.government.bg/bg/klimat/mejdunarodni-pregovori-i-adaptaciya/adaptaciya/

3. При констатирани неблагоприятни последствия върху околната среда и/или човешкото здраве да се предложат и предприемат своевременни мерки за възможното им отстраняване.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

8. Източници

ДОКУМЕНТИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И МЕЖДУНАРОДНИ ДОКУМЕНТИ

1. Директива 2000/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2000 година за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката за водите
2. Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 30 ноември 2009 година относно опазването на дивите птици (Директива за птиците)
3. Директива 2009/28/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 година за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и за изменение и впоследствие за отмяна на директиви 2001/77/ЕО и 2003/30/ЕО
4. Директива 2014/89/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 23 юли 2014 година за установяване на рамка за морско пространствено планиране
5. Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна (Директива за местообитанията)
6. Директива 91/271/ЕИО от 21 май 1991 година за пречистването на градските отпадъчни води (ДПГОВ)
7. Европейска комисия. Ръководство относно мерките за опростяване с 80 мерки в областта на политиката на сближаване, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/factsheet/new_cp/simplification_handbook_bg.pdf
8. Европейска комисия (2017 г.) Бяла книга за бъдещето на Европа. Размисли и сценарии за ЕС-27 до 2025 г. https://ec.europa.eu/commission/white-paper-future-europe_bg
9. Европейска комисия (2017 г.) Моят регион, моята Европа, нашето бъдеще. Седми доклад за социалното, икономическото и териториалното сближаване; http://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/cohesion-report/
10. Европейска комисия. Седми доклад за икономическо, социално и териториално сближаване: Моят регион, моята Европа, нашето бъдеще, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr_bg.pdf
11. Европейска комисия. Съобщения за медиите. Бюджет на ЕС: Регионално развитие и политиката на сближаване след 2020 г., 29.05.2018 г., http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3885_bg.htm
12. Европейската комисия. Справка във връзка със SBA за България за периода 2010–2011 г;
13. Европейска конвенция за ландшафта, 2000 г.
14. Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство, Валета 1992 г.
15. Европейска културна конвенция, Париж 1954 г.

16. Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, Европейския фонд за морско дело и рибарство, както и финансовите правила за тях и за фонд „Убежище и миграция“, фонд „Вътрешна сигурност“ и инструмента за управление на границите и визите, 29.05.2018 г., COM(2018) 375 final
17. Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт, Хага 1954 г.
18. Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа, Гранада 1985 г.
19. Конвенция за опазване на подводното културно наследство, Париж 2001 г.
20. Конвенция за опазването на световното културно и природно наследство, Париж 1954 г.
21. Конвенция на ООН за правата на хората с увреждания, 2006 г.
22. Конвенция на ЮНЕСКО за мерките, насочени към предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на право на собственост на културни ценности, Париж 1970 г.
23. Конвенция на ЮНЕСКО за опазване и насърчаване на многообразието от форми на културно изразяване, Париж 2005 г.
24. Конвенция на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство, Париж 2003 г.
25. Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика и за отмяна на Регламент (ЕС) 1306/2013, 01.06.2018 г., COM(2018) 393 final
26. Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно специалните разпоредби за цел „Европейско териториално сътрудничество“ (Interreg), подпомагана от Европейския фонд за регионално развитие и инструменти за външно финансиране ЕС № 1306/2013, 01.06.2018 г. COM(2018) 374 final
27. Рамкова конвенция за стойностите на културното наследство за обществото на Съвета на Европа, Фаро, 2005 г.
28. Регламент (ЕС) № 1299/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно специални разпоредби за подкрепа от Европейския фонд за регионално развитие по цел „Европейско териториално сътрудничество“
29. Регламент (ЕС) № 1300/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно Кохезионния фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1084/2006 на Съвета
30. Регламент (ЕС) № 1301/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно Европейския фонд за регионално развитие и специални разпоредби по отношение на целта „Инвестиции за растеж и работни места“, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1080/2006

31. Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд и Европейския фонд за морско дело и рибарство, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета
32. Регламент (ЕС) № 1304/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно Европейския социален фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1081/2006 на Съвета
33. Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета
34. Регламент (ЕС) № 347/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2013 година относно указания за трансевропейската енергийна инфраструктура и за отмяна на Решение № 1364/2006/ЕО, както и за изменение на регламенти (ЕО) № 713/2009, (ЕО) № 714/2009 и (ЕО) № 715/2009, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32013R0347
35. Регламент (ЕС) № 508/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 година за Европейския фонд за морско дело и рибарство и за отмяна на регламенти (ЕО) № 2328/2003, (ЕО) № 861/2006, (ЕО) № 1198/2006 и (ЕО) № 791/2007 на Съвета и Регламент (ЕС) № 1255/2011 на Европейския парламент и на Съвета http://ec.europa.eu/regional_policy/bg/information/legislation/regulations/
36. Регламент (ЕС) № 832/2010 на Комисията от 17 септември 2010 година за изменение на Регламент (ЕО) № 1828/2006 за определяне на правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета за определянето на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и на Регламент (ЕО) № 1080/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно Европейския фонд за регионално развитие;
37. Регламент (ЕС) 1139/2021 на Европейския парламент и на Съвета от 7 юли 2021 година за създаване на Европейския фонд за морско дело, рибарство и аквакултури и за изменение на Регламент (ЕС) 2017/1004, с оглед на това, че представените стратегически планови документи, определят общата рамка за развитието на регионите в годините на новия програмен период 2021–2027 г.
38. Универсална конвенция за авторското право, 1971 г.
39. Border Orientation Paper: Romania–Bulgaria
40. Cross-border orientation paper or IPA CBC cooperation programmes with the participation of regions of Bulgaria, North Macedonia and Turkey

НАЦИОНАЛНИ ЗАКОНОДАТЕЛНИ ДОКУМЕНТИ

1. Закон за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ), обн. ДВ бр. 63/1995 г., изм. ДВ бр. 58/18.07.2017 г.
2. Закон за водите, обн. ДВ бр. 67/1999 г., изм. и доп. ДВ бр. 25/26.03.2019 г.
3. Закон за държавния бюджет на Република България за 2018 г., обн. ДВ бр. 99/12.12.2017 г.
4. Закон за закрила и развитие на културата, ДВ бр. 50/1999 г.
5. Закон за защита при бедствия, обн. ДВ бр. 102/2006 г., изм. и доп. ДВ бр. 77/18.09.2018 г.
6. Закон за защитените територии, обн. ДВ бр. 133/1998 г., изм. ДВ бр. 1/03.01.2019 г.)
7. Закон за местното самоуправление и местната администрация, обн. ДВ бр. 77/1991 г., изм. ДВ бр. 24/16.03.2018 г.
8. Закон за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанищата на Република България, обн. ДВ бр. 12/2000 г., изм. и доп. ДВ бр. 28/29.03.2018 г.
9. Закон за опазване на околната среда, обн. ДВ бр. 91/2002 г., изм. ДВ бр. 36/03.05.2019 г.)
10. Закон за предучилищното и училищното образование, обн. ДВ, бр. 79/13.10.2015 г., доп. ДВ бр. 42/28.05.2019 г.
11. Закон за регионалното развитие, обн. ДВ бр. 50/2008 г., изм. ДВ бр. 28/2018 г.
12. Закон за управление на средствата от европейските структурни и инвестиционни фондове (ЗУСЕСИФ), обн. ДВ бр. 101/2015 г., изм. ДВ бр. 2/03.01.2018 г.
13. Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие, обн. ДВ бр. 80/2008 г., изм. и доп. ДВ бр. 28/29.03.2018 г.
14. Правилник за прилагане на закона за териториално и селищно устройство, обн. ДВ, бр. 21/09.03.1999 г.
15. Проект за Закон за изменение и допълнение на Закона за регионалното развитие, обн., ДВ, бр. 50 от 2008 г., изм. и доп., бр. 47, бр. 82 и бр. 93 от 2009 г., бр. 82 от 2012 г., бр. 66 от 2013 г., бр. 22 и бр. 98 от 2014 г., бр. 9 и бр. 14 от 2015 г., бр. 15 от 2016 г., бр. 13 и бр. 58 от 2017 г., бр. 28 от 2018 г.
16. Закон за чистотата на атмосферния въздух, обн. ДВ бр. 45/28.05.1996 г., изм. и доп. ДВ бр. 1/03.01.2019 г.
17. Закон за енергията от възобновяеми източници, обн. ДВ бр. 35/03.05.2011 г., изм. и доп. ДВ бр. 38/08.05.2018 г.
18. Закон за устройство на територията, обн. ДВ бр. 1/2001 г., доп. ДВ бр. 44/04.06.2019 г.)
19. Закон за биологичното разнообразие, обн., ДВ, бр. 77 от 9.08.2002 г., изм. ДВ бр. 98/27.11.2018 г.
20. Закон за управление на отпадъците, обн. ДВ бр. 86/30.09.2003 г., изм. и доп. ДВ бр. 56/16.07.2019 г.

Проектът се финансира по бюджетна линия BG16RFOP001-8.002.0005 Бюджетна линия на сектор „Стратегическо планиране и програмиране“, финансирана по Приоритетна ос 8 „Техническа помощ“ на Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014–2020
www.eufunds.bg www.bgregio.eu

21. Закон за енергетиката, обн. ДВ бр. 107/09.12.2003 г., изм. и доп. ДВ бр. 64/03.08.2018 г.
22. Закон за горите, обн. ДВ бр. 19/08.03.2011 г., изм. ДВ бр. 17/23.02.2018 г.
23. Закон за енергийната ефективност, обн. ДВ бр. 35/15.05.2015 г. изм. и доп. ДВ бр. 38/08.05.2018 г.
24. Закон за държавните помощи, обн. ДВ бр. 85/24.10.2017 г.
25. Закон за устройство на черноморското крайбрежие (в сила от 01.01.2008 г., обн. ДВ бр. 48/15.06.2007 г., изм. и доп. ДВ бр. 56/16.07.2019 г.)

НАЦИОНАЛНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ

1. Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012–2030 г.)
2. Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014–2030 г., http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/strategicheski-dokumenti/aktualizirana-nacionalna-strategiya-za-ustoychivo-razvitie-na
3. Годишни доклади за напредъка по изпълнението на оперативните програми за периода 2014–2020 г.
4. Доклади/отчети за изпълнението на секторни стратегии за развитие, покриващи частично периода 2014–2020 г. (в областите: икономика/малки и средни предприятия, туризъм, транспорт, околна среда, енергетика, пазар на труда, иновации и въвеждане на нови технологии, здравеопазване, образование, култура, социални дейности и др.)
5. Енергийна стратегия на Република България до 2020 г. За надеждна, ефективна и по-чиста енергетика, 2011 г. https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/epsp/22_energy_strategy2020_.pdf
6. Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014–2020 г. https://www.mi.government.bg/bg/themes/inovacionna-strategiya-za-inteligentna-specializaciya-na-republika-balgariya-2014-2020-g-1806-287.html
7. Интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г., одобрена с РМС № 336/23.06.2017 г. https://www.mtitc.government.bg/bg/category/42/integrirana-transportna-strategiya-v-perioda-do-2030-g
8. Национален план за действие за енергията от ВИ (НПДЕВИ), МИЕТ, http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/eoos/plan_res_2013_.pdf
9. Национален план за действие по енергийна ефективност 2014–2020 г., МЕ, http://www.seea.government.bg/documents/NPDEE_2017.pdf
10. Национален план за управление на отпадъците 2014–2020 г., https://moew.government.bg/static/media/ups/tiny/file/Waste/NACIONALEN_PLAN/_/NPUO_2014-2020.pdf
11. Национален план за широколентова електронна съобщителна инфраструктура за достъп от следващо поколение (NGA), https://www.mtitc.government.bg/upload/docs/Bulgarian_Plan_for_NGA__2013_Final.pdf

12. Национална здравна стратегия 2020 (2015 г.) http://www.mh.government.bg/media/filer_public/2016/09/12/nzs_2020.pdf
13. Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012–2030 г.)
14. Национална програма „Цифрова България 2015“, http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=767
15. Национална програма за развитие: България 2020 http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=765
16. Национална програма за развитие: България 2030
17. Национална програма за реформи (НПР), http://www.minfin.bg/bg/867
18. Национална стратегия за адаптиране към климатичните промени, проект. МОСВ, 2018 г., https://www.moew.government.bg/bg/nacionalna-strategiya-za-adaptaciya-kum-izmenenieto-na-klimata-i-plan-za-dejstvie/
19. Национална стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия в Р. България (2014–2020 г.) https://www.mi.government.bg/bg/themes/nacionalna-strategiya-za-nasarchavane-na-msp-v-balgariya-2014-2020-small-business-act-11-285,html
20. Национална стратегия за развитие на педагогическите кадри (2014–2020 г.) https://www.mon.bg/bg/
21. Национална стратегия за развитие на широколентовия достъп 2012–2015 г., http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=773
22. Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в Република България, 2012 г.; https://www.moew.government.bg/bg/nacionalna-strategiya-za-upravlenie-i-razvitie-na-vodniya-sektor-v-republika-bulgariya/
23. Национална стратегия за учене през целия живот (2014–2020 г.);
24. ОПРР 2014–2020, ОПОС 2014–2020, ОПТТИ 2014–2020, ПРСР 2014–2020, ПМДР 2014–2020; ОПНОИР 2014–2020
25. Рамкова програма за научни изследвания и иновации „Хоризонт 2020“ (2014–2020) („Хоризонт 2020“), създадена с Регламент (ЕС) № 1291/2013
26. Стратегия за намаляване дела на преждевременно напусналите образователната система (2013–2020) – План за 2018–2020 г.
27. Стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства 2015–2020 – План за действие с междинни стойности към 2017 г.
28. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България 2014–2020
29. Стратегия за развитие на държавната администрация 2014–2020 г, http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=891
30. Стратегия за развитие на електронното управление в Република България 2014–2020 г., http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=892
31. Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015–2020

32. Стратегия за развитие на пътната инфраструктура в Република България 2016–2022 г. http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1005
33. Национален стратегически план за поетапно намаляване на количествата на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране 2010–2020 г., https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/file/Waste/Biowaste/biowaste_strategy_2010.pdf
34. Национален стратегически план за управление на отпадъците от строителство и разрушаване на територията на Р. България за периода 2011–2020 г, https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/file/Waste/cdw/NSPUOSR-final.pdf
35. Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014–2020)
36. Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2012–2022, http://www.mh.government.bg/media/filer_public/2018/06/06/reshenie361-29-05-2018-nzk.pdf

ДОКУМЕНТИ ЗА РЕГИОНАЛНО И ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

1. Годишни доклади за напредъка по изпълнението на програмите за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсъединителна помощ, в които България участва
2. Годишните доклади за наблюдение на изпълнението на регионалните планове за развитие (2014–2020 г.) на шестте района от ниво 2 за 2014 г., 2015 г., 2016 г. и 2017 г., одобрени от съответните регионални съвети за развитие
3. Доклад на комисията за регионално развитие от 2016 г. Относно европейското териториално сътрудничество. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0202_BG.html?redirect
4. Доклади за резултатите от междинните оценки на РПР на районите от ниво 2;
5. Междинни оценки на областните стратегии за развитие (2014–2020 г.);
6. Междинни оценки на регионалните планове за развитие (2014–2020 г.);
7. Налични оценки и тематични оценки на изпълнението на Оперативните програми, съфинансирани от фондовете на ЕС; Доклади от Средносрочната оценка на ОПРР 2014–2020
8. Налични оценки на програмите за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсъединителна помощ, в които България участва
9. Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. http://www.bgregio.eu/media/files/Programirane%20&%20ocenka/Programirane%202014-2020/NKPR%20proekt.pdf
10. Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. Актуализация 2019 г.
11. Национална стратегия за регионално развитие на Р. България (2012–2022 г.)
12. Областна стратегия за развитие на област Видин 2014–2020 г.
13. Областна стратегия за развитие на област Враца 2014–2020 г.
14. Областна стратегия за развитие на област Ловеч 2014–2020 г.

15. Областна стратегия за развитие на област Монтана 2014–2020 г.
16. Областна стратегия за развитие на област Плевен 2014–2020 г.
17. Последваща оценка и Окончателен доклад за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие на България за периода 2005–2015 г.
18. Социално-икономически анализ за нуждите на Оперативна програма „Регионално развитие“ за периода 2014–2020 г., МРРБ 2012 г. http://www.bgregio.eu/programirane-i-otsenka/mrrb.aspx
19. Социално-икономически анализ на районите 2019 г.

ПУБЛИКАЦИИ

1. Европейска комисия, Конкурентоспособност в регионите с ниски доходи и нисък растеж – доклад за изоставащите региони – SWD(2017) 132 final, 10.04.2017 г.
2. Европейска комисия. Съобщение на комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите относно засилване на възможностите на европейските енергийни мрежи, COM(2017) 718 final, http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/BG/COM-2017-718-F1-BG-MAIN-PART-1.PDF
3. Европейски съвет, 2019 г., Препоръка на Съвета относно Националната програма за реформи на България за 2019 г. и съдържаща становище на Съвета относно конвергентната програма на България за 2019 г. COM(2019) 502 final https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-specific-recommendation-commission-recommendation-bulgaria_bg.pdf
4. Регионални профили 2019 г., Институт за пазарна икономика. https://www.regionalprofiles.bg/bg/map-ec/
5. Национален статистически институт (2016 г.) Градовете и техните функционални урбанизирани ареали. https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/URBAN_BG.pdf
6. Barca, F. (2009) An agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/report_barca_v0306.pdf
7. Community-led local development. Cohesion policy 2014–2020
8. Dijkstra, L. and H. Poelman, 2014, A harmonized definition of cities and rural areas: the new degree of urbanization, Regional Working Paper.
9. ESPON. 2018 Indicators for Integrated Territorial and Urban Development. Policy Brief. https://www.espon.eu/integrated-indicators
10. ESPON, 2016, Territorial Scenarios for Europe 2050 Policy Briefs. https://www.espon.eu/topics-policy/publications/policy-briefs/territorial-scenarios-europe-2050
11. European Commission. 2017, Economic Challenges of Lagging Regions. Final Report. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/challenges_lagging/econ_challenges_lagging_en.pdf

12. European Commision, 2017, Cohesion Policy looks to the future. Panorama, Summer special edition 2017/No. 67 http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag61/mag61_en.pdf
13. European Commission, 2017, Competitiveness in low-income and low-growth regions. The lagging regions report.
14. European Commission, 2017, Integrated territorial and urban strategies: how are ESIF adding value in 2014–2020? Final Report
15. Farole, T., 2012, Competitiveness and Connectivity: Integrating Lagging Regions in Global Markets. World Bank. http://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/EP93.pdf
16. Eurostat Regional Yearbook 2017 (2016, etc.) http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Eurostat_regional_yearbook
17. World Economic Forum, 2018, The Global Competitiveness Report. https://www.weforum.org/reports/the-global-competitveness-report-2018
18. European Commission, 2010, A revised urban-rural typology, Directorates-General, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5726181/KS-HA-10-001-15-EN.PDF/5499ee07-b61e-4615-9631-ed76e2a31f81?version=1.0
19. The Smart Guide to Culster Policy, 2016, http://ec.europa.eu/growth/content/smart-guide-cluster-policy-published-0_en

ДРУГИ

1. Агростатистика, Министерство на земеделието https://www.agrostat.bg/ISASPublic
2. Актуален списък на недвижимите културни ценности с категория „национално значение“ (НИНКН) http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=429&sp=430&t=244&z=576
3. Анализ и оценка на риска и уязвимостта на секторите в българската икономика от климатични промени, Оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.“, https://www.moew.government.bg/static/media/ups/articles/attachments/obshta_chast5ea57b35e2e39fef724cd5e98a2514dd.pdf
4. Анализ на териториалния обхват на естествено възникнали териториални туристически образувания, МТ, 2015 г., http://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/uploads/raionirane/p5.pdf
5. Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието, 2018 г. МЗм, http://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2018/11/23/agraren_doklad_2018_G93lGgs.pdf
6. Годишен доклад на Иновации.бг 2018 г., Фондация „Приложни изследвания и комуникации“
7. Доклади от работни групи, разработени в изпълнение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза на Република България“, БАН.

8. Европейска комисия, Съобщение на комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите, Доклад за изпълнение на Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите (2015 г.),Съобщение на Комисията до Европейския Парламент, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0299&from=EN
9. Европейска комисия. Информационен документ, 2015 г., Как държавите членки и регионите на ЕС по-добре да инвестират и управляват средствата от Кохезионния фонд на Съюза, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4654_bg.htm
10. Едрева, В. 2017, Минералните води на България – предпоставка за развитие на балнеоложки медицински туризъм http://www.voda.bg/news-12/info-723
11. Индекс за регионална конкурентоспособност (RCI), Световен икономически форум за изчисляване на Глобалния индекс на конкурентоспособността https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/regional_competitiveness/
12. Иновационна стратегия за интелигентна специализация 2014–2020 г. и последна актуализация, приета с Решение на МС № 374/13.07.2017 г., https://www.mi.government.bg/bg/themes/inovacionna-strategiya-za-inteligentna-specializaciya-na-republika-balgariya-2014-2020-g-1806-287,html
13. Информация за проект № PGI02448 SUPPORT – „Подкрепа на местни правителства в нисковъглеродните стратегии“, финансиран по Програма за междурегионално сътрудничество „ИНТЕРРЕГ ЕВРОПА“ 2014–2020, ИАНМСП, https://www.sme.government.bg/?page_id=37038
14. Концепция за развитие на високоскоростна и свръх-високоскоростна свързаност и изграждане на мобилни мрежи от 5-то поколение (5G), МТИТС, 2019 г.
15. Културните коридори на Югоизточна Европа https://seecorridors.eu/?w_p=23&w_l=1&w_c=5https://seecorridors.eu/?w_p=48&w_l=1
16. Министерски съвет. Портал за обществени консултации; http://www.strategy.bg/
17. МС, Решение № 153 от 24 февруари 2012 г. за обявяване Списък на курортите в Република България и определяне на техните граници. http://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp;jsessionid=97D09417D0425A9CCC774BF64E49360B?idMat=62122
18. Българско нематериално културно наследство, вписано към UNESCO https://bulgariaich.com/index.php?act=content&rec=15
19. Обекти от Списъка на световното културно и природно наследство на UNESCO https://whc.unesco.org/en/statesparties/bg
20. Окончателен доклад за изпълнение на Оперативна програма „Околна среда 2014–2020 г.; http://ope.moew.government.bg/bg/pages/otsenka-na-programata/61#1;
21. Окончателен доклад за изпълнението на Оперативна програма Административен капацитет, 2016 г., http://www.opac.government.bg/.../Окончателен_доклад_за_изпълнението_на_ОПАК.docx
22. Оценка на макроикономическите ефекти от изпълнението на програмите, съфинансирани със средства от ЕС, Фондовете на ЕО в България, 2018 г.

23. Публичен портал на Информационна система за управление и наблюдение на средствата от ЕС в България 2020 (ИСУН 2020) http://2020.eufunds.bg/
24. Регистър на туристическите атракции в България, http://rta.tourism.government.bg/TARegister.aspx?AspxAutoDetectCookieSupport=1
25. Резултати от участието на България в международно оценяване на учениците. PISA 2015, Природните науки и технологиите в училището на XXI век. Център за контрол и оценка на училищното образование. София, 2016 г., МОН http://copuo.bg/upload/docs/2016-12/book_2016_web.pdf
26. Решение на МС № 361 от 29 май 2018 г. за утвърждаване на Националната здравна карта на Република България. Карта на спешната медицинска помощ, http://www.mh.government.bg/media/filer_public/2018/06/06/reshenie361-29-05-2018-nzk.pdf;
27. Сравнителен анализ на ВиК сектора в Република България за 2017 г., КЕВР 2018 г. www.dker.bg/uploads/documents/vik/sravnitelen_analiz_vik_18.pdf
28. Съобщение на комисията до европейския парламент, съвета, европейския икономически и социален комитет и комитета на регионите „Следващи стъпки към устойчиво европейско бъдеще Европейски действия за устойчивост“, OM/2016/0739 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN
29. Форум на Европейската комисия, Стратегическа рамка за Европейско политическо сътрудничество в областта на образованието и обучението (ЕТ2020), https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_bg
30. CEDEFOP. 2018 skills forecast EN Bulgaria. http://www.cedefop.europa.eu/files/cedefop_skills_forecast_2018_-_bulgaria.pdf https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en/countries/bulgaria
31. *E-Government Survey 2018*, https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018
32. European Commission, 2016, Directorate General Human Resources and Security, Strategic Plan our vision for 2016–2020, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/strategic-plan-2016-2020-dg-hr_july2016_en_0.pdf
33. The Travel & Tourism Competitiveness, Report 2017, Paving the way for a more sustainable and inclusive future, http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2017_web_0401.pdf
34. UN Economic and Social Council, 2006, Definition of basic concepts and terminologies in governance and public administration. http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan022332.pdf
35. WHO European Healthy Cities Network, Health 2020 A European policy framework and strategy for the 21st century, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/199532/Health2020-Long.pdf
36. WTTC, Report 2018, Importance & Economic Impact of Domestic Tourism, https://www.wttc.org/publications/2018/domestic-tourism/